

J.de V.

WITBOOI

HOTTENTOT-KAPTEINS.
Die drie middelstes is (van links af) Samuel Isaak, Hendrik Witbooi en Isaak Witbooi.

DIE DAGBOEK

VAN

HENDRIK WITBOOI

Kaptein van die Witbooi-Hottentotte, 1884-1905

BEWERK NA DIE OORSPRONKLIKE DOKUMENTE IN DIE REGERINGSARGIEF, WINDHOEK.

MET 'N VOORWOORD DEUR

GUSTAV VOIGTS

en uitgegee met die medewerking van die Suidwes-Afrika Wetenskaplike Vereniging, Windhoek.

THE VAN RIEBEECK SOCIETY, CAPE TOWN.

1929.

CHIEF EVENTS IN THE LIFE OF HENDRIK WITBOOI.

1884: HENDRIK WITBOOI succeeded his father, Moses, as captain of the Witbooi Hottentots at Gibeon. In the same year he commenced a war against the Hereros which lasted for 8 years.

1892: Concluded peace and returned to his stronghold at Hoornkrans, in the Rehoboth district.

12th April, 1893: Hoornkrans attacked and captured by Major von Francois. Witbooi and his warriors escaped.

15th Sept., 1894: Witbooi surrendered to Governor Leutwein in the Naukluft Mountains. He promised to live peaceably and abandon his warlike and marauding ways.

1894 to 1904: Lived peaceably at Gibeon. On occasions he assisted the German troops against other native tribes.

1904: Broke his promises and agreements and resumed hostilities against the white people in a most treacherous way.

29th Oct., 1905: Wounded in action near Vaalgras (northern part of Keetmanshoop district) and succumbed to these wounds some days later.

PUBLICATIONS OF THE SOCIETY.

---

1. *Reports of de Chavonnes and his Council, and of van Imhoff, on the Cape.* 1918. Out of print.
2. *Mentzel, O. F.*—Life at the Cape in the mid-eighteenth century; being the biography of Rudolph Siegfried Alleman, Captain of the Military Forces at the Cape of Good Hope. Translated from the German by Miss M. Greenlees, M.A. 1919. Out of print.
3. *De Mist, J. A.*—Memorandum containing recommendations for the form and administration of government at the Cape of Good Hope; with an English version by Miss K. M. Jeffreys, B.A., and a preface by S. N. F. Gie, Ph.D. 1920. Price to members, 10s. 6d.
4. *Mentzel, O. F.*—A geographical-topographical description of the Cape of Good Hope. Translated from the German by H. J. Mandelbrote, M.A., LL.B. Part 1. 1921. Price to members, 7s . 6d.
5. *Collectanea, Vol. I.*—With a preface by C. Graham Botha. 1924. Price to members, 5s.
6. *Mentzel, O. F.*—A geographical-topographical description of the Cape of Good Hope. Translated from the German by H. J. Mandelbrote, M.A., LL.B. Part II. 1925. Price to members, 6s.
7. *The Diary of the Rev. F. Owen, Missionary with Dingaan,* together with the accounts of Zulu affairs by the interpreters, Messrs. Hulley and Kirkman. Edited by Sir Geo. Cory E. ~~Price~~, M.A., D.Litt. (Camb.). 1926. Price to members, 6s. 6d.
8. *The Wreck of the Grosvenor.*—Containing a narrative of the Loss of the Grosvenor, East Indiaman, wrecked on the Coast of Caffraria, 1782; compiled by Mr. George Carter from the examination of John Hynes, one of the survivors. London, 1791; and Journal of a Journey from the Cape of Good Hope in 1790 and 1791, undertaken by J. van Reenen and others in search of the Wreck of the Grosvenor; a literal translation of the Original by Capt. Edward Riou. London, 1792. With a preface by C. Graham Botha, M.A. 1927. Price to members, 6s. 6d.
9. *Die Dagboek van Hendrik Witbooi.*—Kaptein van die Witbooi-Hottentotte, 1884-1905. Bewerk na die oorspronklike dokumente in die Regeringsargief, Windhoek. Met 'n voorwoord deur Gustaf Voigts. Uitgegee met die medewerking van die Suid-Wes-Afrika Wetenskaplike Vereniging, Windhoek. 1929. Price to members, 6s. 6d.
10. *Lichtenstein, Henry.*—Travels in Southern Africa in the years 1803, 1804, 1805, 1806; by Henry Lichtenstein. Translated from the original German by Anne Plumptre. London, 1812. Vol. I. 1928. Price to members, 12s.

NOTE.

Some years ago the collecting and editing of the material for this volume was entrusted to Mr. P. Bruchhausen, who was unfortunately not able to complete the work. The South-West Africa Scientific Society, Windhoek, very generously offered their services, and thanks to their co-operation the documents are now fully edited and available to members.

INTRODUCTION.

HENDRIK WITBOOI.

This introduction was written by Mr. Gustav Voigts, one of the members of the S.W.A. Scientific Society. He is one of the oldest and most respected inhabitants of South-West Africa. He knew Hendrik Witbooi personally and in the following pages he speaks from his experiences as a merchant, farmer and soldier of the prominent part that this little Hottentot captain played in his history of South-West Africa.

(Translated from the German.)

In the year 1891 I came from Chile to the Transvaal to join my brother Albert. On arriving at Schweizer Reinecke, I found him away from home, he having left a short time before with two other Germans by ox-wagon for Damaraland in order to make preparations for the establishment of commercial relations between that country and the Transvaal. After a year the expedition returned. In spite of difficulties and losses at the hands of turbulent Hottentots they had nevertheless arrived at a satisfactory result. It was decided to establish a business, with the help of our principal, Mr. Wecke, in Okahandja, the residence of the Paramount Chief of the Hereros. The goods would be bartered for Herero cattle, which would then be driven overland to the Transvaal to be sold in Johannesburg. Besides ourselves Messrs. Hermann Brandt and Bernhardt Mahler took part in the trek. They had already accompanied the first trek and later purchased Enkelkameelboom, the present Mariental, from Witbooi.

In July, 1892, we left the Transvaal with two well-spanned and well-equipped ox-wagons and trekked via Taungs and Kuruman through the Kalahari which we crossed without loss on the waterless stretch of 240 kilometres from Koes along the Molopo to Mier.

At Karaam we came upon a ruined and burnt-out Hottentot village. Brandt, an experienced German-South African, explained that this was one of the many instances of Hendrik Witbooi's cruelty.

Evening after evening our conversation round the camp-fire turned to Hendrik. Brandt could narrate endless anecdotes about this remarkable Captain of the Witboois. Hendrik had subjected almost the whole of Namaqualand; tribes which refused to submit to him were exterminated. Towards the whites he was just and magnanimous, knowing well that without them he could obtain no weapons and ammunition.

On the last stage of the trek, in the neighbourhood of Karaam, ten delegates met us with a letter from Hendrik Witbooi requesting that the convoy should go to Witbooi's village, as he wished to purchase all the merchandise. My brother and Brandt knew well that, if they obeyed, Hendrik would take all our goods with the promise to pay for them with oxen after his next excursion to Damaraland. They therefore refused with the excuse that they had no authority to do so as they had strict injunctions from Mr. Wecke to proceed to Okahandja. The ten Witboois remained a few days, examined the wagons, particularly in search of weapons, ammunition and brandy, and on being unable to find any, drank up our whole stock of Dutch medicines indiscriminately for the sake of their spitituous contents, an act which produced the most

remarkable effects. After they had recovered they purloined a number of articles they required and departed without paying.

From Karaam we trekked to Enkelkameelboom. One evening we saw a camp-fire burning in the neighbourhood. It occasioned us some uneasiness, as it might belong to some of Simon Cooper's people from Gochas, who were fond of robbing whites. To our relief, however, Abel Isaak, one of Hendrik Witbooi's headmen, soon appeared and asked who we were and whither we were going. He did not molest us in the least, drank a mug of coffee and returned to his fire.

Next morning we continued our journey over Kub and Rehoboth to Windhoek, which at that time consisted only of the fort and three houses. The Kaiser-street of to-day was then a mere spoor for ox-wagons; the hot springs ran freely over it as they had done for centuries. The present Zoo was a marshy thicket of reeds and witdoorntrees.

In the neighbourhood of Okahandja we met the first Hereros. Without greeting, everyone of them, man, woman or child, asked: "Otjikorta tji ri pi?" that is to say: "The base short one! Where is he?" Hendrik Witbooi was generally called "The Short One." The use of the prefix "Tji," which as a rule is used to indicate inanimate objects, signified contempt.

Witbooi was the terror of Hereroland, particularly along the Southern border which passed through Otjimbingwe, Barmen, Okahandja and along the White Nossob to Otjihaenene. Along this Southern line the Hereros were packed in dense masses with their large herds of cattle. The reason was that Witbooi was wont to appear unexpectedly from the South with his

mounted warriors, fall upon the cattleposts of the Hereros, shoot down the few herdsmen and drive off the cattle. In order, therefore, to have as many fighting men as possible on the spot when such unexpected attacks took place, the Hereros were obliged to live together in dense masses on this Southern boundary. This necessitated keeping many cows, for milk was the staple diet of the Hereros.

When our firm commenced business in Okahandja in 1892, there was an astonishing scarcity of even the most primitive necessities such as spades, buckets, cooking-pots, etc. The first goods were literally snatched out of our hands by the Hereros. Within a few weeks we had 500 oxen together, with which my brother Albert immediately departed for the Transvaal. Samuel Maharero gave him a letter addressed to Witbooi, asking the latter to vouchsafe his white traders safe escort through Namaland, according to the conditions of the recently concluded peace. The request was complied with. A copy of this letter is to be found in Witbooi's diary.

Witbooi still owed us about £40 from the first trek, and Hermann Brandt several times requested him to pay, but without success. Recourse to legal proceedings was out of the question, but Brandt knew how he could get round Hendrik. He simply wrote to him that it would never do for him, as the Great Chief of Namaland, not to pay his debts. If he really refused, then he (Brandt) would publish the fact in the Cape Town newspapers, which would mean the end of all his fame. This had its effect and payment followed immediately.

At the beginning of 1893 we again had 700 oxen in our possession. Samuel Maharero informed me that he could only give us pasture for these in the mountains of Otjihavera to the South of Okahandja. Witbooi would not steal the cattle of a white man, and we would further be able to give the Hereros immediate warning if Hendrik invaded the country on his raids from the South. That was not very friendly, but at any rate reasonable.

When Brandt left with our 700 oxen for the Transvaal, we received in Windhoek the ominous tidings that Governor von Francois had driven Witbooi out of Hoornkrans—that meant war. Instead of trekking further southwards, we had to remain with our oxen on the Schaf River and wait.

The war against Witbooi was endlessly prolonged. No purchasers for our cattle could be found in the country. The accounts for the large consignments of goods were a year old and had to be paid. I was alone in Okahandja and at my wits' end. At last I formed a desperate decision. I wrote through Samuel Maharero to Witbooi, reminding him that according to the conditions of peace it was his duty to grant protection to Samuel's traders through Namaland, that I was in difficulties and had to send 500 oxen urgently to the Transvaal, and that I required his protection for this purpose. Witbooi replied that he was involved in a strenuous war and could not help me. If, however, the matter was very urgent, I could approach him again. When I then wrote to him that it was extremely urgent, he informed me that I might send my people with the cattle. Brandt took 500 oxen and trekked to the South. As a present for Witbooi I gave him 7

slaughter-oxen, 50 lbs. of coffee, 100 lbs. of sugar and 20 lbs. of tobacco. Brandt went unarmed. One evening at dusk when he had outspanned at Asawab, which is to the South of Rehoboth, he perceived that he was surrounded by Witbooi horsemen. Brandt greeted them with the words: "Die koffie is klaar. Kom sit maar."

The Hottentots brought a letter from Witbooi to the effect that I should lend him 50 slaughter-oxen as the stress of war was too great. As soon as God showed him mercy again and gave him booty, he would return them. Brandt informed them that he possessed no authority over the oxen, but that Voigts had sent 7 slaughter-oxen, coffee, sugar and tobacco as a present for the captain. With this they declared themselves satisfied and placed two Witboois, with the typical pieces of white cloth tied in a knot over the hat, on the wagon-chest. This proved sufficient protection throughout Namaland. Witbooi knew well that we were Germans, with whom he was at war, and that he could have taken the 500 oxen without a shot, but we also knew that Hendrik would keep his word whatever happened and we were not disappointed.

While I was waiting I sat in Okahandja without merchandise and without work. Practically every day I went to old Riarua, the Herero headman, who had been one of the military leaders of the Hereros against the Witboois in the days of old Kamaharero. I nearly always found him sitting at his holy fire, the Okuruuo, a man-high, always smouldering heap of ashes. Riarua was particularly fond of describing his campaigns against Witbooi at Hoornkrans.

Riarua said: "When I marched out with my warriors to catch Witbooi in his rocky nest at Hoornkrans, I always took so scanty a supply of provisions with me that I barely had enough with me to last my men till Hoornkrans. My Hereros therefore knew that nothing else was left to them but to take oxen from Witbooi which they needed for food, or, as it was colloquially expressed, to "shoot them down" ("afskiet"). In besieging Hoornkrans I saw how courageous the Witboois were, but far more dangerous for us was Witbooi's cunning. On several occasions I penetrated so far into his strongheld that Witbooi could no longer save himself, but every time he simply let free a herd of cattle, which were then pursued by my stupid Hereros, so that Witbooi got a chance to draw fresh breath."

Riarua's last campaign against Witbooi had taken place about a year before my arrival in Okahandja. His son, the important and courageous Assa-Riarua, had led the attacking troop in the front rank and his head had been grazed by a Witbooi bullet. The bullet had torn open the skull for a distance of a finger-length. Missionary Viehe treated the wound for the first few months; later he came under my care. The brain still lay open and one could actually see the pulse beating. During these surgical visits Assa used to tell me of Witbooi's last attack on Okahandja.

Witbooi was born at Pella, to the South of the Orange River and received a training as evangelist and native teacher. He trekked with his father, Moses Witbooi, Northwards and settled at Gibeon. Later on serious strife ensued between him and his father, for Hendrik exhibited at quite an early age a pronounced

obstinacy and announced, moreover, that he had been called by God to do great deeds, to unite the Nama tribes under his command and to lead them into the promised land in the North. Much discussion has taken place over how Witbooi arrived at this idea of divine inspiration; whether he was really a religious fanatic like the fanatical Mahdi, or whether he used this inspiration as a cloak for his frightful wars. The idea of uniting the Nama tribes under his command brought indescribable misery, suffering, poverty and bloodshed over the whole of Namaland. All tribes that refused to submit to him were shot down, their villages plundered and burnt—a procedure, however, which often cost Witbooi severe losses. In the end it turned out that he was after all not powerful enough to achieve the subjection of all Namaland, in spite of the fact that he used to sign himself, ,,Koning van Groot Namakwaland."

Witbooi's father, as well as the Rhenish Missionaries, approached Hendrik repeatedly and urged him earnestly to examine himself, to give up his deeds of violence and to return to God, for at present he was walking in the path of the Evil One. Witbooi paid no heed and only answered that he had been called by God to carry out a great mission.

Witbooi was a small, stunted, typical Hottentot with a grave expression of countenance. His colloquial name was "Kort"—the Short one. I never heard him laugh: at the most I once observed a cunning smile on his face while he was joking at the expense of the Herero noblemen who were serving him as "bywoners" and cattle herds. His right thumb had been shot off by the Hereros. When writing he held the pen between the index and middle-fingers. Every time that I saw

Hendrik he was always neatly and cleanly dressed. He was very well grounded in the Bible and often defended his actions with verses from Holy Scripture. It has often been a subject of debate why Witbooi provided his soldiers with white rags round their hats, which were so easily recognisable in battle. According to information which I have gathered, the white hats of the Witboois were purposely intended to be visible at a distance in order to spread fear and terror before them, so that it would not be necessary to waste any ammunition. In bush-fighting the white hats further served the purpose of deceiving the enemy, for, as the Herero Kayata informed me, the Witboois used to hang their hats in a bush and hide themselves a couple of yards away.

As a result of Witbooi's continual campaigns the whole of Namaland, with the exception of those parts under the control of certain captains such as Simon Cooper and Willem Christiaan, was devastated and impoverished. When Witbooi found nothing more to rob in Namaland, he turned his campaigns against the Hereros. I have myself heard Witbooi say that he was a soldier and had therefore no time to rear cattle. That was a task for his cattle herds, the Hereros, who understood better how to work with cattle. A cattle-rearing nation like the Hereros found themselves compelled by reason of their large herds and the necessity of obtaining sufficient pasturage for them, to scatter themselves over wide stretches of country. This, however, caused them to be easily vulnerable on all sides, for nobody knew beforehand on which side Witbooi would break through. Between Hoornkrans and the Southern Herero boundary (from the Swakop to the

White Nossob) lay a huge uninhabited territory. Nobody knew whether Witbooi would attack at Otjimbingwe, Barmen or Otjihaenene. Witbooi used to spend weeks and months preparing for his raids. The horses were well attended to, sufficient ammunition collected, and 14 days before marching the men were separated from the women. On his raids into Hereroland speed was Witbooi's first commandment. He would fall upon the cattle-posts of the Hereros with his warriors in the morning twilight and drive off thousands of oxen before the Hereros had time to get a commando together. If any delay occurred, so that the Hereros were able to mobilise themselves, Witbooi regularly received his punishment.

At the end of the eighties Witbooi wrote to old Kamaharero in Okahandja that he (Witbooi) had come from the South with his people and had now to lead them further Northwards. The Hereros were requested to grant him free passage, which, however, the Hereros would not agree to, as they feared that Witbooi had hostile intentions. Seeing that he could not achieve his purpose with good words, Witbooi decided to make his way by force, and marched against Okahandja. He was, however, unable to defeat the Hereros and camped for a long time to the South of Okahandja without effecting anything worthy of mention. Whenever Assa came to speak of this siege of Okahandja by Witbooi, he always became very excited. He could not understand how Witbooi could manage to carry out such big schemes with his handful of soldiers. Equally inconceivable was his boundless influence over his followers. One morning in front of Osona Witbooi rose from his couch, called his warriors together and informed them that God had appeared to him during

the night and had given him instructions that towards noon seven of his soldiers had to ride at a trot into Okahandja and shoot Samuel Maharero or bring him alive into his camp. Towards midday seven Witboois set out voluntarily and rode at a trot along the big road over Osona into Okahandja. Assa lived in the Southern or Christian quarter and told me that he could hardly believe his eyes when he saw seven Witbooi horsemen riding at a trot into Okahandja in broad daylight. He was so amazed that he did not know what to do, but neverthelss he sprang into his hut and brought out his Martini-Henri rifle. In the meantime the horse of one of the Hottentots had been shot, but the rider ran on after the others. Assa shot down two of the Hottentots: the remaining five succeeded in reaching Kamaharero's house, where they leisurely dismounted and inquired if Samuel was at home. Samuel was actually in the house with his cousin, the Herero Eduard, who hastily locked the door. At the same moment the shooting began. The five Hottentots ensconced themselves in a Bechuana house, built of clay with a roof of reeds, in front of Samuel's door. Samuel shot out of the window and the Hottentots tried to hit him, but only succeeded in wounding him in the middle finger. When in the afternoon still nothing decisive could be effected, the little Hottentot captain, Kol, who had previously been driven by Witbooi out of Namaland and had been living for years with the Hereros in Okahandja, climbed on to the straw roof of the Bechuana-house and set it on fire. But nevertheless the Hottentots still held out, two more fell and the surviving three escaped in the night and made their way on foot to Witbooi's camp South of Osona.

After this failure Witbooi retired to Hoornkrans. As soon as he had made good his losses, he set out once more with his fighting men against the Hereros, this time, however, Eastwards over Otjihaenene to Otjihangwe. He fared, however, even worse than before, for the Herero headmen, Kajata, Baratajo, Mambo and Kahimemua gave him serious opposition. Moreover, Assa succeeded in breaking through from the West, so that Witbooi suffered almost a crushing defeat. This time it was too much even for Hendrik and he begged for peace. Assa told me that at Otjihangwa and further to the South they had killed 150 Witboois and captured an equal number of rifles. A peace was actually brought about, which Witbooi subsequently, after he had recovered from his defeat, mocked at, and called a "blou vrede," that is to say, a false peace which meant nothing.

A few years later Witbooi again became restless, and as I have already stated, he was surrounded and brought under fire by Governor von Francois at Hoornkrans in the beginning of 1893. The whole village fell into von Francois' hands, but unfortunately Witbooi escaped with the majority of his followers. A few days later Witbooi's lieutenant, Samuel Isaak, appeared suddenly one night with a few Witboois in Okahandja and tried to induce Samuel to join in a revolt against the Germans. Samuel, however, remained loyal and let Witbooi know that he could not break his alliance with the Germans. When I spoke to Samuel about this the next day, he said that it would be absolute folly for him to turn against the Germans, for the Witboois were possessed of the devil.

Witbooi was therefore unable to find allies and was moreover short of ammunition. Accompanied by some

of his chief men he paid a personal visit to Walvis Bay in order to obtain ammunition in British territory. At that time the merchant Joseph Sichel of Walvis Bay had the transport contract for all goods which arrived for the German Government and the German traders. Mr. Sichel told me later that Witbooi during this visit once stood in deep thought among all the chests and crates and gazed at them silently and inquisitively. On Sichel's question as to what he was thinking, Witbooi, who looked upon all the goods as being Sichel's property, answered him that when one was as rich as he was, it must surely be no easy matter to bid farewell to this world. He, Witbooi, would find it much easier, as he possessed nothing.

After Witbooi had been finally subdued by Major Leutwein and had peaceably settled down with Captain von Burgsdorf at Gibeon, all Hereroland started to breathe again. The stereotyped "Otjikorta tji ri pi?" was heard no more from the Hereros. Instead, they held dances right through the night. The "Omuhiva" was performed with so much gusto that the soil of all Okahandja vibrated. When I drew the Herero headmen's attention to the advantages which had accrued to them through the German soldiers, they frankly acknowledged that they owed the Germans eternal gratitude for having freed them from the human scourge, Witbooi. But now the Germans would also have to give them more pastureland, for since Witbooi could no longer rob them, they required more grazing ground to the South.

Witbooi himself led under the control of Captain von Burgsdorf a care-free, easy life in Gibeon. On visiting the village on one occasion, I saw the old captain

driving through Gibeon in a fine carriage of Cape Town manufacture drawn by four dapple greys. Provisions and coffee, the national beverage of the Hottentots, he now had in plenty and he no longer found it necessary to drink the less palatable brew made from the roasted roots of the witgat-tree.

In 1896, when the Hereros, Nikodemus and Kahimemua, together with the Kauas Hottentots, rose against the Germans and Samuel Maharero, Witbooi also came with Hauptmann von Burgsdorf and over 100 Witboois to Major Leutwein in Gobabis. In this case Witbooi may perhaps have been influenced by a certain amount of pleasure at his rival's discomfiture, for although it was Assa-Riarua with his Okahandja warriors who kept Witbooi continually in check Witbooi always entertained towards Nikodemus the greatest respect. Witbooi once said to me in the course of a conversation: "Nikodemus is 'n bul." Nikodemus was now thoroughly tired of the eternal robberies of Witbooi and marched with a strong force to Namaland to make a final end of Witbooi. The latter did not trust his position and left Gibeon and hid in the mountains. On taking Gibeon, all that Nikodemus could do was to burn the huts, and as he realised the futility of pursuing Witbooi, he had to return. In order, however, not to go home with empty hands, he robbed my good old friend, the Englishman, Robertson, of 300 oxen and my "bywoner," Gert Cloete, who by this time had been in my service for 30 years, of 70 head of cattle. He had once previously been robbed by the Hottentots.

When the Eastern Hereros and the Kauas Hottentots were defeated on the 6th of May, 1896, at Otjunda, Kahimemua the following week gave himself over with

the rest of his forces at Omukuruwaru on the Epukiro. Major Leutwein had the prisoners brought before him and addressed them. During the speech Witbooi, who was present, noticed four of his own people among the robber-gang of the Kauas Hottentots. After the speech was concluded, Witbooi had his four men brought to him and without holding any trial had them thrashed behind the nearest bush to such an extent that they could scarcely crawl. On hearing the screams of the Hottentots, Major Leutwein inquired into the cause, and expressed his satisfaction when he learnt the circumstances.

We had scarcely commenced the return march to Okahandja, when Simon Cooper came to meet us on the upper Epukiro, accompanied by about 150 of his fighting men, all wearing yellow cloths on their hats. The fighting was now ended, and Witbooi expressed himself in most contemptuous words concerning Simon Cooper and his "Veldskoendraers," who had only shown themselves in the role of carrion-crows.

After a long string of evidence had been heard in the lengthy legal proceedings before the alert assessor, von Lindequist, who had also fought bravely at Otjunda, Nikodemus and Kahimemua were found guilty of having given orders for the German military patrols to be fired on. After the two rebels had been shot according to martial law, Major Leutwein proceeded over Windhoek to Seeis to supervise the division of the spoils. Witbooi and I rode together from Windhoek te Seeis. While we were passing over Gambaka, a waterhole on my present farm, Voigtland, Witbooi narrated to me much more about the battles which he had fought there and at Seeis. The rifle fire had been

so hot that the bullets collided with one another in the air, a fact from which one of the waterholes received its name.

Here were also the graves of the fallen. Witbooi drew my attention to the fact that yellow and black lay here buried together. The graves of the Hereros were covered with dark shale-stones; those of the Witboois with bright pieces of quartz. At the division of the plunder at Seeis, Witbooi received from Major Leutwein 700 head of cattle as his share. Witbooi at once caused the five best heifers to be slaughtered. When I asked him how he could do such a thing, he asked me if I did not know that the meat of the young heifers tasted the best. For a Herero, who almost worships his cow, such a proceeding would have been impossible. But Witbooi was a Hottentot who was only accustomed to robbing others and consuming his loot.

Even when Witbooi was peaceably settled at Gibeon, he and his people scarcely thought of working or rearing cattle in order to gain a subsistence. But as they nevertheless desired to lead a comfortable life, Witbooi and his followers got more and more into debt. Hendrik, however, still retained his land even after his subjection, and nothing else therefore remained for him but to pay his debts by grants of land. He naturally demurred at first and asked what his people would have to live on if his best hunting-grounds were sold. His councillors, however, who had been the chief culprits in incurring debts, finally persuaded him to cede farms on the boundaries of his large territory with the consolation that they would still have more than they would be able to use.

Captain von Burgsdorf as Superintendent of Gibeon provided for Witbooi and his tribe in a most indulgent fashion, indeed to such an extent that the Germans protested to the Governor that the preferential treatment of the Witboois by von Burgsdorf was going too far altogether. Von Burgsdorf and Witbooi were generally regarded as being fast friends, who would sacrifice everything for each other.

Major Leutwein, however, allowed von Burgsdorf to continue undisturbed, for the country was in sore need of peace. In January, 1904, however, the Hereros rose in rebellion and murdered in one night all the Germans they could lay hands on. Witbooi as usual sent a part of his forces to Colonel Leutwein, but remained himself at home. It was only in October, 10 months after the outbreak of the Herero rising, that Witbooi too became restless. He wrote a letter to Colonel Leutwein, saying that the time had now been fulfilled, the ten years of peace had passed, for ten years he had walked in the paths of the law, and that the end had now come. Witbooi now left Gibeon, and when District Superintendent von Burgsdorf perceived that Witbooi was in earnest, he rode out immediately to him at Rietmond, accompanied by Lieutenant Samuel Isaak and Petrus Jod. On the way von Burgsdorf was shot treacherously from the back by Samuel Zaal, one of Witbooi's men. That was typical of Witbooi, the genuine Hottentot, the motives to whose deeds will always remain a riddle to us. Here I cannot but recall the Englishman, Selous, who resided for years in Matabeleland, where the natives called him: "the man who never lies." When during the Jameson Raid the forces of the Chartered Company were ordered from Matabeleland

to the Transvaal, the Matabeles rose and massacred the 150 whites, mostly Englishmen, whom they could lay hands on. Selous makes lengthy observations on this in his book and comes finally to the conclusion : "The white man will never understand the workings of a Kaffir mind."

When Colonel Leutwein was making preparations to set out against Witbooi with his troops, I received orders to convey provisions to Kub immediately with ten Boer transport wagons and to establish a supply depôt there.

Whenever Leutwein had lost touch with Witbooi in the Naukluft, he sent a messenger to Witbooi to ask him whether he was willing to make peace. The real object of this mission was, however, simply to find out where Witbooi was hiding. Colonel Leutwein frequently expressed his surprise at the fact that such an experienced and cunning fighter as Witbooi did not see through his real plan. But at any rate, he had to be thankful tó Witbooi, for to trace him with German soldiers would have cost him many a brave man.

While I was in Kub, an old Bastard one day arrived on horseback with a long letter from Leutwein to Witbooi. I felt convinced that the Bastard was going to a sure death, and the Rehobothers apparently also thought so, as they had sent a man who would not be much of a loss to them. The man himself was uneasy and said to me, "Mister, ek is tog so bang; Witbooi sal my seker doodskiet, maar gee my tog 'n bietjie koffie, ek sal maar loop."

I considered it out of the question that the man would ever come back, for Hendrik must surely by this time

have discovered the trick. He was believed to be in the neighbourhood of Mariental, and as the time for the Bastard to be back was long past, we came to the conclusion that he had met his death. I could not, therefore, believe my eyes, when a few days later the Bastard entered Kub on foot, leading his exhausted horse by the reins. He brought a long letter from Witbooi, who had had him led blindfolded into his camp at Rietmond and had kept him there for another day with the bandage over his eyes. The Bastard had, however, persisted in his protestations that it was too cruel to treat an old man in that fashion, whereupon Witbooi had allowed him to go about freely. A couple of days passed, however, before Witbooi finished his letter to Leutwein. This letter has been published in Leutwein's book. Hendrik sent the old Bastard back with a few provisions and the remark that if he ever showed himself again in that vicinity he would be shot unconditionally. I sent the messenger with a fresh horse on to Colonel Leutwein in Rehoboth, where he was able to give the Colonel precise information as to which hut Witbooi was inhabiting in Rietmond and how his various officers were stationed in the camp. Better information could not have been furnished by 10 patrols. Besides von Burgsdorf, Witbooi had caused many other whites to be murdered, among others my old friend and travelling companion, Bernhard Mahler, in Mariental, who had always lived in the greatest friendship with him.

Colonel Leutwein was unfortunately recalled and succeeded by Colonel Deinling, who had no experience of guerilla warfare with Hottentots, for which reason the war with Witbooi was unduly prolonged in spite of all bravery. So much has, however, been written

about the Witbooi War that I may take it for granted that it is common knowledge.

On the 29th of October, 1905, a year after Witbooi had revolted, he fell at Vaalgras, near Tses, at the end of a small skirmish with the German troops. Witbooi broke off the fight, which was carried on at a distance, and was about to retire. While mounting his horse, he received a stray bullet in the upper shin, from the results of which, principally owing to his advanced age, he died.

Hendrik Witbooi had been for a generation the terror of Namaland and Damaraland. Now he was no more. He will remain a striking personality in history: on the one hand the courageous Hottentot Captain with a certain amount of chivalry, recognised by Governor Leutwein to the extent of drinking a bottle of wine with him in the Officers' Mess; on the other hand, the cruel fanatical Hottentot, whose hands were stained with an untold amount of innocent human blood, and who changed the land of the fabulously rich Namas into a desert by his incessant campaigns.

GUSTAV VOIGTS.

Windhoek, October, 1928.

VERKLARENDE VOORWOORD.

Die Dagboek van Hendrik Witbooi is geskrywe in 'n leeromslag "Joernaal," gekoop by die firma Barry Arnold en Ko., skryfbehoefteverkopers van Kaapstad. Die boek beslaan 366 bladsye, waarvan 189 volgeskrywe is in 'n taamlik nette handskrif. Die eerste aantekening in die Dagboek verskyn op bladsy 12 onder datum 18 Junie 1884. Die bladsye 24 tot 127 is onbeskrewe, terwyl die res al die aantekeninge bevat tot op datum 6 April 1893, ses dae voordat Hoornkrans, die vesting van Hendrik Witbooi, deur die Duitsers onder Majoor von Francois, ingeneem is. By hierdie geleentheid is die Dagboek weggevoer.[1]) Dit is opmerklik dat die laaste aantekening in die Dagboek die enigste is wat in rooi ink geskrywe is. Min het die skrywer geweet hoe simbolies dit sou wees van die bloed wat binnekort op Hoornkrans sou vloei.

Die doel van die Dagboek was ongetwyfeld om 'n kronologiese weergawe te gee van Witbooi se doen en late. Behalwe vir drie aantekeninge is die res van die Dagboek slegs kopieë van briewe ontvang en geskryf deur hom, wat die Dagboek minder interessant maak as 'n aaneenlopende verhaal sou gewees het.

Die samestelling van die Dagboek is nie sistematies nie. Die briewe is nie in kronologiese volgorde ingeskryf nie, maar blykbaar het elke skrywer (daar is verskeie handskrifte waar te neem) net geskrywe waar hy lus had. Een stuk is selfs onderstebo in die Dag-

---

1) Von Bülow: Drei Jahre im Lande Hendrik Witboois.

boek aangeteken, en brief No. 41 en 55 verskyn tweemaal.

By die gedrukte teks is absoluut getrou aan die oorspronkelike gehou. Die enigste verskil is dat die stukke in kronologiese volgorde gerankskik is, en 28 briewe, onderskei deur 'n sterretjie (*) is bygevoeg om die gang van sake na 6 April 1893 te verduidelik. Die gedrukte teks van hierdie 28 briewe kon ongelukkig nie voor publikasie met die oorspronklike manuskrip vergelyk word nie. Dit is dus moontlik dat daar in hierdie briewe foute voorkom. Sulke foute sal wel noueliks die waarde van die inhoud van die briewe kan affekteer maar vir persone, wat graag 'n noukeurige studie wil maak van die taal wat Hendrik Witbooi gebruik het, sou dit raadsaam wees om hulle studies in die eerste plaas op die briewe te baseer wat in die Dagboek voorkom (d.i. briewe wat *nie* met 'n sterretjie (*) aangedui is nie).

Waar in die teks woorde of letters blykbaar uitgelaat is, is dié tussen [ ] ingevoeg om die teks verstaanbaar te maak. Ander verduidelikinge is deur middel van voetnote aangebring.

DIE DAGBOEK VAN HENDRIK WITBOOI.

No. 1.

|Oub 18 Junij 1884. Gisteren ten 17 Junij zijn mij de Damaras gezien op |Oub, dat waren gespieders geweest, en hebben hun gejaagt als wild, en het jagen is een man van ons verongelukt van de Damaras. Hij heeft hun wel gezien, maar hij dink dat het zijne mannen zijn, want waren voor. Op die is hij digt bij hun gekomen en geschotten met twee schotten, maar wij hebben hem gekregen, terwijl hij nog leeft. Want hij heeft ons geroepen. Zoo zijn wij bij hem gekomen. Damaras hadden hem niet gekregen, en hij heeft ons verhald hoe hij in de handen van Damaras niet inkomen van dat ons hem gekregen had, heeft hij twee woorden gedurig geroepen : Prijs den Heere! Mijn Capitein namiddag had hij die woorden geroepen tot naar zijn einde, en wij hebben hem opgeheven op twee paarden en op die wijs hem gebragt bij de karen op |Oub. En snacht is hij gestorven, ten 17. Junij 1884. dat is Talokob !Khorebeb. En wij hebben hem begraven ten 18 Junij 1884. (en op zijn graf had ik die merkwaardig woord gesproken : Als u niet kinders worden en als U stijf merk Dan zullen onze vrouwen en kinders deze graf zien). Ten 18 zijn wij daar gestaan op |Oub en de Damaras waren op ‡Gã‡guis. Ten (19) Junij zij[n] wij verder gereden naar //Aruas

zijn Damaras geschotten die gezien zijn. op die dag en wij hebben gevecht met hun, het was namiddag en de Voetmannen van ons had die dag harde strijd gehad maar de Dam" hadden gene inging. en Daar zijn Damaras geschotten die gezien zijn. op die dag is een man van Velschoen dragers[1]) gekwest bij de arm

---

[1]) Die Veldskoendraers was een van die oorspronklike Namastamme en hul gebied het gelê tussen Koes, Kiriis en Rietfontein-Suid (Gordonia). Daar Hendrik Witbooi se aantekeninge op al die verskillende Namastamme betrekking het, word hier 'n kort saamvatting van die stamname en hulle verblyfplekke gegee.

A. Die Rooi Nasie (/Awa-khoin) wat die volgende ses stamme ingesluit het.

1. !Karo-!ôan aan die Chamobrivier.

2. //Hawoben of Velschoendraers, noord van No. 1.

3. //O-gein of Groot-dooden aan die Bo-Visrivier.

4. !Kara-gei-khoin of Fransmanse Hottentotten, ook die Simon Koper-volk genoem aan die Oubrivier.

5. Khan-/gôan of Zwartboois, eers in Rehoboth, toe in 1870 in Salem aan die Swakop, toe te Ameib by Usakos aan die Erongo, en nou te Franzfontein in Outjo.

6. Gei-//Khaun of meer bepaald die Rooi Nasie te Hoachanas (in die dagboek !Hoachas genoem). Die belangwekkendste opperhoof van die Gei-//Kaun was //Oasib. Deur hom en sy voorgangster Games (wat tydens sy minderjarigheid die opperhoofspligte nagekom het) is Jonker Afrikaner die land ingebring ter verdediging teen die invallende Hereros.

B. *Twee Vry Stamme;* wat hulle nie aan die Rooi Nasie wou onderwerp nie en hulle maar op baie los voet by die ander stamme aangesluit het:

1. ‡Ounin of Topnaars te Walvisbaai en Rooibank aan die Kuisebrivier.

2. !Gami-‡nûn of Bondelswarts te Warmbad aan die Oranjerivier.

By hierdie 8 stamme het langsamerhand so nog vyf ander

maar ligt en wij hebben gevecht tot nacht uur. en daar geslapen ons dus zijnde[2]) van een rievir, en Damaras geene zijde van rievir en op die dag is van ons genomen, van[3]) de Damaras David Pitters zijn

---

Namastamme uit die Kaapkolonie gekom. Hulle word almal ingesluit deur die algemene benaming "Orlam."

1. /Hei-/Khauen of Berseba-Hottentotte.

2. !Aman of Hottentotte van Bethanie.

3. Gei-/Khauan of Amraal-Hottentotte van Gobabis wat na hulle leier Amraal, wat in 1866 dood is, heet.

4. //Aicha-//ais of Afrikaners. Op aansporing van die Rooi Nasie het hulle in die jare 1820-30 onder Jonker Afrikaner ingetrek en hulle eindelik in Windhoek gevestig. In 1861 is Jonker opgevolg deur sy seun Christiaan Afrikaner wat egter in 1863 in 'n geveg teen die Hereros te Otjimbingue gesneuwel het. Sy opvolger was Jàn Jonker Afrikaner teen wie Hendrik Witbooi geveg het en wie se onverklaarbare dood hy in sy Dagboek noem (No. 18).

5. /Khowesin of Witboois met opperhoof Hendrik Witbooi. Hulle het geen vaste woonplek gehad nie en het toe onder leiding van Kido Witbooi enige dekades na hulle die Oranjerivier oorgekom het in Namaland rondgetrek, tot dit die Sending eindelik geluk het om die stam in Gibeon te laat gaan woon.

Die stamnaam /Khowesin (/Khowe-bedel) beteken bedelaars Toe die Witboois ingetrek het, het hulle maar min besit. Hulle het egter 'n bepaalde astrantheid besit. Hulle het byv. sonder inagneming van die volksgewoontes van die ander Nama aan die se vleispotte gaan sit en daar nie opgestaan voor hulle versadig was nie.

Die naam Witbooi het in oorlogstyd ontstaan. Op die veld het die Witboois 'n wit doek om hulle hoede gedra. Die doek is op kunstige wyse geknoop sodat dit mens aan 'n haan se kam laat dink het. Vandaar die benaming "Wit-Gam," of "Witgamschap" wat Witkam moet uitgespreek word, en wat so dikwels in die dagboek gebruik word.

[2]) dus-zijde

[3]) door

paard, maar Johannes Pitter had hem gehad, Hij is op die wijs in de handen van Damaras gekomen hij is afgesprongen van het paard en voor uit geloopen om te vechten, der wijl nog mannen daar is en de mannen hebben het paard van daar weggebragt, en toen hij daar kom vind hij het paard niet, en hebben het paard op andere plek gelaatstaan. Heden is een Damara in onze handen gestorven en wij hebben een geweer gekregen,

20ste Junij zijn wij gereden naar //Arūas en de Damaras ook meê, 200 blijven na maalkander tot den Zondag. Den 23ste Junij zijn wij verder gegaan naar Damaras met heele oorloogt en gevecht met hem, die dag was de vechterij zwaar op eene hand op regter zijde, want daar was oneensheid van Velschoendragers. En David Pitter was alleen op die zijde, op die dag zijn drie van ons gekwets. Abraham Jantse & Paul Slingen en Johannes /Garosab van Rooi natie[4]) en vier paarden zijn geschotten maar Damaras opgejagt[5]) van alle zijden, maar het was laat geworden om te jagen. op die dag hebben wij twee paarden en een geweer gekregen bij linker handen[6]) van ons, en School Meester van Damara Zoon van Roode Damab is gevallen en een veul in regter hand. en andere dag

---

[4]) In engere sin is die Rooi Nasie die Gei-//Khaunstam te Hatsamas en Hoachanas. In sy breëre betekenis sluit die benaming ook die Namastamme; /Karo-!ôan, aan die Chamobrivier, die Veldskoendraers, Grootdooden, Simon-Koper-mense en die Swartboois, in. So teen 1825 was 'n vrou genaamd Games die waarnemende opperhoof omdat die wettige opperhoof, //Oasib, nog minderjarig was. //Oasib was alom erken as opperhoof van die Namastamme.

[5]) op vlug geja

[6]) op ons linker vleuel . . . op die regter vleuel.

ten 24 zijn wij een paart gekregen zoo hebben 4 paarden al te zamen, twee paarden van ons gestorven van de schotten (O[o]m Hendriks mer[r]i[e]s.

Ten 24ste is Abraham Jantse met ons zaam gebleven totsnacht en zalig ons [ver]laten snachts ten 24ste Junij 1884 en wij hebben hem begraven ten 25 Junij 1884

Op 24ste Junij is vrede sp[r]eek gekomen onder de vechte mannen, met deze woorden /Gamatse[7])! Gij komt van verre land, en waarom [komt] U met oorlog? Wij hooren goede dingen van U. Zoo ver wachten wij U met vrede: En dit was ee[r]ste antwoord: Wij zijn vrede maar omdat Uwe Capitein zeer hoog is, en groot is en ten poort niet wil openen zij[n] wij gekomen, om ten poort zel[f]s te openen, en hem te vangen. Zoo zijn wij vrede van ouds, zoo zijn zij verder gesp[r]okken, als U vrede is geeft ons toch vrede en voor den bodschap bij Hendrik kwam zij[n] de Damaras wapen nêer gelegt en opgestaan, zoo heeft Samuel gezegt schiet eers niet, laat ik gaan naar Hendrik, om te verhalen van die vrede. Die de Damaras vragen, en Hendrik heeft eerst weigert, om die vrede aan te nemen maar Samuël heeft met hem gesprokken laat hij naar eerst toezien, het zal misschien Gods besti[e]ring wezen omdat ook onze Amonietie schaars worden. Zoo heeft hij die woorden aangenomen en ten[8]) Samuël gestuurt met deze woorden: als ik die vrede aanneemt, loop en verteld de Damaras dat ik gekomen ben, om hen te vangen op Zijn plaats waar hij sterke schansen en groote Amonietie en vele menschen had Zoo is Samuël heen gegaan deze

---

[7]) 'Dis nou die twede dag.'

[8]) naar

worden en die woorden aan Kamahereros[9]) mannen gezegt, en als ik die vrede aanneemt, dan had ik drie voornaamste punden[10])

I. De vrede moet vole vrede wezen, die alle menschen bevatten laat elk een lopen en slapen waar hij wil

II. moet twee plaatsen[11]) herbouwd worden Gowabes en Winthoek van de eienaars aan.

III. Ik moet voorbij trekken om een ander land te zoeken en gedurende men deze dingen [aan] de pooden verhallen[12]) leggen de Damaras hunne wapenen en gekomen, om te groeten op deze woorden is die vrede gespreekt begint. Zoo is te zononder gegaan, voor Kamaherero deze woorden antwoord en hij heeft gezegt, morgen zullen wij nog daarover spreken, zoo gaat eerst turug en houd U in wacht. Zoo zij[n] wij turug en geslapen. Ten 25 Junij 1884 Had Kamaher[er]o met Albert Ko[o]pman boodschap gestuurt en gezegt Ik wach van U Hendrik iets van de vrede die wij gisteren gesproken had, want onze mannen zijn gisteren maalkanderen gegroet zoo wacht ik van U zoo laat ik hooren. En ik heb geantwoord Neen ik wacht van hem iets te hooren, want ik ben niet gekomen om vrede maken, ik ben gekomen om met hem te vechten, en omdat gesteren van hem vrede gehoord heb heb ik stil gestaan, om verder daar van de luisteren

---

9) Kamaharero of Maharero (Ka- is die voorvoegsel vir kindername) is op 7 Oktober 1890 dood. Sy seun Samuel het sy opvolger geword.

10) Hendrik Witbooi se briewe is vol van die 'punten' waarop hy oorlog of vrede gemaak het.

11) Die Mbanderus of Oos-Hereros het Kaptein Lambert en die Khauas Hottentotte van Gobabis en Jan Jonker Afrikaner en die Afrikanerstam van Windhoek weggeja in 1880.

12) boden verhalen

en als hij iets van mij wacht, dan zal ik vechten Eigelyk was mijne meening naar Gei//Khais[13]) [te gaan] om met hem daar te vechten, zoo ben ik niet gekomen met vrede. En Alpert Koopman is turug met deze woorden

En hij komt weer met twee Damaras met deze woorden Hoe is het vandag gisteren was gangbaar geweest Waarom hoor ik vandag aandere woorden dan giester, gisteren zyn toch moest[14]) onze mannen gegroet.

Ik ben Okahanje,[15]) zoo heeft hij niet noodig om naar Okahanje te gaan. Zoo geef mij toch vrede. Op die vraag heb ik weêr die drie punden voorgestelt en zij zijn heen gegaan, en wij zijn ook afgegaan naar slagtblek. Toen antwoord Kamaher[er]o alzoo: Ja ik heb gehoord dat U mij drie punden eischt, maar ik [wil?] U Eerst antwoorden daarover, maar ik ben zeer dankbaar, en blijde dat U die vrede aangenomen had, en devens is die plaats zeer woest, Wij hebben geene wader en kost hier, zoo laat ons eerst afgaan naar mijn plaats, laat ik U daar antwoorden, want te zaak is zeer gewigdig die vrede is wonderlyk. Maar ik heb weer Samuël Izaak[16]) gestuurt naar Kamahereros lijf Omdat hij mijne mening weet en Hij heeft zelfde woorden en die drie punden hem voorgestelt, en hij heeft mij geroepen met Samuël met deze woorden giesteren zijn onze mannen maal kanderen gegroet maar wij Capitein[s] niet zoo kom toch eerst uit alleen, en ik zal ook alleen uitgaan laat ons

---

[13]) Die Hottentot naam vir Okahandja.

[14]) met

[15]) soos Lodewyk XIV se 'ek is Frankryk.'

[16]) Hendrik se onderkaptein nadat hy self kaptein geword het.

toch maal kanderen groeten en toen[17]) teeken van vrede tusschen onze laren[18])

En ik heb mijn paard opgezadel met Samuël en gereden en hij ook alleen uitgekomen met zyn [paard ?] en wij zijn midden de laren zaamgekomen en gegroet en na het groeten had hij nieuwis[19]) gevraagt Maar ik heb hem gezegt daar is geen nieuwis Alle Capitein[s] zijn nu klaar naar U met oorlog, om met u te vechten, mijn vader ook, maar ik ben regt Tot U gekomen om met [U] te vechten op [u]we plaats daar waar U Edele Vele mannen en sterke schansen en Groote Amonietie had om U daar te vangen. Want vele jaren haden alle Capiteins met U gevecht, maar het baat niets, zoo ben ik een kind uitgegaan, omdat te tyd nu gekomen is waar ik ook zal vechten. Want gij alle Hoofden zijn stink, daarom komt te oorlog niet op de einde. Toen aantwoord Kamaherero Ja het is zoo Capitein Maar Heere had vandag die wonder werk gedan van vrede en vandat ons Vechten Werk hij wonder daarom komt ons altyd laat achter middag, dat U zoo vele menschen niet opeens gedaan maken, want [ik] ben ook een schepsel Gods. En nu wie van ons zal die vrede breken die de Heere gemaak had? Zal U die vrede breken of zal U het breken? of uwe mannen U afbrengen? of zal mijne manen mij afbrengen, van mijn woord Ik ben alleen Cap' in mijn land. En als U die vrede breken die de Heere gemaak had dan zal ik U vangen met koude handen, en als ik die vrede breken, dan zult U my

---

17) ten

18) lagers

19) Om vir die laaste nuus te vra was 'n deel van die Herero groet.

vangen met koude handen uit zoo vele menschen Toen antwoord ik hem Ja past op oude Capitein ik heb nog Capiteins achter mij, maar Capiteis en Leeraars hebben mij gekeert dat ik niet tot U komen maar ik ben gekomen zoo past op en houd uw woord vast. Maar Kamahero wil niets hooren van Cap' Hij zegt, spreek toch niets van Cap' want daar is geen Cap' U Alleen zyt Capitein Vandag eerst heb ik Cap' gezien, zoo kom laat ons vrede maken, laat ons alleen Cap' worden, en kom laat ons een verbond maken, en als ons vrede en verbond maak, dan ben ik genoeg.[20]) Toen aantwoord ik aldus ik komt niet alleen voor mij maar ik ben gekomen voor alle menschen alhoewel zij [van] mij niet goed spreken,[21]) maar hij zegt, ik heb wel alles gehoord, wat tusschen U en uwe vader is, zoo komt maar laat ons traaktaat maken maar ik heb eerst geweigert, zoo heeft hij mij verzoek, om naar zijn werf af te gaan, en ik heb toegestemt, en wij [zijn] andere dag ten 26 Junij afgegaan naar zyn werf. Ten 27 Junij heb ik papierlyk brief [ge]geven van eerste woorden voornamelyk deze woorden.

‡Gã ‡Guis den 27 Junij 1884.

Wel Edele Capitein Kamaherero !

Ik doet deze weinege regelen aan U Edele om U Edele mijne volle besluit te geven papierlijk, omdat

---

[20]) Die vrede wat Kamaharero hier voorstel is dieselfde as wat hy in 1870 aan Jan Jonker Afrikaner voorgestel het, n.l. dat die twee hul sou deel in die heerskappy oor swart en *rooi*. Hendrik was toe nog nie kaptein en Kamaharero het gemeen dat so 'n voorstel sy eiewaan sou prikkel.

[21]) verwys na sy geskil met sy vader Mozes (of klein Kido) Witbooi.

U Edele mijne houding zult verstaan, want ik weet het niet, of de Dolkers[22]) alles goed verstaan en dolk.

I. Als ons die vrede maak wensch ik volle vrede opdat alle bloed vergieding ophouden II Laat ook gevallene p[l]aatsen herbouwd worden, en laat Gods heiligen dierbaar Woord mogen weer vrijgeloop hebben, want twee plaatsen zij[n] van onze kand gevallen Winthoek & Gowabes III. Laat toch den poort voor ons open weezen op wij zullen voorbij trekken om een aander land te zoeken. Opdat onze menschen komen ook van ver af, zulke vrede wensch ik laat ook een enkele mensch loopen en slapen waar hij wil. Deze opgeschrevene is zijn[23]) mij[n] hoofd gedachte, en als zij in vrede zoo komt dat zou mij zeer verblijden en dankbaar maaken in mij hart. Hiermeê sluit ik eerst Edele Capitein, laat ons hier overeens komen, en bedenk diep in Edele Capitein

In Gods genade. Ik Groet U
Ik ben Hendrik Witbooi.

No. 2.

Hendrikds woorden tot zijnen Vader !

Tsub ! gaos den 18 Julyk 1885.

Mijn liefe Vader Mozes Witbooi.

Ik schrijft deze regelen aan U Edl Het is my zeer hard altijdt zulke briefen te ontvangen, zoo ben ik

---

22) tolken

23) ‘ zijn ’ val weg.

schouw[1]) om brieft naar u liefe Vader te schrijven. Maar ik zal laatste brieft naar U Edl schryfen, om U Edl in gedachtenis te brengen, van het geen wij in begin gesprokken; hebben, O mijn liefe Vader! heb ik u al iets bewyzen die U Edl kan my zoo beschuldigen Dat ik u liefe Vader niet beninnen[2])! en u ongehoorzaamheid bewijzen of u eenen schle[ch]te[3]) naam geven heb ik reeds u liefe Vader tegengesprokken met grimmigheid: ik denkt niet of ik zulks aan u liefe Vader bewijzen maar daarmee prijs zich ik niet maar ik denkdt dat ik myn best gedaan heb, aan U Edl ik denk dat in laatste trab[4]) van liefde heb ik u bewijzen op den dag waar overleden broeders Kido Witbooi Kido Pekuur gestorven was, daar heb ik mijn leven voor u gezet ik heb in de kogels u gezoeken u liefe uitgehaalt Dat is een laatste trap van gehoorzaamheid en leifde leven de verlaten voor anderen zoo ver heb ik u liefe Vader bewijzen en in die Damara orloog heb ik u iets bewyzen wat u in schade brengen.[5])

---

1) schuuw

2) beminnen

3) slechte

4) trap

5) ' wat u in schande brengt '—Mozes Witbooi het beeste gebuit van die neutrale Basters van Rehoboth en Hendrik het daarop gestaan dat sy vader dié aan hul eienaars teruggee. Mozes het geweier en daaroor is die twee uitmekaar. Hendrik het die Basters se skade uit sy eie sak goedgemaak.

(i)

No. 3.*

!Gau //gam, den 13 Oct. 1885.

Wel. Edl. Cap. Maharero !

Ik heb uwen brief ontvangen en ook twee mannen heden morgen gekregen en ben zeer blyde, zulke worden[1]) van U te ontvangen, de vertoef die ik hier vertoefde is [omdat] ik verwacht nog mannen van onderkant. Maar ik heb heden morgen gegaan, en ik zal morgen als de Heer wil daar komen. Maar, ik ben zeer zwak van onkoste, en tabak en koffy, want ik ben zwak van alles, en laat ik ik toch met die mannen dat ontvangen langs het pad.

Ik groet U
Ik ben Uwen Vriend
Hendrik Witbooi.

(l)

No. 4.*

//Gurub-ma-!nas den 19 Oc. 1885.

Wel Edl. Cap. Maharero!

U weet dat ik met vrede daar gekomen had, maar U hebt mij bedrogen, en mij gebragt in uwe kraal, en mij vermord in vrede,[2]) en ik hebt zich slechts verdedig en U weet hoe die dag daar was, en omdat

---

[1]) blykbaar 'n antwoord op 'n uitnodiging van Kamaharero om vrede te kom bespreek.

[2]) Hendrik beweer dat Kamaharero hom met sy brief, No. 3. in 'n val gelok het, en hom verraderlik aangeval het.

myne Ammonitië gedaan is, ben ik gegaan. U hebt mij niet past[2]) dat weet U zelfs, geen een maal zyn mynemannen achterwaarts gegaan maar door de schaarsheid van myne Ammonitië ben ik gegaan.

Nu heb ik weêr zich klaar gemaakt naar oorlog, ik zal in korten tyd by U komen op de zelfste pleek.[3]) zoo zet en wacht voor mij want met vrede hebt gij myne handen gebonden, nu hebt gij weêr met oorlog losgemaak. Nu heb ik weêr klaar zoo als eerstemaal en heele poort van oorlog heb ik nu opgemaak. U zult nu van alle zyden oorlogt krygen, dat zegt ik U vry uit, want U weet toen ik die vrede aangenomen had, heb ik alle poorten toegemaakt, dat weet U ook, maar nu hebt gij mij in list vermord.

De Heere zal nu tusschen ons rigten waarlyk.

Ik ben beledigde en bedroogde[4])

Hendrik Witbooi.

(j)

No. 5.*

/Gurumanas den 20 Oc. 1885.

Myn lieve Eerwd. Heer Heidmann,

Ik maak U bekend met deze regelen Ik ben zwak terug van myne vredetogt. U Eerwd. hebt my vermaand naar vrede, en ik heb de vermaning aangenomen en Mynheer U had ook ten zelfde my vermaand laat ik met vrede daar kom, en ik heb zoo gemaakt,

---

[2]) ' gebaast "—oorwin.

[3]) plek

[4]) Hendrik moet baie kwaad gewees het, want gewoonlik begin en eindig sy briewe met die hoflikste wendinge.

en in die vrede wordt ik vermordt.[1]) Kamaharero had my ingeleid in zynen kraal, en my daarin vermordt en ik heb zich slechts verdedig, en in die verdedigen zyn myne Ammonitie gedaan, zoo ben ik ins nachts van daar gegaan. Want U Eerwd hebt my afgebragt van myne staansel, en my vermaand naar vrede, wetente dat Kamaharero een moordenaar is, maar U doet geen moeite naar hem. Zoo hebt U my vast gemaak voor Maharero, dat hy my zal dooden, met vrede moorden en U laat Maharero vry, U spreekt geen woord tegen hem. Deze gemeente van Rehoboth had reeds by my gezien, dat Maharero een moordenaar is, want hy heeft my laat vermoord zonder schuld. Ten tweedemaal had Maharero my weder vermoord wegens uwe woorden, Nu weet ik niet hoe ik die menschen zullen houden die my tot vrede vermanen, wetende dat hy een moordenaar is.

Nu verzoek ik u Eerwd. wees toch zoo goed, en doe toch moeite met uwe gemeente laat ik toch onkoste krygen voor de gekweste mannen en ook leen my twee wagens tot naar myn werft, laat ik toch die mannen laten want ik heb ook geen paarden en laat ik toch het antwoord op //Hoeras weten want ik zal Woensdag daar komen.

Nu maak ik U Eerwd. bekend de poort van oorlogt is opgesloten en de poort van vrede is nu toegesloten.

Ik groet U Eerwd. hartelyk

Ik ben Uwen vriend

Hendrik Witbooi.

---

[1]) Witbooi wil die sending en gemeente van Rehoboth, wat hom aangeraai het om op sy vredesending na die Hereros te gaan, aanspreeklik hou vir die verliese wat hy gely het.

(k)

No. 6.*

/Gã-os den 30 October 1885.

Wel Edl. Cap. Maharero !

Ik ben welbehoudent thuis gekomen. Ik heb U reeds een papier gegeven van //Gurub-ma-!nas[1]) ten tweede schryf ik U paar regelen. U hebt mij grootelyks gelookt met list, maar de Heere is regtvaardig. U hebt met mij zeer slecht gemeen, maar de Heere is een regtvaardig Regter. U hebt zelfs gezien met uwe oogen, U hebt mij ingebragt in de Kraal, maar de Heere heeft mij uitgeleidt. Zoo verzoek [ik] U, bewaar het voor mij alles wat U genomen had. en bewaar ook het land, laat ik het land niet uit vreemde handen ontvangen. De Heere zal nu tusschen ons rigten Ik heb vele mannen verlies, dat weet U begraf de mannen, in korten tyd zal ik de graven loopt regtmaken. Verder zeg ik een ding, hoe zal ik U toch gelooven? als U mij weêr iets zegt in uwe nood. U hebt mij reeds in Gods naam bedrogen O Maharero, bedenk van onze woorden onder den Kammelboom op eerste zaamkoms van ons

U hebt gezegt Als U die vrede breekt ik zal U met koude handen vangen. en als ik die vrede breek dan zult U mij met koude handen vangen uit zoo vele mannen.

De Heere heeft deze woorden gehoort uit uwen mond, Hij zal het onderzoeken gewisselyk. Houd vast de Pastaarts die bij U zyn laat zij met U [uit] een bekker drinken.

---

[1]) Brief No. 4.

Wee van onze verhandelingen Gij de verheffene hoofd, en ik de geringe, wat gij zegt dat ik een klein kind is, maar ik ben niet uwe kind en ook niet uwe schepsel. De Heere de Schepper van ons zal nu tusschen [ons] rigten. Heere in de naam des Heere.

Het is niet oorlog gespreekt wat ik nu doet, het zal wezenlyk alzoo komen. Toro-/garu tamata hā amase ni //nati habatsi Sa oms /kats ge gowa !Khub ei-!ā khemi.[2])

Nu sluit ik
Ik ben Uwen
Hendrik Witbooi.

No. 7.

Gibeon 19 Mei 1886.

Lieve Hendrik en leden van Gibeon !

Over het lot en de rampen, die over Ulieden gekomen zijn, hebben wij gehoort, en het is ons zeer der harte gegaan. Verblyd heb ik my daarover dat wij tot nu toe toch nog niet van byzonderlyke ongeregtigheid en euveldaden over ulieden gehoort hebben maar dat toch nog altijd tuch en orde onder u is.

Maar ik krijg regte hartzeer als ik hoor dat Gijlieden tot nog toe niet erkent en ziet hoe de Engel des Heeren u ontmoet; ja hoe Gij noch niet wilt herkennen, de hand des Heeren die tegen u is. Zijt Gijlieden dan nog niet ver genoeg in het verderf ingegaan? en moet

---

[2]) Woordelike vertaling: Ek het nie met oorlog gekom nie, waarlik, ek sal oor jou kom, soos jy by jou huis voor die Here gesê het.

het onheil en ongeluk nog grooter woorden over u en anderen? —

Hoe wilt gij Hendrik en Gij wat anvoerder zijt, dit toch voor God en menschen verandwoorden.

Is dan de verantwoording nog niet groot genoeg en zwaar genoeg? om nu eindelyk dit verkeerde gevaarlijke en verdervelijke dwaalpad te verlaten? Reets sedert 2 jaren zoude het bloedvergiten opgehouden zijn, maar door u doen is er veel bloed vergoden. Denkt niet, dat de Damras daaraan schuld zijn, neen het is uwe schuld en verantwoording, Gij hept hen daartoe gedreven en gedwongen. En wild gij nu nog voortmaaken? — Ik zeg nog een maal: Hoe wilt Gij zulks toch verantwoorden?? — Wie heeft U toch het regt en de magt gegeven, om zulk een orloog te voeren? Uwe eigene uitvinding! Het is niet de Heere die u dat opgedragen en bevolen heeft, het is een dwaalgeest. Gods woord zeg Die op zyn hart vertrouw is een zot. Spr. 28.26. Ik vrees als Gylieden nog zoo zult vortgaan dat het woord des Heeren ook over U zal vervuld woorden: Die het zwart nemen zullen door het zwaart vergaan. Matth 26.52. leest ook wat Openb. 13, 9—10. geschreven staat.. De Heere zegt Luk. 17.20. Het konnigrijk Gods komt niet met uiterlijk gelaat[1]) Als iemand het werk des Heeren wilt drijven dan moet men niet met iets beginnen, wat tegen Godelijke en menschelijke orde strijdig is. Hendrik heeft mij vroeger reeds meermaals gezegt. Ik stan nu al diep in Maar ik zeg U voorzeker: Om zoo verder Gy nog zoo voort gaat om zoo dieper

[1]) Die sendlinge moet oortuig gewees het dat Hendrik Witbooi se godsdienstigheid ernstig was, anders sou Rust hom nie so op sy bybeltekste verlaat het nie.

zult Gy nog inkomen in moiijelijkheden en verderft. Gy zult zien Gods woord zal toch nog regt behouden. Ik herinner aan hetgeen ik u vroeger toen gy nog hier waart, genoegzaam gezegt en voorgehouden hebt. Maar u wildet niet hooren. Ik roep u nogeenmaal toe: Bezint u, keert om en bekeert u van ganschen harte toot den Heere. Omdat uwe zielen mij aanvertrouwd zijn en het aldus myn pligt is, derhalve schrijf ik u deze regelen. Ik verwacht naauwelyks dat Gij op deze myne worden zult hooren en daardoor tot inzigt en kennis zoud komen. Neen mijne woorden zyn daartoe niet instaat deze kennis moet de Geest Gods in u werken en dat dit moge gechieden, is myn smeeken voor u tot God. Ik wil hier mede maar nog een maal mijn plig doen, opdat Gijlieden niet te eenigen tijd mij zoud kunnen beschuldign zeggende: Wij hebben dat niet geweten, het is ons niet gezegt gewoorden. Als dat iemand zou willen zeggen dan zal deze brief nog een getuige zijn Want hij zegt het u nog eenmaal duidelijk, dat gij een verdervelyke pad wandelt. Verootmoedigt u en bekeert u derhalve en stort u niet nog verder in tijdelik en eeuwig verderf. En gaat gij nu nog verder zoo voort, alles wat over u komt, dat trek Gy u zelven toe of hebt u alreeds toegetrokken; Gij zijt zelven schuld daaraan niemand anders de verantwoording kom alleen op u.

Dan hebt ik nog een woord te zeggen Ik hoor altyd dat er vele menschen by u zijn die gaarne weder wilden terugkeeren maar zy woorden daaraan belet. Laat toch elkeen die turug wil keeren ongehindert weder thuis toe gaan en verhindert hen daaraan niet Dit bewijst mij ook duitelijk daat uwe zaak niet het werk des Heren is De Heere dwing genen mensch

Hij houd niemand met geweld vast maar laat aan een iegelyk vrijheid.

Ook zijn er echteschijdingen[2]) by uwe trek voorgekomen zoodat het eene gedeelde hier gebleven en het ander met u gegaan is Dat is ook niet Gods orde. Zoo is reeds veel onheil door u gescheit worten.

Nu verzoek ik u, Gij moet mij dezen brief toch niet verkwalijken. Ik hebt u dit in liefde geschreven om u oplettend te maken op het heil uwer onstervelyke ziel. Wilt dezen brief ook aalen laten hooren.

Groetenis aan aleen die van hier gegaan en by u zyn.

Uw heilwenschende Leeraar,

F. Rust.[3])

No. 8.

Litfontein den 10 December 1888.

Wel Edl. Cap. Mannassa !Noreseb ![1])

Ik maak U bekent met deze regelen : U weet wat ons gedaan hebben in deze dagen, zoo is het niet noodig om U alles te verhalen. Ik was drie malen rondom de !Hoaxas, en ik blyft zoo lang ik willen, en ik draai, wanneer ik willen. Gij hebt mij nog niet

---

[2]) is man en vrou uitmekaar gemaak deurdat jy die man saamgevat het op jou trek en die vrou nog hier op Gibeon sit.

[3]) Eerw. Rust was die Rynse sendeling op Gibeon. Die brief het betrekking op die sesessie van Hendrik Witbooi wat sy vader en kaptein Mozes van Gibeon verlaat het. Uit latere briewe blyk waarom Hendrik sy vader en sy vader se gebied verlaat het.

[1]) Mannassa was kaptein van die Rooi Nasie van Hoachanas (!Hoaxas). Sie aantekening 4 by brief No. 1.

terug [geslagen] gejaagt. Gij zyt op Zwaart Motter[2]) bij mij gekomen, zoo als U weet heb ik U terug geslagen, en, ten dweede was U op deês plaats, ik heb U terug weêr geslagen, en U gejaagt tot naar uwe plaats, en op uwe poort kom gestaan, en van daar gedraai. Maar gij weet niet waarom ik omdraai zonder !Hoaxas te schieten; maar ik weet waarom, het is slechts klein oorzaak waarom ik niet !Hoaxas schiet wegens die oorzaak zal ik weinig terug gaan zoover als !Khamxas of Kalkfontein Tevens zyn myne paarden en beesten zeer zwak en legt van magerte. Ik zal daar blyven totdat al uwe helpers bymaalkander komen, tot dat myne rytuigen[3]) sterk worden.

Nu zeg ik U lieve Vriend! Rondom de !Hoaxas zijn myne legtblekken,[4]) en het is slechts plaats zyn water, waar ik niet is; maar ik was in de weivelden Zoover myn voet was, is myne,[5]) Ik heb nu die gun-

---

[2]) Zwartmodder is die teenwoordige Keetmanshoop, Nama: ǂNū—ǂgoaes=Swart-modder, want die eerste Nama wat op hulle jagtogte half verdors het, het gesien dat die honde water moes gekry het, daar hulle pote vol swart modder was. Daaraan het hulle gemerk dat daar water naby was en het die plek toe na die gebeurtenis genoem.

[3]) rydieren

[4]) in Afrikaans: Lêplekke

[5]) 'n Gewigtige uitspraak oor die regsopvatting van die Nama en Heroros betreffende grondreg. Ten spyte van alle pogings om die vroeëre stamgrense te bepaal is dit nie moontlik om 'n duidelike verklaring te gee nie, want "Zover myn voet was, is myne," sê selfs elke Onderhoofman, en die Nama het aanspraak gemaak op alle grond sover as die Nagamimeer en ongeveer net sover ook die Hereros. Dat 'n plek toevallig 'n Namanaam of 'n Hererobenaming het dui reeds genoegsaam die besit aan want vanwaar sal 'n plek die naam

regt[4]) die myn Voer Vader gegeven heeft teruggeroepen het is myn land. Dat hebt gij ook gezien, al wat gij na my weggaan nu vrij doen zal slechts stelerij genoemd worden.
Die wat ik U nu zeg weet gij zelfs, dat het zoo is, want gij zyt niet staat, om mij laat teruggaan, ik ben alleen staat, om U laat teruggaan. dat kunt gij zelfs overtuigen. of het zoo is of niet, maar kleine kinderen kan ook dat overtuigen, dat het zoo is, want zy zagen my rondom de plaats, en hoe ik omdraai van de plaats, en zij zagen ook hoe gij ingaan in uwe plaats; maar dit zeg ik niet, om voor zich te pryzen, maar het is waarheid, en waarheid te zeggen of te doen is regt en goed en brengt zegen in.
Dit alles zeg ik om U indachtig te maken, dat U moet weten, en doen wat uwe groot mannen Leeraar en andere zegt Gij hebt uwe vrouwens en kinderen in die hongersnoot gebragt, en wil hun in de dood verder brengen, en dat zal nog (brengen) komen als de Heere my toelaat, maar dusver heeft hij mij niet toegelaten, maar gij noodig mij daarna om te doen. Maar ik zal niet alles zeggen zoo laat ik haast weten berg die brief.

Ik groet U
Ik ben Cap.[5])
Hendrik Witbooi.

kry as daar nie onderskeidelik Namas of Hereros gewees het nie? (Op grond hiervan sal mens ook die regsaanspraak van die Basterds kan verstaan. Kyk Blouboek.)

[4]) gebruikreg

[5]) die eerstemaal dat Hendrik die tietel van kaptein gebruik. Sy vader Mozes was op 22 Februarie 1888 deur Paul Visser

No. 9.

Hoornkrans den 10 Maart 1889.

Wel Edl. Com & Cap. Jan Jonker Afrikaner

Ik heb uwen brief gekregen, en gelezen, en gehoord wat daar ingeschreven zyn, maar ik wil niet veel met u sprekken over deze dingen, dewyl ik reeds veel gesprokken heb met U Edl. en met vele menschen die daar bij U zyn, ik heb van die werk geen een in verborgenheid geladen.[1]) Voornamelyk dat: Dat alle menschen tegen mij zal opstaan, zooals zij nu maken, dat heb ik allen verhaart, mijnen en ook vremden, zelf u Edele ook, omdat ik dat weet schrief ik geen schuld aan iemand, van tegenwoordige toestand. Maar een ding zal ik U Edele zeggen: Ik woord[2]) niet onschuldige menschen, Ik ben niet moorde naar. daar om schiet ik nimand, die mij niet schiet, en ik raak niemand die mij niet aan raken, en als iemand bij mij komt die laat ik vrj omdat ik niet een mordenaar ben.

---

geskiet en Hendrik het die kapteinskap oor die Witboois oorgeneem. Hy het self op Hoornkrans gebly omdat dit 'n goeie hoofkwartier gemaak het vir sy baie veldtogte, maar was altyd in verbinding met die res van sy stam op Gibeon. In 'n brief gedateer 28 April 1888, maak Hendrik aan die Duitse Kommissaris bekend dat Paul Visser sy vader Mozes vermoor het. In 'n naskrif skrywe hy " Ik meld U verder ik wordt gesteld als Cap. over heele Wittekam en over myn heele volk. Nu ben ik een Cap.

" Ik ben Cap.

" Hendrik Witbooi."

1) gelaten

2) moord

Zoo zal ik niet veel van die dingen zeggen. U Edl. hebt mij gevraag: waarom ik u mijne en uwe brieven geef, nu zal ik U Edl. zeggen waarom ik dat doen. hierom. omdat U zult zien, hoe ik gemaak heb met Paul[3]) over de vrede. en uwen brief heb ik u hierom gegeven dat u Edl. moet zien, dat die opstaan van andere natien van u onstaan, Want U Edl. hebt ze uitgenoodig, om mij te laat versmelden, zoo hebt U Edl. die zaad in de harten der menschen gezaain, nu dat is die vrucht dat de menschen tegen mij opstaan; Want die besluit van den Heere dat all menschen tegen mij zal opstaan zijn veer[4]) hebt U Edl. aangeraak en omdat zij dat weten komen zij ook naar U met vuilige handen, maar ik geef U geen schuld, omdat ik dat van ouds weten, dat het moet alzoo komen, daar om ben ik ook nog met U Edl. vrede nadat ik deze brieven gekregen heb, maar dat ik U Edl. die brief geef is, omdat U niet veel van die werk spreek den j. l. U ook een deel hebt, van de loopt van die werk Maar ik ben nog vrede met U Edl. en daarom zeg ik, ga toch uit van mijne vijanden als mensch op werelds wetten zien, dat kunnen wij U Edl. ook beschuldigen, maar ik schouw boven toe, en ik rekent niet al de dingen die ik bij u zien. Daarom verzoek ik U Edl. Wij[5]) toch van mijne vijanden, laat ik aan hen vragen, en zegt ook aan Jan /Nowaseb zijn werf, laat zij ook uitgaan, want ik heb niets met Ulieden te doen, en als daar eenige Rooinatie is, die

---

[3]) Paul Visser, wat deur H. Witbooi gestraf is weëns sy rebellie teen Mozes Witbooi.

[4]) 'zijn veer' moet uit die teks wegval.

[5]) Wyk

mij niet wil schieten, laat zij uitgaan, Want ik wil Frieb weêrom doen;[6])

Verder verzoek ik U alle Hoofden neem de menschen niet aan die moetswillig mij schieten, als iemand kort komen, in het vechten, laat zij naar mij komen laat ons vrede maken. Mijn lieve Oom en Cap. Ga tog uit en scheid toch ook de vrede spreekt,[7]) want die zal niet aarden,[8]) voor [dat] ons op regte pad komt. Wederom smeek ik U ga toch uit met allen die mij niet schieten, laat ik mijne vijanden wraken. Als de koes[9]) in uwe handen is geef mij het af.

Ik groet U

Ik ben Uwen Neef &

Cap

Hendrik Witbooi.

No. 10.

Hoornkrans den 10 Maart 1889

Mijn lieve vriend Izaak Xau-Xab!

Ik heb een boodschap van Simon /Haramub gehoord, die hij geboodschap heeft naar Daniël Machistraat aangaande van Koes. Dat keur ik gans niet goed. Simon is mijn vijand hij heeft hier vlugt gekomen bij Uwe werf, zoo heef hij niets te zeggen in uwen werf. Of keur gij goed die dat[1]) van hem. Ik zeg het U Jan /Nawaseb is niet thuis, en die is

---

[6]) terugbetaal

[7]) 'schei uit met het vredegespreek'

[8]) tot stand komen

[9]) koeien

[1]) daad

zijn werf, en hij heef mij laat weten, dat hij mij niet schiet, zoo zeg ik u geef Simon niet voorhand laat hij stil blijven, en houd hem zooals u hem gekregen hebt, en zien hoe ik zal zeggen. Izaak u weet de Witkamschap,[2]) die is nog zoo, zooals u weet, die ons aanraak zullen wij aanraken, als hij niet door de wonder werken van den Heere in Hemel of in aarde ingaan, zoo verzoek ik U, zend myne vijanden. laat zij bij mij vrede zoeken dat is eenige hulp, geef gij mij de koes, laat ik morgen mijne koes kregen, laat Simon stil blijven hy is vlugdeling, laat hij niet Uwe werf brandsteken

past dat op lieve vriend.

Ik groet U

Ik ben Uwen Cap.

Hendrik Witbooi

No. 11

‡Hau-xas 20ste Maart. 1889

Lieve Neef Kapitein Hendrik Witbooi

Goede en lieve Neef !

Met deze regelen ben ik dis mijne weinige woorden de schreven. Dr. Goering heef mij eenën Poodschap gezonden, laat vrede tusschen Ulieder de spreken U en Cap. Manasa, en laat ik de vrede aan Ulieder spreek, En als de Mas : of u Edl. Dat aannem dan

---

[2]) 'n verbond tussen sekere Hottentotstamme om mekaar teen vyande van buite te help en om onderlinge geskille op vrindskaplike voet te reel. Oorspronklik het Hottentotte van die betrokke stamme 'n witdoek om hul hoede gedra, later was dit uitsluitlik die teken van die Witboois.

zal ik hem ook uitnoodigen, als onpartijdig man Daarom ben ik Manasa geroep over dat vrede om hem ook komen En ik toch aan hem ook spreek En spreek tusschen Ulieder als een Midelaar[1]) van de vrede; Zoo kunt u Eers Luister hoe ik zal maken als de Kap. Mas. kom, Want Manssa komt door mijn roep, niet om u de schiet, op verlede tyd heb ik aan u gezegt mijn zoon wach eers maar gij heb niet dat gedaan zoo heb ik u niet van dag verstaan Ik weet dat de man u veiand is maar gij zou wach en zien hoe ik met u maken Want ik weet dat gy tegen mij valsche getuige heeft in debrieven van mij die ik aan Kap. Mannasa en Paul visser gescheven Zoo kan u eers wach en zien Daarom geloof ik niet of dat waarachtig. Die u aan my zeg Ik heb geen oorloog tegen u dit Woord geloof ik niet Dit is de verzoek van ontverstaand Verder lieve Neef staat nu stil maak toch de vrede, zoo zeg ik aan u nogthans zoover met deze weinige regelen met vriendelyk verzoek antwoord my haast verder zal ik niet vrede spreek nu de[2]) woorden en verder zal ik niet Mannasa ophouden als hij wil naar u gaan morgen of ormorgen Zoo zal u mijne menschen van u uit Afrikaners en Boois laat hun op één zijde blyf verder hoorde ik dat gij eenen vasten Traaktaat met basteren gemak zoo heef die basteren ook in u oorlog gekomen de Kap' zien ook de basters met zijne oogen.

Groetenis Ik ben U Oom

En Capitein

Jan Jonker Afrikaner.

---

[1]) bemiddelaar

[2]) nu de—dan deze

No. 12.

Hoorn Krans den 22. Maart 1889.[1])

Wel Edl. Cap. Jan Jonker Afrikaneer !

Ik heb uwen brief heden morgen gekregen en gezien wat daar ingeschreven zyn. nu zal ik U Edl. weinig antwoorden. Van dat wat ik zegt, dat ik niet aanraak, degenen die mij niet aanraken, en dat ik niet schiet die mij niet schieten, en dat ik niet eerst den mensch schiet daarvan zult U Edl. gewisse tekenen hebben dat het werkelyk alzoo is. daarvan zyn vele getuiges als zij maar waarheid bemind, en schriftelyk zal U Edl. ook dat krygen, en ik doet het ook alzoo; Maar al de dingen die Gijlieden mij beschuldig, zal U slechts zeggen, de menschen hebben zoo gezegd Ulieden kunnen niet schriftelyke bewyzen geven zoo zeg ik U dl. weêr, gaat uit ik zal U niet schieten als gij mij niet schiet, en hindert Mannassa niet laat hij maar komen, als hij willen met zyn oorlog zoo als U gezegd heeft dat Gij niet Mannasa ophoudt, houdt hem niet op. en ga gij uit. Gij hebt gezeg van de Pastaarts, maar daar is geen een allen die ik hier gebragt hebben zyn ook uit naar Rehoboth zoo was geen een in myn oorlog Allen die niet Witkamschap verstaan zyn uit, en er zyn slechts 2 mannen, maar die waren ook niet in den oorlog. Zoo allen die Witkamschap niet verstand keer ik niet, en allen die Witkamschap verstaan laat ik ook niet uit. Het is nog zoo, zoo als Ulieden weet van mijn staanpunt. Houd al de brieven vast die ik u geven. Zoo ver

Ik groet U
Ik ben Uwen Neef & Capi.
Hendrik Witbooi.

[1]) Antwoord op No. 11.

No. 13.

Hoorn krans den 22. Maart 1889.

Wel Hooggeëerde Heer Deutsche Comisar Doctor Geuring[1]) !

Ik heb giesteren een klein briefje ontvangen van Hendrik Wend,[2]) daarin heb ik Uwen Naam gezien, met de verzoek, dat ik moet vrede maken, met de Namaguas, om met Damaras oorlog te voeren met hun.[3]) Daarop heb ik noodigheid gezien, om aan U Erwd. weinig te verhalen, van tegenwoordige toestand van dat ons op Rehoboth van maalkander scheid zult U Eerwd. misschien gehoord hebben van de Eerwd. Heer. Frd. Judt :[4]) hoe met mijnen oorlog gegaan is. Zoo ziet ik geen noodigheid om U Eerwd. van die dingen te verhalen, zoo zal ik U Eerwd weinig verhalen, van die dingen die thaans staan Toen ik op Litfontein was met mijnen oorlog is Frits die met Cap. Jan Afrikanneer woont mij loop schiet. dweede zijn Namq. mijne paarden gevat, op Tsub-/Garis (ou Rickets zijn plaats) dat waren 13 paarden, ik heb 11 weër gekregen derdemaal zijn mijne koes genomen, van velschoendragers die met Jan zijn. Tot vandag

---

1) Dr. Goering was die eerste Duitse Kommissaris van Duits-Suidwes-Afrika van 1885-1890.

2) Die volle naam van hierdie kaptein was Hendrik Windstaan Kol, sy stam was die Groot Dode en hul gebied was in die berge suid van Hoornkrans.

3) In Oktober 1888 het die Hereros die Duitse amptenare weggeja. Dr. Goering dog dat dit 'n uitstekende plan sou wees om die hulp van die verenigde Hottentotte teen die Hereros te kry.

4) sendeling by die Rooi Nasie op Hoachanas.

doet ik nog niets tegen de menschen Ik verhaal al die dingen aan Cap. Jan Afrikanneer en verzoek hem laat hij scheid van die menschen laat ik die moetswilligge menschen slaan. Maar hij doet juist [zooals] Mannasa. Hij zegt, laat hij niet scheid. In tusschen wordt Mannasa geroepen van[5]) Jan zijn werf met zijn oorlog en hij is gegaan die tijding heb ik gehoord van Witte mannen Dat Mannasa wil hun beesten nemen omdat zij paarden mij geven, en toen ik dat hoorde ben ik gegaan, om dat te keeren, en toen ik daar kwam, heb ik gehoord, dat Mannasa ander kant Rehoboth gaan, zoo heb ik derwaards gegaan, en ik heb zijn oorlog gevonden, en met hem gevecht, ik heb slechts 57 mannen gehad. Maar Gode zij dank. Ik heb die oorlog gejaag, ik heb 5 mannen van hem doodgeschiet, en 6 paarden gekregen, en 9 geweers gekregen, Maar ik heb hem niet [verder] gejaagt anders zou slecht was met hun,[6]) Ik heb 1 man verlies. Nu kan U Eerwd. oordeelen of ik kan vrede maken met zulke menschen, die lang al die stoudigheid gedaan hebben. Zoo verzoek ik U Eerwd. Wees toch zoo goed en help mij Ammonitië, laat ik eerst die menschen regtmaken die mij zonder oorzaak schieten, die juist zoo stout zijn als de Damaras, want met hun kan ik niet oorlog maken, naar de Damaras. Aangaande van Jan verstaan ik niet, hoe hij zulke menschen nu bescherm, want hij scherm die menschen, die mij zonder oorzaak schieten, en dat verkwaalk ik bij vele hoofden als menshen verliezen wensch ik, laat de menschen naar mij vrede zoeken, dan zal ik geven. De Capiteins is niet staad om vrede te maken, zoodinig

[5]) door

[6]) ' anders zou het slecht geweest (gegaan) zyn met hun '.

zijn zij onregtvaardig, zij zijn niet staat oorlog of vrede te maken.

Ik heb 5 van die geweers gekregen, die U aan mannasa gegeven heeft. Zoo verzoek ik U help mij toch ook van die soort patronnen.

Hoopende dat U mij zult goed verstaan.

Ik heb Mannasa zij rijpaard gekregen en hij is met voedzaam gevlugt,

Sluit ik met hartelijk groetenis aan U

Ik ben Uwen vriend Cap.

Hendrik Witbooi.

No. 14.

Hoorn krans den 23. Maart 1889.

Wel Hoogeëerde Heer Deutsche Commissar Doc. Geuring!

Gisteren heb ik een brief ontvangen van Cap. Jan Afrikaner, die stuur ik voor U [1]) Eerwaarde, en ik zend nog ander brief, van hem, dat U Eerwd. moet zelfs zien wat zijn voor nemens is, tegen mijn Jan is mijn vriend, maar hij doet heimelijk zulke briefen, nu is hij uitgekomen, met zijn merken.[2]) Nu meld ik U mijn gedachte. Wees toch zoo goed, en blyft toch bereid van die Hoofden, die zulke onopregtheid werken. Ik guund[3]) U Eerwd niet, dat U zaam werk

---

[1]) deur Hendrik Witbooi uitgekrap.

[2]) werken

[3]) gun het

met hun, want zij kunnen niet vrede maken zoodanig zijn zij nijdig op mij. daarom blyft toch onpardijdig lieve Heer en geef ons maar Ammonietië laat ons malkanderen vechten. Ik wil waarlyk vrede hebben, maar zulke onopregte vrede wil ik niet, wat duidelijk zien. Verder meld ik U Ik raak niemand aan die mij niet aanraaken, maar die mij aanraak, moet ik wëër aanraken,[4]) ik schiet geenzins die mij niet schiet, en dat zal ik nooit doen : Lieve Heer Ik Resportteert[5]) U zeer, daarom ben ik Jaluursrig, dat U met hun iets tot mij zegt, of hun tot mij stuurt zooals zij in die briefen zegt. Lieve Heer! wij Rooi Hoofden van dit land zijn zeer schuldig voor God omdat wij niet regt geregtigheid werk, daarom staat eerst turugt laat ons malkanderen regt maken De Heere zal waarlyk Vrede geven op zijn tyd. De mensdom zal niet gedaan,[6]) De Heere zal dat zorgen, daarom staat eerst weinig terug.

Verder maak [ik] U bekend, dat ik nu Klaar maak, om aan Frits te wreken, omdat hij mij zoo gedaan had zoo als ik U Eerwd. in anderen brief gezegt heeft maar Jan zal ik niet schieten als hij my niet scheiet Maar het scheen[7]) dat hij met geweld inkomt, want door zyn brieven, zyn de menschen [opgehitst ?] Maar die stoute menschen, die hij schermen zal ik schieten, want zij hebben mij geschiet zonder oorzaak, en weêr

[4]) Moet dit 'n wenk vir die Duits kommissaris wees om hom nie aan te val nie?

[5]) Respekteer

[6]) ondergaan

[7]) schijnt

myne paarden genomen en weer myne beesten genomen, en zij hebben twee oorlogen naar mij gemaakt, alhoewel zij mij niet krygen uit deze teekenen heb ik gezien, dat zij waarlyk met mij willen vechten.

Ik groet U allen hartelyk

Ik ben Uwen vriend en Cap.

Hendrik Witbooi.

No. 15.

Hoorn krans den 11. April. 1889.

Mijn lieve Eerwd. Heer Deutsche Ceizerlijke Commisaar Dr. Geuring !

Ik maak U bekend mits deze weinige regelen. Nadat ik U Eerwd. brief gegeven heeft toen [ben] ik gegaan naar Mannassa zijn werf, om die de vernielen, en ik ben gekomen op zijn werf, maar niet om menschen te dooden, dat is niet mijn meening, maar mijn gedachte is, om zijn fontament[1]) weg te maken en ik heb ook alzoo gemaak, maar ik heb !Hoaxas niet verbrand. dewijl Leeraar nog daar is Maar ik heb alles wat aan den Mannassa behoord genomen. zijn wagens en en levendige waardes, en ook het land. Ik heb 6 mannen van hem doodgeschiet. Verder moet ik U melden, dat ik op !Axan/ib uwen Vlagt gekregen hebt wat u aan Mannassa gegeven heeft. Nu is het [in] mijne handen op Hoornkrans Nu wil ik gaarne weten hoe ik met het Vlagt zal maken, dewijl het

---

[1]) hoofstad of hoofkwartier

vrimde ding is vraagt ik alzoo,[1]) al Wat wat aan den Mannassa behoord is mijne.

Nu groet ik U hartelyk.

Ik ben Uwen Vriend & Cap.

Hendrik Witbooi.

No. 16.

Hornkrans den 9 Juny 1889.

Wel geliefde kapitein Hermanus v. Wyk !

Ik heb Uwen brief ontvangen, en gehoor, wat uwe mening is U hebt reeds van vrede tot my gesproken, en ik heb U ook reeds antwoord gegeven, en ik denk, U hebt my verstaan, want ik heb dit korte woord tot U gezeg, als hoofzaak wees stil, van myn gansche werk[2]) en ik denk,[3]) U sal nu meer in verstand komen van dit werk, maar het lykt niet zoo zoo zal ik U toch maar nog eenmaal antwoord geven, op dit uwe brief. Gy zegd tot my, ik kan toch maar vrede maken, en of daar geen kans is, en mogelykheid maar lieve kapitein ! van wien weten wy die twee woorden. vrede en oorlog, en wie weet vrede, en wie de vader van vrede is ? die twee woorden staan in Gods woord, en omdat zy in Gods woord staan zoo weten en gelooven wy, dat zy ware instellingen van God zyn, en dat God

---

[1]) Witbooi hou hom asof hy nie weet dat die Duitse vlag by Mannassa die simbool van die Duitse protektoraat is. Hy noem dit ook 'n vreemde ding wat glad nie by Mannassa behoort nie.

[2]) Sy toon is nogal taamlik skerp teenoor die vredesbemiddelaar.

[3]) dacht

naar zyne wysheid uitgezien heeft op aarde, dat Hy op een zekeren tyd met vrede zal heerschen onder de menschdom, en dat Hy weder op een zekeren tyd zal heerschen onder de menschdom, met oorlog en God heeft Zyne zekere doelen met oorlog zoo spreek toch niet alleen tot my van vrede, want ik zelven zucht tot God, om ware vrede, dat God haast de tyd mog laat vol worden dat de vrede weder onder de menschdom kan komen, want ik ben een vrede mensch, ik verlang naar vrede, want het is de aller liefelykste werk van Gods werken, de vrede, en ik heb in liefelyke vrede gewoon op Gibeon, maar waar ben ik vandag, en wie, en wat ben ik? ik sta in bloed, ik sta als een dienaar, wat moet doen, wat zyn baas zeg[3]) zoo het is my zeer zwaar lieve kapitein ! dat ik de menschen zal naloopen, om vrede te maken, voor dat God zeg, het is genoeg, en voor dat God Zyn doel bereikt heeft met ons menschen, en voor dat God een ware zigtbare teeken van vrede voor my geeft en dat ik zal uit my zelven, omdat de laast van oorlog voor my zwaar is, en omdat U menschen my alzoo tot vrede aan raden en verzoeken met vriendelykheid, dat ik om ons menschen willen vrede moet maken voor dat de tyd van God mieschien vol is, dat vrees en schrik ik voor ik schrik dat ik zal ophouden met deze oorlog, voor dat God zeg houd op, het is nu genoeg, en dat ik ook zal voortgaan, met deze oorlog, wanneer God zeg, zoo, tot zoo ver, het is nu genoeg, zoo zucht toch, lieve kapitein tot onzen God, die de ware stichter is van vrede, en werk toch die werk, wat U tot my werk tot andere menschen, die tegen my oorlog voeren en

[3]) d.w.s. 'wat God my bevolen heeft'. In No. 20 vertel hy van sy goddelike roeping.

zucht tot God en schreeuw tot Hem voor die menschen, zoo als ik ook voor hen bid, laat toch die menschen de oogen open doen, dat zy toch zien, de almagtige hand Gods, wat op hun leg, en dat zy toch zien, in deze oorlog, de wonderbare en groote werken Gods, en zeg toch voor al die menschen, wat nu tegen my oorlog hebben, en wat nog tegen my oorlog zal voeren, dat het waarlyk een werk van God is,[4]) en kan toch een mensch denken, dat die werk tot zoo lang kan bestaan, wanneer het myn eigen werk zoude zyn, zoo als de menschen denken en zeggen wie kan toch denken, dat een mensch een zondaar, zoo als ik ben, zoo lang standvastig kan aanhouden in oorlog werk, om een aardsche eer, en om een groote naam, en om een kapiteinschap daardoor te krygen, zonder Gods wil en bystaan daarom lieve kapitein ! ga toch heen achter die menschen, en zeg het hen, en vermaan hen als broeders, laat zy stil staan, en vragen tot God, o God ! wat moet ik doen, wat is Uw wil ? dan verhart God zyn hart niet, wanneer een zondaar met zulke bede tot Hem komt, dan zegd Hy in Zyn woord, bid, en u zal gegeven worden, zoekt, en gy zult vinden, klopt aan, en u zal opengedaan worden maar de menschen vragen by my, in plaats by God te vragen, en zoeken by my, in plaats by God te zoeken, en slaan [op] my, in plaats op God te kloppen de menschen zien niet op God, en op Gods werken, zy zien maar op my, en noemen die werken myne werken, en om in plaats dat zy zich zullen verootmoedigen, en komen tot de ware erkendenis der waarheid, noemen zy die werken myne werken, en worden daardoor meer

---

[4]) d.w.s. Hendrik se oorlog is 'n werk van God.

verërg over my, en ziet niets anders, dan dat zy my zullen weg werken, en verniedigen van Gods aardbodem waarlyk lieve kapitein! ik voer deze oorlog niet met een pliesier, en met een blydschap, en niet met een oorloglustigheid, of bloed dorstigheid en ook niet om waarde van menschen af te schieten,[5]) om daardoor ryk te worden, en ik heb geen behagen in de dood van andere menschen, en ook van myne menschen daarom bid lieve kapitein ernstelyk voor my, en ook voor andere menschen, dat zy toch tot ware erkendenis der waarheid en der geregtigheid mog komen, en laat zy zich vernederen, en ware rouw dragen, en zich buigen voor God onzen schepper, en erkennen, zyne werken, en wanneer zy hunne misdaden voor God waarlyk erkennen, en om vergeving vragen, dan steek zich myn hart en handen reeds uit, om vrede aan te nemen, en om vrede te geven, want vrede is myn ding, ik ben in vrede geboren, ik ben in vrede groot geworden niemand weet, wat vrede is, en van waar de vrede is, en van wien de vrede komt God alleen weet vrede, want Hy zelven is de vrede, en die vrede wat ik heb, die heb ik niet van een mensch gezien of geleer, maar van God zelven, in God alleen woon de ware opregte vrede daarom[6]) zeg ik, lieve kapitein! laat ons menschen niet zoo veel moeite maken, om vrede te maken, maar laat ons veel meer moeite maken tot God in gebed, en laat ons God bemoeijen met vrede vragen, laat Hy haast de tyd laat vol worden van vrede, want Hy alleen weet die tyd daarom laat ons niet vrede maken, met onze mooije woorden, en

---

[5]) 'waarde' beteken lewende hawe, en 'n werf of waarde afskiet beteken die beeste en kleinvee buitneem.

naar onze menschelyke wil en beradingen,[6]) laat ons vrede niet maken, en ook niet nemen, maar laat ons vragen en gegeven worden, want wy hebben geen kennis van vrede, en U weet, wanneer iemand een geweer of wagen maak, waar hy toch geen kennis van heef, dan bederf hy veelmeer, dan maken wy moeite tot de ware regte smid, dan komt het reg, alzoo is het met ons menschen wy hebben geen kennis van vrede, en wy zullen het bederven, daarom laat ons tot God gaan, laat Hy de ware vrede uit de harten der menschen laten uitgroeijen, nadat Hy de menschen laten voelen met Zyne regtvaardige straf oordeelen en wanneer Hy hun gebragt zal hebben tot de ware erkendenis der waarheid, en wanneer de menschen zullen weten en belyden, dat God hun schepper is, en koning is, en dat wy allen met eenen tong zullen belyden, en zeggen, wy allen, rooi, zwart, of wit, waarlyk er is een levendige God in hemel en op aarde, groot is de Heer, almagtig is God, Hy alleen zy de eer, Hy regeert in hemel en op aarde, en Hy regeert nu tegenwoordig zigtbaar op de wereld, dit is Gods wil, en naar Zyn wil is God met ons te doen, dat Hy ons allen daartoe zal brengen daarom is het zwaar, lieve kapitein voor my, om oorlog te maken, en om vrede te maken, uit myn eigen wil en kracht zoo bid veelmeer voor my, en ook voor die menschen, dat God toch over ons allen eenen nieuwen lievelyken tyd van vrede mog laten uitkomen. Nu denk ik lieve kapitein ! dat U my toch ditmaal zal verstaan, dat

[6]) die gedeelte van die brief tussen 'daarom' en 'beradingen' is op 'n ander plek in die brief herhaal, maar hier in die afskrif uitgelaat omdat dit duidelik 'n fout was.

ik niet onwillig is, om vrede te maken, en vrede te geven.

Nu sluit ik met hartelyke groetenis aan U allen.

Ik blyf U vriend en kapitein

Hendrik Witbooi

No. 17.

Hoorn krans den 23 Junij 1889

Wel Eerwd. Heer Alberdus Bam ![1])

Ik heb uwen boodschap gehoord met mynen Onder Cap. Samuel Izaak, maar het zoude mij beter zijn als wij zouden mondelijks gesprokken hebben, maar het is laat. zoo moet u toch uwe best doen laat ons mondelijks sprekken. zoo ver ik gehoord hebt ben ik niet uwe verzoek tegenstrijdig maar wij moeten mondelijks sprekken over deze zaak. zoo zorg toch haastelijk wat ik noodig heb, U weet wat ik men. U alleen zijd staat om naar mij te komen, want ik kan naar U niet moeide doen wegens de oorlog, maar ik ben in dezen tijd zeer Ammonitië noodig zoo zal ik U haast wachten met alles wat U met Samuel gesprokken hebt. Hoopende dat U zal zoo maakt sluit ik met hartelijk groedenis aan U

Ik ben Uwen Cap. Hendrik Witbooi

No. 18.

Wy zyn gegaan van Hoorn Krans den 15 October 1888 en gekomen op Rehoboth den 16 Oc. daar hebben

---

[1]) 'n Handelaar op Otjimbingue, deur die Duitsers van wapen- en ammuniesiesmokkel verdink.

wij Doctor Geuring gekregen. Hij heeft ons verhaalt van zyn komst van Deutschland, en van zyn bezigheid hier in die land. Hij heeft ons verhaalt, dat hij gestuurt is van Deutsche Keizer als een Komizaar om vriendschap Traaktaat met West Afrika te maken, en hij heeft dat klaar gekregen met paar plaatsen voornamelyk met Bethanië, & Berseba, !Hoaxas & Rehoboth, en met Damaras.[1]) Verder wil hij metalen graven.

Wij zyn van daar ten 17 Oc. voortgegaan, en spoedig gegaan. Maandag ten 22 Oc. zyn wij op !Nao-as gekomen daar hebben wij 2 berg Damaras gekregen, en dood gemaakt. ten zelfden dag zyn wij voortgegaan, en heele nacht doorgegaan en andere morgen ten 23ste Oc. zyn wij op Doorn Water gekomen, daar hebben wij een vrouw gekregen van haar hebben wij gehoord dat menschen op Springbok is, zoo worden derwaarts 40 mannen gestuurt maar er zyn 42 gegaan Die mannen hebben buiten hunne verwachting die werf gezien, de werf was groot maar zy hebben gevecht. en zy hebben onverschillig gevecht, zoo is daar ongelukt tusschen in gekomen 2 geliefde mannen zyn gevalen en 1 is gekwets. Die gevallen zyn, zyn twee Raden[2]) Willem Jaars (‡Khixamab) & Dirk Afrikaneer (Xam-eib) en Nikolaas Rooman is gekwets, door de bout. heele grootbeen van hem is stukken. Zij hebben die dag 24 mannen en 1 vrouw doodgemaak. Op die dag hebben wij 2

---

[1]) Die Boois-stam op Bethanie, die Gei-Khauas op Berseba, die Rooi nasie op Hoachanas, die Basters op Rehoboth en die Hereros.

[2]) raadslede

paarden verlies en 1 geweer Achter oorlog[3]) was op Doornwater en daar zyn 2 ruiters gekomen, zoo hebben wij die gejaag, en in die slagt maar voortgegaan en daar 2 mannen dood geschiet. en weer eene gekregen en die ook doodgeschiet Zoo zyn wij gegaan naar Zwart Motter, en toen wij nater komen hebben wij gezien, dat die menschen vlugten zoo zijn wij gejaag, zoo zyn byna heele paarden verliezen, en slechts weinige paarden zyn gekomen bij de trek. en alles gekeert 4 Wagens en beesten. het was laat Ater-Middag. En daar is Gert Mottel doodgeschiet, en nog een jong. en Andere Morgen zyn 3 mannen daar doodgeschiet, ten zelfden dag is andere oorlog van Springbok gekomen, het was Danniel [de] Machistraat. zyn oorlog. Ten 27 Oc. is Mannasa zyn oorlog gekomen terwyl wij nog slapen, wij waren ongereed gewees, bij een ongeschikte kant worden wij geschoten, daar hebben wij groote slagt gekregen onder menschen beesten & paarden 2 mannen en 1 jongeling & 1 jongetje zyn gevallen en 5 zyn gekwets. Dat zyn Geliefde Methusalach Bois & /Khawimab & Jaars & David Links en Zacheus Markus & Izak Bois & Jaiab Zaal & // Neixab zyn gekwets. en 1 berg Damara 17 paarden zyn geschotten & 8 paarden zyn levendig genomen. en vele beesten zyn doodgeschoten. Namiddag zyn Mannasa zyn oorlog gevlugt, en wij willen najagen. en in het najagen zyn 5 mannen geraak van Bliksem slagen maar 4 zyn toch bygekomen en 1 is gestorven dat is Jacob Pitter [Zoardeb]. zoo zyn wij paar dagen daargestaan. (en van daar gegaan) voordat wij van de plaats gaan zyn wij uittgereden en 2 paarden gekregen 2 Hinksten van /Honiseb. op Zwart

[3]) agterhoede

Motter hebben wij 1 Merri gekregen. (op Litfontein) Vrydag ten 2 November zyn wij getrek van Zwart Motter, en Zaturdag op Litfontein gekomen, Van daar hebben wij een brief geschreven dat is tweede brief om Pastaarts uit te halen, zoo is G. Wimmert gekomen en andere dag zyn vele mannen gekomen van de Pastarts Zoo zyn zij eens geworden om uit te gaan. en zy zyn uitgekomen op dien dag zyn wij op de plaats gekonen en wij hebben Abiseb zyn vee gevat. die dag heeft Mannasa een brief laten schryven van zyn Leeraar maar wij zyn zonder antwoord gegaan, want dat was een vrede brief.[4]) De Pastaarsts zyn uitgetrek van !Hoaxas ten 14 November 1888.[5])

Letterlyk koppij.

!Hoaxas den 14 November 1888.

Aan den W. E. Kapitain

H. Witbooi.

Lieve Vriend ! Kapitain Mannassa en zyne raadslieden hebben mij verzocht an U te schryven en te vragen of ik tot U kan komen om over vrede te sprekken. Hoe gaat het Uwe gekwetste mannen ?

Met beste groetnis

blyf ik

Fr. Judt.

Leeraar.

---

4) vredesaanbod

5) Die Basters hier genoem was 'n trek van sogenaamde 'Vries'-Basters wat van Gordonia gekom het. Nadat H. Witbooi

Ten zelfden dag is Leeraar van !Hoaxas gekomen met een verzoek van Mannassa: Of het niet mogelyk is of kan vrede gemaakt worden? Cap. Hendrik het geantwoord, in geverhaalt van begin des orloogs tot die eind toe.

Maar de Leeraar heeft vast gestaan op die verzoekt zoo heeft Cap. geantwoord, het is mogelyk dat het vrede kan gemaakt worden, maar ik moet eerst weten met wat voor een punt vrede gevraagt wordt. Zoo is Leeraar terug. Andere morgen is een Ouderling gekomen. over een gesprekt van Vrede maar met onduidelyke woorden, en den Cap. heeft hem weêr gezeg, en gevraagt wat de oorzaak is waarover kan vrede gevraagt wordt. Maar den Ouderling heeft geen antwoord gegeven Eindelyk heeft Captein gezegt over twee punten kan slechts vrede gemaakt worden. Als Men zich voel dat ons schuldig is, of als men overwonnen worden. en als een voel dat hij schuldig is, dan kan hy vrede vragen, of als hij zich voelt dat hij gebast[6]) is kan hij vrede vragen. Zoo is die terug. Andere Morgen is /Khurisab gekomen, en gezeg dat zyn Cap. niet schuldig is, maar wegens de vrouwens en kinderen werdt het vrede gevraagt. Toen heeft hem Captein alles verhaalt van het begint tot einde. zoo is hij eindelyk gezegt, dat hij nu eerst inzien dat zyn Cap. schuldig is, en gezeg laat hij maar omdraaijen, laat zyn kapitein komen. zoo zyn wij een dag gewacht. en weer een dag gewacht. Andere dag

---

hulle verbied het om by die Rooi nasie te bly, het hulle hul aangesluit by hul stamgenote in Rehoboth. Wimmert was die afstammeling van 'n Duitse sendeling.

[6]) oorwin, 'gebaas'.

is onze oorlog uitgegaan, en byna alle beesten gevat. vee[7]) hebben de Rooinatië weêr gekeert bij eene poort.

In tusschen zyn onze gekweetste mannen gestorven in drie dagen Eerst is Izaak Boeis gestorven en weer Zacheus Maarkus eindelyk //Neixab.

In die dagen is Machistaat Danniel gestuurt naar ‡Nosob,[8]) om goeders te halen die aan !Hoaxas behooren, maar zy zyn andere oog gezien bij Jacob Lampert. Maar Jonas en Xam-khaub waren vriendelyk. Zoo zyn zij min goeders gekregen. Onder Cap. was ook weg naar Doncan[9]) zyn werf. in die tyd is /Nowaseb & Frib zyn oorlog op !Hoaxas gekomen, en den zelfden dag gegaan om beesten te haalen zoo is op dien dag oorlog geweest op Litfontein maar de Namaquas zyn gevlugt. en zy worden gejaagt tot in !Hoaxas. Zoo is Cap. terug van !Hoaxas omdat zyne mannen niet thuis waren. Op dien dag worden weer paar paarden gekregen. Mannassa !Geibeb zyn witpaard ook. En toen de Machistraat & Onder Cap. komen zyn wij afgetrekt wegens de zwakheid van paarden & beesten naar !Khamxas en Kalkfontein. Zoo vieren wij hier groot dagen Kersfeest & het Nieuwe jaar.[10])

---

[7]) kleinvee

[8]) die rivier

[9]) Robert Duncan, 'n Skot wat met 'n Witbooivrou getroud was. Sy afstammelinge leef vandag nou op die plaas Persip. Die verhouding tussen Duncan en Witbooi was van die vrindlikste.

[10]) Elders in die Joernaal en bô aan op die bladsy is die volgende aantekening: "Op Kalkfontein heeft Januarij beginnen het jaar getal 1889. Wij hebben 4 koes geslagt."

Geheel en al hebben wij 46 Namaquas[11]) doodgeschiet in die oorlog.

Woensdag avond ten 2 Januarij 1889 zyn Namaquas gekomen en 13 paarden van ons genomen ten 3 Januarij (zyn) is onze oorlog uitgegaan. En den 4 Jan. op !Hoaxas gekomen en al de beesten van Roode Natie genomen en ook 8 paarden gekregen en onze oorlog is 4 dagen op de plaats gestaan en Cap. Mannassa heeft vrede gebraat maar hij wil niet erkennen dat hij schuldig is over die oorlog. ten 7 Jan. wordt de plaats gescheit maar wij weten niet hoe die schieterij is. 8 Januarij is de oorlog thuis gekomen. Vrydag hebben wij weggegaan van !Khamxas en den Cap. is naar Doncan zyn werf gereden en de trek is (op) in de poort van Eenkel Kamelboom gestaan en ten Cap. is 16 Jan. hier gekomen en ten 17 Jan. zyn wij afgetrokken naar //Noa-//aus en hier gestaan.

Heer Doncan en Koning Hendrik[12]) hebben eens geworden zoo zal Doncan ammonitië brengen[13])

Akort was alzoo. Hij zal

4 Kasten Marthini Hendri &
4 ,, Vol en blok & Het was ten 14 Januarij
4 ,, Weslyrikets &

---

[11]) Die Witboois was 'n sogenaamde *Orlams* stam en die skrywer noem die oorspronklike Hottentotstamme van die land 'Namaquas'.

[12]) Let op die tietel.

[13]) Witbooi het seker buitvee saamgeneem op sy besoek aan Duncan.

2 Kasten Snyder
1 ,, Wesly kruit papier
1 ,, Wincester om voor Damaras de schieten
100 zak kruid
1500 staf lood brengen.

En toen wij van Doncans zyn werf terug kwaam zyn wij verder getrokken, en gekomen op //Noa-//aus Van daar zyn 16 Mannen gereden naar Tsub-/Garis; daar zyn tenzelfden nacht ook Namaquas gekomen, en 13 paarden van ons genomen, zoo zyn baar[14]) mannen na gegaan en gevecht en slechts een paard terug gekregen, en toen wij op !Khoses deze tyding hoord zyn wij gegaan, en Coleman zyn zoon was veroorzaak hij heeft onze paarden genomen, en aan hen gegeven op die wys zyn wij hem gestraf, op levendige waardes.[15]) Van daar zyn wij thuis gekomen, en slechts nadat wij thuis gekomen waren, hooren wij dat Frib Mannassa geroepen heeft om met ons te vechten, en wij hebben gehoord dat Mannassa geloopen heeft, en wil Witte mannen zyn goed wil nemen, zoo hebben wij derwaards gegaan en toen wij daar gekomen op //Gurub-ma-!nas hebben wij gehoord dat Mannasa aankomt. Van daar zyn Mannen gereden naar Rehoboth, die mannen hebben gehoord, dat Mannassa wil met ander pad gaan, zoo hebben zij tyding gestuurt, zoo is onze oorlog derwaards gegaan en op Rehoboth gekomen en laat achtermiddag hebben wij gehoord, dat hij waarlyk in ‡Oan//ob gekomen is, zoo zyn wij

14) paar
15) 'ons het hom beboet in lewende hawe'.

uit te plaats gegaan. en in den zelven nacht in zyn spoor gekomen, en na gegaan, tot naar //Khamases, en wij zyn in die nacht daar geslapen andere morgen, zyn wij gereden, en derwyl mog paar mannen daar op de plek staan hebben wij het rook van het vuur gezien, en voorste mannen geroepen. en naar hen gereden en gevecht. en Namaquas zyn gevlug, sommigen zyn teruggebleven, en die zyn ook gevlugt daar is een man van ons gevallen voornamelyk proficie Veld Connet[16]) Willem Didrik. en daar zyn 5 mannen van Mannassa gevallen, (maar zy verhalen 7 of 8) daar hebben wij 5 paarden en 9 geweers gekregen. Mannassa zyn rypaard was ook daarin het was Zondag ten 17 Maart geweest. het waren 58 mamen mits[17]) den Cap.

Na sommige dagen zyn wij weder gereden op den 29 Maart. naar Mannassa zyn werf op Zondag hebben wij /Khorisab gekregen en hem doodgeschiet, Mandag ten 1 April zyn wij Mannasa zyn werf gekomen, en 5 mannen dood gemaak ten zelfden dag is Cap. gereden met 16 mannen naar !Hoaxas, en gekomen en Mannasa zyn wagen en Sana Mottel haar wagen gekregen zoo zyn wij Dienstdag ten 7 April thuis gekomen met weinige warde en met 4 parden [en] 2 wagens.

Ten 20ste April zyn mannen gereden naar Bethanie om Schoolmeester Hendrik Witbooi[18]) te halen. Ten eerste Mei heeft onzen oorlog uitgegaan dat waren

---

[16]) Naamlik 'provisie Veldkornet'

[17]) Die Duitse 'mit'—met.

[18]) Klein Hendrik Witbooi, 'n seun van die Kaptein. Vandag 'n grysaard is hy nog als skoolmeester werksaam onder sy mense naby Gibeon.

84 mannen geweest ten 2 Mei is eerste werf geschiet in Witte !Kham rivier ten 3 Mei is ‡Houxas geschiet, en ten 4 Mei is die plaats geverbrand. Maar Jan Afrikaner & Jan Frederiks zyn werf is uitgehaalt[19]) ten 5 Mei is die oorloog thuis gekomen in die oorlog zyn 2 mannen van ons gevalen. 1 is van ons geschiet. en daar zyn 2 gekwets. dat waren Ougogob & Gaseb. en die gekwets zyn, zyn Salamo Janste & Abraham.

Ten 7 Mei is de oorlog weer uit gegaan en ‡Khenaxas loop geschiet[20]) en daar zyn[21])

En in de afwezigheid van den Koning Witbooi zyn Jan & Jan /Nowoseb & Mannasa & Frib & Kol zyn oorlog gekomen op Hoornkrans maar slechts beesten genomen in ten nacht. andere moorgen wordt die oorlog gewaard en onze oorlog is uitgegaan, en die oorlog is gevlugt. en wordt nagejaagt tot naar !Khuwitsaus—en daar is een Velschoendrager geschiet met name /Khub. ten tweede male zyn de Namaquas beesten gevat. Ten 6 Junij is onze oorlog wëer uit gegaan en !Areb loop geschiet en ten 7 Junij die plaats verbrand. daarna zyn de namaquas weer beesten gevat op de plaats en 1 jong verworgt. en baar kinders genomen. Weër zyn zij gekomen en een berg Damara verworgt.

Ten 12 Julij is onze oorlog uitgegaan naar /Naëb, naar Jan /Nobaseb, en den 13 July /Naëb loop geschiet, en /Nobaseb zyn mannen zyn gevlug, maar Jan /Nobaseb heef naar onze oorlog toe uitgekomen, en gehartloop, en onze oorlog heef op hem geschiet, zoodat hy in de stof was, en gins en weder van de

---

19) uitgesonder?

20) geloop om te skiet

21) die sin is nie klaargeskryf nie.

wind van de kogels gedreven werd, en toch geen kogel raakte hem aan, toen riep onze kapitein, naar zyn oorlog, houd op eers met schieten, de oorlog houd op, toen kom hy /Nobaseb, en geef zich geheel en al gevangen, zoo heeft onze kapitein hem alles vergeven, en hem aangenomen in vrede, en hem van die dag af aangenomen, met al zyne menschen, die zich ook ingegeven habben, als zyne eigene onderdanen.

Oorlog.

Wederom is onze oorlog uitgegaan naar Zwartfontein op den 31 July, en den 3 Augustus Zwartfontein loop geschiet, en de grootman, de baas van die werf is die dag gevallen, zyn naam is //Auëb, zoo is onze oorlog weder veilig thuis gekomen.

Org. Wederom is onze oorlog uitgegaan den 6 Augs naar Jan Afrikaner, wy hebben hem op de spoor nagegaan, naar Damaraland,[22]) en wy hebben hem ingehaal, op ‡Gūgu-ameb, na 4 dagen en op den 10 Augs hebben wy hem aangevalen zoo zyn vele mannen van Jan gevallen, en vele ook gekwest, en hy, de kapitein Jan Jonker Afrikaner is ook die dag in slag gevallen, op den 10 Augs, maar onze oorlog is toch veilig thuis gekomen.[23])

---

[22]) Jan Jonker Afrikaner, die laaste kaptein van die Afrikanerstam, was seker op vlug na Damaraland, waar Manasse alreeds skuiling gevind het by Kamaherero.

[23]) Omtrent die dood van Jan Jonker berig 'n tans nog te Franzfontein wonende tydgenoot van hom die volgende: "Na 'n warm geveg, waarin baie van Jan se manne gesneuwel het, het sy broer Jonas Jonker aan Jan gesê: Maak nou vrede met die Witboois. Ons is gedaan. Maar Jan wou nie. Hy wou verder veg. Hendrik Witbooi het egter 'n bode na Jan gestuur en hom vir 'n vredesonderhandeling

No. 19.

Waarm bad den 7. November. 1889.

Aan den Wel Edele Capitein H. Witbooi

Ik zende deze weinige regelen tot U, om U bekend de maken, dat ik mijne Onder Capi. tot U gestuurt hade, En met U mondelyks te spreken, als ik zelf en verder mijn lieve mete Capitein maak U bekend dat ik gehoord heeft dat gij in mijn lijn ingekomen zijt toen U van Keetmanshoop afgekomen hade in mijn groond gewerk heeft buiden en tot mijn laten weten, En zulke omstaandig heden onte vreden heid tusschen ons gebrag worden, en dat wil ik niet hebben maar mijn lieve Capitein als gij Eits noodig heeft waar in mijn Wyk zijt dan denk ik U moet Eers tot mijn vragen, dan zal U hoord wat ik daar over U geaantwoorde hadde maar myn lieve vriend nu lyk mijn alzoo dat gij in mijn greens ingekomen, zonder mij laat weeten, of de vragen die wat U misschien noodig

uitgenooi. Daarheen het Jan gegaan en het sy geweer saamgeneem. Toe hy in die oop veld in die nabyheid van Hendrik Witbooi kom, het Phanuel, 'n onegte seun van Jan, wat reeds vroeër oorgegaan het in Witbooi se leër, die koms van sy vader Jan aangemeld. Hy het daarby gevoeg: 'As Jan kom, kom hy nie met goeie woorde nie. Daar is nie vrede nie. Ek ken hom. Laat hom doodskiet." Hierop het Hendrik nie geantwoord nie. Jan het nadergekom en sy geweer neergesit. Toe hy op 'n afstand van 'n paar tree aankom, lê Phanuel op hom aan en vel hom met 'n kopskoot. Toe hy daar gelê het, het Hendrik gekom, hom bekyk,—nog lof nog sleg van hom gesê nie en weggegaan. Om die rede is die dood van Jan Jonker eienaardig. Hy het deur die hand van sy eie seun omgekom. Vandaar die gerug dat hy vermoor is nadat Hendrik hom in 'n strik gelok het."

zal hebben in mij wyk daarom lieve Capitein verzoek ik aan U vriendelyk, dat gij moch turug gaan, En daar zal niet misverstaandigheid komen tusschen ons Want boven mij verstand heeft deze omstaandigheid is, dat Een Capitein ander Capitein zijn Wyk inkomen zonder tot hem latte weeten of tot hem te vragen, die wat hij nodig hade die wat daar ingekomen zyt daarom derwyl dat nu zoo staat verzoek ik tot U om turug keren verzoek ik aan U aller vriendelykheid dat gij moch mij niet verkwal nemen der wyl dat ik tot u gezegt hadden terug te keren, daarom lieve Capitein ik denk alzoo dat gij mij zal verstan. En dat geloof ik ook dat u zal mijn verstaan en ik wensch ook dat u moch mij verstaan als mijn Onder Capitein tot U komen, dan zal U ook hooren, die wat hij zal met u mondelyk spreken verder mijn lieve Capitein, en eigelijke die wat ik tot U doen is deze dat gij moch de werk la[at] sta[a]n en terug de kuren dat wij blyven zonder aanstoot, En den ander te geven mijn lieve vriend de oorlog zal niet op houden En deze wijs zoo verzoek ik aan u dat gij moch menschen laten en verder als dat mogelijk is moet u vrede maken, te vrede is te beste van alle dingen die in den wereld zijn, daarom wensch ik tot u dat gij moch aannemen aan deze verzoek, die ik tot u doen, als vriend, en als broeder dat gij mij hooren.

Slot ik met te briefje
Harte lyke groetenis aan u
Blijf ik U broeder
Capitein Willem Christiaan.[1])

---

[1]) Kaptein van die Bondelswarts, op Warmbad. Die sterkste kaptein in die suide, maar tog iets te ver van Hoornkrans

No. 20.

Hornkrans den 3 January 1890.

Wel myn geliefde oude getrouwe Leeraar J. Olpp ![1]) Uwen vriendelyken brief heb ik ten 30 Dec 1889 ontvangen, en gelezen, maar, wat ben ik toch verbaas en verschrik geworden, zoo onverwachts uwen naam te hooren, Gode zy dank, en worde gepresen. Aangaande de zaken, en alle belangryke gebeurtenissen, en myn welstand, waarvan U Edl. garne wildet hooren, wil ik garne met alle blydschap U Edl nu mededeelen, terwyl nu U brief te bekwamer tyd gekomen is, want ik leg reeds in die voornemens, dat ik U nog alles zal mededeelen, maar myne geliefde Leeraar ! de tyd, waarin ik nu vandag staat, is zeer ongeschik, en kort, en onrustig, dat ik U zoo als U wensch, alles zoo naauwkeurig, en omstaandig kan schryven, en de zaken van de heele toestand is zeer zwaar, en gewigtig, zy zyn diep en hoog, zy zyn lang en breed, zy zyn ernstig, want geliefde Leeraar ! hierom zeg ik het, dat het een zware, en gewigtige, en ernstige zaak is, Gy zyt myn oude Leeraar ! en ik heb velle[2]) jaren met U op Gibeon gekomen is als Leeraar, in den tyd van onze bekendgemaak, maar ik heb het van U weggestoken, en ik heb het toch al lang geweten, voor dat U op

---

[1]) Eerw. J. Olpp, vader van die teenwoordige Sendingsinspekteur Olpp van Swakopmund, het Hendrik Witbooi in 1868 gedoop en was tot 1880 die leeraar van die Witboois in Gibeon. Olpp moet aan Witbooi van Duitschland geskryf het, waarheen hy weens sy gesondheidstoestand in 1880 vertrek het; daarom is H. Witbooi so 'verschrik' om 'onverwacht' weer van hom te hoor.

[2]) veele

Gibeon gekomen is als Leeraar, in den tyd van onze eerste oorlog met roote natie, in de dagen van myn oude overleden groot vader[3]) oude David Witbooi, daar reeds in die oorlog heb ik het geweten, dat ik zulke groote opdraag zal krygen, en dat de oude groot vader David Witbooi daar op Gibeon zal rusten, en eindigen, met zyn leven, en met zyn voorgangerschap, in zyn trek met ons /Khowese volk,[4]) en dat hy daar de eeuwige ruste zal rusten, zoo als hy ook daar gerus heeft, en dat ik deze oude trek, waarvan onze oude kapitein gerus heeft zal voortzetten,[5]) wanneer de tyd zal vervult zyn en de tyd is vervult geworden, en al dien tyd, wat ik stil gewees was, dat was ik hierom stil gewees ik heb gezeg en gedach in myn binnenste, dat ik deze zaak van myn voorgangerschap van deze trek niet zal openbaren, en in het licht brengen, maar dat ik zal wachten, totdat de tyd, wat God besloten heef zal vervult zyn, en dat God naar zyne wysheid met een wonderbare, en door een zichbare teeken de begin, en het voortgaan van het heele werk zal openbaren, en in het licht brengen en zoo als ik gehoop heb, zoo is het ook geschied. Het heeft zoo begonnen, op

---

[3]) grootvader David Mozes Witbooi, vóór sy doop as Kido Witbooi bekend.

[4]) Die Witboois is ook /Khowese genoem. /Khowe beteken in Namataal bedel. Die naam het sy oorsprong in die astrante manier waarop die Witboois na hulle intrek in Namaland die Namagebruik dat vreemdes buite die werf moes wag tot hulle ingenooi en water en lewensmiddele aangebied word verontagsaam het. Die Witboois het ook ewe ongeërg in 'n vreemde werf langs die vuur, d.i. in Namataal "aan die tafel" gaan sit.

[5]) deur Damaraland na 'n nuwe gebied in die Noorde.

den eersten tog, wat de hoofden naar Kobabes[6]) gemaak hebben, toen de eerste moordery begonnen heeft, onder de roote menschen, van Damaras, zelfs onder de mannen van de hoofden toen heb ik ook in dien tyd gegaan naar Damaraland, om ossen, wat ik daar gelaten heb te gaat halen, en ou vader Mozes heeft my geraden, dat ik met hen moet zaam gaan naar Kobabes, en dat ik van daar de ossen moet zoeken maar ik heb gezeg, neen, ik zal met groot pad gaan, over Rehoboth maar ou vader heef gezeg, wy hooren, dat de Damaras kwaad is, zoo kan U niet alleen gaan, maar ik heb gezeg, neen, ou vader, het mag zoo zyn, maar ik zal daarom met groot pad gaan zoo zyn wy gelyk uitmalkander gegaan, zy naar Kobabes, en ik met groot pad over Rehoboth en ik ben op Rehoboth gekomen, toen hebben de Bastarts van Rehoboth weder tot my gezeg, ik moet toch eers nu niet in Damaras ingaan, want de Damaras is nu zeer kwaad maar ik heb gezeg, ik zal gaan zoo ben ik gegaan, en ik heb weder de wachter van Damaras gekregen, en die heeft weder tot my gezeg, ik moet toch omdraaijen, want de Damaras is zeer kwaad maar ik heb gezeg, ik zal gaan zoo ben ik gegaan, en gekomen op de werf van de Damaras op /Hoabe-tsaus en in de zelfde tyd zyn de mannen van de hoofden vermoord geworden,[7])

---

[6]) na 'n konferensie van Hottentotkapteins wat op Gobabis saam met die Britse Kommissaris W. Coates Palgrave 'n ondersoek wou instel oor die mishandeling van sekere van Zijl.

[7]) In Augustus 1880 het Kamaharero alle Hottentotte in sy gebied laat vermoor. Die volgende brief van Mozes Witbooi, vader van Hendrik, en toen Kaptein van die Witboois is hier van belang:

en toen komt die boodschap in dien zelfden tyd op die werf van de Damaras, waar ik ben toen hebben deze Damaras ook besloten, om my hier te vermoorden, zoo hebben zy al myne paarden en geweers zelfs ge-

---

Gibeon den 4 Maart 1881.

My lieve broeder en kaptein Maharero !

Ik schryf deze brief aan u, want gy hebt langen tyd niets van my gehoord en ik heb ook niets ban u gehoor, van dat wy vrede gemaak hebben. Nu weet gy, dat wy nu in eenen zwaren tyd leven, ik meen de oorlogtyd, maar ik kan het niet zeggen, hoe die tyd ingekomen is, en wat de eigentlyke oorzaak is van die oorlog. Want zoo als gy weet en zal gehoord hebben, hebben wy hoofden van het zuiden opgegaan naar Gobabis om dingen die in Gobabis leggen reg te maken, zoo ver het in onze mag staat en hebben het ook door de hulp des Heeren klaar gekregen zoo ver wy gewerk hebben dat alles is geschied in vrede daar was geen twyfel van vrede, daar was geen teken van oorlog of kwaad of diergelyke dingen, daar was maar tekens van vrede, liefde en gemeenschap, want de Damaras hebben zelfs daar op de plaats Gobabis gekomen en hebben daar met onze mannen allerlei goeders gehandel; en toen wy met al deze werken klaar waren, daar hebben onze mannen tot U gegaan om hunne paarden en beesten te verkopen, zoo als zy van ouds gewend zyn te doen, om des vredes wil; en myn zoon is ook gegaan van myn plaats, om toch beesten, wat hy daar in Damara[land] lang gelaten heeft te zoeken, en ook met die gelegenheid paarden te verkopen, zoo als hy ook reeds gedaan heeft, om des vredes wil. Want myn oude Vader heeft met U vrede gemaak, voor hem en voor het heele groot Namaqualand, myn oude overleden Vader heeft niet moeite gespaart, en ook niet koste gespaar, om zelven by u te komen, en vrede met U te sluiten, en zoo als gy zelven weet, heeft hy my gezonden, en ik ben ook gegaan tot U, en gekomen by U, zoo is de vrede in liefelyke gemeenschap gesloten. En verder. Gy hebt een woord gesproken, op dien dag, waar wy vrede gemaak hebben, en de woord heb ik nog niet vergeten, en zal ook nooit vergeten, want het is een vaste woord, een verstandig en liefelyke woord, en een ware woord. Gy hebt zoo gezegd.

nomen, en my gezeg, dat ik van dag hier zal sterven; maar, geliefde Leeraar! ik heb weder die dag de almagtigheid van onzen grooten God gezien onuitsprekelyk, wonderbaar heeft de Heere my uitgeholpen,

---

Deze werk, wat ou Mozes David Witbooi gedaan heef, die lyk heden voor my, net als het werk van God, want God alleen heeft zyn dierbaaren zoon tot zyne vyanden gezonden, tot deze wereld, alzoo heeft ook ou David Witbooi met zynen eenig geboren zoon gemaak, dat is een onvergetelyk woord. En verder. Wy hebben ook op dien dag vas besloten, dat wanneer een hoofd zonder een wettige oorzaak oproer of oorlog maak, dat dan alle andere hoofden zullen opstaan, en wy zullen hen slaan, dat is onze woord volgens onze traktaat, en dat alles is geschied, om des vredes wil. Maar nu zie ik dat een andere toestand ingekomen is, wat ik niet ken. Onze mannen zyn gegaan naar Gobabis, om paarden te verkopen, deze mannen hebt gy gevangen met koele handen en gy hebt hen met een stompe byl gekap, net als een hout, en myn zoon hebt gy de paarden afgevat, roers en alles wat hy heeft, en wil hem ook dooden, maar, dat hy van dag nog leeft, dat is alleen, door Gods onuitsprekelyke wonderkrach en wat gy daar vermoord hebben, dat zyn mannen van ons alle hoofden, van het zuiden, daar was ook broeder van Willem Christiaan van Bad,† en van myne mannen zyn alleen 12 mannen gevallen in die slag. menschen, die met U van ouds wonen in vrede, die hebt gy ook gedaan geslag net als een vee, gy hebt hen verscheur net als een wilde dier hier zyn ook nog velle menschen van U, Damaras, maar zy hebben hunne vrye woning, zy zyn van my nog niet aangeraak, ook niet van myne vrouwens een kinnebakslag gegeven, ook niet van een kind aangeraak, ook niet van myne honden gebyt, en zal ook niet aangeraak worden, want ik heb geen nydigheid of wraakgierige hart over U, want de wraak is niet myne over zulke onschuldige menschen, die gy vermoord hebt. Maar dat is des Heeren. Maar een ding zeg ik u, dat ik niet met oorlog naar Gobabes gegaan is, ik heb gegaan om des vredes wil, met weinige mannen, maar toen ik de boodschap gekregen hebt, dat myne mannen ook vermoord is, heb ik maar met die weinige

†Warmbad

met myne drie mannen toen de Damaras nu opgestaan hebben, en ons omsingelen, om ons nu te dooden, toen hebben zy een ding gedaan, wat zy zelven niet weten in plaats, dat zy meenen, dat zy my dooden, hebben zy my zelfs vrygelaten, en my een meri gegeven, en

---

mannen gegaan, om zelven by U te hooren, dat was myn volle plaan gewees. Maar, toen de andere hoofden dat gezien hebben, daar hebben zy de plaats Gobabes opgenomen en met hen gevlug, daar kom eens uwe oorlog op ‡Koa-//gams, over ou Jakobus en Andreas Lambert, maar ik heb gegaan om zelven by U te hooren, om des vredes wil. Toen ontmoet ik uwe tweede oorlog, maar ik heb gegaan om zelven by U te hooren om des vredes wil. Toen ontmoet ik uwe derde oorlog, maar ik heb gegaan, om zelven by U te hooren om des vredes wil. Toen ontmoet ik uwe oorlog de vierde maal in Tsoa Xaub* naby uwe plaats, eigenlyke oorlog van Okahandya.† Daar heb ik eers geweten en ook gezien, dat het waarlyk iets is, dat dat ware oorlog is. ik heb gezien dat gy die goede vrede gebroken hebt, die wy gemaak hebben. Zoo ben ik van dag trug gegaan naar myn huis, om klaar te maken voor oorlog, maar ik heb maar met weinige schietgoeders opgegaan om te jagden, als de zaken van Gobabes klaar zyn, en ook met zulke min mannen. Maar nu ben ik op myn koninklyke troon gekomen, en ik heb van myn troon‡ klaar gemaak, en ik zal over myn troon reguit naar Okahandya opgaan. Zoo maak ik u bekend, zeg my haastelyk, of gy van vaste voornemen zyt, om tegen my oorlog te maken en met [my] te vechten, ik vraag U nogmaal, zeg my haastelyk, of gy nog van ware en vaste besluit zyt, om tegen my oorlog te maken, en met my te vechten, en als dat

*Swakop

†die Okahandja Kommando

‡Die verhewe toon moet oorerflik in die Witbooi-geslag gewees het. Die styl van hierdie brief laat mens vermoed dat Hendrik dalk die pen gevoer het. Die brief is afgedruk van 'n kopie wat Eerw. Heidmann van Rehoboth vir H. von Francois, broer van die Keiserlike Kommissaris, gemaak het. Ek het die oorspronklike nie voor oë gehad nie.

gezeg, ik moet haastelyk huistoegaan zoo ben ik huistoe gegaan, en toen ik tusschen de poort van de groot bergen //Khanigukha uitgekomen is, toen heb ik daar die drie merkwaardige woorden ontvangen, door een stem, die tot my spreek op den 23 Augustus 1880.

---

uwe vaste voornemen is, dan zeg ik U, ik de kapitein Mozes Witbooi, die met U de goede vrede gemaak heb, maak klaar zoo ver gy kan. Want de onkosten, wat myn overleden oude Vader gedaan heef, en de onkoste, wat ik nu in dit oorlog gedaan heb tot U, om des vredes wil, maar ik heb niets anders als oorlog ontmoet gegaan, die onkosten, die zult gy betalen, de Heer zal het zekerlyk doen. Want voor dat de vrede gemaak is, en nadat de vrede gemaak is, hebt gy alleen de menschen vermoord op steelwys, en de klagtens van de andere hoofden zyn ook tot my gekomen, maar ik heb het niet aangenomen, totdat de drinkbeker van de zonde moet vol worden en het is nu vol geworden, en het is overgeloop, en op my gestort, daarom kan dat ook geen wonder zyn voor uwe oogen en voor het oog des iegelyken menschen, dat wy alle hoofden van groot Namaqualand tegen u opgestaan is, volgens onze traktaat. Om U verder te zeggen ik ach U geheel en al niet als een koning, ik heb u gezien, dat gy een dief zyt, een moordenaar, dat gy een leeuw, een wolf en een dieger† zyt, ik heb eers gemeen dat gy mensch is, daarom heb ik met u de vrede gemaak maar nu heb ik gezien, dat gy een wilde dier zyt, die de menschen schepselen die God naar zynen beeld geschapen hebben, en heeft ook zynen dierbaren zoon voor hen gegeven, omdat zy dierbare schepselen zyn, dezen hebt gy geslagt met een mes, net als een vee hebt gy hen lid voor lid uit malkander gesneden met mes. Zommigen hebt gy met een stompe byl stukken gekap, net als een mensch de takken van een boom kap, en wel vrede menschen, onschuldige menschen en een hoof, wat zulke dingen doet zonder hindernis of schuwigheid in zyn hart voor God en menschen die noem ik naar myn verstand, een moordenaar en een dief en een wilde dier.

Daarom zal ik met u vechten zoo als een mensch vech met een wilde dier, ik zal u doden net als een wilde dier gedood word,

† tier.

1. Het is volbrag.
2. De weg is opengedaan.
3. Ik geef U een zware opdraag.

Op deze drie woorden is de hele werk aangeknop en begonnen geworden, maar toen was het nog niet openbaar voor de menschen, ik alleen heeft het geweten, want er moes een werk eers voor gaan, dat al de hoofden van Namaqualand eers moeten opstaan, tegen

---

want gy hebt myne mannen op een steelwys vermoord, maar ik zal u in ziende oogen dooden, ik zal u niet in verborgenheid dooden, ook niet in den nacht, maar by dag, niet onwetende maar wetende. En wanneer hebt gy gezien, of gehoor, dat een leeuw als hy een koei van een man gesteel en dood gebyt heef, die man overwonen heeft, en wanneer hebt gy gezien en gehoort, dat de Heere een dief en een moordenaar bygestaan en hem geholpen heeft. Daarom maak maar klaar, maar de overwinning is myne, Hoere!† maak klaar met mag van paarden, of wagens, of kruid en lood, of van mannen, maar de overwinning is myne, Ho[e]re! stryd zoo veel gy wilt tot 5 of 10 jaren lang maar de overwinning is myne, Hoere! maak klaar en zet in de plaats, en wach voor my daar in uw plaats ik zal zekerlyk komen, ik zal de water van de plaats Okahandya gaan drinken, Hoere! want de overwinning is myne. Want de Heere is myn regterhand en myn linkerhand, myn wapenrusting en schild en sterkte, en voorman, en myn helper uit alle nood. Daarom kan ik ook met vrymoedigheid uitroepen, de overwinning is myne, met dit vast vertrouwen, dat ik nooit zal beschaamd worden in myn geloof, als ik maar Hem niet verlaat in myn geloof. Daarom maak klaar, Hore, Hore, Hore!†

Met beste groetenissen groet ik u en blyf u medebroeder en Kapitein

Mozes Witbooi
van Gibeon.

---

†hoerê!

de Damaras, en met hen vechten, maar zy zullen de Damaras niet overwinnen, maar de Damaras zullen hen overwinnen, en zy zullen vrede vragen by Damaras, en daarna zal ik opstaan, met deze werk[7]) en dat heb ik toenmaals al geweten, en het is ook zoo gekomen, maar tot zoo ver was deze zaak verborgen gebleven voor de menschen, en van hier heeft het zich geopenbaart, door de goed van de Bastarts, wat Paul Visser genomen heef, is de heele zaak begonnen, en zich geopenbaart voor de menschen, daardoor, dat ik met dit korte en eenvoudige woord het gansche /Kowese volk uitgenoodig heb : Komt, laat ons de goed van Bastarts wat Paul Visser genomen hebben weder terug geven met onze eigene waarde,[8]) en laat ons deze zaak weder op die aard herstellen, wat onze ouders bedorven hebben en deze korte kleine woord heef zoo wonderlyk, en zoo verschrikkelyk en als een onmogelyke zaak in de ooren der menschen geklink, en zoo is deze woord in de heele wereld verstrooit geworden, en deze kleine korte woord heeft het heele wereld beroert, en door deze korte woord is de eerste verdeeling in ons /Kowese volk ontstaan en een groot gedeelte van ons /Kowese volk heef met ou vader Mozes deze woord niet verstaan, en niet aangenomen, en niet met my getrokken en ou vader Mozes heef al zyne mede broeders geroepen, om my met zyn krach te verniedigen, zoodat ik de goed van de Bastarts niet zal herstellen, en dat ik ook niet zal trekken zoo hebben alle andere hoofden

[7]) n.l. as die van God gestuurde verlosser van alle rooi nasies soos die Hottentotte hulself genoem het.

[8]) sie aantekening 5, brief No. 2. Hendrik het altyd buit terug gegee wat per abuis van neutrales geneem is. Vergelyk Nos. 49, 50 en 52.

invloed en vrymoedigheid gekregen, en alle menschen, om my te dooden, zonder ander oorzak, want myn eigen vader en myn eiegen Leeraar[9]) hebben als een regte over my geoordeelt, en gezegd : dat ik op duivels weg wandel, en dat ik zal van de Damaras verniedig worden, en dat ik niet weder zal thuis komen, van myn eerste oorlog met Maharero maar ik ben toch weder thuis gekomen op Gibeon, omdat Gods gedachten niet onze gedachten zyn, en [onze] werken niet Gods werken, en omdat de getrouwe hemelsche regter niet oordeeld naar onze menschelyke wil en begeerte en om niets anders is dat, dat de geheele wereld nu tgen my opstaat, want myn vader, en ou Jakobus Izak, kaptein van Berseba, en myn Leeraar Myn Heer Rust, en Myn Heer Hegner Leeraar van Berseba hebben op Gibeon zich vergadert, en my als een verkeerte, en op duivels weg verdwaalde mensch verklaart, en met Gods woord, en met uiterlyke krygswapenen zich daar tegen gezet, en gewerk, om deze groote werk te verhinderen, en te laten verydelen, zoo heb ik die dag voor hen allen gezeg, ik zal met Ulieden niet stryden, en ik zal my niet zoo veel [als] met [myn] mond verdetigen, zoo laat ons menschen daarover niet zoveel stryden, maar laat ons allen den Heere overlaten, en Hem alleen laten begaan, zoo als ook een gezang vers luid, in onze kerk gezangboek. 91. Laat dan 't bestirt der zaken, Aan Hem laat Hem begaan, Hy zal t zoo wyslyk maken, Dat gy verbaast zult staan zoo heb ik reeds in de eerste begin tot deze groot mannen

[9]) Hy verwyt sy leeraar dat die hom nie wou toelaat nie om eerlik te handel teen sy vaders sin. Die rede vir die leeraar se handeling was waarskynlik sy vrees om 'n goed georganiseerde gemeente te verloor.

gesproken, en tot vandag toe spreek ik dit woord tot ieder mensch, wat over deze zaak met my wil spreken, of daartegen wil werken, want Gods woord leert ons in volle waarheid, dat ieder boom zal gekent worden aan zyne vruchten, alzoo zal ook ieder werk des menschen gekent worden aan zyne vruchten, en uitwerkingen en alzoo geschied het ook, het kan goed duitelyk gezien, en geleert worden, hoe het toegaat in myn oorlog, van dat ik de eerste oorlog met de Damaras gemaak hebben, tot deze oorlogen, wat ik met de roote naties hebben, want er geschieden dagelyks wonderbare, en zichbare tekenen, en merkwaardige gebeurtenissen, waardoor ons menschen kunnen zien, dat God de heele werk leid, en regeert, naar Zyne Godelyke almag en wil maar geliefde Leeraar! in al deze dingen word my maar beschuldig, dat ik tegen onschuldige menschen oorlog maken maar het gansch niet waar, ik heb nog nooit een mensch geschiet, wat my nog niet geschiet heef, maar zy allen hebben my eers geschiet zonder oorzaak, en deze opstaan, wat de heele wereld nu tegen my opstaat, dat heb ik al lang ook geweten, in dien tyd, toen ik deze opdraag gekregen heb, dat de heele wereld my zal schieten en er is ook een ding, geliefde Leeraar! wat ik niet gewensch heb, van de Leeraars ik heb in de eerste begin tot die twee Leeraars, met dewelke ik mondelyks gesproken heb, gezeg, ik verzoek U, gy Leeraars en dienaars van God, blyf gy uit, van deze zaak, heb niets te doen, met woord en met de daad, maar staat stil, en bid voor my maar, ernstelyk tot den Heere, want ik heb een Leeraar lief, ieder Leeraar, en ik wil niet met een Leeraar harte en aanstootelyke woorden spreken, en ik wil ook niet hooren, dat ook een ander

mensch een Leeraar zal achterklappen, of slechte woorden tegen een Leeraar zal spreken, want ik acht hem als een dienaar van God, en ik vrees God, om een Leeraar te mishandelen met woord en met de daad. Maar lieve Leeraar! ik vind sommige Leeraars van Namaqualand in deze zaak, dat zy veel te zeggen hebben, en dat menschen, wat misschien tot eerkendenis der waarheid, en tot ware verstand gekomen zyn, en zich verootmoedig hebben, die worden door hunne woorden verder opgewek in hoogmoed, zoo schieten my de menschen zonder oorzaak want kortens verleden jaar 1889 ben ik afgegaan, om myne vyanden te schieten, die my eers geschiet hebben, de Velschoendragers, die hebben gevlug tot kapitein Willem Christiaan van Baad[10]) zoo heb ik die menschen gevraag by die kapitein, en de kapitein heef my goed verstaan, en toegelaten, om die menschen te schieten zoo heb ik de menschen geschiet, en die menschen hebben regte slecht met my gewerk, de voorman, Bloedoog, van Velschoendr[agers] die heef my gemoed gereden, toen hy hoorte, dat ik aankom, naar zyn werf, en met my gesproken, van vrede zoo heb ik hem verstaan, en hy heeft my ook goed verstaan zoo heb ik die vrede aangenomen, en hem gezeg, gaat gy nu vandag terug, ik zal morgen by Uwe werf komen, zoo zullen wy die vrede bevestigen zoo is hy huis toe gereden, en ik ben ander morgen gegaan, en omdat wy reeds van vrede gesproken hebben, heb ik my niet klaar gemaak tot oorlog en toen ik in de werf inkwam, toen zien ik, dat de mannen van die werf in schanzen met de roers zitten, zoo heb ik eers gevraag, wat is dat, en hoe is dat? maar de man wat ik stu[u]r, word maar

[10]) Warmbad

weg gejaagt zoo heb ik 2 tot 3 malen met zelfde woord gevraag, maar zonder antwoord vallen de schotten reeds op my, waar ik nog ongereed is zoo heb ik my maar geweer, en God heef my toch weder wonderlyk bygestaan, en uitgeholpen, zoo heb ik hen gewen, en zy zyn gevlugt, van ǂGiris,[11]) en zich weder vergadert, en weder ten 2 maal my kom geschiet op /Hōn-/hōns, en ik heb hen weder gewen zoo hebben zy in Willem Christiaan zyn grond ingevlug met hunne waarde, zoo heb ik de waarde by die kapitein gevraag, want ik heb de menschen gewen, zoo is hunne waarde myne zoo heef die kapitein my geantwoord, dat hy die goed niet aan my zal afgeven, en dat ik ook niet een kleinste boklammetjie wat misgelam is zal krygen, en dat hy nu die menschen op zyn rug genomen heef, om hen te beschermen, zoo heef die kapitein Willem Christiaan, die menschen, wat my in vrede kraal ingelok, en my gedood hebben in hem ingenomen en in deze zaak heb ik ook de Leeraar van Baad gehoort, dat hy iets daarin gesproken heeft, waardoor de kapitein Willem Christiaan zoo hoogmoedig en kwaad geworden is tegen my, zoo is deze kapitein Willem Christiaan met kapitein Jakobus Izak[12]) en kapitein Jozef Frederik van Bethanie eens geworden, en met Mannasse !Noreseb, en met Maharero, dat zy allen zich zullen vergaderen, om my gedaan te maken, en stil te maken, want ik ben voor hen als een steen des aanstoots, en als een ergernis zoo willen zy my van Gods aardbodem wegwaaijen als een ligte stuk lap, zoo weet, en let op geliefde Leeraar! al deze hoofden, dat zyn hoofden

---

[11]) Kiriis, distrik Keetmanshoop.

[12]) van Berseba

van leerplaatsen,[13]) want het word my ook altyd beschuldig, dat ik de leerplaatsen schiet, en dat die leerplaatsen, en Gods woord door my verwoest wordt zoo vraag dan lieve Leeraar, ook by Uwe mede broeders, die op de leerplaatsen staan, als Leeraars, hoe de dingen altyd beginnen tusschen my en tusschen hunne hoofden, want van !Hoaxas kan ik U zeggen, dat zy door haar eigen hoof Mannasse verwoest is geworden, want Myn Heer Jud[14]) was zelfs by my gewees in myn oorlog zoo heb ik van hem gehoort, hoeveel moeite hy gehad heeft met zyn kapitein Mannasse, met vermanen, om hem toch af te keeren van deze oorlog, maar daar was geen gehoor zoo is hy met geweld ingegaan, in deze oorlog, en my eers geschiet, zonder oorzaak op Liedfontein, waar ik met myne vyanden staan vechten, Velschoendragers, die my ook eers geschiet hebben, ook zonder oorzaak daarom maak ik U bekend, want de groote gebeurtenissen staan nu voor de deur, dat al de hoofden van leerplaatsen tegen my zich vergaderen. Zoo zal ik maar eers tot zoo ver schryven geliefde Leeraar! want de werk is zeer groot, en de papier kan het niet bevatten zoo zal ik U maar zommige brieven zaamgeven, om zelven te zien, wat ons met malkander gesproken hebben, want, dat denk ik zal meer beter zyn.[15])

---

[13]) plase waar sendingstasies was.

[14]) Eerw. Judt van Hoachanas.

[15]) Hierdie brief is ongeteken maar is duidelik deur Hendrik Witbooi geskryf.

No. 21.

Hoornkrans den 3 January 1890.[1])

Geliefde Leeraar Joh. Olpp !

U hebt my 8 verscheidene deelen gevraagt, Ten 1 Wat my bewogen heef, ten plaats Gibeon te verlaten, daarop geef ik U deze korte aantwoord. Ik denk dat U Eld zal weten, van de trek van ons /Khowese volk, dat wy van Pella getrokken zyn, en dat wy Noordwaarts getrokken zyn, en wy zyn op Gibeon gekomen, en daar hebben wy eers gerust, en daar zal onze oude kapitein ou David Witbooi rusten, zoo als hy ook daar gerust heeft. En toen hebt U een gedachte gekregen, om een nieuwe kerk huis te bouwen, toen hebt U de gemeente ondervraagt, of U deze kerkhuis kan bouwen, toen hebben onze groot mannen, en ou Vader Mozes Witbooi afgestaan, en gezeg, neen, het kan niet gebouwd worden, want deze huis zal ons verhinderen, wanneer ons willen trekken, maar ik heb gezeg, neen, wy zullen het bouwen, maar deze huis zal ons niet verhinderen, maar het zal veel meer tot zegen, en versterking dienen, wy zullen groote zegeningen als padkos ontvangen van deze huis, en wy zullen met dezen zegen trekken, wanneer de tyd vervuld zal zyn, en net zoo als ik gezeg heb is het gekomen, wy hebben onuitsprekelyke zegeningen in dit huis ontvangen, onvergetelyke weldaden en zegeningen van onzen grooten God, zoo hebben wy gestrokken, met deze zegeningen, en tot vandag toe hebben wy nog dien zegen door Gods genade, en toen de tyd vervult geworden is, dat wy moeten trekken, toen hebben wy

[1]) Blykbaar 'n voortsetting van No. 20

getrokken, zonder gehindert te worden, van dit huis, maar, toen ik getrokken ben, heb ik niet myn plaats Gibeon niet verlaten, neen, ik heb te plaats niet verlaten ik kan myn plaats Gibeon niet verlaten, zoo Gibeon Blyf mijn plaats, en zal mijn plaats blijven en ik heb nu achter mij weder een ander groot gemeente gezet, van alle /Khowese menschen die achter gebleven zijn, en die wat in ander naties gewees zijn, die zyn ook uitgekomen, zoo is te plaats nu vool[2]) bewoon, weder van /Khowese volk, zoo woon ik nu als twee Groot Gemeentens, een groot Gemeente op Gibeon, en een Groot Gemeente op Hoornkans. Aan gaande 2, hoe de vrede in mijn eerste tog met Maharrero begonnen is, Maharrero heeft eers de vrede gevraagt, waar wij nog sterk in het vechten staan, toen heb ik mijn mannen laten eers ophouden, om eers die stem van vrede wat van Maharero zijn kant klink te hooren, toen heef Maha. zelf met zijn eigen persoon naar mij gekomen, hij heeft geen mensch of brief sturen, en zelf met zijn mond die vrede bij mijn gevraagt, zoo[3]) zal ik U te brief sturen om zelf te zien met welke woorden Maharrero. de vrede bij mijn gevraag heef, 3, op het vertrouwen van deze vrede woorden, heb ik mijn tog naar Maharrero gegaan, toen heef Mahar. mij met goede vrede woorden ingelok in zijn oorlog kraal, en mij met zijn oorlog omzingel, en my eers geschotten zoo is die dag eene groote slag op mij gevallen, zoo heb ik die dag omtrent 40 mannen verlies, en twee zoons van mij is die dag gevallen, zoo heef Mah. die vrede eers gebrokken, waarvoor ik gekomen is, om het te bevestigen, en Mah. heef toch een woord

---

[2]) vol

[3]) anders

waardige woord gescprokken Op den eersten dag, toen hij de vrede gevraag heeft, hij heef gezegt, als ik eers deze vrede breek, dan zal ik met koute handen en uwe handen overgegeven worden, en als U deze vrede breek, dan zal U met koute handen in mijne handen overgegeven worden, en zoo heef hij eers die vrede zelf gebroken, zoo staat de orlog nog van die dag af tuschen ons, 4. hoe ik ou Vader Mozes verlaten en hoe Paul Visser schandelijk gehandelt heeft met ou vader,[4]) ik heb ou Vader niet verlaten, maar hij heef mij verlaten, en mij vervloek, en hoofden geroepen, om mij te vernietigen, ik heb hem ook uitgenoodig, met gansche /Khowese volk, en hem gezegt, Komt lieve oude Vader, laat ons goed van Pastards herstellen, en laat ons daarna trekken, nu is de tijd gekonen dat ons nu onze oude trek zal voort zetten, zoo volg mij lieve Vader, maar ou Vader heef mij niet verstaan, maar hij heeft mij beschuldig, dat ik te Kapitein[schap] van hem afvat, zoo is hij daar door tegen mij kwaad geworden, en mij verlaten, en niet gevolgt, en die menschen, wat in mijn eerste trek achter gebleven zijn, omdat zij mij niet verstaan hebben, die hebben mij verstaan, en [bij] mij twee[de] afkoms, op het oorlog van Paul Visser op het roep van ou Vader zoo hebben deze menschen met mij gestrokken maar ou vader heef weder van deze tweede achter gebleven maar maar hij is van de plaats ook weggegaan, en naar oude Cap Jak. Izaak zijn groont[5]) afgegaan, en daar gebleven, zoo [is] Paul V. met zijn oorlog afgegaan, en daar vader en ou Adam Klaase gevangen, en op Gibeon gebragt, en daar op onze

---

[4]) teen hom opgestaan. Paul Visser was Mozes se veldkornet.
[5]) Berseba

oude kerkhof 1. graf gemaak,[6]) en hun daar afgeschiet, dat was de uiteinde van ou Vader. 6. hoe te partij van Paul V. vernietigd wierd, van Paul V. zal ik U niet veel meer schrijven, in deze brief maar ik zal U ook de brief sturen, om zelf de zien, hoeveel moeite ik met Paul Visser gehad heef, en welke woorden ik met hem gesproken heb, om toch deze gevaar af te keren, van hem, opdat het niet zoo komt, zooals het gekomen is, maar daar was geen gehoor[7]), 7, hoe te roote naties in mijn zaak verwikkeld zyn, Kapitein ‡Arismab is hier, om in Paul V. ingegaan, om toch een stuk groond te verdienen, wanneer Paul V. ou vader en mij zal overwinnen, en alle andere roote naties is tegen mij opgestaan, om niets anders, dan op het bloedvriendschap, om met malkander de helpen, en ook om de brief van Cap. Jan Afri.[kaner] wat hij tot alle hofden geschreven heeft, en deze brief van Cap. Jan Afri., zal ik U ook sturen om zelf te zien. 8 Aangaande dat U vraag, van het verkopen des lands, Heer spaneberg[8]) is tot ou vader ge komen, en gesproken van grond verkopen, maar ou vader heef hem kort afgestaan, en geen grond aan Spaneberg verkop, en ook niet aan te boeren,[9]) slechts Tsūb/Garis heef ou vader [verkoop om] te schulden [te] betaald, aan ou

---

[6]) Die graf van Mozes, naas dié van sy vader David, kan nog op Gibeon gezien word, alhoewel hul in 'n skandelike toestand is.

[7]) Hy het 'n kommando teen hom gelei en hom doodgeskiet.

[8]) 'n Handelaar wat 'n plaas gehad het by Kleinfontein naby Rietfontein (Gordonia). Hy het veel invloed gehad onder die Philander-Basters en het Duncan se reputasie onder die Duitsers gedeel.

[9]) Francois en Goering het net soos Palgrave vyftien jare tevore die Hottentotte vreeslik bang gemaak oor Boere-immigrasie.

E. Ri.[10]) en witte mannen heb ik ook niet toegelaten, om koper te zoeken, slechts aan Robert D[uncan] heb ik laten zoeken, in de grond van Gibeon. Wees teder en hartelyk gegroet van mij, U mits Jefvrouw kinderen met mij gansche gemeente, van Hoorn krans.

Ik ou vriend en Capitein Hendrik Witbooi.

No. 22.

Hornkrans den 5 January 1890.

Wel Edele Cap Kamaharrero !

Mijn Vyand !

Ik heb een noodigheid gezien om eenige regelen aan u te schrijven Gij hebt in mijn afwezigheid mijn werf komen vernield, en vele vrouwens dood gemaak, en velle kinderen als gevangen genomen. aangaande de dood van de mannen zeg ik niets, Gij hebt wijzelyk gemaak dat gij in mijn afwezigheid uitgezien hebt bij mijn werf te komen

Nu vraag ik U ernstig; wat heeft u bewogen om mijne vrouwens dood te maaken en myne kinderen te nemen als gevangen ?

Leer mij niet alzoo, geef mij mijne menschen af. laat ons zien wat de Heere met ons zal maaken in onze oorlog. Vrouwens en kinderen zijn onschuldig in onze oorlog. want Gij hebt mijn nog niet gewent daarom neemt mijne kinderen niet als gevangen. Geeft ze altemaal af in dezen tijd. Ik zegt het u mijn vijand? Als Gij hun dood maaken of verbergen dat ik hen

---

[10]) Rickets.

niet kan krijgen! Gij zult van nu aan eene laasts[11]) hebben zoo lang de Heere mij in het leven spaar dat beloof ik u lieve vriend

Ik zal eerst wachten [op de] kinderen of het antwoord maar ik zal werken, maar kinderen en vrouwens zal ik niet aan raken, totdat ik het antwoort zal van u ontvangen. zoo antwoord mij hastelijk of geef mij hastelijk af allen wat in uwe handen zijn
bij Mannassa hebt ik ook gevraagt.

Ik groet U

Ik ben vriend

En Cap Hendrik Witbooi

No. 23.

Hornkrans 5 Januarij 1890.

An mijn lieve Vijand Manassa

Ik hebt een weinige noodigheid gezien om weinige regelen aan U te schrijven,

Ik vraag u: wat heeft u bewogen om mijne vrouwens dood te maaken, en mijne kinderen als gevangenen te nemen? Gedenk hoe ik met uwe vrouwens en kinderen werk. Geeft mij mijne menschen af, het is nog niet tijd om zoo te maaken want Gij hebt mij niet gewint. lieve Vijand leer mij niet alzoo. Verder beloofd ik u, als gij mijn kinderen dooden of verbergen dat ik hun niet kan krijgen. gij zult eene laast hebben van nu aan.

---

[11]) last

Geeft mij allen af die nog leven Ik hebt nu uwen vijandschap gezien Ik zal mijne menschen zoeken zoo lang de Heere mij in het leven spaart
antwoord mij hastelijk of geef mij haast af allen die bij u zijn zonder die bij Maharrero zijn die hebt ik bezeid[12]) gevraagt. zoo kyk niet naar Maharrero doet uwe pligt.

Ik groet
Ik ben uwen vriend
en Cap.
Hendrik Witbooi

No. 24.

Hornkrans den 9. Mei 1890.

Geliefde storren[1]) op Rehoboth !

Ik maak deze briefje tot alle storren, die op Rehoboth staan voor handel, het is my goed geworden, dat de storren op Rehoboth gegekomen zyn, omdat de plaats voor my nader is, en daar is allerlei verlegen[2]) goed, wat men met geld kan krygen zoo doe ik altyd moeite, vandat die storren op Rehoboth gestaan hebben, met myn geld, om iets te krygen maar het gaat zeer zwak, en droefelyk met myn geld, ik meen met vee en bees, want dat is al myn geld zoo eil ik toch een vraag doen, aan alle storren, en verzoek van harte, om my toch niet mies te verstaan,[3]) en denk toch niet, dat

[12]) bereids, n.l. in No. 22
[1]) winkels
[2]) verboden? of uit vergelegen landen komende?
[3]) te misverstaan

ik miesschien een achter gedachte zal hebben by deze vraag, of dat ik Ulieden daarmede wil verpligten of verkleinen, neen, dat is gansch niet myn gedachte lieve vrienden ! het is maar een eenvoudige vraag, over de oude gewoonlyke toestand, wat ik van ouds weet, en geweent[4]) is. Dit is de vraag, wat ik wil vragen het word altyd gezeg, dat de prys van de beesten en vee afgezak is voor een tydlang, en dat het weder opgeslaan is, weder op een tyd, en wanneer de prys van de waarde daar afzak by de plekken, waar de goed verkop word, dan zak het ook hier in onze land, en wanneer het daar opgeslaan word op hooge prys, dan word het ook weder hier opgeslaan in onze land, en zoo als ik weet, zoo staat het nog by andere witte mannen, die ook handel werk dryven en in de verledene jaren heb ik gehoor dat de prys van de beesten en vee afgezak is, en dit jaar hoor ik, weder nu, dat de goed nu weder opgeslaan is op goede prys, en omdat U zoo gehoort hebben, zoo hebt Ulieden dit jaar Uwe beesten opgejaag, om groot geld te krygen zoo verwonder ik lieve vrienden ! over myne beesten, dat myne beesten nog niet geld hebben[5]) op Rehoboth, want voor myne beesten, wanneer zal myne beesten toch geld hebben, want voor myne beesten, wat Ulieden op zwakste prys aanneemt, kryg Ulieden daar meer groot geld zoo verwonder ik lieve vrienden, dat myne beesten nog niet geld hebben, waar wy nu hooren, dat de prys van de waarde opgeslaan is in alle landen, en dat ik nog in de oude verdrukking moet blyven, waar toch alle menschen nu weder geld krygen voor hunne waarde of is er een iets, wat gansch onmogelyk

[4]) Afr.: gewend.

[5]) geen goede prijs behalen.

is, dat myne beesten zal geld hebben, en moet het maar altyd zoo blyven, met my al wat myne is, dat heef geen geld, maar al wat in Uwe storren is, dat is on betaalbaar duur wanneer ik een grootste os verkop, dat help my niet, of een jonge os, dat help my niet, of een koei, dat help my niet, of een paard, dat help my niet, of een wagen, dat help my ook niet zoo doe ik deze briefje tot Ulieden lieve vrienden, met die hoope, dat Ulieden zelfs met my zal stemmen over deze toestand, en voor my gevoelen, dat het voor my kan zwaar zyn, om nog verder in deze toestand te blyven zoo bid ik Ulieden als vrienden om toch deze toestand voor my te veranderen hopende dat Ulieden my goed zal verstaan sluit ik myne briefje met hartelyke groetenis aan U. Ik ben U vriend

en kapitein.

Hendrik Witbooi.

No. 25.

Hornkrans den 29 Mei 1890.

Wel myn geliefde Eerwaarde Heer D. Goering !
Ik heb Uwen brief[1]) ontvangen en gehoor, wat U

---

[1]) Die brief wat Witbooi hier beantwoord is gedateer Okahandja die 20ste Mei 1890. Die Duitse teks daarvan verskyn in 'Deutsch Suedwest-Afrika' deur C. von Francois, die opvolger van Dr. Goering as Kommissaris van die Duitse Protektoraat. Die volgende is 'n vertaling:

"Aan die Kaptein Hendrik Witbooi !

"Ek hoor uit Namakwaland dat jy van plan is om oorlog te maak teen die Hereros, net soos jy dit totdusver gedoen het deur op werfte te gaan skiet en beeste te roof.

"Maar die Duitse regering kannie langer meer staan

Edl. zeg, maar lieve Heer! Ik ben gans verbaast over deze brief, want U Edl. spreek van zeer groote, en zware, en gewigtige dingen, maar alhoewel de dingen zoo gewigtig zyn, zou ik myn best gedaan hebben, om U Edl toch een baselyke[2]) en voldoente antwoord te kunnen geven maar U hebt my niet plaats en

---

kyk hoe jy die land en volk wat onder Duitse beskerming staan, altyd kwel sodat arbeid, handel en wandel daardeur ly. Die regering sal probeer om dit met alle middels te verhinder, en om die vrede wat die land so bitter nodig het weer te herstel.

"Ek versoek jou dus hou op met die ewige oorlog, maak vrede met die Hereros en trek terug na Gibeon. Ek sal graag as bemiddelaar optree, en ek is verseker enige opvolger van my sal gewillig wees om dieselfde te doen. Dat die Engelse regering ons in ons strewe om vrede te herstel bystaan, sal jy al tot jou nadeel uitgevind het, noudat hulle jou ammuniesie in Brits-Betjoeanaland gestop het.

"Jy sal wel insien dat die Duitse regering die mag besit om jou skade te doen. Daarom versoek ek jou nogmaals in alle ernstigheid, maak vrede, as jy jouself, jou land en volk wil behou.

"Laat my dadelik 'n antwoord in Rehoboth toekom.

Ek is

Dr. Goering."

Dit was glad nie diplomaties van Goering om so 'n brief te skrywe waar hy geweet het dat hy sy dreigement tog nie kon uitvoer nie. Die brief was op versoek van die Hereros geskrywe na 'n vergadering waarop hulle die Beskermingstraktaat van 1885 weer aanerken het en Goering het gemeen daardeur vir hulle te wys dat die traktaat in werklikheid iets beteken het en vir Witbooi skrik te maak. Hy het egter vergeet dat as Witbooi daarvan g'n notiesie sou neem nie, hy nie die mag gehad het om hom te dwing om stil te bly nie. En Hendrik se toon is baie beslis in hierdie antwoord.

2) passelyke

ruimde in myn hart gelaten, van alle punden, dat ik U kan uit myn eigen goedkeuring en vryje verkiessing antwoorden, want U hebt my niet als een onpaardydige vrede stichter aangesproken of verzoek, maar U hebt my kortpondig georder, wat ik moet doen zoo moet U Edl eers ditmaal niet een voldoende antwoord van my verwachten slechts over 4 punden zal ik een weinig iets zeggen. Ten eerste, ik kan gansch niet de diepte van Uwe bedoeling verstaan, en wat eigenlyk Uwe voornemens is in deze zaak het is my zeer diep, en ondoorgrondelyk ik kan het gansch niet begrypen, want zoover ik verstaan heb, is het my vreemd en nieuw, en onbegrypelyk zoo zal ik eers niet verder dieper ingaan. Ten tweede, ik denk, dat U Edl wel al reeds zal genoegzaam gehoort hebben, en geweten hebben, door de verhalen van vertrouwelyke menschen roote, en zelfs witte menschen, die reeds langen tyd onder de Damara natie gebleven zyn, want U hebt ook paar jaren ook zelfs onder Damaras gebleven, en gewandelt, en zal zelf gezien en ondervonden[3]) hebben, dat de Damaras ontwyfelbare moordenaars is, wat niet een mensch, [e]en enkelde mensch, wat hy in het veld kryg, niet laten leven wanneer hy een mensch alleen ziet, dan maak hy dadelyk plaan, om die mensch te vermoorden, zonder schuld of oorzaak, in buiten veld, of in zyn werf, of die mensch schuldig is of niet hy ach niemand, hy vrees niemand, geen God, geen mensch, hy onderscheid niemand, hy maak maar dood, het zy man, of het zy vrouw, het zy kind, het zy dienaar, het zy rooi, of het zy wit zulke bekende moordenaar is de Damara, zoo als hy ook verleden jaar

---

[3]) Die Duitse amptenare was deur die Hereros weggeja in 1888 nieteenstaande hul traktaat.

myne vrouwens en kinders kom doodgemaak hebben, zoo als U Edl ook zal gehoort hebben en om deze onmenschelyke levens geaardheid van Damara natie tot ware erkendenis der waarheid, en ter geregtigheid te brengen, en tot Godvrezendheid, heeft God miesschien deze Damara natie deze tuchtroede[4]) opgeleg van oorlog nu komt U daar tusschen, en neemt deze natie in Uwe beschermeing, voordat God miesschien zyn doel bereik heeft zoo staat ik weder by die punt verbaas, zoo zal ik ook eers niet iets verder iets zeggen, over deze zaak, want U hebt het in Uwe kracht genomen. Ten derde, U Edl hebt niets my overgelaten, of ruimde, en ook niets in myn vryje verkiesing geleg, om U te antwoorden, wat ik denk, of hoe ik denk U hebt my niet raad gevraag, en ook niet raad gegeven, zoo hebt U my maar kort georder, wat ik moet doen zoo staat ik weder by die pund verbaas, en zal ook eers niets verder zeggen. Ten vierde, U Edl hebt gezeg, dat ik naar Gibeon moeten weder terugtrekken maar lieve Heer ! ik verzoek·U zeer vriendelyk, om toch my in deze antwoord van deze laatste pund goed te vesrtaan, en neem toch niet aanstoot, of ergernis, want ik meen waarlyk niet, om U ergerlyk of aanstootelyk te antwoorden, maar ik moet de waarheid zeggen, en zoo als ik ben, en zoo als het voor my staat Toen ik van Gibeon getrokken ben, heeft my niemand aangeraden, om van Gibeon te trekken, en niemand heeft my geraden, om weder op een tyd naar Gibeon terug te trekken, want ik weet op hoedanige wyze ik van Gibeon getrokken ben en zoo zal ik ook weten op hoedanige wijze ik weder naar Gibeon moeten terug trekken en zoo als niemand mij aangeraden heeft om van Gibeon de trekken, zoo

[4]) Hendrik was natuurlik, soos Atilla van ouds, die tugroede.

zal niemand mij ook aanraden om weder naar Gibeon terug te trekken en dat zeg [ik] niet liefe Heer uit hoogmoedig[heid] of zelfs verzetting of uit mijn eigen menchelijke kracht dat moge de Edle Heer mij doch goed verstaan want ik kan niet anderster zeggen als dat de zaak voor mij staat Hopende dat u Edle zal met bedachtzaamheid overdenken en dat ons met malkander zullen goed verstaan en voort leven. Sluit ik mijn briefje

Met beste groedenissen aan u allen.

Ik blijf u vried
en kapitein
Hendrik Witbooi

No. 26.

Hornkrans den 30 Mei 1890.

Wel geliefde kapitein Maharero Tsamaua ![1])
Tot U opperhoof van Damaraland schryf ik heden deze brief, want ik heb een brief[2]) van D. Goering ontvangen en ik heb groote dingen uit die brief gehoor, en deze dingen hebben my noodzakelykheid laten zien, om iets tot U te zeggen. Ik heb gehoor, en verstaan uit die brief, van D. Göering, dat u zich in Duitsche bescherming ingegeven hebt, en dat D. Göering daardoor reg volle invloed gekregen heef, om iets te kunnen bevelen, en te orderen, in zyn kracht, over onze landschomstaandigheden, en ook in onze oorlog, wat van ouds tusschen ons staat zoo verwonder ik U zeer, en neem

---

[1]) Maharero Tyamuaha, gewoonlik Kamaharero genoem.
[2]) Voetnoot 1 van No. 25.

U grootelyks kwalyk, want U noemd zichzelven, dat U de opperhoof van Damaraland zyt en dat is ook waar, want dit drogeland word slechts twee namen genoemd, Damaraland, en Namaland dat wil zeggen, de Damaraland behoort alleen aan Herero natie, en dat is een zelfstandige koningryk op zyn grond, en Namaland, dat behoort alleen aan alle rooi gekleurde naties, en dat zyn ook zelfstandige koningryken en het word ook gezeg, van de landen van witte menschen, Duitschland, en England, en zoo voort, zoo als de landen heden,[3]) en dat zyn landen op het water,[4]) en dat zyn ook zelfstandige koningryken en alle verscheidene volken hebben hunne eigene hoofden, en ieder hoof heef zyn eigen volk en land, waarover hy alleen te bevelen en te orderen heef, dat geen ander mensch of kapitein reg heef, om hem in krach te bevelen en te orderen, om zoo te doen, en om niet zoo te doen want ieder hoof op deze wereld, dat is slechts een plaats bekleeder van onzer aller grooten God, en en staat alleen verantwoording schuldig voor dien grooten God, de Koning aller koningen, en Heer aller heeren, voor wien wy allen, die onder den hemel leven, zullen onze knieën buigen, en by Hem alleen hulp vragen, raad en troos, kracht en bescherming in alle deze zware omstandigheden des levens, want Hy geef allen gewilliglyk die Hem daarom bidden. Maar lieve kapitein! U hebt nu ander regering aangenomen, en u [hebt] zich in die regering ingegeven, om van die menschelijke regering beschermd te worden, van alle gevaren, ten eerste, en te naaste, tegen my, in dit oorlog, wat van ouds tusschen ons staat, om daarvan beschermd, en geholpen

---

[3]) heten
[4]) oorsee

te worden, van de Duitsche regering, maar lieve kapitein! weet gy wat gy gedaan hebt, en voor wien gy gedaan heb, dat, wat gy gedaan hebt, of hebben anderer menschen U ingeraden, of hebt U zelven uit Uw eigen zelfstandige verlichte verstand gedaan? miesschien hebt U alleen my zien voor staan, in Uw hart, en voor Uw heel leven, als een hinderpaal, en als een steen des aanstoots, zoo hebt U deze magtige ander regering aangenomen, om my met deze magtige man te verniedigen dat is miesschien al Uwe oogmerk, waarom U zoo gemaak hebt, maar het is zeer zwaar, om te zeggen, en te weten, dat het U zeker zal gelukken, of niet, maar het lyk my, U hebt niet genoegzaam op Uwe kan[t] gezien, voor Uw land en volk, en ook Uwe nakomelingen, en ook niet voor Uwe kapiteinschapsreg,[5]) en U denk, dat U alle deze dingen van U als zelfstandige kapitein zal behouden, nadat U my zal verniedig hebben als het U geluk, zoo als U meent maar lieve kapitein! het zal U toch eindelyk zwaarlyk berouwen, en gy zult eeuwig berouw hebben, dat U Uwe land en regeringsreg in de handen der witte menschen afgegeven hebben, want onze oorlog, wat wy hebben, die is niet zoo erg, en zwaar, zoo als U het meent, waarom U deze groote zaak gedaan hebt, want onze oorlog staat op zekere punden, en om zekere oorzaken, en deze oorlog zal weder tot ware vrede gebrag worden, door den wil en besturing des Heeren, op zynen tyd, wanneer Hy zyn doel zal bereik hebben want u weet, dat deze oorlog niet onwettig is, en dat hy niet zonder oorzaak is, maar dat het door Uwe

---

[5]) Nadat hy Kamaharero sy opvatting van soewereiniteit verduidelik het, wys hy hom daarop dat sy kapiteinskap onderhorig is.

onregvaartige werken opgestaan is, door Uwe menschen moordenaars hart, wat U van ouds hebt, tot vandag toe, wat ook niet door het aanhoudende predigking des Evangelies, kan verandert worden dat U niet een enkelde mensch wat U in de veld gekregen hebt niet laten leven, maar U maakt dadelyk slechte plannen, om die mensch te vermorden zonder schuld of oorzaak iemand in oorlog dood te maken, dat is vryje werk maar zelfs in die werk gaat Gij te ver, en handeld onmenschelyk dat U menschen met bylen stukken kapt, en levendige menschen met mes den keel afsnyd en doode lichamen wat reeds langt begraven zyn uit te graven uit haal vrouwens en kinderen dood te maken, zoo als in U verleden jaar, in myne afwezigheid myne vrouwens en kinderen komt dood gemaakt hebben, zoo maakt Gij maar dood wien gij kreeg, het zy vrouw of het zy kind, het zij dienaar het zij Rooi of Wit, het zy Bastaart of Berg Damaras het zij dat hij schuldig is of niet, U rekend geen mensch, als mensch als Gods schepselen, en, om die schepsels wil heeft de Heere die Gebod gegeven, Gij zult niet doodslaan en dat is de gebod, wat ons allen in het Evangelie gepredikt worden, maar dat alles is bij U tot niets, daar hebt U nu kortens een onschuldige man van uwe Vrede Traaktaat Herm. Van Wyk vermoord[6]) en om deze geardheid van U is deze oorlog opgestaan, want de Heere heeft weder dit middel van oorlog int gezien, of Hij U misschien niet zal tot Bekeering zal brengen, en tot Ware erkentenis der waarheid en der geregtigheid en tot Gods vrezendheid, om mensch te achten

---

[6]) d.w.s. 'n onderdaan vermoord van H. van Wyk (die Basterkaptein) nieteenstaande die vredestraktaat wat tussen julle bestaan het.

als mensch, maar b[i]j dat alles hoop ik nog, dat deze oorlog van ons op het einde zal komen tot Vrede maar deze zaak, wat U gedaan hebt, dat U zicht in ander Regeering der Witte menschen ingegeven hebt en U meent dat U Wyzelyk geplant, en gemaakt hebt, dat zal U worden als dat U te Zon op Rugt draagt[7]) want ik weet niet of U genoegzaam, dat Woord nagedacht en goed verstaan hebt, dat U in Deutsche Bescherming zich ingegeven hebt, ik weet niet of U en uw Herrero Natie de zetten[8]) en wetten, en gedraag van die Regeering zal verstaan, en langer daarin staan met gerustheid en vrede want gij zult de werken van Geuring niet verstaan en niet met de vrede[9]) zyn want hij zal niet naar uwen wil en gewoonte wetten handelen en wandelen maar het zal voor U te laat zyn want gij hebt hen reeds de volle regt gegeven en hij zal nu niet meer onder U zicht beugen,[10]) en U zal zicht ook niet onder hem laten beugen maar het zal U niet helpen want gij hebt zicht reeds onder zyn magt gegeven, want ik weet, Dr. Geuring en U, Gij zyd verscheden Natien en U zyd ook van ouds niet goede en

---

[7]) "Dit sal vir jou word, asof jy die son op jou rug gedra het." Hendrik het op 'n Nama-fabel gesinspeel, waarin dit voorkom dat 'n jakkals die son langs die pad gekry en gesê het: "Liewe kind, wie het jou so alleen daar laat bly sit? Kom, ek wil jou dra." Hy neem hom op sy rug maar die warm son het hom baie gemoor. Tevergeefs het hy gepoog om die son af te skud, dit het hom uiteindelik geluk om onder 'n boomwortel deur te kruip waardeur die son afgekrap is. Maar die swart brandkol sien mens nog altyd op die rug van die jakkals.

[8]) zeden, Duits: Sitten.

[9]) tevreden

[10]) buigen.

beste vrinden met maalkander maar U hebt slechts deze Vrindschap gesloten alleen om my te vernietigen zoo als Herodes & Pilatus gemaakt hebben om den Heere Jezus uit de pad weg te werken hebben zij hunne ware Vyandschap en hunne zaken mingeacht en uitgesteld. Verder lieve Cap. wat hebt U gezien en ondergevonden hebt ik U overgewonnen? dat U zicht zwak gevoeld hebben, en dat U nog andere magt en hulp noodig hebt, want ik kan niet denken dat U groot Natië en die u zich noemd, een Opperhoofd van Damaraland, dat U nog een ander magt zal beegeeren, en zoekt tegen mij, waar U toch mij zoo ver reeds over is en alles meerder hebt, magt van menschen, magt van schietgoed, magt van onkoste maar dat u zich zwak en hulpeloost gevoeld, dat verwonder ik niet, maar dat U nu in plaats tot God onze beschermer te vlugten en te roepen Heere help mij en bescherm mij, dat U tot de schepselen menschen roept, en zegt bescherm mij dat verwonder ik en terwyl U zich in ander magdige Regeering ingegeven hebt, Hoe staat het nu met uwe zelfstandige Caputeenschap, en zyd U nog Opperhoofd van Damaraland ik ziet niet niet of U zich nog zoo kan noemen want U hebt een ander boven U gesteld, en U zich onder hem gesteld onder zyn bescherming, en die boven staat die is opperhoofd en wie onder staat is onder hoofd, want hij staat onder. U hebt alle gewigdiege woorden en zaken min geacht, wat wij op !Khox-//ganas gehad en gesprokken hebben, woorden, wat ik tot U gesprokken hebben, en woorden [die] u zelven als belydenis en getuigenis in uwe hart ondervonden, en uitgesprokken hebben wat U in deze werk van mij gezien en ondervonden hebt hoe die werk staat en van wien die werk staat maar nu hebt u mensche-

lyke magten en helpers er ingebragt in dit werk, dat het U geopentbaart is geworden, maar het is niet de uiteinde zoo blyf niet ongevoelig, maar bedenk U ernstelyk over deze worden van deze brief, maar denk toch niet, dat ik deze woorden tot U spreekt omdat ik bang en bezorg ben voor die groote gevaar waarmede U meent mij te overdekken neen het spyd en smarte mij, maar dat ik den Heer des hemels de Waare Heiland en Beschermer niet hebben en niet zal vasthouden, en dat ik naar menschelyke hulp middelen zal omzien, dat is al myne ernstige en hoogste berouw, myne ongeloof en klein geloof zoo wees dan nu hartelyk gegroet

Ik ben Cap.
Hendrik Witbooi
van Horen krans .

No. 27.

I. Rehoboth den 27. Junij. 1890.
Het begind van die Damara oorlog ![1])

---

[1]) Daar Hendrik Witbooi net sy eie ervaring en die van sy stam beskryf is dit van belang om hier 'n sydelingse blik te werp op ander voorvalle: Na die sewejarige oorlog tussen die Hereros en die stam van Jonker Afrikaner (1863-1870) is die vrede van Okahandja in Augustus 1870 gesluit. Gedurende die tienjarige vrede wat daarop gevolg het, het die land weer op die been gekom. Maar die kuddes van die Hereros het sover as Windhoek gewei en dit het wrywing veroorsaak en die skermutseling tussen die Herero- en Namaherders aan die Swakop het die posiesie vererger. Toe steel die Nama 1,500 van die heilige osse van die Nama-opperhoof, Maharero, wat by sy sterwensfees moes ge-eet word en wat nie verkoopbaar was nie. Baie boos daaroor en ook omdat

Ik ben gegaan in het jaar 1880. om myn ossen te halen die ik achter gelaten hebt bij de Damaras. En gekomen zoover als /Hoabetsaus daar wou de Damaras myn vermoord, ik heb hun gevraag, wat te oorzaak is Zij hebben mij geantwoord, omdat gij Rood is, maar mij leven hebben zij verschoon, maar mijn paarden & geweers hebben [zij] genomen, maar alle menschen die rood zyn, hebben zij in dien tijd vermoord, na mij en voor mij. Zoo is de eerste oorlog begonnen, zoo zyn de Hoofden opgestaan, maar zij zyn verslaan van de Damaras, en zij hebben vrede gemaak, maar niet allen, Dien tyd ben ik opgestaan, En ik heb met Damaras gevecht 2 dagen en op den derden dag heeft den Kamaherero vrede gevraagt. En ik heb geluusterd, en ik heb hem drie punden gezegd, dat ik op die zal vrede maken I als ik vrede maak moet een echte vrede weezen, voor alle menschen. II Jan Afrikaner & Andries Lam[b]ert moeten hunne plaatsen[1]) weder krijgen, III Ik moet voor bij trekken om een ander land te zoeken, als gij die drie punden aanneemt, zal ik vrede maken, Hij heeft mij geand-

---

daar 'n paar Hereros omgekom het by die rooftog het Maharero bevel gegee dat alle Nama wat onder die Hereros woon moes vermoor word.

En dit het ook op 23 Aug. 1880 gebeur en dit het aanleiding gegee tot die oorlog. Hendrik moes hom ook in die oorlog inmeng insover hy hom onwetend in die hande van die Hereros oorgegee het en ook in gevaar van vermoor te word gestaan het omdat hy "'n rooie" d.w.s. 'n Nama was. Met hierdie poging tot moord regverdig hy later sy optrek teen die Hereros. Maar Maharero se eerste optog was slegs teen Jonker se stam in Windhoek en teen die rowerbendes aan die Swakop.

[1]) Windhoek en Gobabis

woord laat ons op mijn werf komen, en toen ons daar kwaam heeft Hij mijn gezegd, Neen de zaak is zeer groot, gaat eers turug en haald alle Kapiteins. laat ons Op Okahanje in de tegenwoordigheid van de Leeraars[2]) Vrede besluiten zoo ben [ik] turug gegaan en alle Hoofden uitgenoodig, maar zij hebben hun niet gewild, omdat zij mij eene slechte punt beschoude, en ben weer alle[e]n gegaan. Om die vrede voor mij te bevestig, toen kreeg ik [e]en brief van Kamaherero, die anders spreek als ons gespreek, ten twede heb ik een brief van Roode Damab[3]) op Rehoboth gekregen daarin heb ik duitelyk geverstaan, dat zij geheel anders zijn, van onzen afspraakt. zoo heb ik dien Cap. H. Van Wyk uitgenoodig om voor uit te gaan, omdat hij ook in de echte vrede bespreekt was, maar hij heeft ook afgestaan met die woorden, Dr. goring en Mynheer Putneer[4]) zyn daar, zoo zal alles regt komen Zoo ben ik gegaan en op Ao-as weer brief van Samuël Maherero gekregen, dat Hij spijt had over de vrede die zijn Vader gemaakt had Zoo ben ik gegaan, en op Niewe Stadie[5]) gekomen van daar heb ik een brief geschreven, en gevraagd eene be[s]lisende aandwoord, Of Hij vrede heeft of niet. Hij heeft geaandwoord, komt ik ben vrede Nu heb gezien, dat U waarlyk vrede zyd, zoo ben ik een oorlog zijn vlerk,

---

[2]) soos in 1870, toen die leeraars hul hele gewig aan die kant van die Hereros ingegooi het, en die Hottentotte met 'n baie onbevredigende traktaat moes huistoe gaan.

[3]) die Herero-skoolmeester op Okahandja.

[4]) Goering en Buettner, die een kommissaris en die ander gemagtigde van die Duitse regering, wat destyds besig was om beskermingstraktate met die hoofde te sluit.

[5]) stasie?

maar ik ben ingegaan, omdat ik vrede ben. Hij heeft mij eers daar laat staan, en ik heb dat gedaan, en omdat ik doorstig [was] zijn mijne mannen afgegaan om wader de halen, en ik woordt dergelyker tyd geroepen, maar ik heb gezegd, laat ik eerst Water drinken II. zoo is geheelen dag bana[6]) voorby, zonder dat ik Water drink behalve een water vat, die zij voor myn persoon gestuurt hebben, Ik heb hem aangespreekt & gezeg, laat toch Uwe mannen turug gaan, maar Hij wil niet Op aandere morgen heeft hij mij geroepen, om af te komen, en ben ik afgegaan, in de ring van Damaras, en Hij heeft mij geroepen, en ik heb gezeg laat ik eerst drinken, en zich waschen, toen kreegt ik een knaaptje, die mij met trannen verhaalt, dat het vas besluit is, dat ik zal vermoord worden maar dat heb ik niemand bekend gemaakt, en slechs belangelyk afgestaan te komen in dien tijd zyn mijne jongen die water geschepte gevermoord in de Water, en eene is uitgevlugt met een kwes van kirri, die nog vandag leeft en zij hebben naar die eerste schoot geschiet, en hij is met bloedige kop bij ons vlugt gekomen, toen staan sommige Damaras bij ons En zij hebben terstond gestormt, zoo zijn wij tegen gestormt en omdat velen van hun dronk waren hebben wij velen van hun doodgeschiet, zoo is die grootste slagt gebeurt, Van dien tyd kregen wij nog niet genoeg amonnitie, omdat te Wite mannen kruit voor mij stopen, Voornamelyk Eer's Heer Dr. Goring, zoo als zij zeggen, ik weet niet of het waar is, maar ik kreeg niet, zoo op die aard is oorlog lang geduurt, teven zijn vele roode menschen tegen mij opgestaan, toen

---

[6]) byna

heb ik toch weinig Amonitie gekreken, en tegen 6 Capiteinjes gevecht, en hun gewonnen, 3 van hun heb ik dood geschieten en 3 zwerfen nog in de wereld rond, Nu heb ik toch dêez zijde vrede verkregen, en heb ik toch ook nu tyd en kans, Om met Damaras te vechten, nu dit is mijne ernstige bede, laat toch Eer. Wite Heeren met vrede maken weinig opzijde blyven laat ons eerst schiet makaar, en maak maar amonitie Open, dat is eenige verzoek van mij aan Eerwd. Heer Dr. Goring, en aan allen die in die regering staan.[7]) Want Damaras en ons zyn nog altemaal begerig te vechten.

Uit Kamahereros brief heb ik dat gezien.

Ik ben Hendrik Witbooi.

den Cap.

No. 28.

Hornkrans den 27 Julij 1890.

Ik Ulieder kapitein Hendrik Witbooi maak heden de gansche gemeente bekend, zoo hoort het met ernstige en andagtige harten. Wij weten hoelang de Heere ons den zwaaren juk van hongers nood opgeleg heeft en hoevele openbare en heimelyke verzuchtingen en gebeten[1]) hebben wij opgezonden, dat de Heere ons moge van deze zware en bedroevelijke toestand van hongersnood verlossen en ons doch weder eennen beteren toestand van levens kans te geven zoo schijnt

[7]) Die brief is blykbaar aan een of ander van die Duitse amptenare gerig.

[1]) gebeden

het nu in waarheid dat de Heere nu deze verzuchtingen van lange jaren wil verhooren en wij hebben nu eennen zichbare en gelooftbare teken daar van door deze groote barmhartige weldaad door deze menigte van waarde zoo ziet het aan als een onverdienden weldaad en verlossing daarom stel ik heden de gansche gemende voor hoe het staat met deze waarde en hoe ik het met deze waarde [bedoel] Mijn werf was tot tus ver een vleesch werf[2]) geweest en het waarde word niet tijdzaam gebruik het word niet op een regmatige wijze gebruik het word niet op een spaarzame wijze gebruik maar lieve gemente deze goederen zullen bewaart worden zoo laat ieder een hetgeen hij in handen gegeven is bewaren en bedenk het op hoedanige wijze de Heere deze groote menigte van waarde op een dag in onze handen gegeven heeft zoo werk niet ongevoelig en ligzinnig met deze goederen en werk niet verachtelijk daarmede gebruik niet ondankbaar gebruik niet onmatig woord ook niet hoogmoedig en vergeet niet deze groote onverdiende barmhartige weldaad en zondig niet en bedroef den Heere onze Heiland niet met zulke handelingen en leven Zoo bewaard deze goederen en leef daarmede vort en word peholpen gebruik de goederen als melk goed en leef van melk Verder den tweete wij weten in deze onze toestand en werk dat de heele werld verdeelt is in twee deelen

---

[2]) Met die tiepiese ligsinnigheid van die Hottentot het hulle hul buitvee afgeslag totdat daar niks meer was nie. Het dan 'n "oorlog" sonder kos huistoe gekom, dan moes die werf maar hongerly. Met elke jaar het die getal buitvee minder geword en die pryse van 'skietgoed' het gestyg namate die Duitsers die wapensmokkel baasgeraak het. Daarom vermaan Hendrik sy gemeente om liewers met hul beeste en vee te boer dan hul op te eet.

sommigen staan als vijanden tegen ons en die zoeken onze nadeel en schade en verniediging maar somigen staan als onze vrienden en die zoeken onze voordeel en voorspoed en behouding en God heeft deze menchen ons gegeven als vrinden en allen die deze werk verstan hebben dat zijn menschen wat ook van God begenadig zijn en die legen ook in de zelfde voorbiddiggen, en verzuchtinggen met ons en leggen ook in die hope dat de Heere nog enen veranderlyken toestand weder zal geven en alhoewel zy niet personlyk mede helpen tot deze werk zoo blyven zij toch niet uit maar zij zijn in deze werk en helpen mede met alle noodige werktuigen voor deze werk zij werken met gebed zij werken met hunne goede raad gevende planen zij werken met hunne vermogendheden die zij van God gegeven zijn en zij ontmoeten ook zware en moeitelyke dagen om onzen wil door diegenen die tegen ons zijn en krijgen groote schades en verliesingen waardoor zij moeteloos kunnen woordenen en ophouden om ons te helpen maar zij leggen alles ook op den Heere zooals [wij] en zy worden ook geholpen zoo als wij zij helpen deze werk mede met hun geld met scheidgoed met roeren met paarden met zadels met toomen en halders met paarden schoenen en spijkers met drinkgoed en rookgoed met zafte kos in in het huis met slag[g]oed met kleederen en schoenen met wagens en ossen en met deze weldaden van deze menschen help ons de Heere dagelijks ik meen van rooien voornamelyk van witte mannen daarom weet dat dat God ook aan zulke mannen denk en dat God ook zulke weldaden wil beloonen en verblijden zooals ons zoo staat het ook van onze kand om iets aan[3])

---

[3]) voor

deze mannen te doen om hen ook te versterken opdat te werk niet zwak woorden niet stil staan[4]) daarom verzoek ik u mijne geliefde gemeente denk toch niet dat al uwe behoefdens dit maal zal voldaan worden en hinder my doch niet by alle gebruikbare slagdgoed[5]) laat ik ook eenmaal toch myn wensch verkrygen en daarna werken deze laatste verzoek is tot alle amtenaars en burgers en vrouwens en kinders zoo hoor toch lieve gemeente Ulieden

kapitein Hendrik Witbooi

No. 29.

Hornkrans den 1 Augustus 1890

Wel myn geliefde broeder en kapitein Willem Christiaan Door de verhalen van menschen die van onder opkomen heb ik noodzaakelykheid gezien om deze paar regelen aan u Edl te zenden om toch iets wat waar is te hooren en te verstaan van al die storis wat ik hoor want in onze land gaan vele leugen storis rond want somtyds hoor men leugen storis en somtyds ook ware storis daarom verzoek ik U lieve kapitein zeer vriendelyk om mij toch zoo goed als mogelyk goed te verstaan en op die hope en vertrouw doe ik deze vraag aan u Edl om toch ware waarheid de hooren of leugen want van u alleen zal ik de vole waarheid hoor en daarom doet ik reguit tot u deze

---

[4]) betaal met jul vee ook jul skulde aan die handelaars sodat my krediet goed bly en ik 'skietgoed' vir my 'werk' by hulle kan kry.

[5]) en sien dat daar ook bruikbare slaggoed oorbly sodat ek my rekenings by die handelaars kan betaal.

vraag zoo dit is de hoofpund van mijn vraag. Ik hoor lieve kapitein dat Velschoendragers en D. Han[1]) iets de sprekken en te doen hebben over de grond van Velschoendragers dat D. Haan en Velschoendragers die grond noemen dat het nog Velschoendragers zijn grond is en dat D. Haan daardoor ment reg te hebben om gronden te kopen bij de Velschoendragers en dat die Veldschoendragers ook menen dat zij ook nog reg hebben om ook nog een stuk grond te verkopen en dat zij nog grond hebben daarom vraag ik liefe kapitein bij u of deze zaak waar is of niet want u zijt nu alleen daar hooft en niemand kan daar iets doen huiten uwe oorder en buiten uwe toelating D. Haan en ook Velschoendragers kunnen niets doen zonder u want zij allen staan [n]u onder u en u Edl weet zeer goed hoe het nu staat met die grond van Velschoendragers en aan wien het nu behoort want

---

[1]) Dr. J. Theophilus Hahn, 'n seun van Eerw. Samuel Hahn wat sendeling by die Berseba Hottentotte was van 1848 tot 1852 en in 1850 Berseba gestig het. As kind het Dr. Th. Hahn die Namataal al geleer en het veel oor die inboorlinge van Suidwes-Afrika in verskeie Duitse en Suidafrikaanse tydskrifte, asook in boekvorm, gepubliseer. Gedurende Palgrave se eerste besoek in Suidwes 1876-78 was Hahn as handelaar gevestig op Rehoboth. Palgrave het baie ongeduldig met hom geword want Hahn was g'n vriend van 'n Britse protektoraat nie, ook het hy gemeen dat Palgrave se manier met die inboorlinge te sagmoedig was. Tussen 1890 en 1893 vind ons Hahn weer in die land, dié keer in diens van die Kharaskhoma-sindikaat, 'n maatskappy wat uit Kimberley gestam het en wat land- en mineraleregte van die naturelle verwerf het. Hahn het sy loopbaan geëindig as Bewaarder van die Greyversameling in die Kaapse Publieke Biblioteek. Hy was nie verwant met Dr. Hugo Hahn, die veteraan van Damaraland, nie.

met de grond staat het nog niet zoo na de oorlog zoo als hij eers voor de oorlog gestaan heeft maar de oorlog verandert alles zoo is ook die verandering bij by die grond van Velschoendragers gekomen hij was eers voor paar jaaren Velschoendragers zijn grond gewees maar nu is hij niet meer Velschoendragers zijn grond maar het is alleen mijn grond naar onzer allen oude bekende waarheid en reg op de heele wereld want wanneer twee natiës gevecht hebben en eene word gewen van de ander dan verlies die eene wat gewen is alles het verlies waarde het verlies grond en net zoo staat het nu ook met de Velschoendragers zoo hebben zij geen reg over die grond om iets te zeggen of te doen of zy hebben geen reg om aan D. Haan of aan enige ander witman grond te verkopen want ik hebt deze grond niet als een geschenk van hen gekreken of zij hebben my ook niet in goede vrede raad vergadering gegeven en ik heb ook niet met aardsche geld gekop en ek heb ook niet met goede en mooije woorden gekreggen ook niet met vrede of lokkerij ik heb ook niet door oorloglustigheid of bloed-doorstigheid zonder orzaak tegen hen opgestaan en niet eers geschied ik ben ook niet door een gebrek van een grond gedwongen of vereisch geworden om Velschoendragers de schieden om hen grond te krijgen neen ik heb het niet zoo gemaak maar liefe kap u weet zelven dat die menschen zelf hun grond aan mij verkop hebben door hunne onverstantige en onregvaardige werken dat zij eers niet naar waarheid en naar ware wettige oorzaak van die oorlog nagevraag hebben maar zij hebben mij eers geschied zonder oorzaak waar ik hun toch met waarheid staan uitsluit maar het heeft niet geholpen zoo heb ik mij maar

geweer zoo heef de Heere mij genadig angezien en mijn bloed niet voor niet laat storten alzoo hebt ik die grond met mijn bloed gekregen door de hulp des Heeren daarom zeg ik vrijmoedig en met reg dat het myn grond [is] en als er enigziens zoude zyn dat imand iets willen zeggen dan zullen dan zullen wij alleen iets te zeggen hebben want die menschen waren onbekwam om oorlog te maaken en ook onbekwam om vrede te maken zoo hebt U Edl als onpartijdige vredestichter en als vrede liefhebbende hooft en als weeskinders voor deze menschen voorgestaan als vader zoo hebt U Edl met gewigtige en met ernstige en met ware smeek worden des vredes tot mij gekomen en mij vriendelijk verzoek dat ik toch nu tot zoover moge staan met de oorlog tegen die menschen en laat ik doch hun leven voor hun late en laat ik alles op u legge en op u wachte en op u zien en omdat U Edl deze waarheden in Gods naam tot mij gesproken hebben zoo hebt ik het u verstaan en uwe vrede verzoek aangenomen zoo hebben wij de vrede in waarheid gesticht en ik ben nu waarlijk vrede met die menschen en ik wensch niet dat door mij oorlog weder zou ontstaan tusschen ons daarom smeek ik u lieve kapitein van harte om toch wakker te blijven en houd wacht over die vrede die goede vrede wat u gemaakt hebt en bid tot God ernstelyk dat God toch ware vrede in de harten van die menschen moge geven en dat zij niet weder hoogmoedig worden en dat zy niet weder door zulke moetswillige en onwettige werken deze goede vrede weder verstorten en laat deze menschen niet toe om zulke onregwaardiges werken weter te doen waardoor zij het heele land weder kunnen brandsteken met oorlog en D. Haan weet ook goed wat de oorlogs reg is en wat

de overwinnigs reg is en nogthans hoor ik van hem dingen wat ik ik niet kan verstaan maar hij staat ook onder U zoo verzoek ik u lieve kapitein verbied en weigert al zulke dingen wat in die grond zullen staan laat de bloedvergitting niet weter door zulke dingen opstaan dat zyn dingen lieve kapitein wat ik hoor van alle menschen wat van onderkant opkomen zoo vraag ik het maar by u zoo laat mij toch de waarheid haas als mogelijk ontvangen.

Vandat wij in vrede uitmalkander gegaan zijn ben ik toch nog door Gods genade gezond hopende hetzelfde van u en U ook die goede gezondheid welwenschende

Sluit ik mijn brief met hartelijke groetenis
aan u allen
Blyf ik U vriend en kapitein
Hendrik Witbooi

No. 30.

Bersaba 22 Augustus 1890

Aan den Hoog Edelen Kapitien
Hendrik Witbooi
Hoog Edelen Kapitien op Hoornkrans
Myn Zoon

heb mij zeer gedrongen gevoel tot uwen Onderkapitein Habel Cristiaan Izaak een woord te spreken en ik hoop dat hy dezelve getrouwelijk aan U Hoog-Edelen heef medegedeelt en ik hoop verder daarop dat U H. Ed. niet ongevoelig die paar woorden tot uwen Onder kapitien gesproken zal aanzien.

Oonlangs heb ik uwe Ambtenaren gekregen en met hen over myne meening ten deele gesproken mijn gansche innerlijkheid hebt ik eerst ingeboezemt tot op dien dag op hetwelk de Heere de Almagtige mij met u H. Ed. personeel zal doen ontmoeden. Dewijl ik echter reeds met Uwe Ambtenaren gesproken, en hen een deel mijneer innerlykheid heb informeerd zoo merk ik slechts hier aan dat ik de Heer onze God van harte dank over de ontmoeting die tusschen mij en uwe Ambtenaren plaats heef gevonden Moge de Heere met zynen arm bevestigen wat tusschen my en U H.Ed. door uwe Ambtenaren gesproken en besloten is hetwelk ik met mijne Gemente met dankbaarheid van harte aanneemt.[1])

No. 31.

Hornkrans den 1 September 1890.

Myn lieve provisi[2]) onderkapitein Klaas Lebe !
en gy alle vrouwens en kinders, ja de gansche gemeente, op Gibeon. Ik Ulieder kapitein maak deze briefje tot U allen, uit de diepte van myn hart, en verzoek U van harte, om toch ook deze woorden van my in de diepte van Uwe harten op te vatten. Lieve onderkapitein Klaas Lebe ! Ik geef U de plaats, en de gemeente als opziener, om daarop als wachter te staan, en loop rond in de huisen, en in de heele plaats, en ziet, en

---

[1]) Die brief is blykbaar deur die Kaptein van Berseba, Jakobus Izaak, geskrywe.

[2]) Prowisionele

weet, alle omstandigheden, en moeitelykheden, en alle nooden, ziet alle ziektens en gebrekken in de huisen, en op de heele plaats, en heb een ware belang over al deze omstandigheden en doet moeite en raad voor alle ziektens, en doet alle goede hulp middelen voor alle ziektens, zoo ver als het in Uwe kracht staan, en gaan en alle mannen die daar met U zyn moeten ook desgelyks wakker staan, met U, met gewilligheid en gehoorzaamheid, opdat niets verzuimd en vernalatig word, en niets te laad of te vroeg gedaan worden, maar laat alles op zynen tyd geshieden begraf alle menschen, die daar zullen sterven, met eensgezindheid en vleidigheid en laat my ook altyd haastelyk weten, van alle groote en zware omstandigheden, die van buiten de plaats miesschien zullen willen aanvallen, of beschadigen. En tot U gy vrouwens en kinders! tot U maak ik deze hartelyke verzoek, ik geef U den Heere over, als een herder, en uithelper uit alle nooden, en gebrekken zoo geef U ook af in de handen des Heeren, en geef Uwe ziektens in de handen des Heeren, en ziet niet, en denk niet naar Uwe mannen, en roep niet Uwe mannen, en word niet gehindert van Uwe mannen, maar houd U vas aan den Heere, en hang U op den Heere, en bid zonder ophouden, voor U, en voor ons, want onze beroeping, en onzen weg, waarop wy uitgegaan zyn, is een zware weg, het heeft vele en zware lydens, het heeft dood op aller lei wyse, het heeft lyden van hongersnood, het heeft lyden van dors, het heeft lyden van koute, het heeft lyden van naaktheid, het heeft lyden van dood, in de handen der vyanden en dat zyn de lydens, waarin wy hier op Horkrans leven zo neem ook aan deze zware lydens omstandigheden wanneer de Heere zulke lydens U

opleg, en draag het met blydschap, en met geduld, en wanneer u sterf, dan sterf met den Heere, en in den Heere, en begraf U met malkander, en denk niet naar Uwe mannen, want zy staan ook in zelfde toestand, hier, des doods, en zy zullen ook hier sterven, en wy zullen ons hier met malkander begraven, en van de dieren en kraaijen opgevreet worden, want de werk is nog groot, èn dat Uwe mannen weder thuis komen, dat staat niet in myn krach, en ook niet in de kracht Uwer mannen, maar het staat alleen in de hand des Heeren, daarom zeg ik, bid voor U, en voor ons, en voor hele werk, en [ver]wach Uwe mannen niet haast, want zy staan in harte werk en laat oude Meritse de ziekten van melaatsheid werken, zoover hy kan.
Hiermede sluit ik en groet de gansche gemeente met hartelyke groetenissen. Ik ben Ulieder kaptein

Hendrik Witbooi.

No. 32.

Hornkrans den 3 Januarij 1891.

Geliefde gemeente te Hornkrans !

Heden geef ik U weder nieuwe voorstelling[1]) in dit nieuwe jaar, ik heb eene vernieuwing gemaak in burgerlyke, en kerkelyke wet, en nieuwe amplieden gestelt, naar den tyd, en aanwysing des Heeren, want ik heb de jonge mannen gestel, als kinders in het onderwys,[2]) en wanneer de tyd vol word, dan worden zy opgenomen in volle liedmaatschap, zoo heb ik van de oude ampe-

---

[1]) voorstelling van amptenare
[2]) als leerling in hul amp

naars sommigen uitgelos, en van de jongens sommigen ingestelt in volle amp der wet, om openlyk nu de werken der wet te werken in de gemeente, maar ik heb weder van de oude ampenaars 7 eers ingestel, met de jonge ampenaars, om deze jonge spaan met oude te leeren, en ik heb ook voor de Ouderlingen twee mannen ingestel, als mede Ouderlingen, en ook een bode der Ouderlingen, zoo zal nu de gemeente voorgelezen worden, de namen der mannen, van de oude ampenaars, wat nog ingestelt zyn, zyn deze.

1. Samuël Izak de onderkapitein, afgezet X[3])
2. Daniël Pitter de Magistraat
3. Daniël Links de hoof veld kornet
4. Jakobus Rooman de raad
5. Christof Rooman de raad
6. Christiaan Jantse de raad afgezet X[3])
7. Jakob Zaal is de oorlogs kamadant gestr. †[3])

Van de jongens.

1. Pitter Witbooi is de opziener van heele werf
2. Jakob Izak is de tweede opziener van de heele werf
3. Jakobus Jager is de Kobraal[4])
4. Jakobus Witbooi is de tweede Kobraal. gestr. †[3])
5. Petrus Jod is de tweede Magistraat
6. Jesaijas Witbooi is de veld kornet
7. Joël Jager is de tweede veld kornet

---

[3]) later bygevoeg waarskynlik tussen datum hiervan en 6 April 1893. Sie No. 95. Die afsetting van Samuel Izak was maar 'n verandering van amp en nie van lange duur nie. In No. 95 word hy benoem as Klerk van die Kapitein maar by Hoornkrans en in die gevegte daarna, sowel van 1894 tot 1905 was hy weer onderkaptein van die Witboois. Die kruisie beteken dat die betreffende oorlede is.

[4]) Korporaal

8. Tiofilus Boois is de derde veld kornet
9. Andreas Kok is de vierde veld kornet
10. Samuël Draghoener is de raad
11. Salomo Zaal is de raad
12. Paul Ari is de raad
13. Adam Stebe is de raad
14. Christiaan Kok is de raad
15. Johannes Pitter is de raad
16. Lukas Adam is de raad
17. Klaas Witbooi is de raad
18. Fanuël Jager is de raad
19. Jonathan Afrikaner is de bode
20. Jakob Hans is de tweede bode

1. Stefanus Keister is de Ouderling
2. Efraïm Boois de Ouderling
3. Jozef Rooman is de bode der Ouderlingen †[3])

No. 33.

Hoorn Krans. den 20 Mei 1891.

Mijn lieve vriend Johannes Diegard !

Ik verzoek U met groote en erstige stem Wees toch zoo goed en neem voor mj die brief[1]) en brengt U zelfs weg naar Okahantje en geef aan de Damarras die op de plaats zal zijn en laat zij toch hastelyk het terug antwoord met U geven en wees toch zoo goed en maak U toch hastig laat ik toch niet langer wachten, hoopend dat u mij zal gehoorzaam zyn

Sluit ik met hartelyk groetenis
Ik ben Uwen Capitein,
Hendrik Witbooi.

---

[1]) No. 34. Diergaard was 'n Rehoboth Baster.

No. 34.

Hornkrans den 20 Mei 1891.

Myn lieve Herero Kinders !

Nadat ik langen tijd gekoesterd hebt naar Ulieden eenige regelen te zenden doet ik het heden : Ulieden weten hetzelfen hoe ik gevecht hebt naar westzijde van Okahandje voornamelijk met Otymbingue en oostzuid-zijde van Okahandje namelijk tot naar Ouxus. Nu vraag ik u met weinige woorden nadat myn broeder en vijand Kamaharrero dood[1]) was.[2])

I. Hebt Gij nog voornemens om verder te vechten ?

II. Wilt gij nog niet inzien ?

III. Wilt gij nog niet bekeeren ?

IIII. Wilt gij nog niet vrede vraagen ?

Aantwoord mij haastelijk met de dragers dezes briefs. Hoopende dat Ulieden mij haast zal antwoorden sluit ik met groetenis

Ik ben Uwen
Cap.
Hendrik Witbooi.[3])

No. 35.

Hornkrans de 20 Mei 1891

Wel myn lieve Edele kapitien
Willem Christiaan !

Denkende dat ik lang gewacht hebt, het antwoord,

---

[1]) op 7 Oktober 1890.

[2]) is.

[3]) Hendrik wou vrede maak met die Hereros omdat hy 'n aanval van die Duitsers gevrees het.

van een brief,[1]) die ik U Edele geschreven hebt doet ik deze regelen en vraag u Edele. Heeft u Edele my geaanwoort of niet ? als U Edele my niet geaanwoort hebt verzoek ik U Edele om toch my te aantwoorden, want ik hoorde noch de dingen, waarofer ik U Edele geschreven, dat te Verschoendragers deden wat zij willen in het land : en dat wil ik niet hebben.

Hopende dat u Edele mij zal aantwoorden
Sluit ik met hartelijke groetenis
Ik ben Uwen broeder en kapitien
Hendrik Witbooi.

No. 36.

Rooi bank[2]) den 5 Juny 1891.

Myn lieve Ewaarde Heeren
Heer Keinsmeet en Heer Maier !

Myn lieve Heeren U allen weten het, wat de wet van Over winning is, en U Eerwaarde weten, dat ik Ot[j]imbingue Overwonnen heb, dat is slechts door Uwe huisen, zooals U lieden weet dat de Damaras behouden zijn,[3]) en omdat ik eene groote ontzaag en eerbiedigheid op U heb, is dat ik doen maals omgedraaid heb. het is niet noodig U Eerwaarden die gebeurtenis te verhalen, U Eerwaarde waren zelfs [daar], en wij hebben ook met mondelyks & met te

---

[1]) No. 29.

[2]) Op die grens van die Britse gebied van Walvisbaai.

[3]) Die Hereros het in die huise van die witmense ingevlug en hulle vandaar verdedig. Eindelik is Witbooi weg sonder om die blanke neersetting enige skade te doen, maar het al die Hererobeeste saamgevat.

brieven gesprokken, Nu vraagt ik U Ewaarde, Zyn de Damaras nog op te plaats, en als zij nog daar zijn, op wiens reken is het? Dat is Uwe verzoeks, zoo zeg ik naar U Eerwd als de Damaras nog daar zijn, laat zij gaan, want dat is mijn plaats, Want ik heb het overwonnen laat het toch niet noodig wezen, Om met den oorlog daar te komen. U zult misschien gehoord hebben, dat ik een brief geschreven heb naar Okahandje en gevraagt of te Damaras niet Willen vrede vragen. dat is nadat de plaats mijne is. Ik verzoek U vriendlijk, als te Damaras niet willen uitgaan, zeg het mij hastelyk. Aanwoord mij hastelyk op dien brief.

Hopende dat U Eerwaarde mij haastelyk aanwoorden

Sluit ik met hartelyk groetenis

Ik ben U Vriend

Cap

Hendrik Witbooi.

No. 37.

Hoorn krans den 11. Juni 1891 .

Verzoek Puntie Muder aan Kapi Hend W.

Ik verzoek lieve Capitein, om mij toch eene vrijheid en reg te geven, om op U plaats Kalkfontein te blyven 7 manden en zeg mij wat ik zal betalen, voor die 7 manden tyd? Aantwoord van Capitein, ja ik geef U te permiesie van die 7 maanden tyd, en vraagt U voor die 7 maanden tyd, 2£ in de maand alles te zamen 14£.

Ik te Capitein Hendrik Witbooi

Met zelfde woorden de verzoek van ou Robizon[1]) en met zelfde woorden de aantwoord aan[2]) Kapitein.

No. 38.

Okahandja 20 Junij 1891[3])

Myn lieve Nama Kinders

Ik hebt uwe weinige regelen gekregen en ik heb geleezen maar ik heb niet gehooren wat u geschreven had. Net maar vechten wat u in die weinige regelen geschreven en al u vechten weet ik niet maar ik weet net maar twee oorloggen wat u met mijn vader gevecht maar had myn Vader voor u gewennen en u vechten van west en oost zuit. is niet vechten maar dat is stelen Maar als u dan moech [is] met oorlog schrijf toch regt die vrede Gij is toch Christen man en gy is ook geleerde kind Wilt gy noch niet inzien Wilt gij noch niet bekeeren Wilt gy noch om verder de vechten Een als u wil nog verder te vechten stuur toch antwoord laat ons hooren en weeten kan Ik Hoopende dat u my haast zal antwoorden sluit ik met groetenis Ik ben uwen

Capi Samuel Maharero.

---

[1]) Robertson. Dit is 'n notule oor die applikasie van twee blanke boere om grond van Witbooi te huur.

[2]) van

[3]) Antwoord op No. 34.
Voordat Witbooi hierdie brief geskryf het, moet hy No. 39 geskryf het. Samuel Maharero gebruik Witbooi se eie uitdrukkings, tot groot ergernis van die Hottentotkaptein soos uit No. 43, die antwoord hierop, blyk.

No. 39.

Hoornkrans den 23 Juny 1891.

Myn lieve Samuel Maharero !

Ik maak weder deze paar regelen aan U. Ik heb een brief[4]) voor U en heele Herero kinders gegeven, zoo vraag ik U, of U deze brief nog niet ontvangen hebt ? en als U zoud gekregen hebt, dan wach ik op aantwoord, want als U my reeds zoud geaantwoord hebt, zoo heb ik de aantwoord nog niet gekregen, zoo verzoek ik U zeer vriendelyk, om my toch aantwoord te geven. Ik kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 40.

Hornkrans den 28 Juny 1891.

Geliefde Eerwaarde Heer R. Doncan !

Ik maak U nog verder bekend, ik hoor dingen van de Duitschters, wat niet goed zyn voor my, en wat ook miesschien onze werken zal tegen staan, en verhinderen, en deze dingen geven my groote bedenkens, want de Duitschters is nu in ons land ingekomen, en heeft nu al zyne regten[1]) ingesteld ik heb nu van myne ampenaars gehoor, dat nu eene groote brief voor de stor van Rehoboth opgespyker is, waarop hy zyne regten opgeschreven heeft[2]) maar ik sta reeds in werk

---

[4]) No. 34.

[1]) wetten

[2]) waarskynlik die wet teen handel in wapens en ammuniesie en die mynwet waarvan 'n vertaling in die joernaal verskyn, sie Nos. 120 en 121.

op deze grond van ons rooi menschen, en ik kan niet verstaan, wat de eigenlyke voornemens is van de Duitschters hy zeg tot de hoofden van deze land, dat zy met hem vriendschap maken, omdat de andere sterke naties hunne grond zal vatten, maar het lyk nu, dat hy die man is wat de land wil vatten, ik heb een brief voor de Leeraar en witte mannen, wat op Atsab zyn gegeven, en gezeg, dat zy die jonge damaras wat nog daar op Atsab zyn moeten laten gaan, want door hun zyn die damaras nog op Atsab,[3]) want ik heb Atsab overwonnen en verbrand, en die damaras hebben die dag in de huizen der witte mannen en Leeraar ingevlug, zoo heb ik myne handen trug getrek, want ik heb niets met witte menschen te doen, want ik heb eerbied voor witte menschen, en ik wil niet tot witte menschen iets wat aanstootelyks [is] doen of spreken, daarom heb ik die huizen niet aangeraak, en verschoon die huizen van die witte mannen, alhoewel myne vyanden daar ingevlug hebben, zoo heb ik voor die witte mannen gezeg, dat zy die damaras moeten laten gaan, dat ik niet weder op Atsab met oorlog kom, nu hoor ik, dat de Duitschters daar op Atsab zal komen, en die damaras met geweld laten weggaan, en Atsab opbouwen als zyn plaats, zoo kan ik de werken van de Duitschters niet verstaan, want al zyne werken zyn in myne paden en plaatsen[4]) maar ik wil niet deze dingen aanzien, ik wil niet eers iets veroorzaken, want ik ben alleen met damaras te doen, van ouds, zoo als U Eld ook weet, en die damaras

---

[3]) Otjimbingwe

[4]) op gebied waarop ek aanspraak maak op grond van verowering.

wil niet vrede aannemen, zoo staat op lieve oude vriend, en werk haast, en help my haast met schietgoed, zoo als U van ouds maakt.

Met hartelyke groetenis blyft ik U vriend en kapt.

Hendrik Witbooi.

No. 41.

Hoornkrans den 28 Juny 1891.

Geliefde Eerwaarde Heer R. Doncan !

Ik maak U bekend, de Duitschters is nu opgestaan met zyne magtige werken, en heeft nu de kruit gestopt, tegen ons, zoo kan ik niet meer schietgoed krygen, en ik heb de damaras een brief van vrede gegeven, maar zy willen vrede niet aannemen en de damaras is nu nog bepaald,[1]) om nog eers weder eenmaal op Hoornkrans te komen met zyn oorlog, maar ik ben nu zeer zwak van schietgoed, zoo maak ik een vriendelyke verzoek aan U Eld, om my toch weder van condant geld[2]) te helpen, om toch hier op Rehoboth te zoeken van schiet goed, want daar kan ik toch nog op een wonderlyke wyse krygen met geld,[3]) zoo help my toch lieve oude vriend, zoo als U my altyd help, want ik hoop op U, en ik zal haastelyk wachten op deze vraag, want de damaras is al klaar.

Met groetenis aan U allen, blyf ik U vriend kapitein

Hendrik Witbooi.

---

1) het besluit

2) kontantgeld. Duncan moet o.a. ook Witbooi se bankier gewees het!

3) Die handelaars op Rehoboth was Duitsers !

No. 42.

Hoornkrans den 28 Juny 1891.

Geliefde gemeente te Gibeon ![1])

Ik maak deze paar regelen weder, ik heb met Gert Binaar een verzoek aan Ulieden gedaan, maar ik heb nog niet de aantwoord gekregen, zoo maak ik weder zelfde verzoek, staat op geliefde gemeente, en word niet jammer voor uwe goederen, en maak eene koleksi en ko[o]p schietgoed, want de Duitschters is nu tegen ons, en hy heeft de schietgoed gestopt, zoo zal nu geen schietgoed meer in de land komen, zoo moeten wy nu onze best doen, om schietgoed te kopen, wat nu reeds in ons land zyn, by de handelaars want de werken der magtige menschen gaat nu haast, en de werken des Heeren gaan ook haast, zoo werk toch haast lieve gemeente, want dat is voor U, en voor ons, en word niet onwillig in deze myne verzoek, maar word gewillig en gehoorzaam. Verder maak ik U lieve Onder kapitein Abel Chris Izaak, en Petrus Cloete bekend, dat ik Uwe ossen, wat hier zyn ook zal verkopen voor schietgoed.

Met hartelyke groetenis blyf ik Ulieder kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 43.

Hoornkrans den 30 Juny 1891.[2])

Myn lieve Samuel Maharero !

Ik heb Uwen brief ontvangen, maar ik ben onver-

---

[1]) Vergelyk hierdie brief met No. 31.

[2]) Antwoord op No. 38.

genoeg over Uwe aantwoord, zoo maak ik weder deze paar regelen, en verzoek U zeer vriendelyk, om my toch reg en ordendelyk te aantwoorden, want het is eene ernstige en gewigtige zaak, wat wy nu met malkander verhandelen. Gy hebt my niet op myne vragen en bedoeling geaantwoord, maar U hebt my met myne eigene woorden weerom tegen geschreven, zoo hebt U my niets geaantwoord, wat Uwe is, maar U hebt my met myne woorden geaantwoord, want, omdat ik gezeg heb, Herero Kinders, zoo zeg U ook weer, Nama Kinders, en alle andere woorden zyn maar dezelfde, want die woord, wat ik gezeg heb, Herero Kinders, dat heb ik hierom gezeg, toen ou Maharero gestorven is, Zyt U, en alle damara natie weeskinders geworden, en van na die tyd heb ik nog niet gehoor, of weder een nieuwe kapitein ingesteld is, eers nu hoor ik, ditmaal, uit Uwe brief, dat U kapitein is, maar hier op Hoornkrans is niet van kinders te spreken, want ik ben de kapitein en Vader, en ik leef nog, zoo, dat zyn niet kinderen, wat tot U spreken, maar ik de kapitein alleen, zoo aantwoord my toch lieve Samuel! als kapitein, want U zegd nu, dat U de kapitein zyt, zoo aantwoord my toch Uwe eigene voornemens in Uwe dag, want verledene dagen en oorlogen, dat zyn de dagen en oorlogen Uws Vaders, en hy is gestorven, zoo vraag ik U van de dingen van Uwe dag, want gy zyt nu hoof en Vader, en de rekenschap is nu het Uwe, over de heele natie, zoo vraag ik U, wat Uwes hartens voornemens en besluit is, waarop U nu staan, in de dag Uws kapiteinschaps, zoo aantwoord my toch met Uwe dingen, wat U denk, en hoe gy hebt, en waarop U nu staan, en waarop U zich nu verder beroepen is dat is al korte vraag van my, zoo aant-

woord my toch reg, [op] de woorden van de eerste brief, want ik wach de aantwoord van myn eerste brief, zoo zeg ik nog eenmaal lieve Samuel! zie toch deze zaak niet ligt aan, maar let op, en lees met alle bedachtzaamheid, deze brieven van my, en verach niet, deze klank van deze woorden, wat tot U heden klink, ik ben Uwe vyand, maar bedenk, dat ik heden zulke brieven tot U schryf, is niet makelyk, want ik vraag geen vrede by U, zoo aantwoord my maar met een vryje en opregte hart, zoo als U hebt, hoe de aantwoord ook mag wezen, zoo aantwoord my nu als kapitein, want U hebt zelfs gezeg, dat U de kapitein zyt, zoo aantwoord my toch kort op myne vragen, hopende, dat U my ditmaal zal verstaan. Sluit ik kapitein[1])

Hendrik Witbooi.

No. 44.

Hoornkrans den 11 July 1891.

Myn lieve vriend ou Robisoon![2])

Ik heb Uwe verzoek gehoor, dat U my verzoek, om toch op myn plaats Kalkfontein,[3]) en op myn grond vryheid te hebben, om vry rond te trekken, om waters en gras vry te eten, en te drinken, zoo geef ik U weder die permiesie, en vryheid, om in myn grond vry en ongehindert rond te trekken. Ik Kapitein.

Hendrik Witbooi.

---

[1]) Witbooi moet hom baie oor Samuel vererg het, want hy eindig sy brief sonder die gebruiklike groet. In sy antwoord, No. 45, verwyt Samuel hom dit. (Aant. 3.)

[2]) Robertson

[3]) Kalkfontein Noord of Hofmeyr.

No. 45.

Okahandja 20 July 1891[1])
Myn lieve Hendrik

Ik heb uwen brief ontvangen in de 14 van Julij en ik heb goed gelezen en ik heb de geheele week an u brief met alle bedachzaamheid gedenk maar ik hebt niet iets in uwe brief gezien die wat kan ik aanwoordt zal en als ik zeg ik heb niet iets wat kan ik anwoort omdat u gezegt ik kan die eerste brief zyn vraagen anwoorden En die eerste brief Hebt u die goed geschreven dat ik nog niet inzien En dat gy was met orloog met mijn Vader die wat groote Capitein was En gy heb gezeg kan ik voor u anwoord of [ik] wil orloog of vrede Nu wil ik antwoord voor die eerste brief Nu hebt gij nieuwe gedacht gekreggen dat was uwes orloog geweest van eerste tijd toot nu aan dat is my antwoord op myne gedacht wat ik denk en ik denk by u ook is reg als u goed hoor Die orloog tuschen u en myn Vader dat was u orloog geweest dat was niet myn Vader orloog geweest en die orloog die wat nu tuschen U en mij dat is ook uwe oorlog en dat is niet myn orloog omdat was niet myn Vader zyn orloog gewezen dat ik in zyn spo[o]r aannemen daarom hebt ik geen antwoort wat u zeg kan ik antwoort op uwe brief omdat ik heb geen orzaak met u wat myn is maar u hebt my gevraagt en u heb niet uwe wil gezeg daarom verzoek ik u toch aan u dat u kan toch reg wat uwe gedachte uitspreken van uwes hart dat ik kan ordendelyk verstan kan wat uwe hart zyn mening [is] en

---

[1]) Antwoord op No. 43.

u kan toch zoo als Capitein maak u is toch Cap. en die wat in u hart gedenk u kan maar met mond uitspreken toch antwoordt mij in deze ding ik verzoek u omdat gy is groote man en de helle land had u gehoord met uwe groote werk en ik ben kleine kind en [het] zal niet goed gaan en alle menschen zal ook domheid tuschen ons twee zien alle verstandige menschen hooren Cap Hendrik hij schrijf brief naar Samuel en Cap Samuel schrijf weer brief naar Cap Hendrik maar ons verstan niet wat die twee Capiteinen hellese[2]) menni[n]g [is]

Daarom verzoek ik u openpaar toch uwe geheele haard dat ik kan mog verstaan wat u denk En ik zal in korte tyd uwe antwoord wachten U heb niet mij gegroed maar ik zal deze brief met groetenis sluit[3])

Ik ben Capitein
Samuel Maharero.

No. 46.

Hoornkrans den 31 July 1891.[1])

Myn lieve vriend Samuel Maharero !

Ik heb Uwen brief ontvangen, en gehoor, dat U zeg, ten eerste, dat U myn brief en myn innerlyke hartens voornemens niet verstaan heb, en ten tweede, U houd U, en Uw Vader als onschuldig van de oorzaak dezes oorlogs, wat nu nog tusschen ons staat, van de eerste dag af, tot vandag toe, en geef aan my de schuld, dat ik alleen de oorlog heb, en dat Uw Vader geen oorlog

---

2) hulle se

3) Sie No. 43, Aant. 1, bl. 109.

1) Antw. op No. 45

heeft, en dat U ook geen oorlog hebt, en dat U geen oorzaak met my hebt, maar lieve vriend Samuel! ik zal u ditmaal weder duitelyk voor leggen, zoo lees toch myne brieven met een goede en duitelyke verstand, en let op, op welke woorden en gedachte ik nadrukkelyk spreek in myne brieven, zoo aantwoord my toch op die hoof woord, en hoof gedachte, zoo zal ik U nu nog duitelyk maken. U seg, dat die oorlog, wat ik met Uw Vader gehad heeft, niet Uws Vaders zyn oorlog was, maar dat het myn oorlog was, maar ik zal U zeggen, op welke wyse deze oorlog Uwes Vaders zyn oorlog was, en wat de eigenlyke grond oorzaak van deze oorlog is, waar door deze oorlog tusschen my en Uw Vader ontstaan is. Na de oude vrede, wat U Vader en myn groot Vader gemaak hebben, ben ik naar Damaraland gegaan, op myne averen,[2]) op de hope en vertrouw van die vrede, zoo heeft Uw Vader my die dag al myne geweers en paarden afgenomen, en my vermoord op /Hoabe-tsaus, en dat ik vandag leef, dat is alleen door wonderlyke kracht en werken des Heeren, maar Uw Vader heeft my die dag vermoord, op een wyse, wat ik alleen weet, en ik heb die dag die damaras gevraagt, wat myn schuld is, waarvoor ik vandag moet sterven, zoo hebben die mannen my geaantwoord, U hebt geen byzonderlyke schuld gedaan, maar gy zult vandag sterven, omdat U rooi zyt, en dat was die dag de schuld van alle rooi menschen, wat die tyd in Damaraland waren, zoo heeft Uw Vader op een tyd vele onschuldige zielen in koute handen vermoord, op vreselyke en onmenschelyke wyse, met bylen menschen gekap, met mes de

---

[2]) affêres

menschen keel afgesny, mannen, die om des vredes wil op zyne werfen gekomen zyn, om hunne paarden te verkopen, en ook menschen, die reeds onder hem in vrede wonen, en dat was de eerste openbare en zichtbare en wettige vaste oorzaak van deze oorlog, door Uwe Vader, zoo hebben deze voorgenoemde werken van Uw Vader oorzaak gegeven tot oorlog, en verder gaat de oorzaak van deze oorlog dieper in, tot naar de innerlyke menschelyke levens geaardheid van gansche damara natie, dat zy geen vreeze of belang hebben over de dierbare schepsels van God, zy zyn niet schuw, om een onschuldige mensch, wat zy in het veld alleen krygt te vermoorden, zonder oorzaak en deze moord geaardheid, dat kan doorgaans van damara natie gezeg worden, en met deze geaardheid is God niet te vrete, daarom heeft God deze oorlogs las en zwarigheid op Uwe Vader geleg, en dat was de slaan, wat ik Uw Vader geslaan heb met oorlog, om deze oorzaken wil, opdat hy mog inzien, en zich bekeert van deze kwade en onmenschelyke werken, en manieren, want kortens heeft hy weder een man van zyn vrede traktaat vermoord, ik zeg van Mans v. Wyk,[3]) en waar Uw Vader nog in deze toestand staan, heeft God verder met hem gewerk, en hem zelfs met Zyne hand geslaan, en hem weggeroepen van deze aarde, en tot op dezen dag van zyn dood was de oorlog Uws Vaders zyn oorlog, omdat het door zyne werken onstaan is, en tot op zynen dood was de oorlog Uws Vaders zyn oorlog geweest, zoo is Uw Vader met zyne werken gegaan en dat is de scheiding van Uws Vaders werken,

---

[3]) het hy 'n man vermoor van Hermanus van Wyk met wie hy 'n vredestraktaat gehad het.

en Uwe werken, zoo zyt gy nu voor alles alleen overgebleven, als kapitein en Vader, zoo heb ik U nu duitelyk verklaar, dat het niet waar is, wat U in Uw brief zeg, dat Uw Vader onschuldig is in deze oorlog, en dat het niet zyn oorlog is, maar nu heb ik U met kenbare geschiedenissen duitelyk verklaar, dat de oorlog Uws Vaders zyn oorlog was, tot zynen dood. Verder hebt U ook van U gesproken, van Uwe onschuldigheid, dat deze oorlog, wat tusschen ons staat, niet Uwe oorlog is, en dat U geen oorzaak met my hebt, en over deze woord van U, zal ik U weder een duitelyke aantwoord geven, ik heb U gezeg, dat ik Uwe Vader over zyne onregvaartige werken geslaan heb, en [terwyl] ik staan nog Uw Vader slaan, heeft God hem zelfs weder geslaan met den dood, om zelfde oorzaken wil, nu zyt gy alleen overgebleven als erfgenaam van Uws Vaders werken, en van gansche natie, en U hebt zelfs Uws Vaders werken gezien, waardoor God Uw Vader door oorlog opgeleg heeft, en U kan toch onderscheiden, wat reg en waarheid, en wat onreg is, en wanneer Uws Vaders werken U niet behagen, en dat zy voor U onreg waren, maar U hebt niet mag gehad om het te keeren, of U uit te sluiten, zoo hebt U nu heden mag en reg, om nu iets naar Uwen eigene verkiesing en uitzien te doen, of te spreken, want ik denk zoo, de mensch is een veranderlyke ding, hy kan in een iets inzien, en zich bekeert, zoo heb ik gedach, wanneer U, Uws Vaders werken niet wil navolgen, dan kan U een ander verbeterde leven voor U uitkiesen, en dat U door Uws Vaders werken iets zal inzien, en zich bekeert, daarom heb ik U gevraag van inzien, en van bekeering, maar, wanneer U nog niet inzien, en zich niet wil bekeeren, dan zeg my maar

toch reg uit, dat U zich niet zal bekeeren, van deze geaardheid, en van deze werken Uws Vaders, waar over ik hem geslaan heb, zeg my maar dit korte woord, dan zal ik opstaan, en U slaan, om zelfde oorzaken wil, zoo als ik Uw Vader geslaan heb, en denk niet, dat ik moeg of moedelos geworden is, denk ook niet, dat ik in heimelykheid by U vrede vraag, neen, ik maak my maar vry, en ik zoek maar weder by U eene goede, en ware vaste en nieuwe vatplek in Uwe dag, om met deze nieuwe vastigheid en oorzaak U op het nieuwe te slaan, want gy zult nu. eene nieuwe oorzaak geven, door Uwe onbekeertheid, waarmede God te doen is, dan zal ik opstaan, en U slaan, want myne arm is nog niet lam, om te slaan, zoolang God hem wil gebruiken, tot tuchtroede, daarom schryf ik deze brieven tot U, om te zien, of miesschien nog niet eene verbetering van bekeering gekomen is, door al die groote en wonderbare werken des Heeren, in de dagen Uws Vaders, want ik heb ook Uw Vader verklaar, waarom ik hem slaan, en dat ik uitgegaan ben, om hem te slaan, om die, en die oorzaak, en Uw Vader heeft ook zelfs erken, en groote woorden uit zynen mond uitgesproken, als belydenis woorden, maar hy heeft deze woorden niet vas gehouden. Daarom heb ik U gezeg, lieve Samuel! het is eene ernstige en gewigtige zaak, wat wy nu met malkander verhandelen, zoo aantwoord my maar toch haast, en kort, laat ik weet, wat ik zal doen.

Met groetenis aan U allen sluit ik. Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 47.

Hoornkrans den 1 Augs 1891.

Myn lieve vriend Dirk v. Wyk ![1])

Ik stur myne Magistraat tot U, met de brief,[2]) wat ik voor Samuel Maharero geschreven heb, en ik verzoek U zeer vriendelyk, om toch deze brief voor my weg te sturen, met Uwe eigene zoon, want ik denk van Uwe zoon, dat hy getrouwelyk zal maken, laat de brief toch haast in deze week op Okahandja komen, en weder in deze week het aantwoord komen, want myne brieven verzuimen altyd, om daar te komen, en om hier te komen, zoo geef ik een paard, en verzoek U, geef U toch 1 paard van Uwe eigene paarden, en stur toch Uwe eigen zoon, met die twee paarden, laat hy zelf de brief daar breng, en weder zelfs de aantwoord breng, ik zal de man betalen, wat de brief wegbreng, ik vertrouw op U, daarom verzoek ik U, zoo maak toch haast lieve vriend. Met hartelyke groetenis blyf ik U vriend en Kapitein.

Hendrik Witbooi.

No. 48.

Warmbad. 13 Augustus. 1891.

Den Wel Edl Cap. Hendrik Witbooi !

Mijn broeder Uwen brief[3]) heb ik verleden jaar ontvangen, en nu heb ik weder Ene briefje[4]) ontvangen,

---

[1]) broer van kaptein van Rehoboth. Sy plaas Kobus was die naaste by Hoornkrans.

[2]) No. 46

[3]) No. 29

[4]) No. 35

die U Edele tot mijn aan te voor vragen[3]) op die brief, maar myn broeder ik weet niet hoe ik moet U Edl aantwoorden, zooals ik [U] gezeg op //Khū-xanas, Dat wyse [waarop] Dokder Haan heeft Groond gekoch, en ook Consesie gekregen, van Velschoendragers, en ik hebt tot hiertoe geen regte dingen gehoor van die kant van dat zij van hier weggegaan zijt, de Heer Dr Han weet dat goed, dat hij niet kan van den velschoendragers Groond kopen maar hij heeft dat gedaan, en Veldschoendragers weet dat goed, dat zij zullen niet kan groond verkopen, maar zij zyn hebben dat gedaan, zoo [is] dat zwaar voor mijn, Om U Ede regte dingen te aantwoorden, en ik wach aldag van hun op Eene brief, maar ik hebt tothiertoe niets gehoord, daarom zal U Edele misschīen denkt, dat ik niet wil U Edl aantwoorden, want mijne gedachte is alzoo, als ik U Edl over eene zaak aantwoord geven, dan moet U Edl verstaan, die wat ik zegt, maar in die zaak weet ik niet hoe ik moet U Edl aant woorden, daarom mijn broeder verdenk mijn toch niet, der wijl dat ik U Ede langen tijd laat wachten, want ik meend alzoo dat ik tot nu toe niet weet hoe ik moet U Edl aantwoorden, om U Ede om U Ede verstaan de brengen zooals U Edl tot myn wachten[4]), en verder wil ik gragt hooren, hoe dat staat met U, ik meen aangaande van werk die U hebben, en ik hoor ook van korst,[5]) dat de koorst daarboven Heerschen, die wil ik ook gragt van U Edl hooren, hoe dat staat hoe moet ik sluiten,

---

[3]) waarin u my vir 'n antwoord vra

[4]) van my verwag

[5]) koors

J

hartelijke groetenis aan U allen met Uwen, Manschapen en vrouwen en kinderen.

De Heere zal U hulpen tot het Einde

Uwen broeder Capitein.

Willem Chriestiaan.

No. 49.

Hornkrans den 8 Nov. 1891

Myn lieve Eerwd. Heer Hutten ![1])

Ik heb uwen brief gekregen en gezien dat ik u groote schade aangedan heb maar dat is niet mijn zin zoo ben ik blijde dat ik uwen brief gekregen heb en ben zeer gewillig U alles af de geven maar ik heb langs het pad van uwe vee gegebruik zoo zal ik u slechts 567 vee teruggeven zoo verzoek ik u vrientelijk om my eenne uitstel de geven totdat ik eene bekwaamheid bekomt om dan u dat te terug geven. want die vee wat ik gebrag heb is gedaan zoo blyf nog 93 vee achter Verder verzoek ik u houd toch uwe goed onderkant van Otymbingue en brand toch uwe goed altemaal laat ik toch niet altijd schuldig worden aan uwe waardes want waarlijk heb ik geen zin om een Wit mensch schade aan de doen want vroegere stem[2]) van ons is al de Witte menschen zijn goed moet onderkant van Otymbingue blyven.

---

[1]) Hutton. Sie No. 20, Aant. 8. Vergelyk ook Nos. 49 en 51.

[2]) ooreenkoms

No. 50.

Hornkrans den 8 Nov. 1891

Mijn lieve Eerwd. Heer W. Riteker[1])

Ik heb uwen brief en gezonden gekregen en gehoort en gezien maar heelaas wat zal ik zeggen Ik zal u afgeven al wat nog in myne handen zyn in den oorlog langs het pad heb ik van den vee gegebruik zoo geef ik u 121 vee terug en 19 komt ik kort zoo wees toch zoo goed en geef mij toch uitstel totdat ik iets in myn handen kreeg. Van bees aangaande zien ik niet uwe bees die zyn niet hier die heb ik niet genomen al wat brandmerk had heb ik terug gekeert in Zwachaub. Verder moet ik ulieden smeeken brand toch al uwe waardes laat ik toch niet altijd die mooite hebben want waarlijk het is niet myn zin om een witmensch schade aan de doen en houd toch uwe goed in onderkant van Otymbingue.

No. 51.

Hornk 8 Now. 1891

Myn lieve vriend Otto[2])

Ik heb uwen koe hier gezien die geef ik u met Bosman terug verder heb ik myn os die ik U geleen heb gekregen en genomen alhoewel hij Danneert[3]) zyn

---

[1]) Redeker

[2]) 'n Handelaar met wie Witbooi 'n dispuut gehad het oor 'n wa en 'n span osse.

[3]) Dannert, broer van Sendeling Dannert, handelaar te Otjimbingwe

merk had want dat is myn os wat ik u geleen hebt daarom heb ik gevat want u heb niet naar onze afspraakt gedaan

Verder blyf ik met groetenis ik ben uwen vriend en

Cap Hendrik Witbooi

No. 52.

Hornk 8 Nov. 1891

Mynlieve Heeren Danneert en Helbicht[1])
ik heb uwe brandmerk daar in Zwachaub[2]) gezien en terugt gekeert maar ik hebt hier weinig beesten die uwe merk had en die geef ik terug met Mr Bosman 4 ossen van Mr. Daneert maar twee zyn zeer zwak die zal hier blyven en als zij bekwaam zyn zal ik naar Mr Konraad[3]) sturen.

1 Beul[4]) en 5 ossen van Helbicht stur ik met Bosman Verder verzoek ik u merk toch al uwe have en laat toch uwe have onderkant blyven van Otymbingue laat ik toch niet altijd schuldig worden want ik wil niet Witmensch zyn goed anraken en daardoor schuldig worden ik groet ulieden hartelijk ik ben uwen vriend en Cap.

Hendrik Witbooi

---

1) Dannert en Haelbich, handelaars in Otjimbingue.

2) Swakop

3) Conradt, handelaar in Rehoboth.

4) bul

No. 53.

Hoorn krans den 19 December 1891.

Waarde vriend Th. Snewe ![1])

U word te gebeurtenisen van mijn oorlog bekend gemaakt, maar mijne geheele kennis wat ik U mijn broeder kan verhaald is deze . 9. mannen en 39 paarden, allen wat levendig gekregen, en wat dood gevonden worden maar lieve broeder! Ik verwonder dat U zulke brief geschreven heeft, maar ik weet niet of ik kan verwonderen, ik verwonder van die Woord, zoo zult als gij deze brief leesen op maaken en opkomen, met paarden en schietgoed voor op de paarden binden, dat is deze woord wat ik schryf, dat ik verwonder ben, maar ik weet nie, broeder of ik kan verwonderen,

Zoo ver Sluit ik met groetenis

Blyf ik U vriend Magistrad

Daniël Pitter Van Wit Gam.[2])

---

[1]) Thimotheus Snewe, sekretaris van die vergadering van Hottentothoofde te Hoachanas in 1858 toen hulle 'n eie volkebond gestig het. Daarna was hy onderkaptein van die Bondelswarts.

[2]) van die 'Witkams,' soos die Witboois hul dikwels genoem het. Die magistraat het in rang gevolg op die onderkaptein. "Wit Gam" se regte spelling is "witkam" want die kenmerkende doek van die Witboois is bo saamgebind in 'n kunstige knoop wat geblyk het soos 'n kam waardeur die indruk van 'n vegtende haan met sy trotse kam opgewek is. (Dit is die verklaring van die Witboois en van die hoofman van Bethanie.)

Dit is de brieft. Eeni man van myn is uit gereden op een weeg, en brief gevonden, op een wonderlijke wys, en die brief heeft mijne veiant, naar mijn vriend toe geschreven, zoo heeft die man van mijn die brief bij myn gebrengen zoo heb ik die brief geontvangen, omdat ik geaanschauwd hebt, Dat ik die brief van mijn veiand op wonderlyke wys gekregen heeft, zoo heb ik die brief eers bij eerste regelen gezagen[3]), zoo heb ik maar uitgezien, dat ik maar te brief stellen en deurleesen en zich behouden, zoo op die wys heb ik opgeschreven op myn Grootboek. Verder te te brief is alreeds opgemaak worden, daar van heb ik maar uitgezien om te deurleesen. Ik te Kapitein van Hoorn krans.

Hendrik Witbooi

Katumpa[4]) 26 November 1891.

Waarde Vriend Th. Snewe !

Van toen ik van Warmpad gereis had hadt ik geen ongeluk gekregen, tot ik in Damaraland gekomen ben, ik heb geen[5]) stoorie gehoor, dat H. Witbooi Okahandje aangevallen heeft, en slag ingegaan en eer[6]) zijn gevallen 36 mannen en 40 paarten zyn gevallen, en 60 paarden levendig gevangen, zulk een stoorie had ik gehoer, zoo zult [gij] als gij deze brief leesen zich opmaken en opkomen met paarden en schiedgoed voor op de paart binden, en als gij komt zal ik van lyf

---

[3]) gesien

[4]) Okatumba, 'n Hereroplaas.

[5]) fout vir 'een'.

[6]) er

toe maken, van kleergoed, niet de stoorie van menschen nemen, maar alleen met gebed reisen en Onder //Naosanabes in ‡Nosob en opkomen na /Anabes waar gij met Mr. Keis, geheele Witte ‡Nosob is vool werven.[7])

Met groetenis blijf ik U vriend en groet geheele gemeenten en Onder Cap. en Cap. Willem Chr.[istiaan]

Ik ben Uwen zwager

Mr. Daniël Dausab

Toch ben ik gezond door Gods genade door alle moeidelikheden, verzoek ik lieve Oom, dat U mij met Thi. Snewe kleergoed sturen en eene exst[r]a roer mij sturen, dat ik moet leer schiedden. Met beste groetenis aan U en aan alle bekenden

blyf ik

Johannes Dausab.[8])

Mijn lieve vrienden! Ik groet U met al mijne kinderkens, en schryf U dat ik toch door Gods genade vrist en gezond is en ik wil U gaarne zien, maar nu staan oorlog zoo kan ik niet daar komen, zoo moet T. Snewe keli[9]) brengen, en zuster Hanzina my boegoe

---

[7]) breng klere vir my om my lyf te bedek, luister nie na stories van die mense nie maar reis met gebed tot onderkant Naosanabis in die Nosob en kom op na Anabes waar Keis is—die hele Nosob is vol werfte.

[8]) skoolmeester by die Hereros op Okahandja.

[9]) "Keli" kan nie van die Afrikaanse "klere" afgelei word nie want dit beteken 'n warm woldoek wat die vrouens in koue weer en by die eerste tekens van swangerheid om hulle bors en skouers gedra het.

sturen. Verder verzoek ik U zuster Leis, dat u mij met Th. Snewe een rok struren.

Met hartelijke groetenis aan U allen mijn kinderkens. Groeten U allen. Wilh.[elm] en Maria en Anna en Salomon en Trougod

groeten U blyf ik.

Anna Dāusas.[10])

No. 54.

Hoorn krans den 28 Maart 1892.

Aan den broefissi Capitein[1]) Willem Koopman !

Ik heb Uwe boodschap gekregen die U met mijne mannen gestuurt hebt, maar ik heb voor U niet gestemen, zooals U weet is te pad van Sleep[2]) nu eenige pad van myn wat ik moet met hem gaan, en dat is ook te pad wat mijn menschen wat daar onder[3]) zijn met hem zal gaan, en ook te vremte[4]) menschen wat ook naar mij zal komen namelijk te witte manne, zoo op die rede wil ik niet dat U te lonk ziek besten[5]) naar Sleep toe trekken, en daar te laatblijven, Want dit is ook een gewondelijke[6]) manier van die zoort ziekte, zoo als ons allen weet, dat is een zoort ziekte wat moet blijven waar te plek wat[7]) hij uit gebreekt

---

[10]) Dausas is die vroulike vorm van Dausab.

[1]) Prowisionele kaptein (van die Basters)

[2]) Schlip

[3]) op Gibeon

[4]) vreemde

[5]) longsiek beeste. Witbooi het ook iets van kwarantyn verstaan.

[6]) gewoonlike

[7]) op de plek waar

heb, zoo moet U niet te besten naar Sleep toe laat trekken, en [ik] heb ook gehoren dat U te [beesten] al trekken, maar U moet turug roepen. Hoopende dat U lieve vriend zal mijn goed verstaan.
Sluit ik met harteli[jke] groetenis.
Ik ben Uw vriend Captein

Hendrik Witbooi.

No. 55.

!Hoaxa-!nas den 29. Maart 1892.

Aan den Wel. E. Cap. Hendrik Witbooi!

U zal reeds daar[1]) Habel Izaak den Onder Ctein en Gert Pinaar gehoort hebben, Dat ik in Duitschland bij de zendingsgenootschap om permissie gevraagt na Duitschland de kunnen gaan sarita.[2])
De Genootschap heef mijne bede voldan. Daarom maak ik U bekend. Dat ik op den I. April mijne reis zal beginnen.
Verder: Mijne werft en gedeelte van Vee en besten blijven hier met mijne wachters van huga[3]) Johannes Engelbrecht met zijne menschen en Petrus Hawega met zijnen.

Buiten hun is hier nog woonbaar.

I. Christina Zawus met hare dochter Frederika Garagas en klein Katharina Jantse

---

[1]) door

[2]) Hol. 'kuier'.

[3]) Pettman, Africanderisms, b.213, s.v. 'Hoeka'—"(Hot. "huga, adv. von Alters her, von jeher," Krönlein.) This word is occasionally heard among the coloured farm servants, meaning 'of old'."

II. Martha Zawus onze melkvrouw. Indien ik diet aan U. W. E. bekend stellen

blijf ik groetende

Frd. Judt

Leeraar.

No. 56.

Hoornkrans den 13 Aprilt 1892.

Aan den Duitschen Keizerlyken Commisar

Den Heer Koehler! Windhoek.

Wel Edl geboren[1]) Heer! Ik maakd U Eerwd. bekend met deze regelen en verzoekt U met vriendlyke bede wees toch zoo goed, en maakt voor mij het Ammonitie opent, laat ik koopen zoo veel ik kan koopen laat ik toch myn werk voeren naar mijn vermogen op Rehoboth. Windhoek e[n] overal.

Ik groet U Ik ben Uwen vriend

Capt Hendrikdt Witbooi[2])

---

[1]) die Duitse 'Hochwohlgeboren'.

[2]) Af en toe verskyn hierdie handskrif in die Joernaal. Die skrywer spel altyd Hendrikdt of Hendrikt en ook Witboois of Witboois. Onmiddellik na bostaande brief verskyn 'n twede afskrif daarvan; net die aanhef is anders, n.l. 'Mijn lieve Zeer Hoogge'eerd Heer Den Regereings Assessor den Heer Koehler'. Instede van 'ammonitie opent' staan 'ammonitie los'. Die kaptein se naam word geskrywe 'Hendrikd Witboois'. Die handskrif in albei tekste is dieselfde.

No. 57.

Hornkrans den 22 April 1892.

Mijn lieve vriend oude R. Doncan !

Ik maak deze paar regelen aan U, en maak U Edl. bekend, van myne toestand doen de mannen van Gipeon nog hier was, heb ik met hen oorlog gemaak, en zoo als U Edl gehoort heb, is die oorlog zwak uitgevalen dat de Damaras ons gejaagt heeft en van die tijd af hebt ik nog niet schietgoed gekregen Zoo ben ik zonder schietgoed maar ik [ver]wacht altijd de Damaras oorlog[1]) en al die tijd heeft Damaras klaar gemaak en zich bijmakar gemaak al de Damaras va[n] [O]Maruru van Atsab[2]) van Gei-//Khaes[3]) van Zand Damaras[4]) heeft zich by mekaar gemaak en uitgetrek naar Hornkrans en toen de Damras oorloog op /Haris gekomen is hebben wy gehoort dat de oorlog aankom dat was op den 5 April zoo hebben wij die avond in de schansen geleg. Dat was Dinsdag avond en ander dag Woensdag avond hebben wy niet in de schansen geleg maar wy [hebben] allen in de huizen geslaap Zoo is de damaras orlog in die nach op de plaats gekomen en de heele plaats rontom te groote muur omzingel en morgen vroeg waar het nog donker is gescheit voor dat ons opstaan en damara heeft geschiet zoodat de kogels in de heele plaats gevallen is als hagels als het regen en toen de kogels al vol is in de plaats hebben wy eers waker geworden en toen wij

---

1) kommando

2 Otjimbingwe.

3) Okahandja.

4) Hereros uit die Sandveld.

uitgaan toen was te Damaras reeds vol in onze beste schansen[3]) zoo hebben wy maar benekant te muur in de werf gebleven want daar was niet ander kans zoo heeft de kruit die Donderdag morgen gebrand den 7 April zoodat de kruit damp in de heele plaats geleg is alsof de heele plaats brandgestek was zoo hebben wij hart gevecht tot middag dat was net zooals twee koeijen zyn vecht gewees zoo hart en vurig want de damaras is gans naby gekomen achter de groot schans en onder in ‡Gāöb in de plekken waar ons de waters schep zoo kan U zelven begrijben hoe groot en vreezelyk die dag was maar groot en almagdig en barmhartig is de Heere en menschen gedachten zyn niet Gods gedachten zoo heeft de Heere ons op den midag van die zwaare dag verlos zoo hebben wy die groorte magt van damaras gejaag op den zelfden dag is hy huistoe gevlug en u kan niet gelooven als ik u zegt hoeveel menschen gedood en hoevele gekwes is want wy kunnen niet zelven begrijben wy hebben weder ditmaal gezien de almagtigheiden hulp des Heeren slechts twee mannen zyn gevallen 1 oude man wat ik van Velschoen dragers uitgebrag[4]) hebt in de oorlog van ‡Giris ou Abuseb en 1 boesmanetje een vee wachter die twee zyn gedood en onze groote Magistraat Daniel Pitter is gekwest op linker arm op de hand part waar de knop van de hemp zet waar de twee beenen plaat is is een been breek geschiet en drie vrouwens is ook gekwes ook allen op de arms maar allen toch ook lig Dat zyn al menschen wat

---

[3]) Dieselfde het op 12 April 1893 gebeur toe von Francois Hoornkrans geneem het.

[4]) 'n Veldschoendraer wat ek na my oorwinning op Kiriis in my stam opgeneem het.

kogels gekregen hebben en van de damaras is 35 gevallen en van damaras zyn wy gekregen geweers 23—3 baarden van damaras dood geschiet en 13 levendig gekregen en 16 beesten ook gekregen en van ons is[5]) hy veele koeijen dood geschiet en ook veele koeijen gekregen wat in de veld geslaap hebben en wat in de schietrij zelf uitgegaan zyn en 42 groot paarden en twee jonge veulen gevat van ons in den nach en de heele oorlog van damaras was 1.500 en onze oorlog was net 135 zoo maak ik u lieve vriend om toch zicht te roeren voor my van schietgoed met allerlei plannen de voornaamste geweers Martinis is gans nu ledig zoo moet u toch roeren en kans zoeken om voor my haast met schietgoed te helpen Met hartelijke groetenis blijf ik u oude vriend

en Cap. Hendrik Witbooi.

No. 58.

Hoornkrans den 20 Mei 1892.

Myn lieve vriend Herman ![1])

Ik maak deze paar regelen tot U. Wy hebben nog nooit met malkander gezien, maar ik hoor nu iets van U, door de verhalen der menchen, dat U van mening

---

[5]) heeft

[1]) Hermann, een van die eerste Duitse boere in Suidwes-Afrika, was eers in diens van die Kolonialgesellschaft op Gubub en het later op Nomtsas, noord van die teenwoordige Maltahoehe met wolskape op 'n groot skaal geboer. By uitbreek van die eerste Witbooi oorlog in 1893 het hy nog bytyds gevlug. By uitbreek van die Witbooi rebellie in 1904 was hy een van die eerste witmense deur die Hottentotte vermoor. Sien ook No. 60.

zyt, om naar !Nomtsas te trekken, om daar te wonen, maar ik weet niet, of dat waar is, ik wil niet byna gelooven, dat U zoo kan maken, maar het word in der waarheid verhaal, zoo heb ik noodzakelykheid gezien, om by tyds U Edl te laat weten, dat ik deze trek van U niet aanneem, en dat ik U geen permisi geef, om op !Nomtsas te wonen, en daar groote werken te doen, zoo moet U Edl toch zoo geed wezen, en gaat toch terug, en blyf niet op die plaats, ik neem U niet aan, en ik zal in korten tyd op die plaats myne menschen zetten, zoo moet U toch niet daar komen, ik verzoek U lieve vriend om my toch goed en reg te verstaan, en neem my toch niet kwalyk, want ik meen goed tusschen ons daarom maak ik deze briefje tot U, om U by tyds te laat weten, voordat U groote moeite en onkoste van groote werken doen, daar op die plaats.

Nu sluit ik en groot U hartelyk
Ik blyf U vriend en Kapitein
Hendrik Witbooi.

No. 59.

Hoornkrans den 9. Juny 1892.

Woorden[1]) van Keiserlyke Duitsche Commissaris. Hoofman[2]).
Met Kapitein Hendrik Witbooi op Hoornkrans.

---

[1]) Notule van 'n onderhoud tussen von Francois en Witbooi. Seker die interessantste dokument in die Joernaal. Ek het Witbooi se notule vergelyk met dié wat von Francois gemaak het. Die inhoud stem ooreen, alhoewel Witbooi se eie argumente meer ruimte gee as wat dit in die Duitse notule

1. Aanspraak van Commisar Hoofman[2])

Ik hoor vele dingen van U van witte mannen, en ook van Pastarts, dat U alle witte menschen en Pastarts die geen deel hebben in deze oorlog, al hunne goederen teruggeef, wanneer zy komen en vragen by U, en dat verblyd my zeer grootelyks, over Uwe vriendelykheid en regvaardige werken, en over Uwe verstaand, dat U niemand wil kort doen of beschadig, met dewelke U niets te doen heb in deze oorlog, maar sommige menschen verhalen ook aan Duitsche Governement, deze onwaarheid, dat U maar eengedeelte van hunne goederen terug geef, en dat U eengedeelte voor U behoud, zoo heef Governement my gevraag, en ik heb hem geschreven, dat het maar bure[3]) leugen is, maar dat U alles terug geef, wat de eigenaars maar zien en kennen, maar by de damaras zyn vele klagtens te hooren, over zyne onregvaartige en onverstandige werken, met witte menschen, en toen die klagtens daar gekomen is, heef de Governement my gevraag, wat te doen is, en wat ik denk, en hoe ik denk, wat de beste raad en plaan, en beste middel zal wezen, in deze toestand, zoo heb ik den Governement geschreven, dat ik eers naar Kapitein Hendrik Witbooi zal gaan, en met hem spreken, zoo ben ik gekomen, tot U, om met U te spreken. Ik ben gekomen, om U als vriend een goede en beste raad te raden, of U niet wil maken, zoo als alle andere hoofden van dit land gemaak

bevat. Die twee is egter heeltemaal onafhanklik van mekaar geskrywe.

2) Francois se militêre rang was die van 'n kaptein, Duits: *Hauptmann*.

3) pure

hebben, en in de naste schip zullen een groot gedeelte dezen tyd, om zich ook in de Duitsche bescherming in te geven, zoo als andere hoofden zich ingegeven hebben, en in de naste schip zullen een groot gedeelte van Europesche menschen komen, en die menschen moeten beschermd worden, en dan is de Duitsche regering verpligt, om allen, die zich in de bescherming ingegeven hebben te beschermen, hy kan de eenen beschermen, en anderen niet laten.[4])

2. Kapitein antwoord. H. W.

Ja ik heb gehoor, de koms, en de voornemens van U, maar ik ben nu ziek, en sommige groot mannen van my zyn ook niet hier, maar de afwezigheid van de mannen zeg ik niets, die hinder my niet, maar ik vrees, of U my reg en goed zal verstaan, over myne antwoorden, en vragen, wat ik wil doen. Ten eerste. Zyt Gylieden gesturt, van den Duitschen Keiser ?

3. Hoofman Commisar antwoord.

Ja wy zyn gesturt van den Duitschen Governement, D. Göering is gesturt, en ik ben nu de plaats bekleeder van D. Göering, en heb ook myn amp.

4. Kapitein antwoord.

Ten tweede vraag ik, wat is bescherming, en van wat worden wy beschermd, en van welke gevaar, en moeijelykheid, en nood word een hoofd van ander hoofd beschermd ?

5. Hoofman Commisar antwoord.

Van de boeren en andere sterke naties, die willen

---

[4]) hy kan niet de eenen beschermen en de anderen laten.

met mag in dit land inkomen, en wonen, en werken doen, waar zy willen, zonder permisi te vragen by de lands hoofden, zoo als ik ook nu in myn tog Boeren ontmoet heb, wat reeds aankomen, en wil inkomen, op Willem Christiaan zyn kant, maar omdat zy weten, dat de land reeds onder de Duitsche bescherming staat, hebben zy geen reg en mag om in te komen, en kapitein moet ook reg verstaan, de hoofden worden niet hunne regten afgenomen, zy behouden hunne regten en wetten, de kapitein zal zelfs zyne menschen straffen, zoo als by Rehoboth zyn hoofd.

6. Kapitein antwoord.

Dat houd ik zoo. Het is my onmogelyk, en wonderlyk, ik kan het niet verstaan, dat een hoofd, wat ook een zelfstandige hoof is, over zyn eigen volk en land, want ieder hoof is hoof over zyn volk en land, om het zelfs te beschermen, tegen ieder gevaar, of nood, wat tegen hem aankom, om zyn volk en land te beschadigen, daarom zyn de koningryken verdeelt, en ieder hoof heef zyn eigen volk en land, om daarover te heerschen want het is zoo, wanneer een hoof onder ander hoof staan, dan is die eene wat onderstaan niet zelfstandig, en hy is niet baas over hem zelven, en over zyn volk en land, want hy staat onder, en al wat onderstaan, is maar een onderdaan, van dien, die hem bescherm, want die staat boven, en wat boven staat, is de Heer, en baas en hoof van alles, zoo ziet ik geene waarheid en mogelykheid, dat een hoof, wat zich in ander hoof ingegeven heef kan gezeg en gehouden word, als zelfstandige hoof, wat kan doen, wat hy wil, en deze Afrika is een land van ons rooi hoofden, en wanneer een gevaar over een hoof kom,

en hy voel zich, dat hy niet staat is, om die gevaar alleen te tegen staan, dan kan hy zyne mede broeder of broeders, rooi hoofden roepen, en zeggen, kom broeder of broeders, laat ons voor onze land Afrika tegenstaan, en afkeeren deze gevaar, wat in ons land wil indwingen met mag, want wy zyn eens van kleur en levens geaardheid, en deze Afrika is ons rooi hoofden zyn land in het algemeen, en dat wy verscheidene koningryken en gronden hebben, is maar een kleine verdeeling op een Afrika.

7. Hoofman Coms antwoord.

Ja dat is waar en reg, wat de kaptein daar gezeg heef, ik kan ook niet doen, dat ik onder ander hoof zal staan, maar kapitein moet wel verstaan, kapitein word niet gedwongen, om in die bescherming in te gaan, het word den kapitein zyn vryjen wil en verkiesing gelaten, om aan te nemen of niet, maar kaptein moet ook wel bedenken en berekenen, U hebt wel kloeke strydbare mannen, maar wat help dat dan, als U niet bekwaam is in mag van schietgoed, en ander man, wat met U vech is magtig van schietgoed, en schiet U met kogel, en Uwe mannen vat de roer by de bek, en slaat met de kolf van de roer, dat kan U toch niet doen, want de Duitsche Governement heef de Engelsche Governement aanspreeklyk gemaak, dat door de Engelsche Governement deze oneindige oorlog staat, omdat de Engelsche Governement de roers en schietgoed vry in de land laat inkomen, zoo hebben alle magtige natiës gezeg, wat zal de beste plaan en middel wezen, om deze oneindige oorlog tot vrede te brengen ? zoo hebben al die natiës, Duitsch, Engelsch,

Rus, Frans, Spanien, Italie, zamen gestem,[5]) om nu schietgoed gans geheel en al te stopen, dat er geen schietgoed meer in de land kom. dan zullen de menschen geen schietgoed krygen, en ophouden met oorlog, want de oorlog verstoort en verhindert alles, het verhindert vryje leven, het hindert arbeid en handel en wandel.

8. Kapiteins antwoord.

Ik prys ganschelyk niet, die werk en plaan van U groot mannen, ik keur dat gans niet voor goed, ik noem dat niet reg, en goed, want door die stoppery van U groot mannen is het, dat de oorlog zoo lang gestaan[6]) heef, want ik kryg nooit genoeg schietgoed, om oorlog te maken, zoo als ik wil maken, en ik houd de schietgoed heel anderster, als wat gy hebt, gy witte menschen hebben kennis en verstand, om alle noodige dingen, en nuttige dingen voor ons menschelyk leven te maken, maar ik houd de schietgoed zoo; schietgoed zyn vryje dingen voor algemeen, die kunt gylieden voor zich niet alleen toe eigenen, om daarover verbodende wetten te zetten, maar laat de schietgoed vry gaan in het land, want onze aardsche leven bestaat uit schietgoed, wy leven door schietgoed van wilt, en mensch help zich van een gevaar van mensch, en van alle kwaad gedierte, en voor een enkelde mensch wat alleen in het veld slaap, en [het is] noodig op een plaats, en voor werf, en land, waar maar een

---

[5]) op die Konferensie van Brussel in 1890. Paragraaf 7 van Artiekel I van die Akte van die Konferensie lees: "Die beperking van invoer van vuurwapens, tenminste van moderne modelle, asook van ammuniesie in die gebiede waar slawehandel plaasvind." Dié politiek het die Duitsers ook in Suidwes-Afrika gehandhaaf.

[6]) geduur, aangehou

mensch is, daar is schietgoed noodig, en den tweede, heef God voor Ulieden die kennis en verstand gegeven, om schietgoed te maken, om daarmede zyne groote werken te doen, want Hy heeft de oorlog op de wereld ingesteld, door de zonde, om zonde en ongeregtigheid van een natie te straffen, want de zonde en ongeregtigheid van een natie kan niet met een sambok gestraf worden, zoo neem de Heere een natie op, en slaat de ander natie, en [heeft] schietgoed daar toe gegeven, als tucht roede, daarom is het voor my niet reg, dat Gylieden schietgoed stopt, want ik houd schietgoed net zoo vry als regen, want de regen, regen waar het heden wil regenen en wanneer het wil regenen, op iede grond en op ieder mensch, en het word door niemand gekeer of gestopt, en dat U meent, dat U goede en regte plaan gemaak heb, dat ons door de stopping van schietgoed vrede moet maken, die zaak is my ook nooit reg en goed, het is geene gezondmakende plaan, en het lyk my, die mensch, wat de schietgoed stop, voor een mensch, die houd ik net als een mensch, wat de mensch keer om water te drinken, en gy zyt vreemd menschen, wat eers in korten tyd in deze land gekomen zyt, en in die korten tyd hebt U reeds de kennen geleert, die onregvaardige leven en werken van damara natie, want daar zeg U zelven dat daar zoo vele klagtens van die kwade werken by U al reeds gekomen zyn, hy is een moordenaar, hy slag en eet de menschen, zoo is hy waardig naar reg, dat ons alle rooi hoofden zouden opstaan, en hem slaan, totdat hy tot ware erkendenis der waarheid en geregtigheid zal komen, maar nu stopt Gylieden de schietgoed, en zeg, dat daardoor de vrede zal komen, maar die zaak lyk my ook net als of

Ulieden de ongeregtigheid wat nog geslaan word met een kompers doedek,[7]) waar hy nog heel en raau is, want ik houd dat ten beste in myn domgedachte, dat Ulieden de schietgoed vrylaat, laat de schietgoed vry in de land kom, zoo als vroeger, door handelaars, zoodat ieder een wat maar geld heef kan kopen, opdat die twee hoofden, wat vechten, genoeg schietgoed krygen, en uitvechten, totdat eene tot ware erkendenis der waarheid en geregtigheid moet komen, en zich bekeeren, van die kwaad, waarvoor hy geslaan word, dan eers zal de ware en gezonde vrede, en standvastige vrede komen.

9. Hoofman Commisar antwoord.

Ik denk, dat de kapitein nu maar vrede kan maken, terwyl de kapitein nu in de laatste slag een goede hou de damaras op de kop geslaan heeft, en ik ben daarover zeer verblyd en verheug, want de de oorlog verstoort alles, en verhindert alles, het verhindert vryje leven, het hindert arbeid, het hindert handel en wandel, en wanneer de damaras nog iets kwaads aan kapitein doen, nadat kapitein vrede zoude maken, dan zal de Duitsche regeering wel daarvoor zorgen om het te keeren, en dat zal niet zoolang duren als kapitein zyn oorlog, maar in tyd van 14 dagen is de heele werk klaar, en van de schietgoed, niemand word daar in ons land roer gegeven, om met roer vry rond te gaan, want daar is niet noodig, dat iemand zich zelven zal beschermen met roer, de regeering heef de heele bescherming op zich genomen, zoo heeft niemand noodig, om bang te zyn van een gevaar, waarvoor hy zich zelven zal

[7]) kombers toedek

beschermen met schietgoed en roer, en schietgoed is ook eers later uitgevonden, eers hebben de menschen maar met pyl en boog, en met asegaai geleef, zoo bestaat de leven des menschen niet alleen uit schietgoed, hier in dit land word met schietgoed met[8]) kwaad gedaan, en onverstandig gewerk, dat een den ander vermoord.

10. Kapitein antwoord.

Wy zyn verscheidene natiës, en hebben ook verscheidene wetten, en levens aard, en verscheidene landen, en ieder hoof leef met zyne menschen naar zyn wet, en naar zyne landsomstandigheid, zoo kunnen wy niet onze menschen roers afvatten, om zonder roer te blyven, en die menschen, wat eers met pyl en boog en asegaai geleeft hebben, die hebben niet schietgoed gehad in hunne dagen, daarom hebben zy zoo geleef, maar wy zyn dees tyds menschen, en leven in de tyd van schietgoed, en dat een den ander vermoord, met schietgoed, dat geschied niet dagelyks, en vryporstig, ook niet by alle menschen, dat geschied miesschien in het jaar eenmaal, of weinig door een mensch, wat met een mensch miesschien in misverstaan en kwaad geworden is, zoo is dat geene vryje gewoond werk.

11. Hoofman Commisar antwoord.

Al zoude de kapitein nu ingaan in de bescherming, en vrede maken, zoo zal [het] tog miesschien voor de kapitein zwaar zyn, want kapitein heef nu niet genoeg levens kans voor zyne menschen, wat hy nu heeft, is maar genoeg voor oorlog werk, en kan niet met eens de boerdery beginnen, maar kapitein heef

---

[8]) net

niet noodig, om daarover zich te bekommeren, de Duitsche regering zal er daarvoor zorgen, kapitein kan maar zeker somgelgetaal[9]) vragen, om jaarlyks te ontvangen, en kapitein kan ook sommige menschen voor my geven, om te werken, en daardoor iets verdienen en leven.

Ja kapitein, de kar is gekomen, zoo moet ik eerst afgaan.

dat was de einde van heele gespreek.

No. 60.

Hoorn krans den 27 Juni 1892.

Mijn lieve Cap. Jozef Frederiks ![1])

Ik maak deze baar regelen aan U. Ik vezoek U zeer vriendelyk, en smeek U met een opregte hart, voor mijne welwaren, en ook voor Uwe welvaren. Ik heb gehoor, dat U aan een witte maan Herman[2]) vrijheid en permiessi gegeven hebt, om op !Nōmtsās te wonnen, zoo maak ik deze briefje tot U over deze zaak, en maak U Edele Cap. bekend, dat ik deze zaak niet aanneent, en ik wil niet hebben, dat U in mijn

---

[9]) som geld. Francois bied Witbooi 'n salaris aan as hy onder die Duitse beskerming inkom. Vóór die vergadering het hy geleentheid gehad om met enkele van die Witbooi raadslede te praat en die aanbod van 'n jaarlikse gasie het indruk op hulle gemaak. Witbooi het egter die konstitusionele kant van groter betekenis geag, soos in paragraaf 6 van die notule duidelik te sien is.

[1]) Kaptein van Bethanie, die eerste kaptein wat konsessies aan die Duitsers, d.w.s. Luederitz, verleen het.

[2]) Sie No. 58. 'n Tweede brief aan Frederiks verskyn onder No. 71.

grond een witte man een plaats zal geven, en ik wench ook niet, dat U zelfs in Uw grond een plaats aan witte mannen zoud geven, want ik meen zoo, deze Afrika is ons rooi hoofden zijn land, en wij zijn eens van kleur een eens van levens aard, en eens van wetten, en onze wetten zijn verdragelyk voor ons, en voor onze menschen, want wij zijn niet hart tegen malkander, maar wij schikken met maalkander in vrede, en in broederschap, en wanneer te menschen van een hoof met de menschen van ander hoof op een plaats van een hoof wil zaam wonen, dan wonen zij in vrede, en die twee hoofden zijn ook daar mede te vrede, en zij zetten geene wetten tegen maalkander, over waters en en gras en paden, om gelt te vragen, maar wij houden vrij al deze dingen, voor ieder reiziger, wat door onze land wil gaan, het zij rooi wit of zwaart, en dat is goed, en reg en genoeg voor ons leven, en daar door doen [wij] niemand te kort, in zijn levenskans, of in zijn geld, en vertruk geen mensch, met het vrager van water, en gras geld, en beletting van paden maar bij te witte menschen is het gans niet zoo, de wetten der witte menschen zijn gans onverdragelijk, en onbestaanbaar, voor ons rooi menschen, het vertruk en benaauwd de mensch op allerlei wijse, en van alle kanden, met zijne onbaarmhartige wetten, die geene gevoel of uitstel voor een mensch heef, of hij rijk of arm, daarom neem ik zeer kwalyk voor U gij alle hoofden van deze groot Namaqualand Afrika, dat U de Duischters aangenomen hebt, als bescherming, en witte menschen daardoor reg en in vloed in ons land gegeven hebt, want ik ziet gansch anders bij de Duischters, zij zeggen voor U, dat zij U willen beschermen, van andere magtige natiës, maar het lijk mij, zij zelven zijn die

magtige natië, wat met mag in ons land wil inkomen, want hij regeer nu al met mag en hij zet al in ons land verbodende wetten, daarom wil ik niet hebben, dat U nog plaatsen geef, in ons land, om daar op te wonen met metten,[3]) vrijje regten en werken de doen, zoo moet U toch zoo goed wezen lieve Capitein, en deze zaak trugroepen, laat witte man toch niet op die plaats komen als dat Uwe eigene rooi menschen was, dan zou ik niet iets veel zeggen, want wij zijn eens, en zullen met malkander verdragen en verstaan, zoo ziet ik geen vrede in de koms van de Duischter, want hij roem zijne mag en werk ook zoo. Voor[t]zetting. Ik maak U lieve Cap. hier om bekend. De Duichters zoeken ook bij mij die beschermings traaktaat, maar ik wil niet aannemen, en hij zoek op allerlei wijse de kans bij mij, en hij wag voor hem, dat niets door hem zal veroorzaken tusschen ons, zoo wil ik ook magten,[4]) dat niets door mij veroorzaak tusschen ons daar om verzoek ik U zeer van harte, en met hartelyk smeken lieve Cap ! Om toch niet deze zwarigheid weder op mij te leggen, laat ik toch niet door U met de Duichter in misverstaan mog komen, want ik heb niets te doen, zoo wil ik maar met die witte mannen zoveel als in mij vermogen staan in vrede blijven, en ik wil niets met hun te doen hebben, in regeerings, en lands zaken, want ik ziet geene waarheid, en bestaning, in die beschermings traaktaat, en geene nutdigheid voor volk en hoof, en land, maar veel meer verkleining, verachting, en eigene heerschappij, over die hoofden en volk en land, want zij wonen zelfs op de plaatsen

---

[3]) wetten

[4]) wagten

de[r] hoofden,[5]) zonder permissië te vragen, en zet zelfs te wetten op die plaats, voor die eigene menschen van die plaats, en bezet[6]) die menschen om vrij te gaan in hunne paden, en hunne waters en gras vrij te genieten, hij verbied de landsborlinggen[7]) om hunne eigenelands wilt te schietten, hij belet menschen, om met roer in die plaats in te gaan, hij geef de mensch de tijd van zekere Uren en dagen, en keer te mensch vas buite kant de plaats. zoo hart, en o[n]ver dragelyk en bestaanbaar, en onnuttig is de Duichters wet naauw en ongeschik, het werk maar op te schade en vertrukking des menschen, zoo weet ik niet, hoe gy hoofden gezien, en gedink hebt, om zich in die menschen in de geven tot bescherming, zoo geef ik U lieve Cap. voor U en voor mij, als goede raad en hulp, om niet regten te geven, aan witte menschen op onze plaatsen, en tusschen ons, en in onze paden.

Zoo groet ik U van harte. Uw vriend en Capitein

Hendrik Witbooi.

No. 61.

Hoorn krans den. 28. Juni 1892.

Mijn lieve hoog Ede. vriend Commissaris Hoofman,

Ik zend deze baar regelen aan U Edl. Toen mijne groot mannen gekomen zijn heb ik van hun gehoor, dat U Ede. nog iets van mij verwacht, dat ik over

---

[5]) b.v. Windhoek waarop die Hereros aanspraak gemaak het en Hoachanas waarop Witbooi self, op grond van sy oorwinningsreg, aanspraak gemaak het.

[6]) belet

[7]) lands inboorlingen

Uwe voornemens, waar voor U hier tot mij gekomen is, mijne gedachten zal laten gaan, en daarover nadenken, en U weder daarover aantwoord geven, maar lieve vriend, daar over heb ik niets aanders, wat ik nog zal nadenken, [dan] wat ik nu die dag geantwoord hebt, is gansche voornemens van mij, en wat ik heb, en waarop ik staat is het, wat ik U die dag geantwoord heb, zoo heb ik nog niets aanders gedach over deze zaak, om anders te denken en spreken en verder maak ik deze vriendelyke verzoek aan U Ede :, om mij tog goed en vriendelyk te verstaan, over de vraag, wat ik U Ede. wilte vragen, want ik wil U Ede. toch niet aanstotelyk te wezen, in woorden werken en ik vrees, dat U mij miesschien zal misverstaan zooals ik U Ede. die dag ook gezeg hebt, maar [U] heb die dag gezeg, dat ik mag vragen, al wat ik wil vragen, en dat was mij goed en reg, zoo heb ik gedach, dat U ander morgen bij mij zal komen, dat ons nog weder zal spreken maar U Ede was haastig trug gegaan, zoo heb [ik] niet een kans gekregen, om iets te vragen, wat ik wou gevraag hebben, zoo wil ik dat nu doen, ik hoor door de verhalen der menschen, dat U Ede. naar mijn plaats !Hoaxas[1]) wil trekken, om die plaats op te bouwen, en daarop te wonen, zoo vraag ik lieve Hoofman bij u zelfs deze zaak, of dat waar is, of dat niet waar is, want zooals U Ede. gezeg heb, gaan vele leugen storis rond in dit land, en iets wat niet waar is, word als waarheid verhaald, daarom wil ik deze zaak niet gelooven en ik wil niet op hoor storis gelooven, daarom doet ik deze briefje tot U, om zelf uit uwe mond te hooren, of dat waar is, of

---

[1]) Sie No. 60, aant. 5.

dat niet, want wat U zeg, dat zal ik gelooven, want U zal mij de waarheid zeggen, zoo moge U Ede; mij toch de ware waarheid zeggen, en ik zal de antwoord wachten, en zeer van harte U danken, als ik van [U] zelfs de regte waarheid zal hooren.

Nu sluit met hartelijke en vriende[lijke] groetenis aan U Ede: Ik blijf U vriend en

Capitein
Hendrik Witbooi.

No. 62.

Hoornkrans den 29 Juny 1892.

Myn lieve vriend Commisar Hoofman !

Ik geef U deze briefje, over de zaak van Otto,[1]) U hebt my gevraag, hoelang Otto de wagen heef, en met welke akort, de akort was deze, Otto is by my gekomen, en gezeg, lieve kapitein! daar is een witte man Sichel in de baai, en die man heeft my verzoek, om voor hem vrachten uit te brengen uit de baai, maar ik ben arme man, en zwak, zoo ben ik tot U gekomen, om my te helpen, van een wagen, met spaan ossen, laat ik met die goed werk, en toch op die aard leven door U, en U zal ook geholpen word op die aard, door de werk van die wagen en ossen, en schietgoed daarvan krygen, want ik zal de geld van wagen en ossen in de helfde deelen, als ik 40£ kryg, dan zal U 20£ krygen, en ik zal ook 20£ krygen, zoo heb ik Otto op die vraag, die wagen gegeven met 8 ossen, en hy heeft de wagen in het jaar 1890 gekregen, zoo

---

[1]) Sie ook Nos. 51, 78, 81, 85, 90, 91.

heeft hy nu de wagen 2 jaren en 6 maanden, maar ik heb tot nu toe nog niet 1 schilling of ou lap gekregen van Otto, en ik heb hem niet weder gezien van die dag af, zoo geef ik U Edl de klagte van Otto met deze verklarens.

Met groete. Ik ben de kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 63.

Hoornkrans den 13 July 1892.[1])

Myn lieve broeder en Kapitein Samuël Maharero !

Deze weinige regelen zend ik naar U Edl. In de maand Juny heb ik myne mannen gesturt naar Windhoek, en zy hebben Uwen man gekregen, met name Berend Beukus, en hy heeft dingen myne mannen verhaald, die hunne harten beroerten, en zy hebben my dat alles verhaalt, en die woorden hebben my ook bewogen, en zy en ik hebben die woorden aangenomen, als Uwe woorden, en wy hebben gewacht, naar de woord van die man, wanneer hy zal komen, want ik was toen klaar naar U Edl oorlog te maken, maar die woorden van Bernd Beukus heeft my gespant, dat ik niets kan doen, naar U Edl, zoo zeg ik U Edl, als het Uwe woorden is, zeg ik alzoo, dat is wat ik

---

[1]) Witbooi se laaste 'vrede brief' is No. 46. In die afgelope jaar het hy sy oorloë teen die Hereros en Mbanderus voortgesit, soms groot buit geneem en soms ook swaar slae gekry. Sy vrees dat die Duitsers tog nog saam met die Hereros teen hom sou trek het hom gedrywe om die vredesonderhandelinge weer aan te knoop.

wilte hebben, wat ik verwachte, en omdat ik geloofde, dat het Uwe woorden zyn, stur ik Klaas Hans, met de brief, dat U ook zult zien, dat ik die woorden aangenomen heeft, en ik heb ook gewacht, maar ik wach te lang, daarom stur ik dien brief. Verder moet ik U melden, dat ik zal in korten tyd uitgaan naar Kahinema,[2]) want hy heeft my geroepen, met spotwoorden,[3]) en dat zal ik zeker doen, maar ik zal U niet aanraken, maar laat het u toch niet hinderen, ik zal wachten, totdat Klaas weer komt, want ik heb die woorden met blymoedigheid en met dankbaarheid aangenomen, en nog toe ben ik daarmeê.
Hoopende dat U zult wel verstaan

Sluit ik met groetenis

Ik ben Uwen broeder en Kapitein

Hendrik Witbooi.

Van al te dingen is Bernd Beukus getuigen.

No. 64.

Hoorn krans den 13 Julij 1892.

Myn lieve broeder Cap. H. Vanwyk !

Toen myne mannen van Windhoek gekomen heb ik gehoord dat U Edl wachte heeft tuschen ik en Samuel vrede de vermiddelen het leek voor mijn dat het lang is, nu meld ik U, dat de woorden van Samuël

---

[2]) Kahimemua, die kaptein van die Mbanderus. Die eintlike mag onder dié stam was egter in hande van Nikodemus, 'n halfbroer van Samuel Maharero, en volgens Hererowet die regmatige opperhoof van die Hereros.

[3]) Hy het Witbooi in 'n brief 'n Boesman genoem.

Maharrero my te gewigdig is, en ik kan die woorden niet overlopen, en ik zal wachten totdat die tyd voorbij zal. Nu verzoek ik U doe toch haast ik zal wach totdat dien maand uit is, maar zooals U weet zal ik in korten tyd uitgaan, naar Kahimemo, want hij heeft mij geroepen[1]), maar dat hindert niet te woorden van U, en die werk van vrede verder stuur den man met den brief[2]), ik verzoek U wees toch zoo goed, en dat dien man en stuur iemand met hem. Als bewys dat ik de woorden aan neemt stuurt den man wat Samuël Maharrero mijn gegeven heeft. Hoopende dat U Edl mij zult aanneemt en doen sluit ik die brief met hartelyke groetenis.

Ik ben Uwen vriend & Cap.

Hendrik Witbooi.

No. 65.

Bethanie. 20 Julij. 1892.

Wel Edele broeder Daniël Pitter Magistraat !

Ik schrijf U deze paar regelen, al hoe wel ik minste van allen [ben], ik heb[3]) niet waardig U brief de geven, maar mijn lieve Edl broeder, en Heer ik heb[1]) regte klein kind, en Edele weet ook zelfs, dat kind zijn verstand klein is, maar mijn Edl; dat verpligt mijn, dat ik toch mijn gedachte met U Edl metde delen,[4]) want mennige dagen, kom op mijn hart twee overledene oude Kapiteinen is, oude Kapitein van

---

[1]) Sie No. 63, aant. 3.

[2]) No. 63.

[3]) ben

[4]) mede te delen

Gibeon, eene is oude Kapitein van Bethanië, en die oude twee hoofden heeft ons alle goede dingen achtergelaten, alzoo weet ik niet Edele broeder, hoe dat nu [in] onze dagen zal worden, want dat lyk voor myn tusschen ons, op laats[t]e pund mesprijs malkanderen, zijn alzoo denk ik [aan] overledene twee oude Hoofden, want wereld is nu voor ons regte[5]) naauw, mijn geliefde Edl broeder, ons twe natie[s] is eenigste wat nog niet mees prijs malkanderen zijn, En verder myn Edl. broeder smeke [ik] U laat toch niet deze brief voor Uwe oogen aanstodelyk wezen, en ik hoop en wensch dat toch Heere mog ons vrede helpen.

Met harte lyke groetenis [aan] U en al te vrienden.

Ik ben U liefhebben[de] Broeder

Daniël Frideriek.

No. 66.

Okahandja de. 8. 7. 92.[1])

Aan Cap. H. Witbooi !

Met deze weinige regelen wil ik U bekend maken, dat ik Uwen brief[2]) ontvangen hebt, verder wil ik U bekend maken, en aanwoorden, ik heb U reeds geschreven dat die vrede van Uwe Au vader Kiwitto Witbooi[3]) en mijn vader weet ik niet, want ik was klein kind geweest, en toen ik groot geworden, had ik in myn vader gehoor, dat hij en Au Kiwitto Wit-

---

[5]) regtig

[1]) Die datum moet 28.7.92 wees.

[2]) No. 63.

[3]) uwe grootvader Kido Witbooi (Kiwitti en Kido is albei variasies van Cupido).

booi vrede gemaken, en die vrede is vaste vrede, en mijn vader hebt mijn ook die geweer van Uwe au vader mij gewijs, zoo hadt ik gelooven dat is zeker wat mijn vader mijn verdeel[4]) hebt. En nu in korten tyd hebt U oorloog gemaak tegen mijn Vader, en toen U en Vader op Krans n[e]us vrede gemaakt, achte[r] die vechten van U en mijn Vader, had mijn Vader die selfde voor U gezegt, wat ik U nu bekend maken, hoe de vrede van Uwe Au vader en mijn vader geweest is,. daarom achter mijn Vaders dood, toen [U] myn brief gestuurt en gewacht of dat ik moeg of niet, voor oorlog hebt ik U ook regt geaantwoorden Neen mijn broeder, die moeg en die vrede wat U naar mijn vragen, weet ik niet daarvan, want die oorlog wat nog damarras nu hebt is niet tegen Ulieden, of naar U en of Witbooi zijn natie, maar onze oorlog is tegen Afrikaners[5]) zoo is Ulieden zelf die vrede gebreekt, van mijn Vader en uwe au vader Kiwitto gebreek, en die zaak van Uwe Oorlog en mijn vader en tot naar mijn dagen, die legen net op Uwe kant, vrede of oorlog, maar ik is bekwaam genoeg om met U te vechten of Uwe zampok te vat, wat u my [mee] slaan, met zoo is mijn vaste gedachte is tot vandag, Ver[der] die brief van U zegt zoo, toen U bij Uwe mannen gehoor wat met Bern. Beukus gehoor op Windhoek hoe mijn verlang is, voor vrede, hat Uwe hart beroerten en gezegt, dat is die wat [ik] wilde hebbende. Voor die aantwoord ik zoo. Ik heb voor Bern Bekues voor mijn aferens gestuurt naar Windhoek, niet naar vrede, en

---

[4]) vertel

[5]) In 1880 het die Hereros die Afrikaner-Hottentotte van Windhoek weggeja, wat die kaptein Jonker Afrikaner, die vader van Jan Jonker, in 1842 tot sy hoofstad gemaak het.

al te woorden wat gesproken met Uwe mannen is niet vas geweest mischien [o]or Bern zijn Bankheid had hij zulke woorden sproken ik heb niet voor de twee dingen vrede of oorlog tegen U, als U vrede vrag wat vrede gebreek, ik is vrede, en als U oorlog maken, wat oorlog beginnen, ik is ook bekwaam genoeg, om Uwe stook[6]) te vatten of hand. Dat is mijn vaste en volle gedachte van mij en mijn volk of natie. verder wil ik U ook iets verhalen voor oorlog naar Nicothemus en Kahimmemua wat U gezegt, laat die oorlog niet mijn hinderen maar ik maar die vrede maken met U voor die aantwoord ik zoo, Ja mijn geliefde broeder Uwe woord is regt, maar als dat wat U begin net mij dat was ander ding, maar is woord wat U met alle volken en natie gedaan maakt, toen U met Paul Visser gevecht, had U voor Mannasa gezegt Mannasa U mogt goed wesen en niet verhindert worden en toen U Paul Visser dood gemaakt, had U [naar] Man: gekomen, en voor hem doodgemaakt, en ook met Jan Afrikaners, zoo is onze natie niet, als U wil Nicothemus dood maken dat is ik want hij is mijn broeder, en als U wil voor Kahimemua doodmaken, dat is ik want hij is ik, hij is mij volk denk U dat ik is dwaas, om mijn natie voor u [te] geven, en als ik alleen is, dan heb U kans om mij te dood maaken ? Het gaat met onze nasie niet zoo, verder die vrede wat U met myn man Klaas gestuurt is niet vrede Waarom stuur U twee dingen op een keer vrede en oorlog, wat maken U. Wil U laat ik laat ik schuldig raak, met mij zweer voor God. wat ik gezweer, dat ik zal nuit niet voor Klaas Hans stuuren ? of hoe denk

---

[6]) stok

U, dat ik hebt die ding gemaakt, laat U kan denk, ik is vroomme man en is Regtvaartige Cap. voor God? Neen die heb ik gemaak voor myn zonde en, mijn volk zijn zonde voor God, Want hij heeft mij duizend maal geholpen, en waarom verzoek U, voor mij met die ding; en stuur mijn man met vrede, als dat de woorden van Bern Beukues myn woorden geweest waren, Het is onmogelyk Om mijn eigene mane te stuurt naar mij naar vrede, U mogte maar Uwe man stuur een voor man van U wat alle menschen weet dat is Uwe man Klaas Hans is mijn man. Verder de oorlog wat U gezegt, dat U zal stuur naar Kahime. die is al daar beest gevat, en menschen dood gemaakt, U kan maar alles in Klaas hooren, wat daar gebeurt.

Verder U wees zoo goed, en stuur niet Klaas tweede maal, als U wil brief naar mij stuurt. En daar is hij

Ein digt met Groetnis

Ik ben Cap.

Samuël Maharrero.

No. 67.

Rehoboth den 28' 7 92

Aan den Eerwaarde en broeder Hendrik Witbooi

Mijn lieve boreder met blydschap heb ik alles wat U Edl met mijne Onder Cap en zyn medegezellen gesproken hebt aangenomen. En geloofd U te doen alles wat tot vrede diennen zoover als het in mijn kracht en vermogen staat, zoo als zij. U hebben gezegt ben,

ik ook nu bezig om naar Windhoek sommige van myn Raadslieden te sturen omden Deuitschen beambenaren ook te spreken.

Na beste groetenis aan U
Blyf ik Uw vriend en Broeder
Cap. Herm. Vanwyk.[1])

No. 68.

Hoornkrans den 4 Augs 1892.

Myn lieve hoog Edl Heer Engelsche Magistraat, in Walfisbaai[2])

Ik voel my verplig, en gedwongen, van de toestand en omstandigheid [te schryven], waaronder ik nu leef, ik meen van de toestand van de Duitsters, wat hier in ons land ingekomen zyn, want ik hoor dingen ik ziet ook dingen van die mannen, wat my onmogelyk zyn, en wat my niet goed en reg zyn, daarom maak ik deze brief tot U Engelsche Magistraat, met die hoope, en vrymoedigheid, en op die erkendenis van die oude vriendschap wat myn oude overleden groot Vader met de Engelsche Governement gehad heeft, door handel, en ik erken nog in deze myne dag die oude vriendschap met de Engelschen, want de Engelsche mannen handelaars hebben eers als arbeiders in dit land Afrika ingekomen, en toen wy eers de witte mensch gezien hebben, hebben wy eers de

---

1) Die kaptein van die Rehoboth Basters aanvaar die amp van vredesbemiddelaar.

2) Hendrik se laaste kaart. Hy hoop op Britse tussenkoms. Sie ook Nos. 89 en 92.

Engelsche mannen gezien, en met hen gehandel, en door die handel zyn wy met hen in de bekendschap geraak, en zyn met hen gewent geworden en alle noodige gebruik goederen, wat van de witte menschen komt, dat hebben wy eers van de Engelschen gezien, en geweten, kleere goed, drinkgoed, of schietgoed, en wy hebben gezien, en ondervonden dat men met Engelschen kan klaar komen, in handel en in leven en als het kan gedenk en gezeg word, dat een eenige natie eene voorreg zal hebben, over deze Afrika, dan kan dat gezeg worden van de Engelschen, omdat zy eers in dit land gekomen zyn, en wy zyn met hen in handels vriendschap in bekendschap geraak, want, komen zy in ons land, dan komen zy niet met hunne zelfstandige regeerings wetten, maar zy komen als handelaars, en handelen en gaan weder trug, en deze omgaan van handel met de Engelschen, die vriendschap is my gansch genoeg, en ik heb geen andere meerdere soort van vriendschap of traaktaat noodig, wat ik met een witte natie nog verder kan maken, want zoo als ik nu aan U Edl voorgeleg heb, dat is wat ik heb, van de Engelsche Governement, en van die oude vriendschap van myn oude groote Vader, met U Engelschen, en ik staat nog op die oude vriendschap in myn dag[2]) maar nu ziet ik een ander man,

---

[2]) Ook Hendrik se vader, Mozes of Klein Kido Witbooi, steun hom op 'die oude vriendschap' van grootvader David Mozes of Kido Witbooi. Die brief wat hieronder volg, is aan die agent van Luederitz gerig wat destyds besig was om beskermingstraktate met die hoofde te sluit.

January 1885.

Welgeliefde Heer Mester Vogelsang

Edele Heer ik hebben uwe brief der hand onfangen en het wast

wat ik gansch niet ken, zyne wetten en werken, die zyn my gansch onmogelyk, en onbegrypelyk, en onbestaanbaar, daarom maak ik deze brief aan U Edl, hoopende, dat U my de volle waarheid, en voldoende antwoord zal geven, over myne vragen wat ik wilte vragen, van de koms van de Duitsters want de werken van de Duitsters gaan in myn land in, en komt nu tot aan myn leven, om my te verniedigen met oorlog, zonder dat ik weet, wat myn schuld is, reeds is de oorlog van de Hoofman uitgetrek naar Hoornkrans, om my te kom schieten, maar hy is eers truggegaan,

---

en†) de veld hebben ik dat onfangen en†) Damaraland en†) de werk hebben ik dat onfangen zoo was ik ongelee om uwe Edel anword te geven maar vandagt is dat myn zeer goed dat ik u Edele gezien heeft en vandagt zal anword geefen en vroeger tyd heeft myn overlede aude Vader Capt. Mozes Witbooy†† [e]en traktat met de Enkelsche Governement besloten vriendschap van verbendenis van verbond besloten zoo ben ik nu niet staat om u Edele anword te geefen want ik is nocht an de virendschap van myn overlede vader vast zoo hebben Mester Paulgrave††† ook by myn gekomen om te onderzoeken de vriendschap van myn aude vader hebben ik dat erken[n]en en verder hebben de Governement myn dat ongeschryven dat ik de vrientschap van myn overlede vader erkennen zoo is hy daar over zeer verblyd zoo heeft de Goverment myn ingeschryven zoo is ik an de vrientsch. van myn aude vader vast onfangen het beste Complimenden an u Edel Heer ik de aude

Capt. Mozes Witbooy

---

† in

†† Kapt. David Mozes Witbooi

††† die Kommissaris in 1876 deur die Kaapse regering na Damaraland en Namakwaland gestuur om ondersoek te doen in hoeverre die inboorlinge bereid was om 'n Brits protektoraat te aanvaar en of dit in belang van die regering of die inboorlinge sou wees.

omdat ik die tyd niet thuis was, zoo ben ik verbaas, over die oorlog, wat myn schuld is,[3]) en waarom ik geschiet word, want het is my niet gezeg, dat ik zal geschiet word, en waarom ik geschiet word, daarom vraag ik by U Edl, omdat U miesschien zal weten, want Gy zyt traaktaten, en van U Engelschen en Duitsch kan de een natie geen ding doen, wat de ander natie niet weet, want, omdat ik zoo gehoort heb vraag ik by U Edl, dat de Engelsche Governement en Duitsche Governement een groote vergadering[4]) gemaak hebben, en gesproken, aan wien zy de land Afrika zal overlaten, om beschermings traaktaat met lands hoofden te sluiten, zoo heeft U Engelschen aan Duitsters het land afgegeven maar U hebt in Uwe vergadering gezeg, dat geen hoof zal gedwongen word met geweld, als een hoof gewillig is, en verstaan, om die bescherming aan te neem, dan kan hy aannemen, en wanneer ander hoof onwillig is [en] niet verstaan, om die bescherming aan te neem, dan kan hem ook niet gedwongen en verpligt worden, met geweld dat was Uwe afspraak gewees in Uwe vergadering, met Uwer aller toestemming, en zoo is het ook geschied, sommige hoofden hebben zich ingegeven, in die bescherming, maar die hoofden staan vandag in die groote beraauw, en spyt, dat zy die bescherming aangenomen hebben, want zy hebben nog niets gezien, van al die lekkere woorden wat de Duitsters voor hen gezeg hebben, want de Duitsters hebben voor die hoofden gezeg, dat zy voor die hoofden wil beschermen,

---

[3]) zoo ben ik over die oorlog verbaast en weet niet welke schuld ik daaraan heb.

[4]) Sie No. 59, aant. 5.

van andere magtige natiës, wat met magten wil inkomen en de landshoofden met geweld hunne landen en plaatsen afvatten zoo wil hy de hoofden beschermen, van zulke onverstaandige, en onregvaardige menschen, wat de landshoofden hunne eige landen en plaatsen wil afvatten, eigenhandig, zonder dat zy permisi krygen van de hoofden maar het lyk my gansch heel anders, zoo ver ik nu gehoort en gezien heb van zyn koms het lyk my, hy zelf is die man, wat hy zeg van de andere natiës, want hy komt nu al met zulke werken, want hy regeert nu zelfstandig met zyne regeerings wetten, hy vraag niets naar reg en waarheid, of permisi by een landshoof, want hy zet zelfs de wetten in ons land, naar zyne eigene uitzien, en die wetten zyn gansch onmogelyk, en onbestaanbaar, en onbeleefbaar, en onverdragelyk, onbarmhartig, en ongevoelig hy zet verbodende wetten in ons land, en op onze plaatsen, en belet ons ook, om ons eigen landswilt te schieten, om daarvan te leven, want dat is ons levens kans, wat God ons gegeven heeft God ons gegeven heeft hij heeft reeds een Witte man, daar voor gestraf, omdat hij de wilt geschiet heeft. om te leven hij straf zelf onze menschen, op Windhoek, en heeft menschen reeds doodgeslaan over schuldig, wat niet genoeg en waardig zijn,[5]) om mensch daarvoor dood de slaan, dat waren .5. menschen 4 bergdamaras, en 1. rooi man van mij dat hebben zelf de ampenaars van Hoofman aan mijne ampenaars ver haal, en hij slaat te menschen op een schandelyke en grouwelijke wyse wij dom[m]e en onverstandige menschen, zoo als hij van ons denk

---

[5]) weëns misdade wat g'n doodstraf verdien nie.

wij straffen nog nuit een mensch op zulke gruiwelyke en onbehoorlyke wijse, want hij strek de menschen neder op de rug, en slaat de menschen op de maag, en wel tusschen de twee bennen[6]) het zij man, of het zij vrouw mensch zoo kan U Edl zelf begrijpen, dat geen mensch kan leven, van zulke straf en ten tweede toen de damarras op mijn plaats gekomen zyn, en zijn gevlug, en omdat zij moeg geworden zijn van de vlug, zoo hebben zij geleg en geslaap, toen komen daar 4 Witte mannen, en 1. baster en vermoord daar 6. damarras, en dat zijn witte mannen wat onder hoofman staan, zoo zijn nual 11 menschen, zonder oorzaak van de Duitsters ver moord geworden, daarom maak ik deze brief aan U Edl. Om U te zeggen, en ook te vragen om[7]) U Edl weet, van deze dingen, en werken en voornemens van te Duitschters, waarmede zij in ons land ingekomen zyn want ik hoor, dat U Engelschen en Duitschen met Uwer aller toesteming, het land over de Duitscher over gegeven heb, om die bescherming traktaat met lands hoofden te maken met de gewilligheid, en toesteming, van de hoofden en een hoof wat niet wil ingaan in traaktaat, die kan niet verblig word met geweld, om in die traaktaat in te gaan, zoolang hij nog niet zelf in zien zoo heeft Hoofman ook zelf bij mij hier gekomen,[8]) ook met die verzoek van die traaktaat, en hij heeft mij ook zelf met zijn mond gezegt, dat hij mij niet verbligt met geweld, om die bescherming aan te nemen, maar dat ik naar mijn eigen vrijje wil en verkiszing

---

[6]) beenen

[7]) sodat

[8]) Onderhoud beskryf in No. 59.

kan doen, als ik wil aannem of niet en als een hoof niet wil aannem, dan kan niets verder aan die hoof gedaan word, dan kan hem vrijgelaten word zoo hebt ik den Hoofman gezegt, dat ik gansch nog niet verstaan en niet inzien, of het mogelyk is, en of het kan zoo regt zyn, dat een zelfstaantige Hoof, wat zyn eigen volk en land heeft, kan onder andere hoof wat ook zelfstandig is over zijn volk en land kan staan, en om van ander hoof beschermt de worden, zoo verstaan ik gansch niet en ziet geen mogelykheid, en ik kan niet in een ding in gaan, wat ik niet verstaan, van het om niet naderhand in een groote beraauw en spijt daar na te hebben, zoo als nu alle andere hoofden reeds in de beraauw staan, en huilen met hunne menschen, dat hij die lekkere woorden, van de Duitsters aangenomen, en die traaktaat aangenomen hebben, maar omdat het voor hun te laat is, kunnen zij niets doen, maar moeten daaronder lijden, maar ik en nog andere twee hoofden hebben zich nog niet ingegeven, in die Duitsche bescherming Dat zijn Andries Lammert, en Simon Koper,[9]) en ik heb zich niet ingegeven, met mijn volk en land, en ik staan als zelfstandige hoof met myn land, en myn grond is zoo ver als het oude Kapithein van Namagualands gewees was, ik me[e]n oude Churnelius //Oasip[10]) is het myn grond

[9]) Lambert, die kaptein van die Khauas Hottentotte van Gobabis is in Maart 1894, terwyl die oorlog tussen Leutwein en Witbooi nog aan die gang was, deur 'n Duitse krygsraad wëens die moord van 'n handelaar van Zyl geskiet. In dieselfde jaar het Leutwein 'n traktaat met die nuwe Khauaskaptein en met Simon Kooper gesluit—albei onder die indruk van die veldtog teen die Witboois, natuurlik.

[10]) Voordat die *Orlams*-stamme vanaf 1820 na Namakwaland gekom het werd die kaptein van die Rooi Nasie, Oasib, as

van de dagen van myn Overleden groot Vader tot op deze myne dag. Want Ou //Oasip heef met deze beloofte mijn groot Vader g[e]schied.[11]) Als ik Uw overwin. Dan zal ik U over brengen naar Pella,[12]) en als U my over win Dan zal U grond zoo ver als het myne is Uwe Eigendom worden, en zoo is het geschied, Myn Groot Vader heeft Ou //Oasip overwinnen, en zoo op die woord van ou //Oasip is zyn grond van mijn groot Vader ingekreegen met bloed en toen Mannese Kapithein[13]) geworden is onder rooi natie, toen wil hij deze reg en wa(a)rheid niet erkennen, zoo heef hij my werder geschied, ook zonder Oorzaak zoo heb ik henn weder ten twede maal Overwinnen, in onze dag en ik heb hem verstrooit, en hy is nu niet meer in zijn land, en op zyn plaats, maar is naar Damaraland gevlucht, met zyn heel natie zoo is de Namagua land twee dubbeldt met bloed gekocht, Van Ou Vaders dagen tot op mijne dagen, zoover duidelyk en onwederspreekbaar is het, Dat Ou //Oasip zijn grond mijne is, naar ware bekende oorlogs wet, en daarom heb ik mij niet gegeven, onder de Duidsters met mijn grond en volk, en ik ben zelfstandige hoof en baas over myn grond, en ik kan doen over myn grond zoo als ik uitzien, Ik kan geven wien ik wil, en ik kan ook niet geven, wien ik niet wil geven, en omdat ik

---

Opperhoof van Namakwaland beskou. Witbooi argumenteer hier dat hy nou moet beskou word as Opperhoof van Namakwaland en in sy latere briewe gebruik hy die tietel.

[11]) het teen my grootvader geveg.

[12]) suid van die Grootrivier waarvandaan die Witboois na Groot-Namakwaland getrek het.

[13]) Oasib se opvolger was Barnabas, hy weer werd opgevolg deur Manasse.

zoo ben, en op oude vrienschap, en bekenschap, van mij wat ik met U Engelsche heb, Heb ik aan de Engelschen groot manne de Konsesi reg[14]) in mijn grond gegeven, waar de Duitsters my die Konsesi reg sta[a]n vraagen, maar ik heb de Duitsters afgestaan, en aan de Engelsche mannen gegeven, omdat ik met het mijne kan maken, zoo al[s] ik wil, om ook uit de schatten van mijn grond te leven en omdat ik de Duitsters niet kennen, zoo heb ik hen afgestaan, En omdat ik U Engelschen ken, zoo heb ik U gegeven zoo we[e]t ik niet waarom die mannen nog niet komen om die werk de doen, of hebt U Engelschen mij in de handen van de Duitsters afgegeven, met onze Virienschap en ook met die Kon[se]ssi reg, Want ik ziet en hoort dingen by die mannen, wat niet goed en regt zyn voor mij, dat zijn ook in mijn grond eigene regten en werken doen wanner zij in de gronden van de andere hooften, wat zich onder hen ingegeven hebben zulke regten en werken doen, dan zeg ik niets, maar dat zij ook in mijn grond inkomen, met zulke werken, wat onder hen ziech niet ingegeven, heb, met mijn grond Dat kan ik niet verstaan, en ik hebt ook gehoort, Dat U in Uwe zettig[15]) gezegt heb Dat niemand zal gedwongen wor[den] met geweld, om zyn grond af de geven, en ook die beschermmig aan de nemen Maar het is niet zoo by de Duitsters, zij willen mij met geweld, dwingen, Dat ik onder Hen moet staan, en zij willen mij slaan, met oorlog, om myn Grond, hy zeg ook, Dat hij voor vreede komen, is, Maar dat lijk ook niet naar waarheeid, zoo als ik zyne werken zien, want ik zeg hem van die Oorlog,

---

14) konsessieregte
15) zitting

Wat ik met damaras heb, Met welke rede en met welke bedoeling en om welke oorzaken, Dan stem hij zamen met mij. Want ik zeg hem Dat ik Damaras slaan om zijne onmenschelijke geaarheid, dat hij niet schuw en niet vrees om een mensch met koude handen in de vreede te vermorden, zonder de oorzaak en zonder de schuuld, Want in de eerste beging[16]) van de groot moorderij, Wat de damaras gansche rooi menschen vermoord hebben, was ik zelf in de handen van de damaras ook gewees, toen hebben de Damaras mij gezeg, Dat ik vandag zal sterfen,. Zoo heb ik die dag gevraag. Wat is dan mijn schuld, zoo hebben zij mij gezegt gy heb geen schuld gedaan, maar gij zult sterven omdat gij rooi zijt maar op een wonderbare wijze van Gods mag en voorzinigheid ben ik uitgekomen zoo heef hij alle andere menschen, met mesten[17]) ke[e]l afgesnij, net als een vee of beest, en met stompe bylen menschen gekap, en hij eet menschen vlesch,[18]) hij ach niemand als mensch, en om deze oo[r]zaken slaan ik te damarras en deze Hoofman hij erken, en getuig met mij zamen dat hij ook weet deze kwade geaardheid van die natië, en nogthans zegt hij dat gij allen de schietgoed gestopt met Uwe toesteming, dat ik schiedgoed niet zal kregen, en dat ik de oorlog daardoor zal ophouden hij stopt te schietgoed van mij, dat ik niet die kwad zal slaan, wat ik [in] de damarras zien met schietgoed, maar hij wil my slaan over een kwad [wat] hij ook alle[e]n zien, ook met zelfde schietgoed, wat hij voor mij

---

[16]) begin

[17]) messen

[18]) Verskeie skrywers beweer dat die Hereros van die geslagsorgane van hul vyande medisyne gemaak het.

gestopt heeft, hij stopt te schietgoed, en zeg, dat de bloedvergitting daardoor zal op houden, maar de schietgoed is bij hem vrij, wanneer hij mijn bloed wil vergitten, dan werk hij met de schietgoed, en dat hij zegt dat hij voor vrede in ons land gekomen is, dat is niet waar, want hij heeft gansch oorlogs gedande,[19]) hij heeft alle[e]n oorlogs werktuigen, hij breng veel schietgoed, Kanunnen,[20]) hij bouwd oorlog schansen, hij heef oorlogs mannen, met een woord, hij voor oorlog klaar in dit land gekomen, zoo heef hij ook reeds bloed vergit van 11 menschen, maar hij ziet alleen in mijne handen de vloedvergitting, maar myn bloedvergitting is een vrijje werk [van] oorlog, maar hij vermoord menschen zonder oorlog in vrede en dat zijn de dingen wat ik niet kan verstaan, bij die Duitsters wat gijlieden in Uwe zetting uitgezien hebben, en naar ons land gesturt hebben, daarom maak ik deze brief tot U mijn lieve Magistraat als ware vriend Hoopende, dat U mijn dipte gevoel, want ik klaag U de binnenste zware gevoel, en smaard van mijn hart, en het smarte mij zeer, en het spijt en berouwde mij zeer, dat Ulieden zulken mannen naar ons land uitgezien hebben en ik maak u deze brief, en verzoek U ook vriendelyk, om toch zoo goed te wezen, en geef ook aan de Kaapsche Goverment, laat alle Engelsche groot mannen dat ook moge hooren, dat Zij toch weder zetting maken, en over deze toestand van deze Duitsters moge weder beraden om deze mannen als [het] mogelyk is weder trug te roepen uit ons land, want zij gaan niet op Uwe Acorten, en besluiten, waarmede Gij hun de toelaating in dit land gegeven hebt, want omdat

---

[19]) het is alles oorloggedaante

[20]) kanonne

die mannen uit Uwe zetting uitgegaan zijn, kunt Gij lieden dat ook weder veranderen, en trug roepen, omdat zij niet op Uwe besluiten staan en gaan, want te mensch kan altyd veranderen, iets wat hij gemaakt heeft, als het niet goed is, naar zijn zin, en als hij niet goed doet daarom stuur ik deze brief met mijn eigen man, om het zelfven in Uws Edls handen af te geven, met alle hart,[21]) om toch ook hastelyk iets van U Edl te horen, en weeten. Verder wil ik U nog iets melden, Van myn Oorlog, Wat ik met de Damaras heb, en van de Vreede, Deze oorlog is niet onstan door ons allen zijn schuld. Het is alleen door de schuuld van Damaras ontsan, Wy hebben niet over woord gestrydt, en niet over woord of dat in misverstan gekomen, maar hij heef de Rooi Menschen Eerst vermoord, zonder schuld in vreede , en deze Kwaade geaarheid in werken, Dat is zyn schuld, Waarvoor ik opgestaan heb, Om hem de slaan, zoo verwach ik die ware vreede uit zyn hart, en uit zyn mond, Dat de schuuldige zal zyne schuuldigheid gevoel en erken, en tot my zal zeggen, ja broeder Ik heb gezondig, en verkert gemaak, en door myne verkerte werken heef de Oorlog zoo lang gestan, en wy hebben Daardoor vele zeilen[22]) verlies zoo vergeef mijn toch, en geef mijn toch de vreede Ziet! Wanner hy zoo uitkom, Dan ben Ik met alle blydschap gereed en genegen, Om met hem ware vaste vreede [te] maken, Zoo ben ik niet onwillig om vreede te maken, maar dat is de re(g)te in poort,[23]) Waarin ik de vereede verwach en wil hebben wan[t] de schuuldige moet zijnen

---

[21]) haast
[22]) zielen
[23]) inbors

schuuld erkennen, en boede doen Doen voor God! en vergivenis vragen, Dan is God ook genadig, en vergeef den zondaar, en Dat is wat ik wil hebben by die natie en waar voor ik heus land[24]), Maar nu heb gij allen ook in uwe zamenstemmig de schiedgoed van my gestop, Dat de vreede daardoor zal komen, en me[e]nt , Dat U [e]en goede land,[25]) en gezond makende plan uitgevonden heb, maar het is niet voor mij domne verstand, een goede en gezond makende plant[26]) maar het heef de land en menschen dood gemaak, want ons dit lands menschen, ons leven be-sta[a]t [e]en groot geduulde[27]) uit schiedgoed, want wy zyn arme menshen, en leven daarvan, en schied-goed is niet schuuldig, Dat de oorlog [is] onstan, maar het is de kwaad wat in des menschen hart is, en juis om die kwad de[r] menschen heef Gode ver-staan en kennis aan Uw wilde[28]) menschen gegeven, om schiedgoed te maken opdat deze kwaad wat uit des menschen hart uitkom moet geslaan word, als ducht roete[29]) voor ieder natie, Wat niet naar Gods wil en geboden wil leven, Zoo! De schiedgoed zijn Gods werk duigen voor Oorlog, want gods laat[30]) een natie met oorlog met E[e]n ander natie, en Dat is met schiedgoed, Daarom verzoek ik u liefe vrienden, om toch schiedgoed [o]op te maken, en vrylaten voor de heele werld, omdat jedermensch[31]) dat kreegt, Zoo

---

24) plan maak
25) plan
26) plan
27) gedeelte
28) witte
29) tuchtroede.
30) God slaat
31) ieder mensch, Duits: jeder Mensch.

als van ouds, en leven van schiedgoed, Dat is ook myne hartelyke bede en verzoekt aan U Ede. Heer moet ik eers sluiten, al hoewel ik nog meerdere dingen aan U kan verhalen

Zoo sluit ik eers. en Groet U hoog Ede. Met [e]en Vreindlyke Groetenis

Ik ben U vriend en Kapithein

Hendrikdt Witboois.[32])

Mijn lieve hoog Edl Heer Engelsche Magistraat in Walfischb.[33])

Ik maak deze paar regelen bijzonder aan U Edl. ik heb hier een brief aan Hoofman in Windhoek geschreven, zoo heef hoof man kwad geworden tegen mij, omdat ik hem niet met de Eere merk tekens gemaak heb op zyn brief[34]) zooverzoek ik U Edl., om mij tog zulke brief zaken te geven waar de zekere Eere merk tekens opgeschreven zyn van U Grootmannen, want ik het[35]) niet zulke papieren, en briefzaken, dat ik Uwe briefen in zulke brief zaken leggen, want ik weet zelf Uwe naam niet, hoe ik U zal noemen, zoo heb ik [U] maar Engelsche Magis: genoemd, zoo moet U Edl mij tog Uwe naam schrijven, want door de ontwetentheid heb ik zoo geschreven, zoo moet U

---

[32]) Die skrywer van die gedeelte tussen die nummers [32]) in die begin van die brief en by die naamtekening is dieselfde as dié waaroor Aant. 2, No. 56 handel.

[33]) Die eerste brief is seker offisiëel bedoel en hierdie naskrif meer aan die persoon van die magistraat gerig.

[34]) omdat ek hom nie in my brief met sy eretietels aangespreek het

[35]) selde dat die Afrikaanse 'het' voorkom inplaas van 'heb', 'hebt', of 'heef', 'heeft'.

Edl mij niet tog kwalyk nemen, want ik heb nog niet veel met U groot mannen omgegaan in briefen, maar nu zullen wij miesschien omgaan met briefven, zoo moet U Edl. mij tog Uwe naam en zulk brief zaken van U Groot mannen zijn, Eere merk tekens helpen, want ik heb niet zulk dingen. Dat moge U Edl. mij tog veronschuldigen.

No. 69.

Hoorn krans den 6. August 1892.

De vrede aanspraak van Cap' Her' V. [Wyk][1])

Tot Cap' Hendrik Witbooi.

Woorden van Cap' Her; V. Wijk met mij over de hoofpunt van vrede.

Eerste aanspraak van Kapit Hr. v W.

Ik ben gekomen tot U deze Cap' om mijns hartens wensch en verlangen voor u uitte spreken, want Samuël Maharrero heeft mij een brief gegeven, waarin hij mij vriendelyk en als vader verzoek en uitgenoodig [heeft], om tusschen Ulieden de gaan, en als vader van vrede te spreken, of er nog niet kans en mogelijkheid en genegenheid is van te vrede, zoo heb ik de verzoek van die man ontvangen, terwyl hij mij noemt vader, om als vader deze zaak van vrede te vermiddelen, en omdat het ook reeds al lang, mijn verlangen en hartelyk bede is, wil ik het met alle gewilligheid en blydschap mijn oude lichaam overgeven, om tusschen U twee hoofden te gaan, zoo ben

---

[1]) Die kaptein het sy brief No. 67 met 'n persoonlike besoek na Hoornkrans opgevolg, met die doel om Witboois vredesvoorwaardes te verneem.

ik tot U gekomen, om van U iets wat duitelijk is te hooren van vrede, en om toch ook iets te kunnen zeggen, als de Cap; mij arm neer leg, en dan zal ik weder zelf naar Samuël Maharrero gaan.

Antwoord van mij Capitein Hendrik Witbooi

Ja lieve Cap' Ik heb te voor nemens van Uwe koms gehoor, en ben zeer van harte verblyd en dankbaar, over Uwe koms, maar, ik kan U vandag niet Uwe wensch voldoen, ik kan U vandag niet iets geven wat vas en duitelyk is, want ik heb U altyd gezeg, in voorige dagen, toen U tot mij van vrede gesproken heb, wach eers, ik heb altyd gezeg, laat ons menschen niet vrede maken, maar, laat ons veel meer bidden, tot God wat te stigter des vredes is, laat Hij zelf de tyd van vrede laat uitbreken, en laat een van ons twee wat vechten vrede vragen, uit zijn eigen hart, zoo heb ik woorden gehoor, van mijne mannen, wat ik naar Windhoek gesturt hebben, dat zij daar op Windhoek een man, met name Pernd Beukeus gekregen hebben, wat ook van Samuël Maharrero gesturt was, naar Windhoek en die man heeft aan mijne mannen woorden van Samuël Maharerro verhaalt en toen mijne mannen gekomen [zijn], en mij die woorden verhalen, toen is mijn hart bewogen geworden, van die woorden, want die woorden waren mij zeer gewigtig en en ernstig, en ik ben in myn hart opgestaan, en gekyk, van waar die woorden zijn, en van wien die woorden komen, zoo heb ik gedach, dat zijn de woorden wat ik vraagt, en wat ik verwacht, want in deze poort verwach ik de vrede, met zulke woorden, en dat zijn toch waarlyk niet woorden, wat uit Samuël zijn eigene

menschelijke hart uitkomen, en uit zijne uitvinding[2]) maar dat zijn woorden van eenen hoogeren mag, en voorzienigheid, en van Dien bestuirte[3]) woorden, Zoo heb ik het ten volle deze deze woorden geloof, Dat zij waarlyk Samuel zyn woorden zijn en heeft het mij gesmaak, als of dat de woorden zyn wat uit een broon[4]) uitkomen, zoo hebben deze woorden mij die vrijmoedighen en blijmoedigheid gegeven, om mijn mond open te doen, en tot hem weder iets de zeggen, en dat ik die woorden ten volle aangenomen, heb zoo heef hij mij een brief gegeven, wat ik gansch verbaas en verwondert is, want hij werp alle dingen op mij, en hij on[t]ken ganschelijk die lieflyke woorden wat hij zelf met zyn mond uitgesproken hebben, En beschuuldig dien man van Hem wat hy gesturt heeft, Dat het niet zijne woorden zijn maar dat die man uit bangheid die woorden zal gesproken hebben, en alhoewel hij zoo die woorden on[t]ken, zoo voel ik doch in mijn hart, en geloof Dat het waarlijk zijne eigene woorden, zyn maar hy ma[a]k net zoo als zijne overleden Vader gemaak heef, Zyn Vader heeft ook op den dag van !Goxa//ganas zulke gewigtige woorden uitgesproken, en ernstige woorden, en kort daarna heef hij ook weder die woorden on[t]ken, Hy proper[5]) om op waarheid te staan, en kort daarna spring hij weder af, van die waarheid, en net zoo vermaak hij ook weder, zoo lijk dat maar voor mij, zoo ben ik opgestaan, toen ik zijne woorden gehoort hebt,

---

[2]) Van hier af word die stuk voortgeset in die handskrif waarvan in No. 56 aant. 2 en 68, aant. 32 melding gemaak word.

[3]) bestuurde, geïnspireerde

[4]) bron

[5]) probeer

maar zijne brief heeft mij weder laten zitten, door de onkenning van zijne woorden zoo kan ik U vandag niet vaste en duidelijke iets geven, zoo heb ik eers zoo uitgezien, laat eerst naar die man Samuel Maharero [gaan] en zoek eers bij die man, en zoekt die woorden, en zoekt een ware vreug in Samuel, waardoor hij deze woorden gesproken heeft, en kom dan weder tot mij, met een vaste en duidelijk, en ware dingen van Samuel ! want ik denk, U deze Kapithein gy kend mij Gij kent mijne gedachte, en werken, maar die man ken U messchein niet zoo ver, Daarom gaat eerst naar die man, en kom weder, Dan eers zal ik U iets dui[de]lijks en vaste kennes geven, zoo werk dan zonder vermoeide zijn, terwijl die man U ook noemd als Vader, en als kind Achter U wil staan, om als kind van U geleert en onderwijs en beraden de woorden.

Kapithein Hermanus antwoord.

Verder wel ik ook iets vragen aan te Kapithein, als het niet te vroeger is, Kapithein Hendrik Witbooi Antwoord Kapt kan vragen, Kapi[t]hein Hermanus vraag Wat zou dan de op leggen wesen[6]) van U deze Kapithein, op de vreede wanner Samuel vreede zoude aannemen, en maaken ?

Kapithein Hendrikdt antwoord

Ik zou hem twee punden opleggen Hij heef menschen van mij, zoo zal ik die menschen vragen, Dat is eene, en de tweede, ik zal de orlog onkoste vraagen, maar het zal miesschein voor hem zwaar

---

[6]) watter voorwaardes sal u oplê.

woorden, maar naar mijn weten, zoude het voor hem niet al de zwaar en onmogelijk wesen, als hij dat zoude weten, en wel bedenken, dat die schade en verlies meer is, wat hy door oorlog zal kreegen, Dan die schade en verlies, wat hij zelf met zijne handen zal uitgeven, in onzes aller toestemmi[n]g op een zekeren maat, want de Oorlog vraag niets by de eigenaar, Hy vat ook niet op zekere maat, hy verschoen niets Hy vat al wat hy ziet en krijg, Het zy gemeeste[7]) goed, of ongemeeste goed , wat de eigenaar misschein niet zou geven, als hij zelf zou gegeven, Dat vat hy, De beste ongemeeste huis melk koei, dat vat Hy ook Daarom denk ik, dat deze oplegging voor hem niet zwaar woorden,

Als hy in deze zaak dieper zoude inzien.

Kapithein Hermanus V. Wyk vraag verder,

Als Samuel Maharero de vrede aannemen, Waar meend U Kapithein ? Dat de vergadering plaats zal vinden ?

Kapithein Hendrikd Witb Antwoord.

Ik meen, dat het hier op mijn plaats zal wesen.

Hier heeft deze gespreek geeeindig
Kapithe[i]n Hendrik Witboois

No. 70.

Hoorn krans den 6 Augustus 1892.

Myn lieve broeder en kapi : Hermanus Van : [Wyk]

Op Uwe koms, en op uwe lievelyke voornemens over

---

[7]) gemeste, vetgemaakte dieren

de vrede, dat U de ware vrede wil bemiddelen, in Gods naam tusschen mij en mijne vijanden, leg ik heden op arm neder voor U, om deze wensch en verlang van U te voldoen, en ik geef U tyd, en kans en vrijje permissie, om in die zaak als een lands hoof [te] werken,[1]) want te woorden van Samuël Maharrero hebben mij bewogen, en mijn hart doen opstaan tot vrede, maar met ontkenning van die woorden heeft hij mijn weder laat [voort] zetten, zoo geef ik U Kaptein Herman' Van Wyk die werk over met al Uwe vermogen te werken, zoover als de almagtig God U kan helpen en bijstaan.

Met ware voorbiddende hart blyf ik U broeder Kaptein.

Hendrik Witbooi.

No. 71.

Hoornkrans den 7 Aug 1892.

Myn lieve broeder en kapitein Jozef Frederiks !
Ik heb Uwen brief[2]) ontvangen, en gehoort, en ik ben zeer daarover verblyd uit de diepte van myn hart, en zeer dankbaar, en ook dat gy Uwe twee groot mannen zelfs persoonlyk gesturt hebt, daaruit zien ik,

---

[1]) Die brief is 'n bekragtiging van die onderhoud beskrywe in No. 69. Nieteenstaande die volmag wat Witbooi hier aan van Wijk gee, het hy laasgenoemde later aanspreeklik gehou vir die skadevergoeding of 'oorlog onkoste' wat hy by die vredesluiting nie uit Maharero kon kry nie.

[2]) 'n Antwoord op No. 60.

dat U ook goed meent, tusschen ons, dat toch niets in miesverstaan mag komen, opdat die mannen nevens de brief ook mondelyks my verhaal, duitelyk, wat Uwe mening is, zoo geef ik U ook weder deze brief met die twee mannen, en ik zeg weder zoo van de plaats, ik houd die plaats als myn plaats, op de weten van die voorreg, zoo als U Edl ook wel weet, dat al wat ou //Oaseb zyn grond en plaats was, dat, dat nu myne is, en dat die plaats myne is, is niet zoo groot schade en verlies voor U, zooals ik U Edl in de eerste brief gezeg heb, is het by ons rooi hoofden, onze menschen kunnen op een plaats gemakelyk zamen wonen, zonder verhindering, of beletting, of zwarigheid, of afgunstigheid, en wy kunnen met malkander alles schikken, een den ander, maar by die mannen Duitsters is het niet zo, daarom wil ik deze mannen niet hebben, dat U Edl nog verdere regten aan die mannen in ons land zal geven, waardoor zy nog meerdere invloed en regten zich zelven zal toe eigenen, en dat in myn grond en op myne plaatsen, wat tusschen ons zyn, en wat meer nader op myn kant zyn, en niet alleen van myn grond zeg ik dat, ik wensch ook niet zelfs van Uwe grond en plaatsen, dat gy dat niet mog doen, om nog plekken wat gy nog niet gegeven nog aan die mannen te geven dat is maar wat ik wil wegkeeren, en tegenstrydig is, en niet wil hebben, want ik denk zoo, dat U alle hoofden, wat zich reeds ingegeven hebben,[2]) gy kunt denken, dat het nog goed en nuttig is voor U, dat ik een hoof nog buite kant staan met myn volk en land, en het zou voor U als een stuk vleesch wezen, wat weg gezet is voor komende zware moeijelyke dagen

---

[2]) in die Duitse beskerming

en tyden, want U hebt zich nu reeds in die menschen ingegeven, en wanneer die menschen U overstromen met hunne onverdragelyke en onbestaanbare en geweldige wetten en werken, dan is het miesschien op myn kant voor U en voor Uwe menschen nog hoope en kans, zoo als ik U Edl al reeds gezeg heb, van ons rooi menschen zyn levens geaardheid, zoo verzoek ik U lieve kapitein! om my toch goed in deze zaak te verstaan, ik ben niet afgunstig voor U, maar ik ben gansch afgunstig voor die mannen, want ik ken gansch geheel en al die mannen niet, zooals ik hen niet ken, kan ik hunne wetten en werken niet verstaan, zoo als zy nu reeds op Windhoek hier met hunne regeerings wetten werken, zoo als U ook van deze Uwe mannen zelf zal hooren, wat uit den mond van kapitein Hermanus v. Wyk zelfs gehoort hebben, hoe die menschen zyn werken zyn, zoo verzoek ik U lieve kapitein! om toch deze zaak trug te roepen, dat U die man die plaats gegeven hebt, ik zeg dat om Uwent wil, en om mynent wil, dat ik toch niet zwarigheid door U kryg, van die mannen, want zy graven alreeds onder myne voeten als een boom, om my om te werpen, op allerlei wyse zoeken zy nu om my in te krygen, niet in reg en waarheid, maar met schoone geweld, met groote hoope en vertrouw, dat U Edl my goed zal verstaan.

Sluit ik myn brief met groetenis aan U allen de gansche gemeente, ik blyf U vriend en broeder en kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 72.

Hoorn krans den. 17. Augustus 1892 —

Mijn lieve vriend Jimpel !

Ik maak deze baar regelen, met een hartelijke verzoek, en smeken, tot U witte mannen, wat ik in myn grond vrijheid gegeven hebt, om vrij rond de trekken, en te wonnen, en gras en waters vrij te eten, en de drinken, om mij toch heden te helpen, op den dag wat ik in groote noot en leiden staat van levens kans, want ik houde het zoo; dat wij vrienden zijn, en dat de een den ander zal helpen, wanner te een met zijn noot en hulp behoefdigheid tot hem komt, en hem om hulp vraagt, zoo kom ik heden tot U en smeek U van harte, om mij toch te helpen, van 10. beesten, want mijne menschen dooden van honger met mij en ik kan in deze hastige tyd niet oorlog maken, want Samuël Maharrero heef tot mij woorden gesproken en hij heeft ook Capitein H. v W. geroepen, zoo is die Capitein nu daar heen weg, zoo zal ik eerst die Cap. inwachten, en nevens dien, heeft de Duitsters ook schiedgoed van mij gestopt, daarom [doe] ik deze vriendelyke verzoek aan U, om toch zoo goed te wesen, en mij [te] helpen van koste[1]), om die Cap' in de wachten, en smeek U noch, heb toch barmhardigheid en medegevoel voor mij, en word toch niet jammer van die weinige kost wat gij hebt, maar heb jamer toch over mij, zoo als U over U hebt, en zooals U over Uwe leven zich bekomert, en heb toch een di[e]pe medegevoel met my, en uit die medegevoel help mij toch lieve vriend. [met] die 10 beesten want op de

---

1) kos

hoope en vertrouw doet ik deze hartelyke verzoek en smeeken tot U, en mooite, zoo deel toch van die weinige kos, wat U daar zal hebben voor Uw eigen leven voor mij, als Uwe vriend.

Nu sluit ik en groet U hartelyk

Ik ben U vriend en Cap.

Hendrik Witbooi.

No. 73.

Hoorn Krans den 17 August 1892

Mijn liefe vriend Ou Robisoon ![1])

Ik stur mijne mannen met deze brief tot U, met een hartelijke verzoek en smeken. ik smeek U van harte, om toch zoo goed te wesen, en mij helpen, op de rekening van die verzoek, wat U tot mij gezegd hebt[2]), zoo heb ik U die vrijheid gegeven, om op mijn grond vry rond te trekken en te wonen, en waters en gras vry te eten en drinken, zoo help voor mij toch liefe vriend van 20 beesten, een gedeelte op die rekening, en eene op de Vrienschap, want het gaat nu tegenwoordig hart met mij van levens kans, zoo moet U toch lieve vriend niet denken, ik heb min, en ik kan daar van niemand mededelen[3]), maar gedenk toch aan mij, en heb barmhardigheid en medegevoel over mij; en uit die hartelyke medegevoel moet [U] toch denken, Ik zal van die weinige kos wat ik alleen voor mij heb, die man helpen, en ik zal voor hem mede-

---

[1]) Robertson. Skrywer hiervan is dieselfde persoon in No. 55, aant. 2 genoem.

[2]) op rekening van die huur wat u my skuld, sie Nos. 37 en 44.

[3]) ek kan dit met niemand deel

delen, en denk toch zoo als U over Uwe eigene no[o]t en lijden denk, en zich bekommert ove[r] Uwe eigene lichaams behoefdens, net zoo als U van U denk, Voor [e]en zulke zware levens toestand, en heb geen jammer van die weinige wat gij heb, Want myne menschen dooden van honger met mij, en ik kan nu in deze haastige tijd eers niet oorlog maken, Want de Duitsters hebben mij de schiedgoed geheel en al gestopt, en buiden dien heef Samuel M. woorden tot mij gesproken en Capithein Hermanus v Wijk is nu daar he[e]n weg, om die woorden verder na de hooren, zoo zal ik eers die Capithein ook inwachten, maar nu heb ik geen onkoste,[4]) voor die tijd. daarom doet ik deze hartelijke smeken tot U, Om toch heden voor mij uit te komen, als ware medeleidende Vriend en zoo als U van Uwe leiden denk in[5]) over U jammer zijt zoo wees toch net zoo jammer ook over my, en over die jammer gevoel help my toch lieve vriend [met] die 20 beesten met hope en vertrouw zal ik wachten. Met hartelyke Groetenis blyf ik

U Vriend en Capithein

Hendrikd Witboois.

No. 74.

Okahandje. 23. 8. 92.

Lieve en Waarde vriend. Cap' Hermanus v Wyk! Van Uwe koms,[6]) die wat U hier gekomen, en

---

[4]) kos

[5]) en

[6]) waarvan melding gemaak word in No. 69

gestuurt van U naar de vrede. Van Cap. H. Witbooi
Nu wil ik U Edl aantwoorden.[7])
I. Zegt ik ja. Voor Uwe verzoek, Want alles [is] aan Hendrik zijn kant, oorlog en vrede, en als dat waar [is], dat hij zijn arms voor U gelegt, en voor U regt gegeven [heeft], om vrede [te] maken, tusschen ons, dat[8]) ik is ook vrede.
II. Verder hier is mijne vaste en volle gedachte, van mij en mijn volk, die vrede zal hier in Okahandje gemaakt worden.

Ik ben Capitein
Samuël Maharrero.
Die Oper hoofd van Damara Land.

No. 75.

Rehoboth den. 4. Sebtemper. 92.

Mijn lieve broeder en Cap. Hermanus v. [Wyk] !

Ik heb gehoord. Uit Uwen mond en uit de brief[1]) van Cap. Samuël M. maar ik heb niets te zeggen, want ik heb heele zaak U Edl. overgegeven, en U hebt heele volheid[2]) van mij.
Maar ik heb drie punten, waarover ik mijn volheid detten, en als Cap Sam : M. inwillig, ben ik vrede.
I. Hij moet mij mijn moeite en onkoste turug betalen, met 3000[3]) levendig waarde bëës en veë

[7]) op die 'punte' deur Witbooi neergelê aan die end van No. 68.
[8]) dan
[1]) No. 74
[2]) volmag
[3]) Sie No. 69, aant. 1.

II. Hij moet alle myne menschen groot en klein wat hij als gevangenen genomen hebt turug geven.
III. En de vrede vergadering moet op Uwe plaats Rehoboth plaats vinden.
Als Cap. Samuël met zijn Natië dat doen, ben ik vrede.

Ik ben Hendrik Witbooi
Hoofd Cap.
der Noord Groot Namagualand.[4])

No. 76.

Hoornkrans den 9 Sept 1892.

Myn lieve vriend Andris Piek en allen die met U zyn, ik maak deze paar regelen aan U allen. Ik heb gehoor, dat Ulieden naar de Baai afgaan, maar dat U daar met jagtery maken, zoo maak ik U bekend, gylieden hebt vryje jag plekken, om te arbeiden, waar gy wilt, maar ik heb geen vryje arbeid plek en die grond, waar gy nu daar op jag, dat is al myn vryje jag veld, waarvan ik myn zwakke vrouwens en kinders en heele menschdom van my zal laat leven, zoo ben ik niet te vrede met deze zaak, dat gylieden daar op die grond jag, zoo wees gy toch zoo goed, lieve vrienden, en gaat toch voort op Uwe weg, en staan toch niet daar met jag, laat die grond toch slil[1]) leg, want gylieden weet zelfs, hoe zwak myn leven is, in

[4]) Samuel het No. 74 as Opperhoof van Damaraland geteken en Witbooi soek hom ook dadelik 'n meer indrukwekkende tietel.

[1]) stil

alle deelen, en dat is de eenigste grond, wat my zal ophelpen, zoo moet Ulieden toch niet daar staan als jagters, hopende, dat Ulieden my niet zal miesverstaan.
Sluit ik myn brief met hartelyke groetenis aan U allen.

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 77.

Okahandja. 22. Sept. 1892.

Aan lieve Capitein Hermannus v. Wijk !

Hier meld ik U, dat ik Uwe brief ontvangen hebt. Wat Capt. Hendrik voor U geschreven hebt.[1]) Verder voor die drie punden aantwoord ik zoo.
I. De vrede zal in Rehoboth gemaakt worden.
II. De onkoste wat Capitein Hendrik voor mij gezegt, die zal ik niet betalen, want weet niet, en verstaan ook niet, dat waarover moet ik die betalen.
III. Voor de gevangenen menschen hebt ik niets te zeggen, want de vrede moet eerst gemaakt worden, en als Hendrik of Hendrik zijn menschen hier wandelen tusschen ons, en als hun een van zyn menschen hier zien, dan hebt Hendrik en zijne menschen regt, om te vragen, en ik en mijn menschen zal ons zeker geven, want ons is nu vriend in de vrede! Verder wanneer ons geroept is. Ik zal mensch op mijn plaats

[1]) No. 75

sturen, met name. Zijn naam is Johannes Ouderling.[2]) Hier mijn vaste gedachte van mij en mijn natie.

Ik ben Capt' Samuël Maharrero

De Operhoofd van Damarraland.

No. 78.

Rehoboth den 3. October 1892.

Wel Edele Geboren Duitschen Commissaris

Den Heer Kö[h]ler !

Lang geleden heb ik met Samuël Izaak mijnen wagen gevraag naar den Heer Ottö,[1]) en toen hij niet wilde, heeft Hij met U Eerwaarde gesprokken, en U hebt naar mij verklaring gevraagt, en ik heb Samuël weêr naar U Eerwaarde gestuurt. Maar U was niet daar, en ik heb naar Den Heer Hoofdenman, geschreven, maar Hij heeft mij naar U geweizen, in Uwen afwezigheid. Zoo geeft ik U Eerwaarde heden de verklaaring van de wagen. Voor twee jaren had Otto de wagen met Ossen bij mij gehuurt met die contiëcie,[3]) om vrachten te rijden voor Rehoboth, om mij helfde te betalen, en ik heb hem een Wagen met 8 Ossen gegeven. dewijl die raad voor my goed was . maar tot dusverre heb ik hem nog niet gezien, en ook niets gekregen. Nu vraagt ik de Wagen naar U Eerwd. Wees toch zoo goed, en neem toch den Wagen van den Heer Otto, en geef mij toch als U het belief met

---

[1]) Sie No. 61, aant. 1.

[2]) Sie No. 84, Aant. 1.

[3]) kondiesie

den Heer Joh Diergard de Wagen met 5 ossen. Hoopende dat U Eerwd. mij zult geven

Sluit ik met hartelijke groetenis

Ike ben Hendrik Witbooi

Hoofd Cap. der Noord Groot Namaqualand.

No. 79.

!Go-xas den 3. Octber 1892.

Eerwaarde Heer Kaptein Hendrik Witbooi!

Ik heb Uw brief gekregen en gehoord wat de brief zegt, de dingen wat gij nu daar gezien hebt de kunnen[1]) gegeven dat ik ook daarvan de weten, en [van] schiedgoed wat gij gevraagt hebt die heb ik ook gehoord maar ik hebt niet schiedgoed, daarom heb ik U niet gehelpen, en Verder verzoek ik U vriendelijk, en vraagt ik U lieve Broeder en Cap. die menschen, wat gij mij laat verbied, dat weet ik niet, of dat mijne is, of Uwe is, ik weet niet ander menschen, ik ken alle[e]n ons twee zyn menschen, zoo weet ik niet welke mensch zal ik verbied, zoo moet U Edl. mij dat duidelijk maken, of dat myne is. Met deze woorden sluit ik mijn kleine briefje

Met groetenis ben ik U allen

Ik ben U broeder

Simon Kooper.

---

[1]) kennen

No. 80.

Rehoboth den 4 October 1892

Mijn Edl. broeder & Capt. H. van Wijk ![1])

Ik heb alles in Uwen hand gegeven aangaande van de vrede zijn doendingen en [U] kan alles doen, wat wij gesproken hebben, met alle vrijmoedigheid, want ik zal daarmeë [te]vrede worden zooals wij gesproken hebben.

Aangaande van vrede punten hebt U ook in Uwen hand wat wij gesproken hebben Daarom werk maar met vrijmoedigheid zoover de Heere U kracht geven. Hiermeë sluit ik met groetenis

Ik ben Uwen vriend & Capt

Hendrik Witbooi.

No. 81.

J. No. 1620.

Windhoek, den 10 Octbr. 1892.

Aan den

Kapitein Hendrik Witbooi

Horn krans

Uwe brief van den 3 Oct.[2]) in de klachtezaak tegen F. Otto heb ik ontvangen. Ik heb Otto in de zaak

---

[1]) Antwoord op No. 77. Witbooi herhaal dat hy van Wyk vrye hand laat. Die datum van No. 78 toon aan dat Witbooi minstens een dag al op Rehoboth gewees het toen hy hierdie brief geskryf het. Op hierdie geleentheid het hy waarskynlik sy eis vir "onkoste" laat val. Sie Aant. 1 by No. 69.

[2]) Antw. op No. 78.

uitgevraagt, en hij het mij verhaalt, dat gij hem op die schuld van £68.19.0d. aan de 10 Oct. 1890 in vee en beesten £36,6,0d. betaalt hebt, en U schuld aan hem van dag noch £32,13,0d.
De wagen is noch hier en wanneer Otto van U de som van £32,13,0d. ontvangen het, zal hij de wagen afgeven. Maar wanneer U gewilligt is, hem de wagen toelaten, zoo zall Uwe schuld aan hem betaalt zyn.

Met groetenis
De Keizerlijke rechter in de Westafrikaanse
Protectorate,
Kolher

No. 82.

E[e]n declaratie

Ik Ondergetekende Hendrik Witbooi Groot Oper-hoofd, van Groot Namaqualand hiermete erken, dat ik acht Gewereen, dezelfde die aan den Heer Q. Faber behoord hebt ik van twee van zijnen huurlingen, op hem wij[1]) naar Rehoboth in mijn beslag genomen, meenende dezelfde van hem te koopt of de handelen, wanneer als ik hem personlijk zien.

Zoodra als den genoemde persoon gearaveert ben te Rehoboth, heeft hij dadelyk over naar mij ge-komen te Hoornkrans, over de geweeren, die ik genomen heeft, en aan mij gezegt, dat hij de geweeren niet hunnen[2]) verkoopen. door[3]) de Amonnietië gestopt

---

[1]) op hun weg
[2]) kunnen
[3]) daar

ben door de Duitsche Regering de gemelde geweeren, heeft ik niet aan hem turug gegeven[4])

No. 83.

Horn-krans den 15. Ocht 1892.

Ik doet heden deze regelen naar U myn Plaats !Hoaxas !

In het jaar 1865 heeft mijn overleden ouden Groot Vader en Captein David Mozes Witbooi U gekoopt met zyn bloed, van den Overleden ouden Cap. Curneleus //Oaseb. Ten tweede heb ik U gewonnen in het jaar 1889 met mijn bloed van de gemaakte Capt. Mannassa !No[re]seb, Nu laat ik U laat sprekken voor elk een die daar kom, dat Gij van mij dubbel gekochte Plaats zyd. Gy moet niet zwijgen, voor elk een wie het ook zij, dat Gy myn Plaats zijd. Want tot twee maal heb ik U gevat, met oorlog, met mijn Natiës bloed. Nu laat ik mijne putten in U in U planden, zoo als een gewonnene tot voordeel van myn maag

Nu sluit ik

Ik ben

Hendrik Witbooi

Hoof Cap. der Noord Groot Namaquland.

Johannes ik geef U deze papier, u moet elk een die papier toonen bezorg hem goed, laat hij niet verloor of stukken raak, als een Plaats wachter geef ik U dat.[1])

---

[4]) Hendrik maak nou op enige manier "skietgoed" bymekaar.

[1]) Witbooi skryf die brief om sy aanspraak op Hoachanas bekend te maak. Hy moet weer van Duitse planne gehoor het om daar setlaars te sit. Sie No. 59, aant. 5.

No. 84.

Rehoboth den 22. October 1892.

Mijn lieve Plaats Vervanger Joh. Mupurua ![1])

U zijd gekomen, en ik heb U gegroet, den 16. van deez maand met blijmoedig en dankbaarheid, en heb van U gehoord, dat U gekomen zyd, Om vrede met mij [te] sluiten en bevestigen.
Nu zegt ik U lieve Vriend
Ik geef U vrede met mij gansche Natië in de tegenwoordigheid van den Cap. Herm. v. Wijk
Ik neem ook Uwe getuigenis aan, dat Gij getuigt hebt, dat Uwen Capt. met zijn gansche Natië vrede gezind zijn, in de tegenwoordigheid van Cap. Herm; Van Wyk zoo, nadat U nu alles van mij gezien en gehoord hebt, dat ik geheel vrede ben, verzoek ik U lieve Plaatsvervanger Joh. Mupurua! Ik kan toch de vrede met U niet sluiten en bevestigen, Want de vrede is zeer gewigdig, zoo kunnen wij Eigenaars[2]) slechts sluiten en bevestigen Daarom gaat dan turug, met die bewijs, wat u aan mij, en in mij, en van mij gezien, gehoord hebt, en bemerk hebt, en verhaalt uwen Hoofd, en brengt Hem, laat ons twee Hoofden vrede besluiten, en bevestigen op Rehoboth in de tegenwoordigheid van den Cap. Herm. Van Wijk
En als zienlijke teeken geef ik U myne vier mannen[3]), dat u Uwen Cap. kunt toonen, dat ik vrede ben. Zoo neemt hun, en gaat met hun.

---

1) In No. 77 word hy Johannes Ouderling genoem.

2) hoofde (Engels: 'principals')

3) wat dan weer "gegroet" word deur Maharero, sie No. 86.

En groet voor mij Uwen Capt. hartelijk
Ik ben Hendrik Witbooi
Hoofd Capt. der Noord Groot Namaqualand.

De namen der 4 mannen zijn
Samuel Izaak mijn Klerk.
Gert Pineer Onder Captein.
Jakobus Jager Afrikaaner Kobraal.[4])
Schoolmeester Hendrik Witbooi mijn zoon.[5])

No. 85.

Rehoboth den 22 Oct. 92.[1])

Wel Eerwaarde Keizerlyke rechter Köler

Ik [heb] Uwen brief ontvangen, maar ik ben gansch niet voldoende, Want ik heb die schuld gemaakt, om te betalen, maar van toen af heb ik Otto nog niet gezien en hij vraag mij nog niet, maar ik ben gewillig om te betalen,
maar den wagen heeft hij gehuurt zooals ik U Eerd. verklaring gegeven heb. zoo zal ik zukelen, als hij mij vraagt, om te betalen, Dan zal U Eerwd, Keizerlijke Rechter mij mijn Wagen met ossen en huurgeld betalen, En dat verzoek ik U, om gedult te hebben, Om voor mij die zaak te werken, Want ik vraag nog bij U Eerwd. zoo als ik verklaring gegeven hebt. Met groetenis sluit ik

Ik ben Capt. Hendrik Witbooi
Hoofd Capitein der Noord Groot Namaqualand.

---

[4]) Korporaal
[5]) Leef nog as skoolmeester naby Gibeon
[1]) Antw. op No. 81

No. 86.

Okahandje. den 1. November 1892.

Myn lieve waarde Capt. Hendrik Wit[b]ooi !

Ik heb mijne mannen, met Uwe mannen gegroeden,[1]) den 27 van deez maand, met blijmoedig en dankbaarheid, en ik heb aan[2]) hun alles gehoord, en ik heb te brief[3]) ook zelf gelesen en gezien, wat in de brief staat. Verder dat is ook een rechte blijdschaap, in mijn hart, dat U en mijn plaatsvervanger Johannes Mumpurrua zoover bij eens gekomen [zijt] voor vrede, en als zienlyk teeken hadden U ook Uwe zeekere mannen gezonden en aan hun en aan hunne monden hebt ik ook gehooren, en gezien, dat U en Uwe Natië zyn gezind tot de vrede, en in Uwe mannen mogen U ook hooren, en zien, dat ik ook gezind tot vrede [ben], met mijn gansche Natië. Verder voor de vrede te sluiten en bevestigen, met Plaatsvervanger Johannes Mupurua, wat U gezegt, de vrede is gewigdig, en wij Eigenaars kunnen slechts sluiten, en bevestigen, zoo moet U maar gaan, en Uwe Capt. gaan haalen, en naar Rehoboth brengen, laat ons twee de Vrede sluiten en bevestigen, in de tegenwordigheid van den Cap. Hermannus van Wijk in Gods Naam, voor de beroeping van mij heb ik niets te zeggen, want dat is waarlijk waar de Vrede is zeer gewigdig en het is ook zwaar, Om [met] Plaatsvervanger te sluiten en bevestigen, zoo wil ik zelfs komen, zooals U mij geroepen, maar lieve Capt. Ik verzoek nu U,

---

[1]) No. 84, aant. 3
[2]) van
[3]) No. 84

dat ik zal niet komen, maar mijn lieve Capt. neem U mij niet kwalijk, want ik staan niet af, maar hier is veele Verhindernissen, namelijk de omstaand[ig]heid van de land, zoo had ik ondergezoek, Om te zien, hoe moet ik maak, moet ik eerst gaan, of hoe, zoo had ik achter gedenk, en gezegt, Neen laat ik maar blijven en werk eerst, de werfen, want de menschen is regte gauer, en als ik daar kom, dan lijk voor mij als dat te lad[4]), zoo wil ik maar eerst de werfen laat trekken, in deze twee rivieren, Namelyk ‡Nō-sob rivier, en Zwaxaub,[5]) want deze twee Rivieren zijn nu Woestijn, in all de dagen van oorlog; en die menschen, die nu voor ons die grond will afnemen zullen eerst de twee Rivieren wonen, zoo vrees ik om eerst daar[6]) te komen, want onze vrede is nu klaar, en om de vrede te sluiten en bevestigen, die zal ons niet hinderen, want ik is nu in groote moeiëlijkheid Ik wil nu werk, laat elke plaats kan maar onze Natië zelf wonen, en laat maar de machtigen en sterksten Natië voor ons maar in onze grond met kracht maar uitstoten, en niet met onze verzuimlijken.[7]) Zoo mogt lieve Capt. mij goed verstaan, en werk ook daar die kand, en dat ons twee klaar, met te woninggen,[8]) dan zullen wij zeer zamen komen, en groet malkanderen, en vrede sluiten, en bevestigen, in elke dag, of in elke uur, of in elke jaar, als Gods voor ons twee noch spaar.

---

[4]) laat

[5]) Swakop

[6]) na Rehoboth

[7]) Ons moet ons kragte inspan om ons aanspraak op ons grond te handhaaf, dit mag ons nie versuim nie.

[8]) om die aanspraak te handhaaf moet ons oorals bewoning van ons grond kan bewys, dus moet ons werk daarvan maak oorals ons werfte op te slaan.

Verder. Ik heb ook gehooren, dat te Boeren wil trekken, om in ons twee zijn grond [in te komen], Zoo mogt U goed wezen, en voor hun niet pad geven, [door U land] om hier te voorbykomen, of daar in Uwe grond te wonen, maakt U toch met kracht laat zijn niet kans kregen, om in de komen, en laat U niet wachten, totdat zijn voll in het geheele grond [zyn].

Hartelijke groetenissen aan U en Uwe vrouw en kinders[9])

Ik ben Capitien Samuël Maharrero

Oper Hoofd van Damarraland.

No. 87.

Rehoboth den 10 November. 1892.[1])

Mijn lieve broeder Kaptein Samuël Maharrero !

Ik heb eerste maal 4 mannen voor U gesturt, als zienlijke teeken van mijn vrede met mijn gansche Natië, zoo stur ik weder drie mannen, tot U, om U te halen, naar Rehoboth, zoo verzoek ik U mijn lieve broeder Samuël van harte, laat eers los alles, en kom met de mannen, laat die mannen toch niet alleen kom ditmaal, laat ik U zien, als ik die mannen zien, want deze vrede, wat ons nu maak, dat is vrede wat God in onze handen reeds ingeleg heef, en die dingen wat ons van andere menschen hoort, wat over ons gevaar wil brengen, om onze vrede werk te verhinderen, laat ons niet zien naar die menschen, laat ons zich niet laat verhinderen, van die dingen, maar laat ons voortgaan, in onze vrede werk, laat die dingen dan zelfs, in onze

---

[9]) Selfs Maharero besef die gevaar van die blanke uitbreiding so goed dat hy al hoe vriendliker teenoor Witbooi word.

[1]) Antw. op 86

vrede werk pad inkomen, laat ons de liefelijkste werk van vrede eers niet weder uitstellen, want wij hebben lange jaren onze Hemelsche vader [met] zware verzuchtingen bemoeit, om die vrede, zoo heeft de Heere ons allen waarlijk verhoort, en wij, vrouwens en kinders, wij hebben groote dors naar die vrede Zoo willen wij allen het ook genieten, zoo laat de werk des Heeren toch niet gehindert word, van menschen werken, maar laat ons met Gods liefelyke werk eers voortgaan, wat reeds in onze handen gezet is, opdat de regte tyd van vrede van ons niet voorbijgaan, door die menschen, want misschien is dat de beste tijd, wat God ons gegeven heeft om nu vrede te maken, daarom stuur ik deze drie mannen voor U, om U te brengen, Zoo verstaan my toch diep mijne lieve Broeder Samuël dat is mijne er[n]stige bede, en verzoek aan U, ik vertrouw, dat U waarlijk zal komen. Zoo Sluit ik met hartelijke groetenis aan U allen.

Ik ben U broeder & Kapitein. Hoofd Kapitein van Groot Namaqulaand.

De namen van die drie mannen zijn deze.
Gert Binaar, de Onder Kapitein.
Jakobus Jager, de Kobraal mijn schoon Zoon.
Hendrik Witbooi, de School Meester, mijn Zoon.

No. 88.

Rehoboth den 10 November 1892.[1])

Mijn lieve broeder en Capt. Samuël Maharrero !

Ik heb Uwen brief ontvangen met mijne mannen op

---

[1]) Vervolg van No. 87.

Rehoboth, en ik heb alles, gehoort en verstaan, in Uw brief,[2]) en ook door de verhalen, van mijne mannen, en ik dank den Heere onzen God, van ganscher harte dat hij tot zoover gewerk heef, dat ik Uwe mannen gegroet, en U mijne mannen, en dat is ontwyfelbare , van onzer aller kant, dat ons waarlijk vrede gemaak hebben, en ik ben vergenoeg, en zeer van harte verblijd, en getroos, van Uwe woorden, en die belang wat U mij voorgelegt hebt, waardoor U niet kan komen, die belang is heel goed en waar, en reg, en ik mees[3]) geen ding in brief, maar mijn lieve broeder Samuël! Ik schrijf weder deze briefje tot U, mijne voornemens, en hoe ik heb, en hoe ik denk in deze zaak, gij ziet en merk dingn wat zal gevaarlijk en schadelijk zijn voor ons volk en land, en dat [U] daar door verhindert zijt geworden, om eers zich tegen deze dingen regte maken, maar ik denk zoo lieve broeder, juist omdat die groote gevaren aanstaande zijn, en ons draaiger,[4]) daarom wil ik eers horen alle andere dingen dat ons twee Hoofden toch eers met malkander groeten, en klaar besluiten, en bevestigen, onze vrede wat wij reeds gemaak hebben, zienlijk, zoo roep ik U weder mijn lieve broeder Samuël met liefde, en met vertrouw, dat U dit maal mijne wensch en bede zal voldoen, zoo zegt ik zoo, als U nog niet aangeraakt is, van die dingen, die U daar ziet en hoort, zoo maak toch haast, om toch eers hier op Rehoboth te komen waar de Kapitien Herm. van. Wyk voor ons [als] onbaartijdig Hoof uitgenootig heef zoo laat staan toch alle andere dingen eers, en geef maar

---

[2]) No. 86

[3]) mis

[4]) dreigen

over aan sommige groote mannen van U, die zaken, wat U daar wilt regtmaken, en zoek U toch kans en poort, om toch haast eers over te komen, naar Rehoboth, zoodra u deze brief ontvangen, maak toch Uwe oogen en ooren en hart toe, en ziet niet naar die dingen, want die zaak van ons is, meer noodzakelijk, en hoog van waarde, want onze bymaalkander koms is als verzoenning, zoo als de schrif ook zegt, wanneer U tot het aaltaar gaat, om Uwe overande[5]) te doen, en het valt U bij, dat U iets het[6]) met Uwe medebroeder, zoo laat [Uwe] overande eers leggen, en gaat eers tot Uwe broeder, en maak eers verzoenning, met Uwe broeder, en net zoo is het met onze zaak, daarom zeg ik laat staan eers, alle dingen wat U daar hindert, maar haast U, en twing[7]) toch laat ons toch bymaalkande kom lieve broeder Samuel! Ik hoor ook al die dingen, wat U daar hoort, en omdat die dingen zoo haast gewerk worden, daarom wil ek eers hebben lieve broeder, dat wij eers bij-maalkander kom, Zoo zeg toch geen een woord, als U deze brief lees, ik zal Uw persoon wachten.[8])

Met hartelyke groetenis aan U en gansche Herrero gemeente, van U blijf ik U broeder, en Capitein

De Hoofd Capitien van Groot Namaquland.

Hendrik Witbooi.

---

[5]) offerande

[6]) Sie No. 67, aant. 35.

[7]) dwing

[8]) moenie weer skrywe, kom self. Dit is moontlik dat Witbooi aan 'n verbond teen die Duitsers gedink het en dat hy dit met Samuel persoonlik wou bespreek. Min het hy geweet hoe naby die gevaar was—op 12 April 1893 het die Duitsers Hoornkrans geneem.

No. 89.

Hoornkrans den 10. November. 1892.

Mijn lieve Hoog Edele Heer Kaapsche Governement !

Ik heb aan U Edl. mijn binnenste geklaag, door de brief,[1]) wat ik aan de Engelsche Magistrad in Walfisch Baai geschreven heb, aangaande mijn werk, en van de koms van de Duitschters, in ons land, en voor dat ik nog een Antwoord van U Hoog Edl. ontvang, voel ik mij weder haast, in dezen tijd verpligt en genootzaak, Om U Edl. weder de laten weeten, zooals de toestand van land mij leeren, en zooals de koms, en werken van de Duitschters mij aanwijzen, want nadat ik die eerste brief aan U Hoog Edl gemaakt hebt, gaan de werken en wetten van Duitschters meer hooger, op meer onmogelykste en hardste trappen voor ons volk en land, zoo heb ik weder noodzakelykheid gezien. Om U Hoog Edl. bekend te maken, voordat nog iets geschied, tusschen ons Landshoofden en Duitschters, opdat U Hoog Edl. mog bij tyds weten en ook haasten, om iets te spreken, of iets te doen tusschen ons, Want, dat zijn de mannen, wat uit Uwe zetting uitgegaan zyn, met zekere toestemmingen besluiten, maar het lijk gansch niet, dat die mannen op die stemming en besluiten van Ulieden staan, want, wij hebben gehoort, dat die mannen uitgegaan zijn, naar ons land, met Uwer aller toestemming, om deze oorlog, wat in ons land staat stil te maken, en tot vrede te brengen, door vriendelyke verzoek, met woorden, maar niet met geweld, en ook beschermings traaktaat bij ons aan te zoeken maar,

[1]) No. 67.

dat ook niet met geweld, maar met onze toestemming, en gewilligheid, maar wij zien nu hoe langer, hoe meer werken en wetten van de Duitschters, wat hij zelfs in ons land zet, en werk, en dat zijn onmogelijke werken en wetten, want die Hoofden wat zich in de Duitschters bescherming ingegeven hebben die hebben daarmete hunne land niet aan de Duitschters afgegeven, en dat staat niet zoo in hunne traktaat bescherming, zoo ontkend gansch ook die Hoofden, die werken en wetten van de Duitschters, want zij vatten zelf eigenhandig de gronden van die Hoofden, en wonen zelf op de plaatsen, en geven ook regten aan andere menschen, om op de plaatsen te wonen, wat zij niet bij de lands Hoofden gevraag, en gegeven, en zij doen ook zoo in mijn grond, want, zooals ik aan U Hoog Edl. reeds in de eerste brief bekend gemaakt hebt, heb ik mij niet in de Duitsche Bescherming ingegeven, met mij gansche volk en land, zoo heef de Duitschters geen reg en mag, om op mij grond iets te doen of de zeggen, zonder mij toelating en toestemming, zoo kan ik de werken van deze mannen gansch niet verstaan, want zij hebben gezegt, en alle witte en rooi menschen hebben zoo gehad en gezegt, dat mijn oorlog onregvaardige en onwettige oorlog is, en dat die oorlog alle nuttige werken en arbeid in het land verhindert, Zoo heef de Heere nu tot zoover gewerk, door Zijne almag en genade, dat de vrede nu tusschen mij en Samuël Maharrero zal komen, want wij staan nu in de vrede gespreek, en ik heb niet[2]) reeds goede hoop dat het goed zal dur-gaan, want nu hebben wij vrede gemaakt wij twijfelen niet aan die vrede, maar het lijk nu, dat de Duitschters neuwe oorlog zal beginnen Hij

---

[2]) 'niet' is hier verkeerd

zeg, dat hij voor vrede gekomen is, maar het is niet ik ziet nu bloedvergitting in hunne handen, hij is gansch klaar voor oorlog[3]), want hij heeft gezegt, dat hij ons wil beschermen, van de Boeren, dat de Boeren niet in ons land inkomen, maar nu heeft hij zelfs de Boeren geroepen,[4]) en ingebraagt in ons land, en zelf die Boeren in ons land plaatsen gegeven, zonder bij ons lands Hoofden te vragen, en U Hoog Edl. kan zelf begrijpen, dat wij lands Hoofden niet daarmede [te]vrede kan blijven, en toelaten, en dat is niets anders als schoonne oorlog, wat de Duitschters nu wil beginnen, en dat zijn de dingen, waardoor een groote oorlog zal ontstaan, na deze vrede, door de Duitschters, omdat de Duitschters onze grond en plaatsen zelf eigenhandig vat, en ook andere menschen, in ons land laat uittrekken,[5]) zonder onze toelating, en dat kunnen wij niet toelaten, want wij hebben onze land aan niemand afgegeven, en iets, wat de eigenaar niet gegeven heeft, dat kan niet van een mensch gevat word, van zelf, want, wat gegeven is, dat is gegeven, en wat niet gegeven is, dat is niet gegeven, daarom maak ik U lieve Hoog Edl. Heer, bekend, om te weten, door wien, en door welke oorzaken weder oorlog zal ontstaan in ons land, want de oorlog van de Duitschters staat nu op de kant, om los te breken, want dag voor dag zien wij dingen, en werken, wat wij niet kunnen gerus aanzien, zooals die mannen in ons land werken,

---

[3]) een van die redes waarom hy met die Hereros vrede gemaak het, om sy hande vry te hê.

[4]) Graf Pfeil was destyds besig met 'n skema om Boere uit Suid-Afrika in te voer en hulle grond te gee in Klein Windhoek, noord van Windhoek en by Hoachanas. Van die plan het niks geword nie.

[5]) moet wees 'intrekken'.

en met onze menschen werken onverdragelijk, en onbestaanbaar, zoo zal ik eers tot zoover sluiten. Want ik heb U Hoog Edl. reeds alles bekend gemaak in de eerste brief.
Zoo sluit ik en groet U Hoog Edl. met liefde Ik ben U vriend en Hoofd Kaptein van Groot Namagd.

Hendrik Witbooi.[6])

No. 90.

Hoorn krans den. 14 November 1892.

Mijn lieve Eerwaarde Luitland den Heer Fransuas[1]) Ten laats heb ik een brief[2]) geschreven, naar den Heer Köhler, in zijn afwezigheid, maar ik [heb] tot dus geen antwoord gekregen, Zoo stur ik deze mannen naar U Eerwd. om mijn Wagen en ossen en werk van wagen en ossen te ontvangen, Zoo smeek ik U geef mij toch mijn goedoers, als U het belief met deze mannen, Want wat ik aan Ottö schuld is zal ik betalen als hij mij vraagte, maar wat ik aan Rechters gegeven heb wil ik van hun ontvangen,
Want Otto heef mij bedrogen.[3])
Hoopende dat U mij zult geven. Sluit ik met groetenis

Ik ben Uwen vriend

Hendrik Witbooi

Hoofd Captein der Noord Groot Namagualand.

---

[6]) No. 92 is 'n naskrif by hierdie brief.

[1]) Luitnant von Francois, broer van die Kommissaris, het die bevel oor die troepe gevoer.

[2]) No. 85

[3]) Sie No. 61.

No. 91.

Hoorn krans den. 14. November 1892.[1])

Mijn lieve Eerwd. Heer Luitenant Ten Heer Franzuas!

Mijnen wagen heeft gekost toen ik Otto geefte £60. En als ik den Heer Köhler zijn brief doet, zal ik weer geld turugkregen. Nu eisch ik mijnen geld ten volle naar onze afspraakt, Want Otto heef niet naar onze afspraakt gedaan.

Ik groet U

Ik ben Uwen Vriend Hendrik Witbooi

Hoofd Cap. der Noord Groot Namaqualand.

No. 92.

Hoorn krans den 17 Nov, 1892.

Mijn lievé Hoog Edl. Heer Engelsche Magistraat in Walffisch Baai.

Ik schrijf weder deze briefje tot Ü Eerwd. Heer, en verzoek U zeer van harte, ik heb nu weder brief[2]) geschreven, naar den Kaapsche Governemeent, alhoewel ik niet eerste brief[3]) zyn antwoord gekregen hebt, wat ik U Eerwd. gegeven zijn, mijne gedachte was gewees, dat ik eers zullen antwoord van eerste brief uitwachten, maar ik heb nu wêêr noodigheid gezien, dat ik een brief zal wederschreven, naar den Kaapsche Gover-

---

[1]) Voortsetting van No. 90.

[2]) No. 89 waarvan hierdie brief die naskrif is aan die persoonlike adres van die magistraat.

[3]) No. 67.

nemt, want de werken van de Duitschters lijk voor mij, dat zijn na meer zal erker[3]) geworden, zij hebben de grond wat ik de Damaras weggeslaan hebt aan de Boeren gegeven, en zij hebben die grond genoemt niemands[4]) en ook in mijn grond sommige menschen een plaats gegeven wat ik niet aan hun verkopt, of gegeven heeft, deze dingen van de Duitschters hebben zijn mij onmogelyk, want omdat het zoo is, iets wat gegeven is, die is gegeven, en wat niet gegeven is, die is niet gegeven, daarom weet ik niet met welke regt hebben zij die grond aan de Boeren gegeven heeft, en ik weet ook niet, dat zij met welk regt in myn grond een plaats aan iemand gegeven heeft, want ik heb geen traktaat, of vriendschaap met hun gemaakt, waarmede zou hun misschien zulke regten over mijn grond gehad, of gewerk hebben, zoo moet U lieve Hoog Edl. Heer zoo goed wezen, en voor mij die brief hastelyk sturen, naar den Kaapsche Governement; Verder verzoek ik U lieve Heer, als U van eerste brief iets gehoort hebben moet U toch Eerwd, voor mij met die briefdragers verhalen, ik hoop dat U Eerwd, zal al mijne verzoeken doen,

Nu sluit ik met groetenis aan U

Ik ben Capitein Hendrik Witbooi.

De Hoofd Capitein der Noord Groot Namaquland.

Verder liever Heer! Ik maakt deze paar regelen, bijzonder aan U Eld, U moet toch zoo goed wezen

---

[3]) erger

[4]) Niemands land; die Duitsers het b.v. Windhoek onbewoon gevind en dit as Duitse eiendom verklaar op die grond dat dit 'herrenloses Land' was.

en voor mij die twee mannen [met] kos [te] hulpen, als zij komen, en ook voor mij voor pad te hulpen, ik was zeer dankbaar gewees dat U Eerwaarde, voor mij eerste twee mannen [met] kos gehulp hebben, zoo verzoek ik U weder met hoop en vertrouw.

No. 93.

Okahanga 29.11 1892

Ik schrijf deze wenige regelen aan U, Capt. Hendrikdt, en beweis[1]), Daar kom mijne wite mannen voorbij gaan, en en U kan ook so goed we[e] s en en zonder verhindering in Uwe land, voorbij gaan, en Uwe kan ook een bewijs geven, om U land te zonder verhindering te voorbij te gaan.

Ik beeindigt deze beweis

Met groet!

Ik ben! Kapt: Samuel Maharero.

No. 94.

Vertaling.

De Acortwoorden[2]) wat ik aan Meester Fransua Daniel Voeis of aan ieder één wat aan mij plaats zou gehuurt hebben, toont of bewijst zijn dezen. V, maar voornamelijk bij meester, Fran Daniel Voeis,

U hebt uwen geheele gedachte en uwe voornemens wat u over de huur over uitgedacht hebt, Voor mijn schrijft te lijk getoonen, en ik hebt voor u toegestemt,

---

[1]) as 'n pas

[2]) Akkoord

omdat uwe gedachten toepaselijk zijn! en ik hebt U gezegt, Dat ik gra[a]gt mijn gedachte voor u zeggen, maar u zal misschein aanstotelij[k] wesen,[2]) als ik voor U heelegedachte wat ik hebt uitspreuken, Daarom hebt ik voor u niet mijne voornemens en gedachte uitgesproken zoo als ik u ook gezegd hebt, maar ik hebdt nodigheid gezien.

Dat is mijne gedachte en vornemens, Heden U kund toonen, Zoo geeft ik U mij gedachte en Voornemens schrijftelijk,

I Als Iemand aan mijn pla[a]ts huurt, en als ik hem aanneemt, Dan vraagt ik hem £12 in de Jaar, Ik meent aan die ééne wat ik niet zijn bezit òf waardes zien, maar wanneer als ik zijne bezet zien, Dan zal ik weer veranderen, Als daar verandering is,[3])

II Als Hij eigene regten op die plaats gebruiken, en ve[e]lmeer op die geld wat hij betaaldt denken en daar door mijne zwak[k]e menschen, wat bij hem komen, Om tog mond vol aan hem te loeren, om vriendelijke te wesen, en zijne hart van die zwak[k]e menschen toemaken, Dan zal hij voor mij £24 in de Jaar betalen,

III Als Hij vriende menschen pad op die die plaats zou komen, Door arbeid of met toog om misschein, Daarlangs Voor bij gaan en daar water drinken, en Gras laat weiden, Geld vraagen, Om laat Hij bij die plaats mijn betalen,

---

2) u sou miskien aanstoot geneem het.

3) als daar vermeerdering of vermindering is, sal ek my prys ook dienooreenkomstig verander.

En voor vriende menschen hart te wesen, Het zij witte, het zij Rooi, of zwaardt is, Dan zal Hij mijn £36 in de Jaar betalen.

IIII Als Hij niet onder mijn wet wil buigen, en daar door mijne Ampenaars tegenstand, Wat ik naar hem stuiren en mijne Ampenaars zijne kwaadrigheid en Toornigheid toonen, en met hem vecht, of met mijne natie strijdt of vecht houden, of zetelijk[4]) en als ik met mijne oogen Dat zien Dan zal ik Die eene van mij en van mijne plaats en van mij streekt uitsloden,[5]) want ik kan niet twee honden wat niet Dracht malkanderen in eene bak laat drinken, dat kan ik tog niet doen.

Dat maak ik op den 9 Januarij 1893

Ik ben Hoof Kapithein Groot Namagualand, Met mete getuigen van Am[p]lieden, en burgeren, De Ampenaaren met namen, 1. Onder Cap. Habel Izaak 2 Raad Jacobeus Rooman, 3 Raad Paul Arie, 4 Magistraat Jan visser,

5 Magistraat Daniel Pitter,

6 Magistraat Pethurus[6]) Jood

7 Corporaal Jacobeus Jager,

8 Hoofveldt Churnet[7]) Daniel links,

En nog met Sommige Ampenaren en met Allen burgurs

---

[4]) opsetlik
[5]) streek uitsluiten
[6]) Petrus
[7]) Hoofveldkornet

No. 95.

Hoorn krans den. 6. April 1893.[1])

Het word den ganschen gemeente bekend gemaakt, wat wij in deze dagen geraden en weder ingestelt hebben, de Ampenaars hebben mij een O[n]der Capitein gevraag, Omdat wij zonder Onder Cap. zijn, Zoo heb ik hen toegestemt, en Zettings gemaakt in drie deelen, zetting der Ouderlingen, zetting der Ampenaren, zetting der burgers, zoo heb ik deze driederlei zettingen allen mij tenvol[l]e toegestem — Zoo dragen wij de gemeente voor, om het voor te stellen, wat ik gedaan hebt,[2])

I. Ten Eerste, heb ik onder Capt. gestelt,

II. En en ten twee, Comadand

III. En ten derde, heb ik neuwe Ampenaars weder ingestelt uit burgerrijk, en onder de Oude Ampenaars heb ik ook een verandering gemaakt Zoo zal nu de gemeente hooren.

De namen der mannen.

1. Samuël Izaak is de Klerk van Cap.[3])
2. Daniël Pitter is de Onder Capt.
3. Izaak Witbooi is de Klerk van Ond. C.
4. Daniël Links is de groot Magst.
5. Keizer Keizer is de Comadant.[4])
6. Louder Bukuur is de hoof veld Cornet.
7. Jakob Pitter is de veld Cornet.

---

1) Ses dae voordat die Duitsers Hoornkrans ingeneem het.
2) Vergelyk No. 32.
3) Sie No. 32, 3.
4) Kommandant

8. Abel Paul is de Cobraal.[5])
9. Jesaijas Witbooi is de Raad.
10. Salomo Witbooi is de Raad de groote.[6])
11. Salomo Witbooi is de Raad de jonge.[7])
12. Jonas Jozef is de Raad.
13. Markus Markus is de Raad.
14. Elias Didrik is de Raad.
15. Johannes Vanzeil is de Raad.
16. Thomas Li(n)ks is de Raad.

No. 96.*

24 July 1893.

Myn lieve Duitsche Keizerlyke Heer Franz ![1])

Ik geef U weder deze briefje, en vraag U van Uwe welstand, hoe gaat het met U, is het wel met U? met my gaat het nog zwak, en ik vraag U ook hoe het staat met die menschen wat U gevangen hebt,[2]) hebt gy de menschen in goede bewaring naar ziel en ligchaam en als u met die menschen niet goed werk, dan is het niet goed, want gy hebt de menschen als hoof gevangen, en naar Uw plaats gebrag, en dat zyn zwakke menschen, en als het voor U zwaar en onmogelyk is om die menschen te onderhouden, en goed te behandelen, dan vraag ik U lieve vriend, om toch alle menschen, zoo veel als U ze van hier weggenomen

[5]) Korporaal
[6]) S. Witbooi senior is Raadslid.
[7]) S. Witbooi junior is Raadslid.

[1]) von Francois
[2]) by die aanval op Hoornkrans op 12 April 1893.

hebt aan my af te geven laat de menschen huistoe komen, want ik ben de hoof van die menschen, en die menschen hebben geen schuld voor U, en ik ben ook onschuldig voor U, maar als U miesschien by my een schuld weet, wat U alleen weet, dan is dat dan myn schuld, en ik de hoof van alles leef nog zoo moet U my toch de menschen afgeven, als U niets te doen hebt met die menschen, en als U nog meen om nog verder met my te vechten, dan verzoek ik U weder lieve vriend, geef voor my twee kasten Martinihindri,[3]) laat ik U weeromdoen, want ik heb nog niet met U gevech want U hebt my de schietgoed gestopt, en my geschiet, zoo moet U toch voor my schietgoed geven, zoo als het behoorlyk is by groote eerlyke en beschafte natiës, opdat U my overwin, waar ik genoeg schietgoed heb, want, dan eers zal U eene eerlyke overwinning hebben als groot natië tot zoo ver moet ik eens sluiten, en verzoek U om my toch ook antwoord te geven.

Met beste groetenis aan U Edl blyf ik U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 97.*

Naauwkloof den 6 Mei 1894.

Myn lieve Hooggeachte Duitsche Keizerlyke Heer de plaatsvervanger van Francois, Major ![1])

---

[3]) Martini Henri patrone. Witbooi se uitdagende toon is te wyte aan sy sukses teen von Francois na die eerste slag op Hoornkrans toen hy sonder waarskuwing aangeval is.

[1]) Op 1 Jan. 1894 het Majoor Leutwein in Suidwes-Afrika aangekom om ondersoek te doen oor die toestand van sake

Uwen brief heb ik ontvangen, en U Edl heeft my duitelyk verklaar, dat de Duitsche Keizer Francois geordert heeft om my te schieten, omdat ik de andere hoofden schiet, wat onder de Duitsche bescherming staat, maar lieve Heer! dit is ook niet waar, want alle hoofden met dewelke ik oorlog gehad hebben die alleen hebben my eers geschiet, zonder oorzaak, en ik heb hun maar weerom gedaan ik heb ook niet een hoof van al die hoofden eers geschiet, zelfs de Herero oorlog is op myn eigen persoon geschied, dat weten alle menschen, wat hier zyn en wat niet hier zyn, en geen een van die hoofden kan my met waarheid overtuigen dat ik eenige mensch eers geschiet heeft, wat my niet geschiet heeft, en met de oorlog van Francois staat het zoo. Francois is eers by my gekomen en my de traaktaat aangezoek, zoo heb ik daarover nagedach, om hem daarover antwoord te geven, toen kom Francois voor de antwoord, en schiet my onverdachts, waar ik in vrede gerus leg en slaap, en dat was in de tyd, waar ik reeds met alle rooi menschen en ook met de Hereros vrede gemaak heb, zoodat de Hereros by my komen, en myne mannen by Hereros komen en ik was ook vrede met Francois, derhalfe heb ik my ook

---

aldaar. In April 1894 het von Francois uit Suidwes op verlof vertrek en Leutwein het die bevel oor die troepe sowel as die bestuur van die administrasie oorgeneem. Op die datum van hierdie brief het hy voor Naauwkloof aangekom en daar vir Witbooi vasgekeer. Hy het egter gou erken dat hy te swak was om Witbooi 'n verpletterende slag te kan slaan en het dus tot end van Mei 'n drukke korrespondensie met hom gaande gehou en daarna 'n wapenstilstand tot 1 Augustus gesluit. Sie No. 104. By die tyd het hy voldoende versterkings uit Duitsland verwag om dan met alle mag teen Witbooi te kan optree.

niet voor oorlog klaar gemaak, zoo heb ik door die oorlog van Francois groote en treurige schades ontvangen, maar ik ben in der waarheid onschuldig in die order van den Duitschen Keizer, wat hy over my uitgegeven heeft door Francois. Nu komt U Edl als een tweede man, wat ook van den Keizer gesturt zyt, ook met een order over my, over vrede, en traktaat weder by my aan te zoeken, zoo geef ik U Edl over die twee punten deze antwoord. Van de vrede zeg ik, zooals ik U Edl reeds gezeg heb, ik ben met myn gansche hart genegen en gewillig tot vrede, en ik geef U met myn volle en opregte hart de ware vrede, om des Heeren wil, zoo hoef U Edl niet te twyfelen over deze vrede wat ik U geef, en van de traktaat zeg ik zoo, wat U Edl my ook aanzoek, dat is juis de zaak, waarom Francois my geschiet heeft, zoo is die zaak groot, en zoo als U Edl zeg, is Uwe koms zeer haastig, en U hebt min tyd, zoo is de tyd haastig en kort ook voor my, om U Edl nu in deze korten tyd en op dezen dag antwoord te geven zoo doet ik een vriendelyke verzoek aan U H Edl, om toch zoo goed te wezen en my toch een gelegenheid en tyd te mogen geven, opdat ik over deze zaak overdenken, naar de grootheid van deze zaak, om U Edl daarna een ware en vaste antwoord te geven. Zoo neem dan eers die vrede, wat ik U Edl gegeven heb, en gaat eers terug naar Uwe werf met die vrede[2]), en wach daar de antwoord van de ander punt want deze zaak van vrede wat wy nu verhandelen is niet ligte zaak, wat ons kan in een oogenblik, of op een dag kan klaar maken, maar het

---

[2]) Leutwein gee hom hierop twee dae om hom te onderwerp.

is eene gewigtige en heilige zaak. Tot zoo ver wil ik eers sluiten.

Met groetenis aan U. Hoog Edl Heer.

Ik ben U vriend en kapitein

Hendrik Witbooi

No. 98.*

Naauwkloof den 7 Mei 1894.

Myn lieve Hoog Edl Duitsche Keizerlyke Heer de plaatsvervanger van Francois Major !

Ik heb Uwen brief[1]) ontvangen, en ik heb verstaan, zoo doet ik nogthans dezelfde vriendelyke verzoek aan U Edl, de twee dagen wat U Edl my geef, die zyn my nog niet genoeg, want deze zaak wat U Edl my vraag is niet ligte zaak, en het is ook niet een gewoonlyke zaak, het is zware zaak in des menschen gemoed, en zwaar voor een mensch, wat zyn eigen vryjen leven gewent is zoo verzoek ik U nog lieve Heer ! om toch eers voor my terug te gaan, met de vrede, opdat ik toch een ruime tyd hebben, en over deze zaak ernstig en tydzaam mog overdenken, ik zeg niet alleen omdat ik het afstaan, maar laat my toch myn eigene vryje verkiesing in een ruime tyd, om toch over deze zaak uit te oefenen met een diepzinnigheid, of ik zal aannemen, want U Edl staat ook voor my met Uwe oorlog, en met de toestemming van al myne mannen kan ik alleen deze zaak doen, opdat ik niet door Uwe hierstaan met Uwe oorlog haastig gemaak word, en laat het niet lyken, dat ik deze zaak aangenomen heb, waar

---

[1]) Sie No. 97, aant. 2.

myn hart zich nog niet losgemaak heb met gewilligheid. Daarom verzoek ik U lieve Hoog Edl Heer om toch eers voor my terug te gaan in vrede. Ik hoop dat U Edl my ditmaal goed zal verstaan.[2])

Hiermede zal ik eers sluiten En groete U met een vriendelyke groetenis.

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 99.*

Naauukloof 8 Mei 1894

Myn lieve Hoog Edl Heer ! de plaatsvervanger van Francois Major.

Ik heb Uwen brief ontvangen zoo zal ik voor U doen, en ik zal U Uwe verzoek geven maar ik zal nog met een brief duitelyk geven, na deze briefje, zoo wach my toch eers tot zoo ver zoo zal ik myn zoon voor U sturen in myn plaats, met drie ampenaars.[1])

Ik ben Kapitein

Hendrik Witbooi.

---

[2]) Leutwein skryf hom dat as dit vir hom te swaar is om hom te onderwerp, dan moet hy maar bedank en sy seun en opvolger vir vrede laat onderhandel.

[1]) Dit laat Leutwein dink dat Witbooi sy raad áangeneem het. Sie No. 98, aant. 2. Hy stel taamlik strawwe vredevoorwaardes, sie volgende brief.

No. 100.*

Naauwklof 9 Mei 1894.

Myn lieve H Edl Duitsche Keizerlyke H[eer] de plaatsvervanger van Francois

L. Major.

Ik heb in Uwen brief van Keetmanshoop gehoor, dat U my [voor] vrede vraag, zoo heb ik U de vrede gegeven, zoo hebt U verder gezeg, dat de vrede nog niet genoeg is, zonder traktaat, zoo heb ik U gisteren weder de traaktaat gegeven, zoo hebt U my gezegd, dat U zal terug gaan, als ik U Edl die twee hoofpunten zal geven, zoo heb ik in deze twee hoofpunten voor U naar Uwen wil en verzoek gedaan, en omdat U my ook niet tyd wil geven

En nu hebt U my weder gisteren iets anders waarop wy niet in onze eerste brieven gesproken hebben geëischt, en [u heeft nieuwe] punten als vrede Contieties[1]) opgeleg, en my gezeg, dat U my zal schieten, als ik die niet wil aannemen die punten zyn my zeer zwaar, en voornamelyk dat ik myn eigendom geweers en amonitie moet afgeven, en ten tweede, dat ik naar Windhoek zal gaan. Zoo verzoek ik U weder myn lieve Hoog Edl Heer! om toch eers weder voor my terug te gaan om daarover na te denken, met die twee hoofpunten, wat ik U Edl reeds gegeven heb.

Tot zoo ver zal ik sluiten

En groete U H Edl Heer.

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

---

1) Sie No. 99, ant. 1. Hendrik verwerp die voorwaardes.

No. 101.*

Naauwkloof den 20 Mei 1894.

Waarde Heer Duitsche Keizerlyke gezande Major Leutmien !

Ik heb naar Uwen verzoek genegen, en my bedwing, om Uwen verzoek te doen, eenige punten die wettig noodig zyn om in vrede te hebben. Maar U hebt gemaakt, dat U my geschoten hebt, daar U met my handelt van vrede, die daad heb my verstomd en verbaasd gemaak. En ik onderzoek die daad van U nog in myn binnen boezem, wat U Edl daarmede meent, en wat de priensiep der inhoud van vrede is, en ik kryg niet de cenrtum uit van de vrede verhandeling. Zoo ben ik stil geworden, om verder Uwe daden te zien. Nu hebt U my heden weer 3 punten gevraagt, duitelyk en opregtelyk zoo zeg ik daarop, wat ik voor iemand gezegd heb, die spreek ik duitelyk en opregt. Ik heb met myn vollen innerlyken zin gehandeld met U, en wat ik gesproken met die zin gesproken, zoo is alles op Uwen kant, wat U wil doen, en zal doen of laten. De antwoord op de 1 vraag.

De ding vrede maken, verstaan ik zoo, dat ieder pardy die onder zich vrede versluiten, zyn eigen staats leven, zyn reg, en al wat van ouds zyn eigendom is te behouden, en ik heb op die wyze vrede gemaak, met ieder natie, die met my in vrede wil zaam leven, en my niet zal aanraken. de 2 antwoord. Hendrik myn zoon heb ik op Uwe verzoek gestur, om te toonen dat ik opregt meen, hy is myn zoon, die onder myn orders staat.

Ten 3 beantwoord.

Als U my tyd zou gegeven hebben, dan eers zou ik gezien hebben hoeveel tyd ik noodig heb, maar nu hebt U Edl my geschiet, want ieder mench wat bezigheid heef en bedryf, die heeft reeds tyd noodig om te bezinnen, tot zyn voordeel iets te werken. Zoo is deze meer er[n]stige zaak, om zich te voor te bereiden.

Ten slote. De beesten en vee van de Bastards heb ik niet tuschen in van vrede gespreek genomen,[1]) dat was nog vrystaande oorlogstyd, en ik was vry geweest, om te doen wat ik wil, want ik heb by niemand my verspreek van vrede, en dit is geschied, voor ons van vrede verhandel.

Hier sluit ik mt groetenissen

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

102.*

Waarde Heer. Major. L.[2])

U hebt my weder heden uit genoodig tot spreken, eerst hebt U my ook uitgenoodig tot vrede gespreek, en ik heb U geluistert, en wy staan in vrede gespreek [toen] hebt U my reeds met de Kanunen geschiet, en heden hebt U my gezeg, dat al onze oorlog mannen moeten stil leggen, zoo heb ik myne mannen georder, om stil te leggen, zoo is Uwe oorlog weder vandag myne mannen geschiet, zoo heb ik net nu die boodschap gekregen, doen ik net de antwoord brief wil wegstur tot U zoo kan ik niet verstaan, dat U op

---

[1]) dit het gebeur op 1 Mei.

[2]) Datum moet 21/5/94 gewees het.

een kant met my van vrede spreek, en op anderkant gaat U voort met Uwe oorlog en schiet my.[2])

Kapt.

Hendrik Witbooi.

No. 103.*

Naauwklof den 22 Mei 1894.[1])

Myn lieve Hooggeachte H. Duitsche Keizerlyke gezande L. Major !

Ik heb Uwen brief gekregen, en U Edl zegd, dat die vrede en traktaat wat ik U gegeven hebt niets help, zonder die verscheidene punten, wat U Edl my voorgeleg hebt, als vrede Contities. Ten eerste antwoord ik zoo van de vrede. Ik houde de vrede zoo. De vrede is de aller grootste en dierbaarste en lievelykste schat, wat God aan ons zondige menschen gegeven heeft, en naar zune wysheid heeft God gezeg, er is een tyd van oorlog, en er is weder een tyd van vrede en naar die waarheid van Gods woord heb ik gedach, dat het nu miesschien de tyd van vrede gekomen is, nadat wy jaarlang geoorlog hebben, en zoo op dit vertrouwen heb ik die vrede aangenomen, wat U Edl my verzoek hebt, en dat heb ik als een waarachtige en

---

[2]) 'n misverstand by die brandwagte

[1]) Op dieselfde datum het Leutwein die telegram gekry dat versterkinge uit Duitsland gestuur was. Hy besluit om Witbooi 'n wapenstilstand toe te staan tot 1 Augustus. By die tyd sou hy die troepe by die Naauwkloof hê. Voorwaarde was dat albei partye op dié datum in dieselfde posiesies sou wees as op datum van die sluiting van die wapenstilstand. Witbooi het woord gehou.

opregte vrede gedaan, maar dat U Edl deze vrede als een slechte vrede noemd, is my heel wonderlyk. Ten 2 zeg ik zoo van de traktaat. Ik heb de traktaat gemaak met den Duitschen Keizer, naar myn verstand, wat ik de traktaat verstaat. Ik verstaat de traktaat zoo. Dat de hoofden van verscheidene landen en koningryken traktaat sluiten, als broeders, om in vrede te leven en over groote en gewigtige zaken te beraden over hunne landen en volken, en toch blyf ieder een op zyn eigen land en in zyn volk als zelfstandige hoof en op die verstand heb ik gedach, dat daar toch geene byzonderlyke zwarigheid of schades zal wezen, als ik ook met de Duitsche Keizer traktaat maak, zoo heb ik U Edl de traktaat gegeven. Ten 3 zegt U Edl, dat myne menschen niet weder de beesten en vee van andere menschen zal nemen. Dit antwoord ik zoo. Dat zyn niet myne menschen, wat de goed van de menschen vatten, buiten myn order ik vat de goed, maar ik vat niet de goed van die menschen, wat geen oorlog met my hebben, maar ik vat de goed van die menschen wat my eers geschiet hebben, zoo als de mannen van Rehoboth wat daar met U zyn ook U Edl kan verhalen toen ik met de Hereros oorlog gehad heb, toen heb ik altoos in hunne posten voorbygegaan met myn oorlog, maar zy hebben ook niet een boklam of een kalf gemis, wat ik gestolen of met geweld gevat heb, en U zelven en ook van alle witte menschen heb ik niets genomen maar U en de menschen van Rehoboth hebben my eers geschiet zonder oorzaak of schuld, en van die dag af zyn Uwe goederen vry geworden voor my, naar de vryheid wat die oorlog my gegeven heef. Maar wanneer wy nu de ware vrede gemaak hebben, zoo weet ik zelven, dat alles wat in de oorlog

vry was, nu gestop is, en dat ik geen reg heb, om goed van vrede menschen te vatten, en dat kan ik U Hoog Edl vas verzekeren, dat ik nooit de goed van vrede menschen zal vatten in vrede, want ik wil met alle menschen in vrede leven, zoo veel als het in myn krach staat, en myne menschen zullen ook nooit buiten myne order goed van vrede menschen vatten, want myne menschen staan onder my, daarom hoef U Edl toch maar niet te bekommeren, of achtertogtig worden over myne menschen en deze vrede wat ik U Edl gegeven heb, die zal ik niet eers breken, zoo heb ik de vrede klaar gegeven aan U, en de bloed van myne mannen en Uwe mannen wat nu zal gestort word, die zal niet op myn rekening gestort worden, want ik gevoel my nu heel vry en getroos in myn hart over deze vrede voor God en menschen, want ik heb alles gedaan, wat ik kan doen. Ten 4. U Edl. hebt gezegd, dat U van den Duitschen Keizer gesturt zyt, om vrede en traktaat met my te sluiten, zoo heb ik U Edl ten eerste vrede gegeven en ten tweede traktaat. Ten 5 U Edl zegd, dat U my slechts twee dagen tyd zal geven, om op de punten van de vrede Contities duitelyke antwoord te geven, en dat U my zal schieten, als dat nog langer zal duuren. Zoo geef ik aan U Hoog Edl deze antwoord. Al die punten die zyn my zeer zwaar en hart, zoo smeek ik U lieve Hoog Edl Heer van harte neem toch die twee hoof punten, vrede en traktaat wat ik U Edl reeds gegeven heb, en gaat toch terug met die punten, want dat zyn de voornaamste hoof punten, denk ik, waardoor de bloedvergitting zoo lang tusschen ons gestaan hebben zoo ben ik nu vry, toen ik U Edl die twee hoof punten

gegeven heb, zoo leg nu alle verantwoording op U Edl alleen, van die bloedvergitting wat nu zal tusschen ons beginnen.

Hiermede sluit ik en groet U Hoog Edl Heer

Ik ben U vriend en kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 104.*

Naauwklof den 24 Mei 1894.

Myn lieve Hoog Geachte Heer Duitsche Keizerlyke gezante L. Major !

Uwen brief heb ik ontvangen, en daar uit gezien, dat U Edl in myne laatste brief alles goed verstaan heb, en dat ons nu toch tot zoo ver met malkander verstaan zijn in onze vrede gespreek, zoodat U Edl nu van voornemens zyt, om terug te gaan[1]) zoo ben ik den Heere van harte dankbaar, dat Hy in deze groote en zware zaak zelven tuschen ons als middelaar gestaan en gwerk heeft, zoo dat de bloedvergitting niet verder geschied is, zoo als ons gemeen hebben, maar dat ons nu in vrede zullen uit maalkander gaan, en verder moge de Heere ons helpen, dat toch niet bloed vergitting weder tusschen ons geschiedden. Verder zeg U Edl, dat U my nog twee maanden tyd zal geven tot nadenken over de beschermings traktaat, en dat ik tot die tyd geen oorlog zal maken tegen alle menschen die in Duitsche bescherming staan. De oorlogen wat ik met die menschen gehad hebben, dat zyn niet oorlogen wat ik eers begonnen hebben, maar die rooije

[1]) Sie No. 103, aant. 1.

en zwarte en zelfs U witte menschen hebben my eers geschiet, en myn kruit is nooit tegen een mensch eers gebrand ik heb ook niemand beledig of beschadig van al die menschen met woord of daad, waardoor zy my geschiet hebben, maar zonder oorzaak of schuld hebben U allen my geschiet. En terwyl wy nu vrede gemaak hebben, verzeker ik U H Edl, zoo als U in deze Uwe brief zeg, dat U geloof en kan verzekeren, dat ik myn woord zal houden zoo verzeker ik U Edl, dat ik niet de eerste zal wezen, wat deze vrede zal breken, en ik zal geen mensch eers schieten, ook zal ik geen bees of vee van menschen nemen U Edl ken my nog niet, maar U segt, dat U verzekert zyt, dat ik myn woord houden zal, maar nu in deze vrede zal U Edl my zelven kennen leeren, en zelven ondervinden en zien, dat alle dingen, waarvan de menschen my beschuldigen, en waarom zy my schieten niet ware dingen zyn zoo zal ik niets doen tot die tyd wat U Edl gezeg hebt. Verder vraag ik ook aan U H Edl. Hoe staat het nu van ons en van onze menschen in tusschen tyd van die twee maanden miesschien zullen onze menschen onverdachts in de veld by malkander komen, en ergens by een blek kunnen onze menschen dan met vrymoedigheid bymalkander komen, en dat geen den ander zal vreezen en vlugten of iets kan doen ? Van myn kant is geene verhindering, want ik heb volle vrede en ware vrede gemaak, zoo zal ik ook nu myne mannen uitsturen om myne menschen wat nog in het veld zyn, wat niet weten, dat ons nu vrede gemaak hebben te zoeken en hen bekend te maken van de vrede en dat hoop ik ook van U Edl, dat U dat ook zal doen aan al Uwe menschen. Tot zoo ver zal ik zluiten en groet U hartelyk en vriendelyk

met al Uwe mannen des vredes groetenis, met blydschap en dankbaarheid, en wensch ook voor U H Edl om ook met die zelfde blydschap en dankbaarheid terug te gaan. Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

Verder verzoek [ik] U Hoog geachte Duitsch-Keizerlyk Heer om dit myne verzoekingen te verhooren, en voor my [te] doen.

Ik verzoek U Hoog geachte Heer, dat toch in dezen stilstaantyd ieder waar hy behoordt zyn blyf, en zyn doen-bezigheid dryven.

Ik denk hiermede zoo: Dat alle Uwe onderhorigen voor my weg blyven van myn wyk, wat ik myne noemd, en van alles wat nar my behoord, zoo lang tot ons weder zullen verder over spreeken, de Vrede-verhandeling, die wy voor handen hebben.

1. Want, ik heb gehoordt dat U Hoog geachte Heer mannen op Gibeon geplaats hebt, als dat waar is, believe U Hoog geachte, en neem deze mannen terug van daar weg.

2. Ik heb eergisteren van onder gehoordt, dat myne mannen, wat ik naar Bethanie zyn wyk gestuurd heb, voor koffy en tabak laten gaan koopen gevangen, en in tronkt [gevangenhuis] gezet zyn.

Daarover verzoek ik vriendelyk U Hooggeachte , my een brief te geven, om die mannen uit te lozen,[2]) dat ik toch haast die koffy en tabak krygen.

Ten laatste: Ik heb gehoordt dat myne beesten, die daar onder gaan wei-loopen, daar waar U Hoog geachte Heer zyn Leger staan, dat die van my, onder Uwe

---

[2]) lossen, vry te laat.

beesten loopen. Als dat wisschien waar is, keer toch die beesten voor my uit.

Nu met respextvollen harte U Hoog geachte groetende

Blyf ik Uw vriend

H. Witbooi

Kapitein.

No. 105.*

Naauwklof den 11 July 1894.

Myn lieve Duitsche Keizerlyke gezante L. Major !

Ik zende deze brief tot U Edl op Uwe verzoek, dat U my verzoekt hebt, om U een uitvoerlyke en duitelyke antwoord te geven naar Windhoek, wat ik uitgedacht heb in tusschen tyd van die twee maanden over de beschermings traktaat. Maar voor dat ik U Edl over deze punt antwoord, ziet ik iets anders voor noodig, om eers daarover tot U Edl iets te zeggen.

I. Achter dat wy vrede[1]) gemaak hebben, ben ik naar onder wereld[2]) gegaan, zoo heb ik daar gehoor en gezien, dat U oude Robert Doncan gevangen en naar Windhoek gebracht, en dat U hem in de Tronk zet, op die beschuldiging, dat hy my schietgoed gegeven heeft, maar ik kan die man met waarheid veronschuldigen, en vryspreken dat hy in deze schietgoed onschuldig is, want dat is niet Doncan wat my die schietgoed gegeven heeft, dat is de groot man van de Companie,[3]) wat my zelfs die schietgoed gegeven heeft,

---

[1]) die wapenstilstand

[2]) na die suide

[3]) Na die oorlog het Witbooi 'n verklaring afgelê dat hy daarmee Cecil Rhodes gemeen het.

en als iemand zal schuldig zyn over die schietgoed, dan is de groot man van de Companie schuldig, zoo kan U Edl niet voor Doncan daarvoor verantwoordelyk maken, en hem vangen en straffen, dat is myn vaste weten, waarmede ik die man met waarheid kan vry spreken en de Companie heeft die schietgoed ook niet voor my gegeven in de tyd wat Francois my geschiet heeft, maar voor die tyd is de schietgoed gegeven, in de tyd wat ik met de Hereros nog vechten zoo is die schietgoed ook in die oorlogen gedaan, en die schietgoed wat ik nu heb waarmede ik met Franzua gevecht heb tot nu toe, dat is de schietgoed wat ik van Uwe eigene mannen gekop heb op Windhoek met paarden, kort voor dat Franzua my schiet, en ook by Rehoboth met paarden gekop, en met die schietgoed heb ik tot nu toe met Franzua gevecht. Zoo verstaan ik niet, dat U Edl nadat wy de vrede gemaak hebben die man gevangen heb om mynent wil. Want wy hebben in die vrede vasgestel, dat wy in tusschen tyd van deze twee maanden zullen stil blyven, en dat die vrede alle menschen wat onder U staan bevatten, en by my ook myne menschen wat onder my staan. En daar op Bethanie zitten ook nog mannen van my in de Tronk, wat ik U Edl ook gevraag heb, om te lossen. Zoo doet ik tot U Edl deze verzoek, om der waarheid en des regts wil. Los toch ou Doncan van de Tronk laat hy vry huistoe gaan, zonder schade aan zyn lyf of aan zyn geld, want hy is waarlyk onschuldig in deze zaak. En verder los ook de mannen wat op Bethanie nog in de Tronk zitten. II. Ten tweede antwoord ik zoo van de beschermings traktaat wat U Edl my vraag.

Ik heb met erns nagedach over deze zaak. Maar lieve Hoog Edl vriend! Ik moet U net de oude antwoord geven. Ik kan de zaak van bescherming niet door zien, die zaak is my zeer zwaar en onmogelyk, zoo kan ik niet, en ik wil niet onder U staan. Zoo verzoek ik U lieve vriend van harte! laat my toch staan in myne zelfstandigheid, want ik wil blyven als zelfstandige hoof op myn land en in myn volk, want dat is my lief en genoeg, want daarin ben ik geschapen en ik ben dat zeer verre gewend, en myn zelfstandige vryje leven is niet schadelyk voor my, en ook niet schadelyk voor andere menschen, en ik ben vrede met my zelven in deze vryje leven, en wil ook met alle menschen vrede houden, en in vrede leven, en ik zal U, en ook andere menschen niets kwaads aandoen door oorlog. III. De vrede wat ik U gegeven heb, die heb ik U gegeven, niet voor een tyd, ook niet voor twee maanden tyd, maar voor onze heele levens lang heb ik die vrede gemaak, en niet alleen met U, maar met de heele menschdom, wat op Gods aardbodem leef. Zoo zeg ik U Edl nog ten laatste, door my zal geene bloed vergitting tusschen ons geschiedden.

Ten slote hoop ik dat U Edl my weder haast antwoord zal sturen over deze brief.

Hier wil ik sluiten en groete U Hoog Edl met vriendelyke groetenissen

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 106.*

Naauw-kloof d. 15.8.94.

Myn lieve en hooggeachte Heer; de Keizerlyke hoofdman.

Leutwein !

Major!

Hoe is dat, wat zyt U stil, kom de tolker nog niet? Ik heb Uwe komst al lang reeds gewacht, zonder duidelyke iets te verstaan, nu wil de tolker wedre goed-som tyd wegnemen ? —

De bepaalde tyd was 1 August. maar om U Edl. Heer achter was, zoo zyn de dagen op de boven gemelde dadum gekomen. In tusschen tyd zyn de werken gedaan van Uwen kant, die my niet wyzen naar vrede, en dat zyn Uwe orders, zoo wordt my altoos geantwoordt.

Uw zet rondom myn huis, de palen om,[1]) zonder my de beduiding daarvan kennis te geven ? — Zoo komt uit met woorden, dat ik versta, de werken kan ik niet verstaan.[2])

Waar zet U my heen weg, als U Edl. Heer zulke werken doen, en laten doen ?

Met hartelyke groetenis

Uw vriend

de Kapitein

Hendrik Witbooi.

---

[1]) Leutwein het sy posiesies om die Naauwkloofberge weer opgeneem.

[2]) Leutwein wys hom daarop dat sy handeling ooreenkomstig die voorwaardes van die wapenstilstand is. Hy gee hom drie dae om hom onvoorwaardelik te onderwerp.

No. 107.*

Naauwklof 17. 8. 1894.

Myn lieve Hoog Edl Heer Leutwien Major !

Uwen langen brief heb ik gisteren[1]) laat ontvangen. Daar in heb ik gehoor, dat U my van verscheidene dingen beschuldig, en U meent, daardoor reg en vrymoedigheid te hebben, om over my eene regvaartige dood vonnis uit te spreken, en my met wapen reg te maken. I. Zegt U, dat ik ‡Giris wilte schietten, dit is gansch niet waar, geen mensch kan met waarheid zulks van my zeggen, dat hy zulks van my gezien of gehoort heeft. II. Zegt U, dat ik menschen tot onreg verwek heb, dit is ook niet waar. U noemd Simon Koper daarin, maar by Simon Koper was U zelven gekomen, en zelfs met Uwe oogen gezien, hoe hy tegen U gesteld was, zonder myne aanrading, voor ik nog daar kom was dat gewees, zoo kan U de verandering van Simon Koper wat U by hem nu ziet niet op my leggen, en denken, dat het door my is, maar dat is ook niet waar. III. Zegt U, dat ik my zelven verzet, dat ik opperhoof ben over grond, en dat ik meen, dat ik reg heb op grond, om grond te verkopen. Dit antwoord ik zoo. U witte menschen en alle rooi menschen weten heel goed, dat de grond waarlyk in der waarheid myn grond is, van de dagen van myn overleden groot Vaders, want rooi natiës hebben myn overleden groot Vader onschuldig geschiet, zoo heeft hy die natiës overwonnen, en ten tweede hebben weder dezelfde natiës my onschuldig geschiet, zoo heb ik hen weder overwonnen, zoo be-

[1]) Die ultimatum genoem in No. 106, aant. 2.

hoort de grond twee dubbeld aan my, want ik heb de grond niet gekregen met geld, of als een geschenk, of door list, maar met het bloedvergitting, en dat is oude bekende oorlogs wet en zelfs hier hebt U de ware en vaste getuigenis, dat U weet, dat de grond waarlyk myn grond is, want juist, omdat de grond myn grond is, en omdat U niet op een aander wys kan krygen, zoo zyt gy nu besluit, om met geweld myn grond te vatten, want als de grond niet myn grond was, dan zout U ook niet noodigheid gezien hebben, om my te schietten, zoo ben ik ook in deze zaak onschuldig. IV. Zegt U, dat het U leed doet, dat ik de bescherming van den Duitschen Keizer niet wil aanerkennen, en dat U my dat als schuld toe rekent, en my daar over met wapen wilt straffen. Dit antwoord ik zoo. Ik heb de Duitsche Keizer nog nooit gezien in myn leven, en hy heeft my ook nooit gezien in zyn leven,, zoo heb ik hem ook niet geërgert met woord of daad. Want God heeft ons als verscheidene koningryken op de wereld gezet, en daaruit weet ik en geloof, dat het geen zonde en schuld is, dat ik als zelfstandige hoof van myn land en volk zal blyven, en als U my over myne zelfstandigheid, en over myn land zonder schuld nu dood maak, zoo is dat toch ook geene schade of schande, dan dood ik eerlyk over myn eigendom goed, zooals ik nu in U dood, naar Uw woord, dat U my over myne zelfstandigheid en over myn land nu wilt doodmaken. Zoo is dat waarlyk geen schuld, dat ik onder U niet wil staan, en ik heb waarlyk geene schuld in alle dingen, waarin U my in Uwen brief voorgedragen hebben als schulden, en als oorzaken over my eenen dood vonnis uitgesproken hebben, dat zyn net allen

Uwe eigene gedachten en Uwe voornemens voor Uwe voordeelen, wat U zelven uitgedacht hebben, om toch voor de wereld eene eer van reg en waarheid te hebben, en te toonen als schulden oorzaken. Maar ik zeg U lieve vriend ! Ik ben waarlyk vry en gerus in myn geweten, omdat ik weet, dat ik waarlyk onschuldig ben in al deze dingen, en weet ook, dat U ook weet, dat ik voor U onschuldig is, maar U zegt, mag had reg,[2]) en naar die woord werk U met my, omdat U magtig zyt van wapen, en in alle bekwamheden, en dat stem ik zaam, dat U waarlyk magtig zyt, en dat ik niets is tegen U. Maar lieve vriend ! U komt tot my met mag van wapen, en heeft my verklaar, dat U my zal schietten. Zoo meen ik ditmaal om U weerom te doen, niet in myn naam, niet in myn krach, maar in den naam des Heeren, en op Zyne krach en hulpe, zal ik my voor Zyne voetten zich nedervallen, en zich weren. Verder zegt U ook, dat U onschuldig is aan deze bloed vergitting wat nu zal geschiedden, en dat U die schuld op my leg, maar dat is onmogelyk, dat U dat kan denken, en ik verwonder U grootelyks. Daar ik U gezeg heb, dat ik U de vrede gegeven heb, en dat door my geene bloedvergitting zal geschiedden, en nu zegt U, dat U my zal schietten zoo leg deze rekenschap niet op my van deze onschuldige bloed, wat U zal storten, van myne menschen, en Uwe mnschen, want ik ben niet de veroorzaker van deze

---

[2]) In sy ultimatum het Leutwein o.a. geskrywe dat die dae van onafhanklike kapteins in Namakwaland verby was en dat diegene wat dit vroegtydig erken het wyslik gehandel het. Hy moes tog besef dat sy mag maar baie gering was vergelyk by die van die Keiser. Daarom Witbooi se verwyt: mag is reg!

gansche oorlog, zoo kan de rekenschap niet myne zyn. V. Verzoek ik U lieve vriend weder ! Neem die vrede, ware en opregte vrede, wat ik U gegeven heb, zoo als U zelven gezien heb, en zelfs gezegt hebt, dat het ware vrede is, en laat staan my, en gaat terug, roep Uwe oorlogen terug, en gaat terug, gaat my terug, dit is myne ernstige verzoek aan U.

Met slote groet ik U.

Ik ben U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 108.*

Naauwklof 20. 8. 1894.[1])

Myn lieve Duitsche Keizerlyke gezante

Leutwien Major !

Uwen brief heb ik ontvangen, en U zegt, dat U my op den 20 van deze maand zal schietten, maar ik ben gedwongen in myn gemoed, om zich over een punt te verdedigen. U Edl beschuldig my, dat ik den Keizer niet eer. Maar dit had ik niet zoo, ik eer den Keizer, en omdat ik hem eer, en omdat ik hem niet wil beledigen met woord en daad, heb ik altyd de goederen van alle witte mannen afgegeven, wat ik in myne oorlogen onwetende genomen hebben in myne eerste oorlogen, wat ik met de zwarte en roote hoofden gehad hebben zoo heb ik my op allerlei wyse opgepas, om toch niet Keizer te beledigen, en dat ik onder den Duitschen Keizer niet wil staan, is toch

---

[1]) Op dieselfde dag het Leutwein se versterkinge voor die Naauwkloof aangekom.

geene zonde, en schuld, en oneering, dat U daardoor een dood vonnis over my kan uit spreken. Zoo verzoek ik U weder lieve vriend! Neem toch die goede ware vrede, en schiet my toch niet, en laat staan my toch, en gaat toch terug, en stur toch eers deze brieven van deze goede vrede voor den Keizer, laat hy eers weder zien van onze vrede verhandelingen. Verder verwondert U Edl ook, dat ik zeg, dat ik U zal weeromdoen. Dit is gansch begrypelik. Want U verklaart my, dat U my zal schietten op den 20 van deze maand, en wanneer U zoo zegt, en zoo doet, dan kan ik niet anders zeggen en doen want op Uw woord heb ik alleen dat gezeg, als U my schiet, dan zal ik U weeromdoen, en als U zout gezegt hebben, dat U my niet zal schietten, dan zal ik ook niet zoo gezeg hebben, en U ook niet schietten, want het schietten gaat niet van my uit, het gaat van U alleen, en myne is maar zich verdedigen. Verder zegt U ook, dat ik myne menschen moet bekend maken van Uwe brief, dat heb ik ook gedaan, naar Uw woord, en dat denk ik ook van U, dat U ook Uwe menschen vertelt van myne brieven.

Met hartelyke groetenis

Blyf ik U vriend en Kapitein

Hendrik Witbooi.

No. 109.*

Naauwklof 23, 8. 1894.

Myn lieve Duitsche Keizerlyke gezante Leutwien Major!

U beschuldigt my weder van andere dingen in Uwen brief van gisteren. I. Zegt U, dat ik onweerbare

menschen in Tsoaxaub[1]) doodgemaak heb, en wanneer U nu zegt dat die menschen onweerbaar en onschuldig zyn. Hoe denkt U, en wat zegt U van die vele onschuldige zielen, en van het bloed van die onnosele en onweerbare menschen wat op Hoornkrans leggen, hetwelk U over de (in) slaap liggende menschen vergoten hebt, vrouwens, en aan den moeders bors liggende kinderjes ? Zoo zeg ik U, de bloed van Uwe menschen wat U daar zegt, en myne menschen wat ik hier zeg, dat leg alleen op Uwe verantwording, want U hebt my eers zonder schuld geschiet, en dat ik Uwe menschen doodgemaak heb, is maar weeromdoen, zoo als ik U altoos zeg, dat ik niemand eers schiet, en dat alle menschen my eers schietten, en dat ik net weeromdoen en dat hebt U ook by Uzelfs gezien, dat U net zoo gemaak hebt, zoo als die menschen, zoo kan U de dood van die menschen my niet beschuldigen, want, als U my niet zout geschiet hebben, dan zou ik die menschen ook niet aangeraak hebben.

II. Zegt U, dat ik ook schuldig ben over Herman[n] zyn goed. Dit is net ook zoo, ook door dezelfde oorzaak heb ik Herman[n] aangeraak, want ik weet van ouds, dat Herman[n] op !Khubub woon, en dat hy een echte Duitsche boorling[2]) is, maar ik heb eens niet een gedachte gehad, dat ik tot Herman[n] oorlog zal maken, maar, toen U my schiet, toen heb ik gezien, dat U my met gansche geslacht wil uitroeijen, en dat gansche natie van my schuldig is, en in deze oorlog ingesloten is. Daaruit heb ik gezien, ook reg te hebben,

---

[1]) Swakop. Die aanval op die transportwaens van Wiese op Horebis.

[2]) gebore Duitser.

ook Herman[n]s goed te gaat nemen, en van zyn persoon weet ik ook, dat hy ook in deze oorolg bedeelig is. Zoo hebt U zelven de eer en ontzien wat ik aan die witte menschen gehad heb, om des Keizers wil, zelfs hebt U die eer en ontzien weggeworpen, door Uwe oorlog zoo dat zyn alle oorzaken en gevolgen van Uwe oorlog, zoo kan [U] dat alles my niet als schulden opleggen, zoo ben ik ook waarlyk onschuldig in deze punten.

III. Zegt U, dat ik my moet onderwerpen. Dit is my eenmaal onmogelyk, en dat kan ik niet doen, en dat wil ik niet doen. Zoo laat staan die punt van onderwerping, dat verzoek [ik] U weder van harte, en neem die goede vrede, en schiet my niet, en laat staan my, en gaat [van] my terug, laat niet weder na deze goede vrede onschuldige bloed gestort worde door U. Ik zou my nog van myn trek en ook van grond beantwoorden hebben, maar U hebt gezegt, dat al wat ik zal zeggen, nutteloos zal zyn, buiten onderwerping.

Met hartelyke groetenis blyf ik U vriend
en Kapitein
Hendrik Witbooi.

No. 110.*

Leger voor den Naauwkloof
d. 23st Aug. 1894.

Aan den Kapitein Hendrik Wittbooi
Naauwkloof.

Myn lieve Kapitein

Met den wederzydschen anklagen komen wy niet ver met elkander. Niet om u te beschuldigen, heb ik die

zaken in mynen laatsten brief geschreven, zonderen[1]) om u op te helderen. Dat Hoornkrans anders konnte angegrepen worden zyn, is mogelyk.

Maar zeker is het, dat gy van daar moest verdreven worden, wanneer het Duitsche Beschermingsgebied tot rust en vrede komen zoude. Dit is evenzoo gewis, als dat ik ook nu geen rust en geene vrede voor het Duitsche Beschermingsgebied vooruitziet, wanneer gy u niet den Duitschen Keizer onderwerpt. Aan deze overtuiging verand ren allen uwe woorden en alle betuigingen uwer onschuld niets.

Zal daarby wederom bloed vloeien, zoo beklaag ik dit evenzoo, als wy allen het onschuldige bloed dat op Hoornkrans gevloten was, beklaagt hebben. Met opzicht[2]) schiet gewisselyk van ons niemand op vrouwen en kinderen. Intusschen hoop ik dat gy met my eens zult zyn, dat wy den oorlog, die by uwe hardnekkigheid helaas niet te veranderen is, menschelyk voeren, en hoop verder dat dezelfde kort zal zyn.

Ik ben met vriendelyken groetenissen

De Keizerlyke Landshoofman[3])

Leutwein

Majoor.

No. 111.*

//Gurus den 9 Maand 3 1894.

Myn lieve Eerwd Heer Major Leutwijn !

Ik maak deze regeltjes tot U en smeek U daarmee, wees toch zoo goed, en draai toch om, zien U toch

---

[1]) maar

[2]) opzet

[3]) Duits: "Landeshauptmann"—goewerneur.

niet dat ik vlugt.[1]) ik ben toch niet grootelyks schuldig voor U zoo smeek ik U Eerwd weerom Laat staan voor my en draai om als U het belief.

Hoopende dat U Eerwd dat doen sluit ik
met hartelyk groetenis

Ik ben Uwen Vriend

Hendrik Witbooi.

Capitein.

Laat toch na deze brief niet weêr onschuldige bloed vloeijen.

No. 112.*

In de Gebergte v. Naauwkloof. den 7 Sept. 1894.

Myn geliefde Vriend de Duitsch-Keizerlyk Gezande,

Den heer Leutwein

Major !

Ik heb Uwen brief ontvangen, op den wegloopende, zoo heb ik gezien, dat U genegen ben, dat wy kunnen verhandelen. Zoo stem ik toe, dat schieten wat rusten [laten] als U Uwe menschen niet laten inkomen in de gebergte. Het antwoordt op den brief, zal ik U Ed. van de waterblek af geven. Zoo neemt wat geduld, ik ben in dorre-veld zonder water, de goederen drinken niet water hier.

---

[1]) Op 27 Augustus het Lentwein sy aanval op die Naauwkloof begin. Witbooi moes stap vir stap terugval en hy begin in te sien dat sy dae getel was. Die brief is in rooi potlood op 'n ou stuk papier geskryf.

Het zou my veel beter zyn dat U naar Naauwkloof zyn myn antwoorden inwachten — ik gaat nu daar heen tot Naauwkloofs distrekt.

Met goede hoope
Met beste vriendelyke groetenis
Uw vriend
de Kapitein
Hendrik Witbooi.

Stuur my pak-papieren[1]) zaam, en geef my ook wat 30 stukk en ook koffy en tee —

Hendrik Witbooi.

No. 113.*

Tsaam[2]) den 10 Sept. 1894
Myn lieve Eerwd. Heer Leutwein
Major !

Ik heb uwen brief en ook uwe boden gekregen : Maar helaas ! wat kan ik U antwoorden : ik zal U Eerwd. slechts weinige vaargten aandoen : want al wat ik kan heb ik reeds geschreven, en al wat ik kan heb ik reeds gedaan. Vrede en Traktaat heb ik U gegeven,

---

1) pak skryfpapier. Hierdie brief is op 'n stuk papier geskryf wat uit 'n klein aantekenboekie geskeur was. Twee dae later laat Lentwein hom weet dat hy nou moet besef dat hy 'n oorwonne vyand is en dat daar g'n vrede vir hom kan wees nie sonder erkenning van die Duitse heerskappy.

2) Witbooi se laaste laer.

maar alles help niets, want u dwing my om in Bescherming heerschappij te staan, en die zeg ik, het is voor my zwaar.

Nu vraag ik U alzoo:

Als ik naar Uwen wenscht & woord doen, zal myn leven & grond en al myne toebehoorden myne zyn in alle veiligheid ?

En zal het voor myn heerschappy veilig zyn ?[2])

Hiermede sluit ik hoopende vol[l]e antwoord te ontvangen.

en groet U vriendelyk

Ik ben Uwen Vriend

Hendrik Witbooi

Capitein.

No. 114.*

Tsaam den 12 Sept 1894.

Myn lieve Eerwd. Heer Major Leutwein

Ik heb uwen brief gekregen en uit dezelfde bode, heb ik eene verpassende[1]) tyding gehoord, dat myne mannen op uwe mannen geschoten heb, maar dat is niet myn order; maar uwe mannen zyn op myne mannen opgelopen en uwe mannen willen zich niet laat keeren zoo is dat geschiet zonder onzen order. zoo kan U voor mij daarop eerst eene verklaring geven. en dat is op den berg geschied, dat is een ongelukt.

---

[2]) Leutwein se voorwaardes was baie gunstiger vir Witbooi dan die waarna in No. 99, aant. 1, verwys word.

[1]) verbasende

want uwe mannen en myn mannen zyn heden morgen digt [by] elkaâr gekomen maar het is niets geschied. zoo laat toch uwe mannen blyven daar waar zy zyn.

Ik groet U
Ik ben Uwen Vriend
Hendrik Witbooi,
Capitein.

No. 115.*

Tsaam den 13 Sept. 1894.

Myn lieve Eerwd. Heer Leutwein
Major !

Ik heb giesteren uwen brief gekregen en geverstaan. maar den gelyken tyd, heb ik die droevige tyding gehoord. zoo zyn myne gedachten verstrooit geworden en myne zinnen zyn geweken van den brief. Daarom heb ik u giesteren kleine brieven geschreven. En ik ben nu zeer dankbaar om zoo van U te hooren. Zoo verzoek ik U weinig tydtje voor my te geven tot achtermiddag. laat ik toch met myne ampenaars vergadering houden. om doch eerst te bespreken. Maar aangaande die goed van den dooden Soldaat zal ik u afgeven. en myne mannen zal ik ook verboden om verder te dreden.[1])

Met vriendelyke groetenis
blyf ik Uwen Vriend
Hendrik Witbooi,
Capitein.

Ik heb geenen papier.

---

[1]) Duits: 'treten,' gaan.

No. 116.*

Tsaam-‡Ams den 18 Sept 94.

Myn lieve Eerwd. Heer Major Leutwein !

Ik heb Uwen Gezante den Heer Schwabe met een brief ontvangen , heden op myn leger , en ben zeer dankbaar en blyde, dat U zoo gunstig zyt, en zulke weldaden aan mij deed,[1]) maar helaas het is zoo, zooals ik U Eerwd giesteren geschreven heb ik kan gansch niet myn ligchaam regeren op den paard. en tevens zyn myne menschen nog verstrooit in die gebergde want het is heele trek. zoo wil ik alle menschen bijmaalkaâr hebben.

Zoo verzoek ik U Eerwd. zooals ik reeds geschreven heb. Wij hebben voornaamste punten reeds klaar gemaakt zoo kan U Eerwd. maar de brieven klaar maken en voor mij daar achterlaten. verdenk mij toch niet als U het belief. zoodra ik klaar ben zal ik afgaan,[2]) als ik evenjes betere gezondheid vind.

Wij zullen van nu aan altyd zaam komen of brieven wisselen. zoo kan U Eerwd. maar als U klaar zyt teruggaan.

---

[1]) Op die 15 September het Witbooi hom onderwerp en 'n Traktaat van Vriendskap en Beskerming met die Duitsers gesluit. Leutwein nooi daarna Witbooi met vrou en kinders om in sy kamp wyn en koffie te kom drink, maar Witbooi was te siek om die uitnodiging aan te neem. In No. 117 bedank hy Leutwein vir die uitnodiging. Die Goewerneur het egter al op 20 September die laer verlaat om na Windhoek terug te keer.

[2]) na Gibeon. Een van die voorwaardes van die Traktaat was dat die Witboois na Gibeon moes teruggaan.

Alsik van myn ligchaam niet staat is, ben ik altyd gereed om van myne mannen in die plaats te zetten als U Eerw hun noodig. [heeft]

Met vriendelyke groetenis blyf ik Uwen Vriend &

Cap. H. Witbooi.

No. 117.*

Tsaam d. 21 Sept. 1894.

Myn lieve en hooggeachte Vriend !

Den Heer Leutwein !

Major !

Het spyt my dat ik heden nog niet staat ben, om Uwen vriendelyken uitnoodiging te kunnen voldoen, door die U Ed. reeds gezegte ontstelling, die is nog niet beter veranderd.

Verder in de verdrag, de §7, die in die §7 gezegte zin van garnizoenen, die hebben wy nog niet overeengekomen, van die heb ik aan U Ed. hooggeachte verzoekt gedaan, om niet met tweede perzoon die verpligt staan, om rekenschap af te leveren heeft, de omgang, en myn levens-leiding, en myne bezigheden, van nu aan-voort beginnen met de Duitsche-Regeerings-wetten, en levenswyze te oeffenen.

Ik heb die verzoekt, en heb gezegt : dat het volkomen genoegt zal zyn, dat U Ed. Heer van Windthoek uit, de omgang tusschen ons twee laten bestaan.[1]) - - -

---

[1]) Die reëling was dat daar 'n magistraat sou gestasioneer word op Gibeon en Witbooi sou deur hom in verbinding met die Goewerneur bly.

Als antwoordt heb ik gehoordt, dat U Hoog geachte my heeft gevragt om in dezen tyd de garnizoenen daar heen te plaatsen, zoolang tot ons weder op Gibeon bymalkanderen zullen komen, dan zal U Ed. die mannen dan nog wegnemen, als ik dan nog op die zin ben. - - -

Nu denkt ik niet dat die § 7 in tusschen onder de vastgestelde punten opgeschreven worden. [Ver]Denkt my niet, [van] ander gedachte, want ik heb op vertrouwen gegaan, toen my de papieren gebragt werden, en niet laten voorlezen, want, myn Heer Mr. Kleinschmidt[2]) heeft my ook gezegt, dat alleen de punten zyn opgeschreven met inkt op ander papier, die wy overeengekomen zyn. - - -

Maar toen ik nu inzien, toen zien ik dat die punt ook als een verdrags-punt instaan.

Zoo verzoekt ik U Ed. Heer, als myn goeden Vriend, dezen § 7 uit te nemen uit die punten, die onder-, en met de getuigen hier geteekend staan, op den dadum van 15 der maand, vast gezet in onze vergadering.

Ik hoop dat wy nog zullen malkanderen verstaan op dezen punt .

Zoo blyf ik met respextvollen aanzien

U groetende

U genegen Vriend

Hendrik Witbooi[3])

Kapitein.

---

[2]) die tolk.

[3]) die volgende brief is in dieselfde handskrif maar die naam is reg gespel.

No. 118.*

Naauw-Kloof d. 23 Sept. 1894.

Myn lieven en Hooggeachte Vriend,

Den Heer Leutwein !

Major !

Ik heb tot zoo ver aangekomen, en gisteren den Heer Leetenant[1]) gezien. Hy is my zeer vriendelyk ontmoet, en my, met myne ontvangen. Hy heeft my ook Koffy, en tabak, en Reis afgegeven. En buiten die, nog vriendelyk bygedragen in myne andere behoefden. Morgen, of overmorgen denkt ik mynen togt verder voort te zetten, maar zeer langzaam af, met Visch-Rievier, U Ed. kan ook my denken, dat myne menschen, paarden, en eenige waarde die nog overig is, niet kunnen loopen.

Zoo believe U, om my meer kost te helpen, en met die [ook] fleesch-kost zaam, in den grooten weg, die, van Rehoboth uit naar Zendelings-graf, tot //Khub (Doorn-Rievier in Visch Rievier) gaat, en geef my daar af, binnen in twee weken tyd, daar op //Khub in Visch-Rievier.

Ik denkt, om die tyd daar te zyn als alles gelukkig gaat.

Verder is nog dit myn zeer ernstig bede, die ik aan U Ed. Hooggeagte Heer doen, om alle van myn gevangene menschen, die daar nog achter zyn op Windthoek en diezelfs-distrekt, en op Rehoboth, en diezelfs distrekt, my te laten toe-komen. Want, daar

---

[1]) Luit. von Burgsdorff, die nuwe magistraat van Gibeon.

zyn nog achter sommige vrouwen en kinders op Windthoek en Rehoboth.

Nu wil ik hier sluiten met goede hoope ,dat wy niet lang weder als goede Vrienden zullen malkanderen ontmoeten.

En blyf met respextvol
Uw Vriend
Hendrik Witbooi,
Kapitein.

In de kost meen ik, beesten, melk, ryst, koffy, thee, en tabak, en 1 anker vat-wyn. H. W.
Kapitein.

No. 119.*

Bloem-Rievier d. 10 October 1894.

Aan den Hoog-geachten Heer !
den eerwaarden en lieven Vriend !
Leutwein !
Major !

Ik heb uwen brief den 30ste Sept. ontvangen, met de eerwaarde Heeren Lietenant Troost en den Heer Kleinschmidt. Ik heb verstaan, dat U Ed. mynen zin, en meening niet regt, naar mynen meening aangehoordt hebt. Maar ik meen niet zoo; om U Ed. een bedriegelyk daad na te geven, of te denken.[1])

---

[1]) verdenken

Maar ik heb gedacht dat die paragraaf [7] nog moet tusschen gesproken worden, tot dien tyd moet die paragraaf eerst alleen staan dat was slechts alleen myn gedachte geweest, met dien brief. Maar nu verstaan ik duidelyk, en de fout die ik gemaakt heb, die erken ik ook. (Zoo blyf alles staan zoo als wy geteekent heb, en [tot] wy weder [naar] malkander komen, om eenige woord wat ik denk met mond en mond spreken)

Nu blyf ik U trouw genegen Vriend, en groet U met alle eerbied en respexvol

Ik ben Uw vriend

Hendrik Wittbooi

Kapitein.

No. 120.

Vertaling.

Verordering.[1])

Aangaande de invoer van vuur-wapen en amonitië in het zuid west afrikaansche beschermings gebied. op grond van § 11 der wet aangaande de rechtsbetrekkingen van de Duitsche beschermings gebieden, van den 15. Maart, 1888 [Rs.Bl. bls.75 :] en van §2 der dienst-aanwijzing aangaande de hand having van rechtsgebied in het zuid west afrikaansche beschermingsgebied van den 27. Augustus 1890 en tralblad[2]) voor

---

[1]) Dit en die volgende is waarskynlik die wette wat in Rehoboth opgespyker was. Sie No. 40, aant. 2.

[2]) 'en tral-blad,' sentraalblad. Die afkortings en syfers in hakies toon die orgaan aan waarin die wette gepubliseer is.

het Duitsche Rijk bls. 304 :) word vero[r]dend, wat volgt.

§ 1.

De invoer van vuur-wapenen, amonitië of kruid in het zuid west afrikaantsche beschermings gebied is met uitzondering der in de §§ 2 en 5 beschreven gevallen verboden

§ 2

De Keizerlyke Kommissaris kan de bewilliging van invoer van wapen, amonitië of kruid verlenen 1. aan zulke perzonen, die eene voldoende verzekering er voor beloven, dat wapen de amonitië en het kruid niet aan derde gegeven, overgelaten, of verkoch wordt. 2) Rijzigers, die met een bewys van hunne Regeëring zijn voorzien daarheen luident, dat het wapen de amonitië en het kruid tot hunne perzonlijke verdeediging en bestemd . . . .

§ 3

Wie op den grond van de voeraf gaanden paragraaf, wapen ammonitie of kruit in het beschermings gebied wil invoeren heeft te voren den keizerlijken Kommizaris eene naauw keurige beschryving der soort van wapen benevens aangifte van de fa-briek nommer en andere kenmerken als mede eene lyst ter ammonitië en de hoeveelheid van het in te voeren kruid ten behoeven van verleening van een schry[f]telijk verlof van invoer en uitstelling van een certifikaat toot dragen van het wapen en te leveren.

Over de behandeling van verlof brieven van invoer blyven byzondere bepalingen voorbehouden.

§ 4.

Het certifikaat tot dragen van het wapen dat de nauw keurige beschryving van het wapen en den naam van den tot dragen geregdigden bersoon bevat wordt voor den tijd van vijf jaren uitgesteld en kan verneuwd worden het is een geval van bewezen misbruik te herroepen.

§ 5.

De Keizerlijken Kommizaris kan het verlof tot invoer van niet getrokken steen Geweren een gemeen kruit grof van korrels aan degene personen geven die vrijheid tot handelen met deze koopwaar hebben verkregen en eene naauwkeurige lyst van de in te voerende hoeveelheid hebben ingelevert

§ 6.

Tot vrijheid van handel met niet getrokken steen geweren en gemen kruid is eene belaasting van 200 tweehondert mark voor het jaar gerekend van begin Januarij tot einde van December te betalen De vrijheid van handel kan ter ieder tijd herroepen of op zeker gedeelden van het beschermings gebied beperkt worden in deze geval[l]en kan de betaalde belastinging geheel of gedeeldelijk terugvergund worden.

§ 7.

De personen die vryheid van handel hebben verkregen zyn verbligt den Keizerlijken Commisaris ieder zes manden eene naauwkurige lijst met aangifde der besteming van de verkochte wapen en van het verkochte kruid als mede wat er nog overige is in te leveren.

§ 8.

Overtredingen van deze ver[or]dening worden met gevangenis tot drie manden of met geld boede tot 5000 vijf duizend Mark eenkel of in verbinding met malkander bestraf. De vuurwapen en de ammonitië en het kruid die onderwerp der overtreding zijn worden geconfisceerd.
De zelfde straf verbeuren degenen een certifikaat zich hebben laten uitstellen [§§ 3 en 4], maar zonder dit bij het met de voeren[2]) van wapen worden aangetroffen.

§ 9.

De voorafgaande bebalingen vinden gene toepasing op die van de Regering voor wapening der publieken macht en voor inrigting van lands verdeedeging getroffen maat regelen.

§ 10.

Deze verordening wordt onder ophefing van de vroegere dit onderwerp bedreffende verordening met heden van kracht.

Windhoek den 10 Augustus 1892.

De plaats vervangende Keizerlyke Kommissaris voor het Zuid west Afrikaansche beschermingsgebied.

get: v François.

Hoofdmand.[3])

---

2) medevoeren

3) Duits: 'Hauptmann,' kaptein.

No. 121.

Vertaling.

Bekend making.[1])

Volgels § 3. der Aller Hoogsten verordering Aangaande den bergbouwd in het Zuid afrikaansche beschermingsgebied van den 15 Augustus 1889 word vooreerst het volgend nader beschreven gebied op die § 1 dezen verordering genoemde minneralen onder den naam prospekteer gebied No 1-11 hiermede geopend. De grenslijn voor het voor bergbouw geopend gebied is: ten woorden[2]): de dalweg[3]) (loop?) [van de] Omarruru rivier van Okombahe tot Omarruru (Okosondje) naar het noord Oosten: de weg van Omarruru tot Okahandja, van daar de weg en oosten: naar Otijosazu en de lyn van Otijosazu over Otijotuezu nara Seeëis. naar het Zuid oosten: de lijn van Seeëis over de Awasbergen naar /Haris en Zuiden: de lijn van /Haris tot Xeibes aan de !Khuiseb. naar het westen: de lijn van Xeibes naar Wilhelmsf[e]ste[4]) (Tsaobes) de weg van Wilhelmfeste naar Anawood en de [weg] van Anawood over Ubeb !Ameib Tumeb naar Okombahe. Van prospekteren uitgesloten blijven de gebieden in welke voor uitvaardiging van het bevel des plaats vervangenden Keizerlyken Kommissaris van den 19.

---

[1]) Mynwet. Sie No. 40, aant. 2.

[2]) noorden

[3]) "Dalweg": Duits: "Talweg," loop van die Omarururivier. Die dal waarin die water afloop word bedoel.

[4]) Wilhelmsfeste, die eerste Duitse fort in Suidwes-Afrika.

April 1886 of onder aanerkening van de Keizerlyke Regeering in den tyd van den 19. April 1886. tot de bekendmaking der verordering van den 26 Maart 1888 aangaande den bergbouw en gewinning van goed[5]) en edelsgesteenten in het Zuid west afrikaansche beschermingsgebied regten geldig zijn verworven geworden.

Windhoek den 27 Augustus 1892.

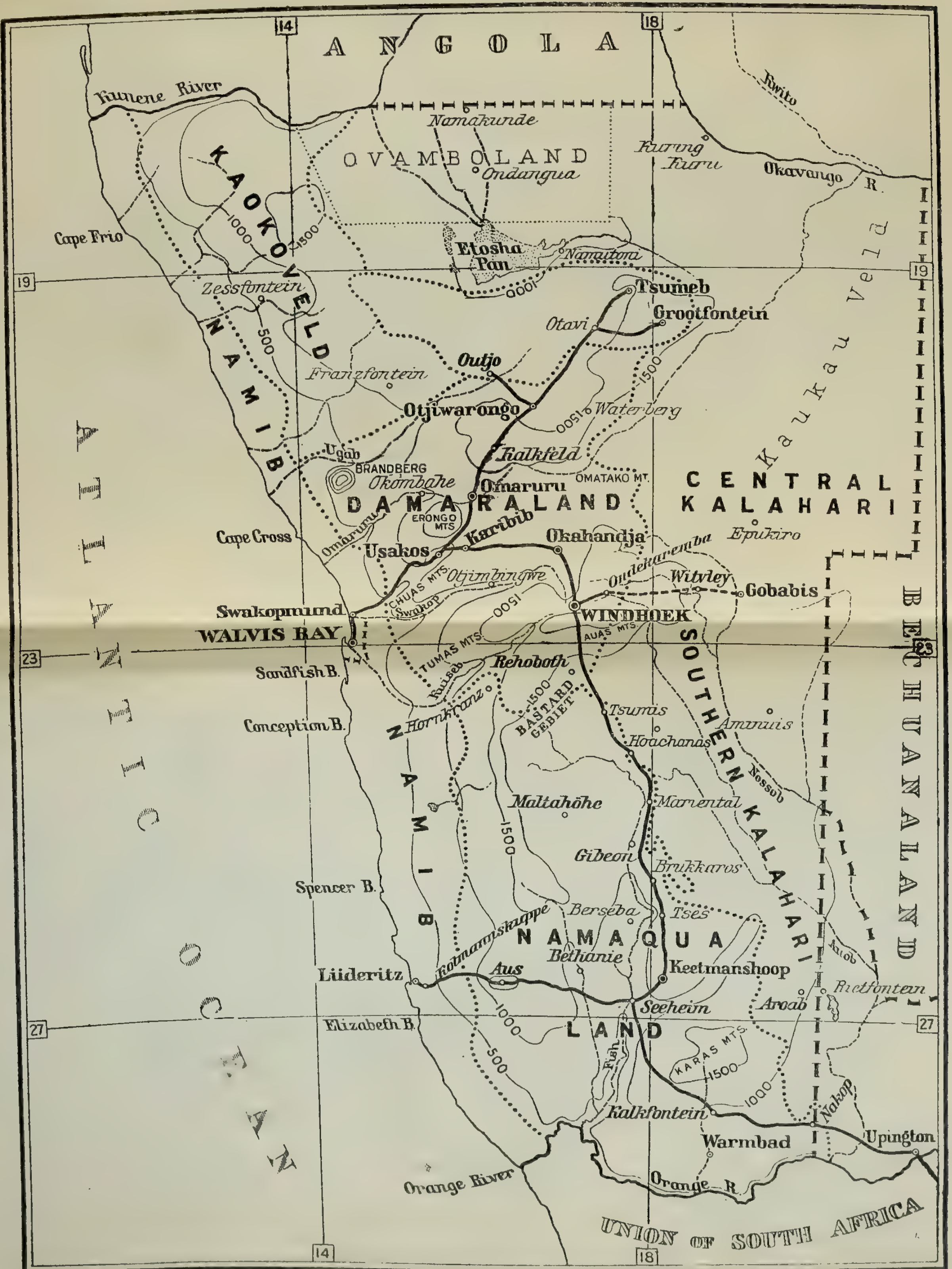
Keizerlyke Duidsche bergbesteen[6]) in het Zuidwestafrikaansche beschermingsgebied

get. Duft.

---

[5]) goud

[6]) Mynbestuur, mynowerheid.

ANGOLA
Kunene River
Kwito
Namakunde
OVAMBOLAND
Ondangua
Kuring Kuru
Okavango R.
KAOKOVELD
Cape Frio
Etosha Pan
Namutoni
Zessfontein
Tsumeb
Grootfontein
Otavi
Outjo
Franzfontein
Otjiwarongo
Waterberg
Kaukau Veld
NAMIB
Ugab
BRANDBERG
Okombahe
Kalkfeld
Omaruru
OMATAKO MT.
CENTRAL KALAHARI
DAMARALAND
ERONGO MTS
Karibib
Okahandja
Epukiro
Cape Cross
Usakos
Omaruru
CHUAS MTS
Otjimbingwe
Swakop
Oudekaremba
Witvley
Gobabis
Swakopmund
WALVIS BAY
WINDHOEK
AUAS MTS
TUMAS MTS
Rehoboth
Kuiseb
Sandfish B.
SOUTHERN KALAHARI
BECHUANALAND
ATLANTIC OCEAN
Hornkranz
BASTARD GEBIET
Tsumis
Aminuis
Hoachanas
Conception B.
Nossob
Maltahöhe
Mariental
Gibeon
Brukkaros
Spencer B.
Berseba
Tses
Kubub
NAMAQUA LAND
Bethanie
Aus
Keetmanshoop
Lüderitz
Aroab
Rietfontein
Seeheim
Elizabeth B.
KARAS MTS.
Fish
Kalkfontein
Nakop
Warmbad
Upington
Orange River
Orange R.
UNION OF SOUTH AFRICA
14
18
19
23
27
1000
1500
500
Miles 50 0 50 100 150 200 250 300 Miles

THE VAN RIEBEECK SOCIETY

FOR THE

PUBLICATION OF SOUTH AFRICAN HISTORICAL DOCUMENTS.

President:

The Rt. Hon. Sir JAMES ROSE-INNES, K.C.M.G.

Council:

DR. J. G. VAN DER HORST.
A. C. G. LLOYD, B.A.
Professor J. J. SMITH.
Professor ERIC WALKER, M.A.

Hon Secretary and Treasurer:

C. GRAHAM BOTHA, M.A.

Bankers:

THE STANDARD BANK OF SOUTH AFRICA.

All communications should be addressed to the Hon. Secretary, The Cape Archives, Cape Town.

LAWS OF THE SOCIETY.

1. The object of this Society shall be to print, or reprint, for distribution among the members and for sale to the public, rare and valuable books, pamphlets and documents relating to the history of South Africa.

2. The annual subscription shall be ten shillings, payable in advance on the 1st January. Life membership may be obtained by a single subscription of ten pounds or more.

3. Each member of the Society, having paid his subscription, shall be entitled to a copy of every work produced by the Society, and to vote at the General Meetings within the period subscribed for.

4. The management of the Society's affairs shall be vested in a Council consisting of six members, viz., a President, a Treasurer and Secretary, and four members.

5. A General Meeting of the Subscribers shall be held annually in March.

6. The Council shall meet when necessary for the dispatch of business, three forming a quorum, including the Secretary, the Chairman having a casting vote.

7. Anyone preparing and editing works for the Society shall, if they desire it, receive gratis twenty-five copies of such works.